

იოსებ ომაძე

ჭადარდიდი რომანი

თბილისი, 2006 წ.

Copyright: იოსებ ომაძე, 2006 წ.

ISBN 99940-68-65-2

სარჩევი

კარი I. სოფელი	2
კარი II. გაზაფხული	5
კარი III. გამარჯობა, მამუკაე!	6
ქარის სიმღერა	12
ქარი	13
კარი IV. მამუკა კალმასაური და მზევინარი	13
ყვილი ღღეს!	21
ყანა-ბაღის სიმღერა	23
კარი V. ზაფხული	23
ბალახთა სიმღერა	24
კარი VI. “ტურიკოს ოინები”	25
ცეცხლის სიმღერა	33
კარი VII. გაბრიელ ადგომელაძე და ნაზიბროლა ცოცხიაშვილი	34
ხელი	36
კარი VIII. თქვენი თვალით განახევებთ!	37
კარი IX. ხუმარჯანაშვილები	39
კარი X. შოთა ქურუხაძე და ბაბო ბარისაშვილი	41
კარი XI. “ედემსა” შინა... ..	43
კარი XII. გოჯასპირ ქურუხაძე და დილაგარდისა	44
კარი XIII. მამუკა კალმასაური და ქაინოსრო ტურიკაშვილი	47
სიგყვასთან თამაში	53
მთების სიმღერა	53
კარი XIV. ფლორენცია და ვენეცია	54
კარი XV. ნათელა ბუთურაული და ნოდარ გარგალაძე	55
კარი XVI. დურმიშხან კვატაძე, დომნა და ანუკა	57
კარი XVII. გოდერძი კალმასაური და ბაბო ბარისაშვილი	60
კარი XVIII. გოგია ციხურაშვილი და ნინიკა	64
კარი XIX. ტარიელ მუხაიძე და თამარ	66
კარი XX. მისა მუხაიძე და ოლიმპიადა	67
კარი XXI. მაყვალა მუხაიძე და დემნა რაინაშვილი	69
კარი XXII. ელგუჯა მუხაიძე, ნაზი და ბიკო	70
კარი XXIII. მისა მუხაიძე და რობიზონ მეკოვზიშვილი	71
კარი XXIV. პანჩური	73
მიწის სიმღერა	75
კარი XXV. შოთა ქურუხაძე	75
კარი XXVI. პამპულია და ულვაშა	76
კარი XXVII. ჭადარდიდს ბოშებმა დასცეს კარავი... ..	78
კარი XXVIII. შემოდგომა	79
კარი XXIX. წყალდიდობა	79
კარი XXX. ოთარ მეკოვზიშვილი დაბრუნდა... ..	80
გზის სიმღერა	83
კარი XXXI. ზამთარი	84
ღრუბლიანი ცის მუსიკა	84
კარი XXXII. შესანდობარი	85
ღღეთა ნადირობა ალამიანზე	86

კარი XXXIII. გემშიდობები, მამუკავ! 87
 კარი XXXIV. ჭადარდის ისევ გაზაფხულია... 93
 დროის სიმღერა 93
 წუთისოფელი 94
 კარი XXXV. საკართანო 94

კარი I. სოფელი

საყვარელო, გამარჯობა!..

როგორ ბრძანდები, ხომ კარგად?!

იმედია, ჩვენი შეხვედრა სასიამოვნო იქნება. მინდა, ერთი გრძელი ამბავი-კრიალოსანი ჩამოე-
მარცვლო წუთისოფლისა, გინდა – დიდი, ლამაზი, ფერადოვან-ყვავილოვანი თაიგული-თქმულეა
მოგწნა ანუ ფარდაგი-მონათხრობი მოექსოვ-მოექპარგო მრავალი ნაირ-ნაირი ამბავ-ხაბარისგან თუ
ლირიკული წილსვლებისგან... სურვილით ვარ სავსე, როგორც თასი ღვინით, რათა ათასგვარ
ლამაზ ხილვებსა და მოულოდნელ სახეებს გავეთამაშო, გულით გავიხარო და მკითხველიც გა-
ვახალისო! და თუკი დამაფიქრებელი ან სამწუხარო რამის მოყოლაც მომიწევს, რა გაეწყობა –
ამქვეყნად ყველაფერი ხდება და არცთუ სასიამოვნო მოვლენასაც თვალი უნდა გაეუსწოროთ...
ქვეყანა ხომ ჭრელია, მრავალი და მრავალფეროვანი ადამიანებითა და მოვლენებით დახუნ-
ძლულ-დამშვენებული და ალბათ ამითაც არის საინტერესო და მიზიდველი.

მაშ, მისმინე:

სამყარო – უსასრულო, დასაბამისა და ბოლოს გარეშე...

თვალწუწვდენელ სამყაროში: სხვა უთვალავ დიდ-პატარა ციურ სხეულთა დარად ერთი თით-
ქმის უჩინარი, პაწაწკინტელა ცისფერი წერტილიც მოძრაობს – დედამიწა...

დედამიწაზე: ერთი ბეწო ქვეყანა, მსოფლიოს რუკებზე რომ ძლივს მოძებნი; ისიც მიჰქრის და
ტრიალებს დედამიწის მარად ბრუნვას აყოლილი – დღეცა და ღამეც, დღეცა და ღამეც...

დედამიწა დაუღალავად წრეს წრეზე (უფრო – ელიფსს!) უვლის მზის გარშემო და ამ და-
ლოცვილ ქვეყანაში, უმეტეს სხვა მხარეთა დარად, ერთმანეთს ენაცვლებიან წელიწადის დრონი:
გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი; ისევ და ისევ კვლავ და მარად მეორდება: ტურფა
გაზაფხული, მწველი ზაფხული, ბარაქიანი შემოდგომა, ცივი ზამთარი – ყოველი მათგანი თავი-
სებურად ლამაზი და მომხიბლავი...

და ამ პატარა, კურთხეული ქვეყნის ერთ-ერთ მყუდრო ხეობაში ერთი ჩვეულებრივი სოფელი
მიყუჟულა, – არც ისე დიდი, მაგრამ მთისთვის კი მოზრდილი ეთქმის, – ერთად ერთი ქუჩით და
რამდენიმე ათეული შესახვევით (რომლებიც ცალ მხარეს მთის ფერდობს ებჯინებიან, მეორე
მხარეს კი – მდინარეს), ეზო-ყურეებით, სახლებით, ბაღ-ბოსტნებით... სოფლის გარეთ: მცირე ყა-
ნები: კარტოფილი, სიმინდი და ლობიო, პური და ქერი, ალაგ – საძოვრები. თუმცა, არა, სოფ-
ლის სანახებში წესიერი საძოვრებისთვის ადგილი სადაა – ცხვარ-თხასა და ხბო-ძროხას აძოვე-
ბენ გზებისა და ღობეების გაყოლებით, მდინარის ჭალაში ან ფერდობებზე შეფენილ ტყეში
ალაგ-ალაგ გამომკრთალ მცირე მდელოებზე...

ულამაზო სოფელი სად გაგონილა და, რაღა თქმა უნდა, ეს სოფელიც, შემოზღუდული ცალ
მხარეს – ფოთლოვანი ტყით შემოსილი მთებით და მეორე მხარეს – გიჟმაყი მდინარით, სტუმ-
რებისთვის დიდად სასიამოვნო მოსანახულებელი გახლავთ წელიწადის ნებისმიერ დროს, განსა-
კუთრებით – გეოლოგებისთვის, მხატვრებისთვის, მოგზაურთათვის, დამსვენებელთათვის და
სხვათა მრავალთათვის.

და ტრიალებს ეს სოფელიც მთელ დედამიწასთან ერთად, მიჰქრის სივრცეში დაუსაბამოდ...
თვით სოფელი კი ამას ვერ ამჩნევს, საკუთარი წვრილ-წვრილი, ხშირად – მსხვილიც, საფიქ-
რალ-საზრუნავი დღენიდავ აწევს მხრებზე – ცხოვრების ჩარხი ტრიალებს, ბედის ბორბალიცა:
ხალხი ოჯახებში საქმიანობს, დილაობით ერთიმეორეს ესალმება, მიდი-მოდის, სოფელში თუ
მის გარეთ სამუშაოდ ეშურება, ბავშვები სკოლისკენ გარბიან, წკეპლიანი დედაკაცები საქონელს
სოფლის ზედა ან ქვედა ბოლოში მიდენიან, მენახირეთ აბარებენ, მწვემსები კი გაიყვანენ საბა-
ლახოდ... ბრიგადირებიც დაივლიან ყვირილითა და ხელების ქნევით ეზოებს და გადენიან სამუ-
შაოდ კაცებსა და ქალებს, ზოგჯერ – ბავშვებსაც... მერე მთელი დღე შრომობს სოფელი, საღა-
მობით კი, ვისაც რისი სურვილიცა აქვს და როგორც შეუძლია – ერთობა... ბაღლები და ბევრი
მოზრდილიც კლუბში კინოს საყურებლად გარბიან, მოხუცი ქალები ჭიშკართან გამართულ ძელ-
სკამებზე სხედან და ამვლელ-ჩამვლელთ ათვალეირებენ, თან ენას იფხანენ და წინდას ქსოვენ,
ახალგაზრდა ქალები შიოს წყაროსთან იკრიბებიან სამასლაათოდ; მოცლილი კაცები – სასადი-
ლო “ედემში” უსხედან მაგიდებს და ხინკლისგან გაქონილი თითებით ღვინო-არყის ჭიქებს ბღუ-
ჯავენ, მოქარგულ სიტყვებს არ იშურებენ და სიმღერას თუ არ იტყვიან, წაიდიდინებენ მაინცა...
მერე ნელ-ნელა მოეფინება დაბინდულ არე-მიდამოს ღვინისფერი ღამე: მშვიდი, ლამაზად მოხა-
ტული ვარსკვლავებიან-მთვარიანი ცით ან უფრო იშვიათად – ღრუბლიან-ქარიანი, წვიმიანი ან

თოვლიანიცა (გაანჩია, წელიწადის რა დროა); იძინებს სოფელი, ისვენებს დიდ-პატარა, ხოლო გვიანი ღამის იღუმადლებას შეყვარებულები ან დაგვიანებული მგზავრები, იშვიათად კი – ავაზაკ-მპარავნი, თუ იხილავენ...

წინდაწინ ვიტყვი: ასეთი სოფელი სხვაგვარაა – ამ ხეობაშიც და მის გარეთ ხომ ბევრად მეტია... ხალხი როგორიღა ცხოვრობს აქა? ქვეყანა ჭრელია და, ცხადია, ამ სოფელშიც სხვადასხვა ჯურის და ყაიდის ადამიანებს შეხვდებით, მაგრამ საზოგადოდ, კეთილი, მხიარული და გამრჯე მკვიდრნი სახლობენ; სხვა მხრივ მათი აქ დარჩენა შეუძლებელი იქნებოდა, რადგან არცთუ სახარბიელო პირობებში უხდებათ ცხოვრების მძიმე ჭაპანის ზიდვა: სოფელს საკმარისი სახნაფ-სათესი მიწა არ გააჩნია, არც მკაცრი ზამთარი და ცხელი ზაფხული არის ამ მიდამოებისთვის უცხო; მომხდურ მტერს ხომ იმდენჯერ გადაუქელავს და გადაუწვავს სოფელი, რომ მაგარი ხასიათისა უნდა ყოფილიყავი, ნახანძრალზე დაგეწყო თავიდან დაფუნება და ბარში არ გადასახლებულიყავი... ჰო, შეიძლება ითქვას, ღარიბი სოფელია, დიდი გარჯა სჭირდებათ, რომ როგორმე თავი გაიტანონ. საქონელი და თხა-ცხვარი საკმარის შემოსავალს არ იძლევა, საკმარ პურეულსაც ვერ მოიწევენ და იძულებულნი არიან, ათასგვარი სხვა საქმიანობითაც დაკავდნენ: ტყეველში კრეფენ და აბარებენ შინდს, ასკილს, კუნელს, სამკურნალო ბალახებს და ანწლსაც კი, ხოლო პანტა-მაქალოსა და ჭანჭურ-ტყემლისგან არაყს ხდიან... ყველაზე მარჯვეთ ტყეში ახორები აქეთ გაკაფული კარტოფილის დასათესად, ზოგიერთნი ყოველ გაზაფხულს წყალდიდობის შემდეგ მდინარის ჭალაში შემორავგავენ ხოლმე საყანე-საბოსტნეს... არც არის გასაკვირი, რომ აქაური ახალგაზრდობის უმრავლესობა საშუალო სკოლის დამთავრებისთანავე გარბის ქალაქს სასწავლებლად ან სამუშაოს საძებნელად და უკან იშვიათად თუ ვინმე ბრუნდება. მაინც, სოფელი არ კვდება, რაღაც უხილავი ფესვი მარადიულ ძალასა და გამძლეობას ანიჭებს მას... ისევ და ისევ: იბადებიან ჩვილნი და იზრდებიან აქაურ ჯანსაღ ჰაერზე, ყოველ დილას ჩაღდება ცეცხლი სამზარეულოების ღუმელებში, ირეკება ზარი სკოლაში, ისმის რაკარუკი სამჭედლოდან, მიედინება შუკებში ნახირი საბალახოსკენ, სოფლის სანახებს ახალისებს ბაღებსა თუ ყანებში სამუშაოდ გასულთა გადაძახილი, მარად ტრიალებს მდინარიდან გამოყვანილ რუებზე გამართული რამდენიმე წისქვილის დოლაბები – ცხოვრების ბრუნვის დარად...

კვლავ ვიტყვი: ჰო, ჰო, დიახ, დიახ, კი, ბატონო, და შენი ჭირიმე, და შენ გენაცვალოს ჩემი თავი: დვთისა და კაცის მიერ დაგიწყებული ამ მყუდრო სოფლის აგ-კარგი მინდა, მოგიტხრო, მკითხველო, – ავად თუ კარგად მისი მემატანის საქმე უნდა ვიკისრო მცირე ხნით... ჰოდა, კისრით არა, კისერზე რა დატეგს, მაგრამ ზურგით კი მომიწეგს, გზიდო ამ ეზო-ყურებში დატრიალებული ცოდო-მადლის ტკბილ-მწარე ტვირთის მცირე ნაწილი, – რამდენადაც და როგორც შეგძლებ ჩემი მოკრძალებული ძალ-ღონითა; უფრო სწორედ, გულში გავიტარო, სულში ჩავიწნა და ნარჩევი სიტყვებით მოქარგულად მოგართვა, ვითარცა საგანგებოდ მორთულ-მოკაზმული ტაბაკი თუ თარფი ძველებური, გინდა – ხონჩა, გაწყობილი ამბავთა ნაირ-ნაირი კერძებითა, შეკმაზული სინარჯისა თუ სევდის ცრემლის ცხარე საწებლითა, დამშვენებული ღაზათიანად მუცელგამობერილი დოქებითა და სურებითა, რომელთა კონტად გამოყვანილ ტუნთაგან ჩამორაკრაკდება თლილ გამჭვირვალე ჭიქებში სურნელოვანი ღვინის დარად ქარვა-კრიალოსნის ჭავლი-ამბავი მათრობელა...

ჰოდა, რა ხეთოც გამოიბრწყინებს ამ ჩემი ნახლაფორთებიდან, კი დაინახავ შენი ბედნიერი თვალებით, მოთმინებით აღჭურვილო მოწყალეო მკითხველო!

წავრძელებული სოფელი მდინარის მარცხენა ნაპირს მიუყვება ამ ადგილზე ოდნავ გაფართოებულ ხეობაში და ქვემო, შუა და ზემო უბნებად იყოფა. ყველაზე ძველია სამხრეთი, ქვემო უბანი, სოფელიც ამ ნახევარი საუკუნის წინ მხოლოდ ამ უბნით შემოსისხლვრებოდა; შემდგომ შორიხლო მდებარე მცირე სოფლები, უმეტესად მაღლა, მათა ფერდობებზე გაშენებულნი, შეწუსებულნი მცირემიწიანობით, უგზობითა და სიდუხჭირით, ნელ-ნელა ქვევით ჩამოსახლდნენ, სადაც შეიღებსაც შესაძლებლობა მიეცემოდათ, სკოლაში ევლოთ. ასე იზრდებოდა სოფელი ჩრდილოეთისკენ და ახალი უბნებიც გაჩნდა. სოფელში ოცდაათამდე გვარის მატარებლები ცხოვრობენ, მათგან ძირძველია ათამდე: ადგომეღამე, ბუთურაული, კალმახაური, მეკოვზიშვილი, მუხაიძე, რაინაშვილი, ციხურაშვილი, ცოცხიაშვილი, ჩიტაფაფაშვილი...

ჰო, რა ჰქვია ამ დალოცვილ სოფელსა? ახალსოფელი, მაიკოსსოფელი, სოფელგორა, სოფელხევი... კიდევ მრავალნაირად შეიძლებოდა, მოგვენათლა ეს სოფელი, მე კი ვარჩიე, ჭადარდ-ღად მოვიხსენიო.

ჩემი შეხედულებით, ჭადარდიდს სხვა სახელი ნაკლებ მოუხდებოდა: როგორც მოგახსენეთ, სოფელი ხომ თავად მთისთვის საკმაოდ დიდია, ას კომლამდე ცხოვრობს, მის ქვემო უბანში კი საბაზრო მოედანზე უზარმაზარი ჭადარი დგას. რამდენი საუკუნის განმავლობაში ამშვენებს აქაურობას ეს პატრიარქი, არავინ იცის; დედაქალაქიდან საგანგებოდ მრავალჯერ ჩამოსულან ბოტანიკოსები, მეტყვევ-ინჟინრები, მხატვრები და სხვა ხელობის ხალხიცა, უფრო – ზაფხულობით; აღტაცებით მიუტყაპუნებიათ მის ნათელ, დაჭრელებულ ტანზე ხელისგულები, ზოგს – ღოყაც კი მიუხუტებია გრილი ქერქისთვის და ხევით-ქვევით საქმიანად მიმლოდავი ჭიანჭველებისთვის გზა გაუმრუდებია... გარშემო რამდენჯერმე შემოვლის შემდეგ, საქმიანად საგულდაგულოდ გაუზომიათ და წიგნაკში ჩაუნიშნავთ ჭადრის უმსხვილესი ტანის გარშემოწერილობა, ხელისხელჩაკი-

დებულებსაც შეუკრავთ წრე (ათი თუ მეტი კაცი თუ ქალი დასჭირვებია ამ საქმეს!), მაღლაც აუხედავთ დიდი ჭადრის დიდებულებით მონუსხულებს: ფოთოლთა მწვანე ზღვაში ჩაუძირავთ მზერა, ალაგ-ალაგ გამომკრთალი ცის ლურჯი ლაქებისთვის გაუშტერებიათ თვალი... და ბედნიერება უგრძნიათ!.. რომ იხილეს საუკუნეებგამოვლილი და ჯერაც სიცოცხლის ჟინით აღვსილი და ძალ-ღონით სავესე ბუმბერაზი!.. შესაძლოა, ზოგიერთის სულს სევდის ნაზი ღრუბელიც მოეფინება და გაიფიქრებს, რომ მის შვილთაშვილებსა და კიდევ უფრო შორეულ შთამომავლებსაც შეეძლებათ ალბათ დიდი ჭადრის დიდებულებით დატკობა...

დიდი ჭადრის დაფორაჯებულ ტანზე, – შარშანდელი რუხი კანი ალაგ-ალაგ აცვენინდა და მოჩანს უფრო ღია ფერის ახალგაზრდა კანიც, – მრავლად ნახავთ ამოკაწრულ თუ საღებავით მიწერილ “უკვდავების” მაძიებელთა სახელებსაც: “მალხაზ”, “მანანა”, “ლალი”, “ფირუზა”, “ტარიელ”, “კობა”, “შოთა”, “ბუხუტი”, “კესანე”... პირადული განცდების განაცხადსაც: “ნატო, მიყვარხარ!!!”, “უსინდისოვ, ტყუილად გიცადე!!!”, “ლალიკო სულელია” და მოკლე ლექსებსაც კი – ხშირად დაწერის თარიღის მითითებით. როცა რაიმე საქმეზე უნდათ ერთად წასვლა, განსაკუთრებით – თუ ლხინს აპირებენ სასადილო “ედემში”, ჯერ ჭადართან დათქვამენ შეხვედრის ადგილს. საზოგადოოდ, “ჭადართან” – არცთუ იშვიათად ისმის ეს სიტყვა ჭადარდიდელთა ყოველდღიურ საუბარში და არასდროს არის საჭირო დახუსტება, რომელ ჭადარს გულისხმობენ, თუმცა სოფელში სხვა ჭადრებიც მრავლადაა.

შაბათ-კვირას დიდი ჭადრის ქვეშ ბაზრობა იმართება, ირევა მიღეთის ხალხი; ნაცნობ-მეგობრები აქ ივებენ ქვეყნის ახალ ამბებს, თვალს წყალს აღევინებენ, ბჭობენ სოფლის აგ-კარგზე და ბედსა თუ უბედობაზე ამა ჭრელი წუთისოფლისა... ზოგჯერ გაზაფხულიდან შემოდგომამდე ბაზრობის შემდეგ ჭიდაობაშიც ერკინებიან ერთმანეთს აქაური და სხვა სოფლებიდან მოსული ჯეელები ნახერხის სქელი ფენით საგანგებოდ დაფარულ წრიულ ასპარეზზე... ადრე აქ იმართებოდა სასოფლო ყრილობა, სასამართლო, დღეობა-დღესასწაულები; დიდი ზეიმით ეწყობოდა წელიწადში ორჯერ – ადრე გაზაფხულზე და გვიან შემოდგომაზე: ცეკვა-თამაშით, სიმღერით, შეჯიბრითა და, ბოლოში, გრძელი სუფრით...

დიდი ხნის წინათ კი, არცთუ იშვიათად, ეკლესიის ზარის მომხმობ რეკვაზე დიდი ჭადრის ქვეშ სასწრაფოდ იკრიბებოდნენ ჭადარდიდისა და ახლომახლო სოფლების ვაჟკაცები, – საყოველთაო განგაში ცხადდებოდა, – მომხდური მტრისგან თავდასაცავად გეგმას აწყობდნენ, თადარიგს იჭერდნენ...

გაზაფხულიდან გვიან შემოდგომამდე გაფუებული უზარმაზარი ვარჯით დიდი ჭადარი თითქმის მთლიანად ფარავს ბაზრის წაგრძელებულ მოედანს; მოედნის გაყოლებაზე ჩამწკრივებულია: ცალ მხარეს – სადალაქო, სამკითხველო, სოფლის საბჭო, მილიციის და საექიმო პუნქტები, კლუბი; მეორე მხარეს – სახელოსნოები: თერძთა, სადურგლო, სამჭედლო, აგრეთვე – ფურნე, მაღაზიები, საწყობები, ფარდულები... კლუბის წინ ყვავილნარია მოწყობილი და იქვე, დიდი მრგვალი ქვებით ამოყვანილი კედლიდან, ტყიანი ფერდობის ბოლოდან გამოყვანილი მსხვილი მილიდან მოსჩქეფს ცივი, გემრიელი წყლის ნაკადი. აქ, შიოს წყაროსთან (რატომ ჰქვია ეს სახელი – აღარავის ახსოვს), თითქმის მთელი სოფლის ქალები იკრიბებიან, რადგან, გასაკვირველი კია, მაგრამ ეს ერთადერთი წყალუხვი წყაროა მთელ ჭადარდიდში.

რამდენადაც წიგნს ეწოდება “ჭადარდიდი” ანუ სოფლის სახელი, უპირანი იქნებოდა, დასაწყისშივე მოგვეთავსებინა ამ სოფლისა და მისი შემოგარენის რუკა, რათა მკითხველს გაადვილებოდა აღქმა და გააზრება აქ აღწერილი ამბებისა... მაგრამ დახე უბედურებას ანუ წყალდიდობას! მდინარე ჭადარდიდხევი, ეს მოუსვენარი და დაუდგარი ვაჟბატონი, დროდადრო წყალდიდობისას ვერ ეტევა კალაპოტში და ხშირად იცვლის ადგილს, წყლის დაკლება-დაწდომის შემდეგ სხვაგვარად მიიკლაკნება; სოფელი ხომ უმდინაროდ გაძლებას ვერ შეძლებს, მაგრამ ჭადარდიდხევი ხშირად უტევეს კიდევ – ალაგ ჩამორეცხავს ნაპირს და ზოგ მოსახლეს აიძულებს, სხვა ადგილას გადაიტანოს საცხოვრისი... მიუხედავად იმისა, რომ ჭირს ჭადარდიდხევის რუკაზე დატანა, ამჟამად მანაც ვმუშაობ ჭადარდიდისა და მისი სანახების რუკის შედგენაზე და განზრახული მაქვს, დავურთო იგი წიგნის შემდგომ გამოცემას, უკეთუ იგი განხორციელდა.

მანამდე კი შემიძლია მოგახსენოთ, რომ ჭადარდიდს მხოლოდ ერთი ქუჩა აქვს, რომელიც მთელ სიგრძეზე შუაზე ჰყოფს სოფელს; იგი ნაწილია მთელ ხეობაში გამავალი, ერთ დროს მოხრეშილი და ამჟამად საკმაოდ შელანძღული, საჯანჯღარო გზატკეცილისა. აქეთ-იქით ამ ქუჩიდან განივად მიემართება შუკა-ორღობები, რომლებიც ერთნი მდინარესთან თავდებიან, მეორენი კი მიებჯინებიან მთის ტყიან, ციცაბო ფერდობს. ეს გრძელი ქუჩა სამხრეთით, ქვემო უბანს რომ ჩაათავებს, შემდეგ ხიდზე გადადის და გზად გრძელდება. ხილამდე, ხელმარცხნივ, ერთსართულიანი სასოფლო ბიბლიოთეკაა ყოფილი სკოლის შენობაში (ახალი, ორსართულიანი, დიდი სკოლა შუა უბანში ააშენეს ამ ოცი წლის წინათ); ხელმარჯვნივ კი, პატარა ნახევარკუნძულის მთლიანად, სასადილო “ედემი” ანუ, როგორც სოფელენი ჩვეულებრივ უწოდებენ, “რობიზონას დუქანია” – ზედ პატარა ნახევარკუნძულის სულ წვერზე; დარჩენილი ორი მხრიდან სასადილოს აკრავს მკვიდრი მესრით შემორაგული მთლილი მშენიერი ბოსტანი და ბაღი...

ხიდზე თუ გადავივლით და სამხრეთისკენ გზას გაგუყვებით, რამდენიმე ასეულ მეტრში, ხელმარცხნივ, ეულად ამართული გორაკის წვერზე, რომელსაც აქაურები “ჯვარისმამას” უწოდებ

ბენ, აქა-იქ შეიმჩნევა ოდესღაც არსებული ქვეთიკის გაღავნის ნარჩენები; დგას სამრეკლო და გაუქმებული, კარ და ზარჩამოსხნილი, გაპარტახებული, უგუმბათო, წაგრძელებული მცირე საყდარი-ბაზილიკა (მასში ზაფხულის ცხელ დღეებში საქონელი აფარებს თავს და ფუნის სუნიტაა სავსე), რომელიც მოწყენილი გადმოსცქერის სოფელსაც და ხეობასაც; მის გარშემო სოფლის სასაფლაოს ქვებია მიმოფანტული და აქა-იქ კვიპაროზები, მუხები და ჯაგრცხილებიც მდუმარედ დგანან, მარადისობის მწუხარე ხმას მიყურადებულნი. სასაფლაო კარგა ხანია, გაღავნის ნარჩენებს გასცდა და გორაკის ფერდზე ნელ-ნელა ქვევით მოიწევს; ახალი საფლავეები შემოსაზღვრულია შავად შეღებილი რკინის მესრებით, სულ ახლებზე კი მხოლოდ ხის ჯვარია ჩარჭობილი და ზოგიერთზე ჯერ ბალახიც არ ამოწვერილა...

ჰო, კიდევ: ჭადარდღხევი – მდინარე, რომელის მარცხენა ნაპირს არის გაყოლებული სოფელი; მთელი დღე ისმის მისი – დაუღეგარის, მჩქეფარესი, – განუწყვეტელი სიმღერა-ხმაური, განსაკუთრებით – ღამე... მაისში, წყალდიდობისას კი, – ასევე, უფრო ნაკლებ, შემოდგომისას, – დღითაც ერთი წუთითაც არ ცხრება მისი ბორგვა-ღრიალი; სოფლის ქვემო უბნის თავში მას ხმას უერთებს, ოღონდ ნაკლები თავგამოდებით, მარცხენა შენაკადი – ორჩხომელასხევი... ჭადარდღხევის ხშირი სტუმარია მთელი სოფელი – საბანაოდ, დასარეცხად, თუ სხვა მხრივ მოსახმარად წყლის ასაღებად, რადგან, როგორც მოგახსენეთ, მთელ ჭადარდღხევი მხოლოდ ერთი წყალუხვი – შიოს წყაროა. ვინც მდინარესთან შედარებით ახლოს ცხოვრობს, მის წყალს სასმელად იყენებს, თუკი წყალდიდობით მეტისმეტად არ არის ამღვრეული.

კარი II. გაზაფხული

საყვარელო, აჰა, მოკუნტრუშდა ცელქი გაზაფხული – ლაღი, კისკასი, მოკისკისე, ტანკენარი, პირმშვენიერი ქალწული!

თოვლის საბოლოოდ გაპარვას არ უცდის და ღონივრად ამოსკდება ქორფა ბალახი, უპირველესად – ღობეთა ძირებში და სხვა მყუდრო ადგილებში, გაფუფუნებულ-დაიბურებულ და დასკდებულ კვირტები ალგებსა, ტირიფებსა, რცხილებსა თუ ჭადრებზე, აფეთქების თეთრად ნუშები, ტყემლები; მათ მიჰყვებიან ალუბლები, ბლები, ვაშლები, კომშები...

გაზაფხულის პირველ თვეს, მოგესხენებათ, ხშირად გიჟ მარტსაც უწოდებენ, იმდენად თავქარიანი, ჭირვეული და ცვალებადი გუნებისა გახლავთ. ლურჯთვალეა ცეტი მარტი ხან მზეს უცინის, კონტა მწვანე კაბით ირთვება, ყველაფერს ეაღერსება და ნიაგი უწევს ხეთა თმებს, ფეხშიშველი გარბის და გარბის მოუთმენლად, ზამთარს მიერეკება – მზედაუკრავი შიშველი კანჭები ანათებენ... მერე უცებ თბილი წვიმის ცეკვა-ცეკვით დაუვლის-გადიბრებს მთა-ველებს, ბოლოს კი პირველ ცისარტყელასაც დაიბნევს გულზე... ხან – აღერსიანია, მზრუნველი, ხანაც – ავი კაპასი დედინაცვალივით: ზამთრის გამონაცვალ თეთრ კაბას ჩაიცვამს, ანჩხლობს და ნიაგქარობს... “გაგიჟდა ეს ოჯახქორი!” – ქოქოლას აყრიან: ნაღდი თოვლის ნამქერს წამოუშენს... ხანაც – უცებ გაიცინებს მზის თბილი გამონათებით ღრუბელთა გროვიდან, დაათბობს და დაატკობს მიწასა და ჰაერს, ნუშისა და ატმის ყვავილთა თოვას მოჰყვება...

ბობოქრად მოსკდება ტურფა გაზაფხული!

ძალამცემული მზის ბრიალა თვალი სულ უფრო მწველი ხდება; ადიდებული ჭადარდღხევი მქუხარე სიმღერით ასკდება ნაპირებს, თავქვე მიაქნებს მღვრიე ტალღებს და მიათამაშებს მორღვეული ნაპირებიდან მოტაცებულ ხეებს, მიაგორებს ქვებს, დატბორილ ჭალებში აქანავებს წყლიდან სანახევროდ ამოჩრილ, უკვე სიმწვანეშეპარულ ტირიფების, მურყნების, წნორების რტოებს...

დიდი ჭადარი გაზაფხულზე ოდნავ მოგვიანებით გამოიღვიძებს და მაშინვე თვალგაფაციცებულ აკვირდება, როგორ დუღს სიცოცხლე სოფელში, გარშემო როგორ იცვლება მთა-ველი.

დიდი ჭადარი ჯერ ნაზ მწვანედ შეიფოთლება, მედიდურად გადაჰყურებს მთელ სოფელს, იმის აქეთ-იქითაც მისწვდება მწყურვალე მხერით, – მდინარის, ჭადარდღხევის, გაღმაც, – მთათა ფერდობებზე შეფენილ რცხილა-წიფლის ტყეს (რომელიც ოდნავ გვიან ამწვანდება); იქაური ყველაზე ხნიერი ხეები მას შვილთა შვილთა შვილებად თუ ერგებიან... დიდი ჭადრის ვნებათაღელვა კი მხოლოდ ნიაგთან გასაუბრებით გამოიხატება: ხან უზრუნველად, უხმოდ ატოკებს ფოთლებს, ხან – ტოტებს ჟინიანად არხევს, რტოებს ერთმანეთს ახლის და ფოთლებს აშრიალებს... ეს “საუბარი” კი ზოგჯერ, ძალიან იშვიათად, გამძაფრდება, ქარიშხლის ღრიალს, მსხვილი ტოტების ჭრიალს უერთდება; დიდი ჭადარი გაშმაგებით მროკავ ტოტებს (ხელებით ცეკვავს) ასავსავებს, რაც ცაში ჭექა-ქუხილის განავარდებას უერთდება-ერთდება – ერთდროულად მღერის და კენესის; ზეცას უწყობს ხმას ქარ-წვიმის შრიალი ფოთლებში და მძიმე წვეთების წკაპუნის მიწაზე თუ შენობათა სახურავებზე... გვიან, ძალიან გვიან აღწევს წვიმის წვეთები უზარმაზარი ვარჯის გუმბათში, სანამ მიწას დაეპყრებიან; ამიტომ, უამინდობა თუ მოუსწრებთ, გამგელე-გამომგელენი დიდი ჭადრის ქვეშ იმყურდრევენ გადაკარების მოლოდინში... და დიდი ჭადრის მოულოდნელი სტუმრები, დროებით ცხოვრების ყოველდღიური ტვირთის ზიდვისგან თავდახსნილნი, სულით დამშვიდებულნი, სულ არ ბრაზობენ, თუკი წვიმა გახანგრძლივდება...

მთმინებით დგანან უცარი აგრილებით შემცივრულნი, სულში კი მაინც სიხარული უღვივით: ნეტარებით უსმენენ წვიმის სიმღერას ჭადრის ფოთლებში, გაბრწყინებული თვალებით გასცქერიან წვიმის გამჭვირვალე ფარდით დაბურუსებულ-შეცვლილ გარემოს...

და როდესაც უცებ განათდება, წვიმა შეწყდება და პირდაპინილი, დამშვიდებულ-გამშვინიერებული გარემო სიამით უსმენს დიდი ჭადრის რტოებს შეფარებული შაშვის ტკბილ კრიმან-ჭულს, საბაზრო მოედანი ხალისიანად მოფუსფუსე ადამიანებით კვლავ ჩვეულებრივ ახმაურდება...

ინარეთ – გაზაფხულია, ტურფა გაზაფხული!..

კარი III. გამარჯობა, მამუკავ!

მამუკა კალმახაურის ოჯახი, როგორც ჭადარდიდელთა დიდი უმრავლესობა, ხელმოკლედ ცხოვრობდა, მას კი უმამო, მშვიერი ბავშვობა მაინც კეთილად აგონდებოდა – ბედნიერი იყო! ჭეშმარიტად ბედნიერი, რადგან ჰქონდა ყველაზე დიდი სიმდიდრე, რითაც დაჯილდოებულია ყოველი ბავშვი – ცნების უნარი! სიზმარშიც და ცხადშიც ხშირად აიტაცებდა და მალე ააფრენდა შინაგანად მოვარდნილი ჯადოსნური ტალღა, რომელიც ხან ხის კენწეროზე აიყვანდა, ხან ხელში ფანქარს დააჭერინებდა და ქაღალდზე უცნაურ ნახატებს გამოაყვანინებდა, ხან შემთხვევით ხელში მოხვედრილი სიმინდის ნაჭურჩლისგან და ფერად-ფერადი მონარჩენი ნაჭრებისგან გოგონებისთვის დედოფალას შეაქმნევენებდა, ბიჭებს კი სათამაშო ურმებს გაუკეთებდა, თხილის ჯონებს ჯაყვით ლამაზად დაუჭრებდა...

არ აკლდა არც ბიჭების სხვა გართობა: მშვილდ-ისარი, ლახტი, ბურთაობა, ჩილიკა-ჯონი, თევზაობა, მდინარეში ჭყუმპალაობა (ჭადარდიდხევი – პირველი მეგობარი!) – ზაფხულში; ბუნართან პაპის ზღაპრების მოსმენა, “მყრალი” შაირების გამოთქმა, ციგაობა, კაკანათის დაგება ჩიტებისთვის – ზამთარში... და, რა თქმა უნდა, ყველა დროს, ყოველთვის და ყველგან – მამუკას წიგნების კითხვა ყველაფერს ერჩინა.

საქმესაც არ ცდებოდა: საქონლის საბალახოდ გაღენა, შემის მოტანა, ბაღ-ბოსტნის მოვლა, წისქვილში საფქვავის წაღება...

საოცარია: ორი გუნდი იყო ბავშვებისა: ერთი – უმრავლესნი – დღედაღამ შრომობდა შეძლებილადგარად, ბავშვობა არც ჰქონდა სინამდვილეში, მეორე – მცირე გუნდი – გადაბმულად ერთობოდა-თამაშობდა... ან მამაძაღლობდა!

სამარადუამოდ აღებეჭდა მამუკას გონებაში ერთი თითქოსდა ჩვეულებრივი დღე: ქვების სროლა მდინარის პირას – და შემოსწრებული ვამეხ მასწავლებლის შეგონება: “ბაღლო, ქვა სასროლად კი არ გაუჩინია ღმერთსა, სასწავლადა!” – და სველი თითით დაუწერა სიპ ქვაზე პირველი ასო “ა”, მერე – მეორე ასო “ი”... შემდგომ უფროსმა ბიჭებმა წერა-კითხვაც ასწავლეს: სველ სილაზე – ჩხირით! საოცრად ესიამოვნა მის მიერ დაწერილი პირველი სიტყვის ხმამაღლა წაკითხვა, ათასჯერ მაინც გაიმეორა და მაინც ვერ გაძდა იმ მოვლენილი სიხარულისა და გაცეცების ერთობლიობით, რომელიც წარმოიშვა მის სულში და არა და არ ნელდებოდა...

ადრევე გაუგო გემო სიტყვის ჟღერადობას და შინაგან ძალას, რომელიც გარემოს გამოძახილიც იყო, სახილველთან აკავშირებდა და რაღაც გრძნეული ძალით აშორებდა კიდევ, სადღაც მალდა, მარადიულ სიმარტოვესა და სიმყუდროვეში ააფრენდა გრძნობას და სულსაც სიამის ჟრუანტელით ავსებდა... ყოველ ნაბიჯზე ერთმანეთს უხამებდა სიტყვებს, რითმები თითქოსდა მისდა უნებურად იბადებოდნენ და ჯადოქარივით შეეძლო, ბიჭების გასაკვირად, მათ მიერ დასახელებული ნებისმიერი სიტყვისთვის იმ წამშივე შეეხმატბილებინა მრავალი სხვა სიტყვა – ზოგიერთი რომ უხილავი ტკბილი გრძნობის ძაფით იყო დაკავშირებული ძირთან, თავდაპირველ დაძახილთან, სხვები კი – ეჭიდავებოდნენ, შინაგანად ებრძოდნენ, წინააღმდეგობის მძაფრი ჭიდილის ვნებით მუხტავდნენ... მაგრამ ეს ქიშკობაც რატომღაც სიამით ავსებდა!

შემდეგ ბუნებრივად მოხდა სიტყვათა ნაკადის, – მოწესრიგებულის, გრძნობის დეღვას აყოლილის, – ლექსის ფორმაში მოქცევა; ზოგჯერ თავისთავად ხდებოდა ეს, დაუძაბავად, ზოგჯერ კი – მრავალი ცდისა და სიძნელის გადალახვის შემდეგ... და ორივე შემთხვევაში უხაროდა; უხაროდა თვით პროცესი, მისი მდინარების მოულოდნელი მიხვევ-მოხვევით, წინ სწრაფვით, ხშირად – სრული უარყოფით უკვე თითქოს მოძებნილისა, არცთუ იშვიათად – მიზნის მიუღწევლობის მტკივნეული განცდაც, იმედგაცრუება საკუთარ ძალებში... ბოლოს, ყველა შემთხვევაში – გადატანილი “ბრძოლით” დიდი კმაყოფილება, სიამე და სიმშვიდეც კი, რომელიც ცოტა ხანში მიღწეული შედეგით უკმაყოფილებით მთავრდებოდა – უცებ დაინახავდა ადრე სატრახახო ლექსის გამაღიზიანებელ ხინჯს – უმწიფრობასა და უსუსურობას; ასეც ხდებოდა – არცთუ იშვიათად...

დიდი გატაცება – წიგნების კითხვა! ყოველგვარის – თუნდაც ეს ყოფილიყო ღმერთმა უწყის საიდან აქ მოხვედრილი “ბუღალტრული აღრიცხვის საფუძვლები” ან “სადაზღვევო აგენტის ცნობარი”, ძველი კალენდრები, კლასიკოსთა ძველ დროს, ნახევარი საუკუნის წინათ გამოცემული, გაყვითლებული, დალაქავებული და თავგების მიერ ნაპირებშემოდრძნილი წიგნები... და, რა-

და თქმა უნდა, ლექსები – აკაკი, ვაჟა და მრავალი კიდევ სხვა დიდი თუ მცირე პოეტის კრებულები, რომელთაც განძის მაძიებლის მსგავსი გაუნელებელი ვნებით ეძებდა ყველგან, ყველასთან, ყოველთვის...

როცა მამუკას ოჯახის რიგი მოვიდოდა სოფლის ნახირის სამწვემსად, ყოველთვის მამუკა მიდენიდა საქონელს მთელი დღით – ადრე დიდიდან საღამომდე. თუკი სხვებისთვის საშინლად გაიწელებოდა ზაფხულის გრძელი დღე, მამუკა სულ არ გრძობდა მოწყენილობას – ირგვლივ იმდენი რამ იყო საინტერესო!.. წაიღებდა რვეულს და ფანქრით იხატავდა სხვადასხვა ხედებს, ხე-ბუჩქებს და ბალახებსაც კი... ყველაფერს განუმეორებელი იერი ჰქონდა: ერთი რცხილის ხე არ ჰგავდა მეორეს, არც რომელიმე მუხა მეორე მუხას – დაუსრულებლად შეეძლო, დაკვირვებოდა და ეხატა, ეხატა, ეხატა... ეხატა პროზები, თხები, ჭადარდღებულის ჭალა, ნაირგვარი ნაპირები... მდინარის პირას გაფანტული დიდ-პატარა ქვებიც კი სულ სხვადასხვანაირი იყო და მათი ჩახატვა არ მოსწყინდებოდა. დროდადრო მოულოდნელად ეწვეოდნენ ფრთიანი სტრიქონებიც, რომელთაც იქვე, ნახატის გვერდით, სასწრაფოდ წააწერდა, – ან თუნდაც მხოლოდ ორი-სამი სიტყვა ყოფილიყო – ლამაზი ხატი ან შედარება... “მუხაზე – ფითრი, ჩემს თავში – ფიქრი...” ზოგჯერ ერთ დღეში რამდენიმე ლექსის ჩანაფიქრი ემატებოდა რვეულს, ჩანახატებზე რომ ადარაფერი ვთქვათ; შემდეგ შინ ჩაუჯდებოდა და ემატებოდა ერთ სტრიქონს მეორე, ახალ-ახალი ხატები ახალისებდნენ...

ასჯერ რომ ჰქონოდა ნანახი თუნდაც რომელიმე ბუჩქი (ხე, მდელო, ნაკადული...), რომლის რაობაც თითქოს საბოლოოდ ჩამოყალიბდა საკუთარ თავლასა და გონებაში, დამკვიდრდა აღქმაში, მასთან ასმეერთედ შეხვედრისას უცებ ამჩნევდა ახალ მხარეს ამ ბუჩქისა, არცთუ უმნიშვნელოს და გაკვირვებული რჩებოდა: ნუთუ იმდენად დაუკვირვებელი იყო, რომ ადრე ეს ვერ შეამჩნია? ახარებდა და ახალისებდა ყოველი ახალი აღმოჩენა, არ სწყინდებოდა, ხარბი მზერით შეესრუტა გარემო სამყარო... (შემდგომ ასე ემართებოდა ადამიანებთან ურთიერთობაშიც: აი, ცოლი ათასმეერთეჯერაც ჰყავს აწონილ-დაწონილი, შეფასებული და დაფასებულიც... და მაინც – თითქმის ყოველდღე რაღაცას ახალს აღმოაჩენდა მის ხასიათშიც, გარეგნობაშიც, ქცევაშიც... იქნებ ამის მიზეზი ისიც იყო, რომ დრო არ იდგა ადგილზე და ცვლიდა გარემო ყველაფერს; თვითონაც ხომ მუდმივად იცვლებოდა, მისი შეფასებაც განსხვავებული ხდებოდა და, რა თქმა უნდა, ადრე გაკეთებული “საბოლოო” დასკვნაც არ გამოდგებოდა მუდმივი...).

მამუკას გამეხ მასწავლებელი გამორჩეული ყურადღებით ეპყრობოდა: ხედავდა, რომ უყვარდა პოეზია – სულის სილამაზე და სიმადლე... ნორჩ პოეტს ალაღებდა, აგულიანებდა: აძლევდა წასაკითხად ნაინ-ნაირ წიგნებს და არა მხოლოდ სიტყვაკაზმული მწერლობისა, არამედ ასევე სამეცნიერო-პოპულარულსაც თუ ხელოვნების სხვადასხვა დარგების შესახებ; ჩუქნიდა ლამაზ ღია ბარათებს და ალბათ აქედან დაიწყო მისი კოლექციონერობაც... აწერინებდა ლექსებს, ლიტერატურული წრის შეკრებებზე აკითხებდა, ათავსებდა სასკოლო კედლის გახეთში; შემდეგ ჩამოყალიბდა კაზმული სიტყვიერების წრე, რომელიც წელიწადში რამდენიმეჯერ უშვებდა ხელნაწერ ჟურნალს “დიდი ჭადარი”; ჟურნალში მამუკას მრავალი ლექსი და რამდენიმე პოემაც კი იყო გამოქვეყნებული... და, რაც მთავარია, ჩაუნერგა სურვილი, დაენახა ადამიანთა სულის სილამაზე და სიტბო, გარემოს მომხიბვლელობა, ასწავლა სიკეთის უშურველად გაცემის სიამე... და როგორ გულს აკლია მამუკას ახლა, მრავალი, მრავალი წლის შემდეგ, რომ ვერ უთხრა თავის დროზე მადლობა ამ არაჩვეულებრივ პიროვნებას, რომელიც არც არასდროს ითხოვდა ვინმესგან მადლიერებას... მაგრამ ყურადღება და გულთბილი მოპყრობა ყველას სიამოვნებს, მით უმეტეს – მოწაფისგან... მას კი ახლა მხოლოდ ის შეუძლია, რომ, როცა გაბრიელა მესაფლავესთან მიდის, ხშირად გაუხვევს ხოლმე მასწავლებლის საფლავისკენ, ჩამოჯდება მისი სამარადქამო განსასვენებლის გვერდით და იმ მადლს გაისხენებს, რომელიც ამ კაცმა ასე უშურველად დათესა მრავალი, მრავალი პატარა ადამიანის, მისი მოწაფეების გულში...

სკოლაში ზოგიერთი მასწავლებელი აუმხედრდა მამუკას და, განსაკუთრებით, მის ლიტერატურის მასწავლებელს – გამეხს: ისინი ხელნაწერ ჟურნალში მოთავსებული შაირების გმირებად იქცნენ... უსიამოვნო მითქმა-მოთქმა, საყვედურები, გაკილვაც, საჩივარი დედამისთან! ეს პირველი მნიშვნელოვანი კონფლიქტი იყო მამუკას ცხოვრებაში და იგი დაიბნა... საერთოდ არ იყო მებრძოლი ბუნების, მხოლოდ ქაღალდის ფურცელთან კალმით ურთიერთობისას იყო ძალზე გაბედული; თვითონ ჩხუბი ვინმესთან არასდროს წამოუწყია, თუნდაც ძალზე განაწყენებული ყოფილიყო, თუმცა სიმხდალესაც ვერავინ დასწამებდა... არ მოელოდა, თუ ეს უწყინარი შაირები უფროსთაგან ასეთ მძაფრ გამოძახილს გამოიწვევდა. მამუკას სურდა, მოესპოთ ჟურნალი, მაგრამ გამეხ მასწავლებელი წინ აღუდგა ამგვარი ნაბიჯის გადადგმას, მამუკას არწმუნებდა: “რატომ გინდა, მცირე წინაღობასაც კი უბრძოლველად თავი აარიდო, უკან დაიხიო? ასე არასდროს მოიქცე! როცა საკუთარ სიმართლეში დარწმუნებული ხარ, უნდა ბოლომდე გაიტანო კიდევ იგი, თუკი ეს მნიშვნელოვან საკითხს ეხება!” მარად მადლიერი იქნება გამეხ მასწავლებლისა, თუმცა, სამწუხაროდ, აშკარად გრძობს: თვით მას აკლია ხასიათის სიმტკიცე და ყოველთვის არ ჰყოფნის ვაჟკაცობა, ბოლომდე მისდიოს მასწავლებლის შეგონებას... და მისი ჩაფიქრებული დიდი პოემა, “ცა და მიწა”, რომელზედაც დღედაღამ ფიქრობს, გამეხ მასწავლებლის ხსოვნას მიეძღვნება... უნებურად მოფრენილი ხატებები, ფრთიანი სტრიქონები ძილშიც არ ასვენებენ, უფრო – ძი-

ლის წინ... ცა და მიწა – მაღალი და დაბალი, მიწიერი და ზეციერი, ხელით შესახები და მიუწვდომელი, ოცნებისმიერი – რთული თემაა, ფილოსოფიური და მას მრავალი დიდი პოეტი შეხებია, ყველას თავისებურად გაუზრებია და მამუკაც შეეცდებოდა, მისი ნაფიქრი თავისთავადი იყოს, დაიპყროს საკუთარი მწვერვალი, თუნდაც იგი არც ისე მაღალი გამოდგეს...

მამუკას საერთოდ ბავშვობიდანვე უყვარდა სიმაღლე – მხოლოდ პოეზიისა კი არა.

სწრაფა მაღლა, მაღლა!

უყვარდა მაღალი ხის კენწეროზე აძრომა და ხეს რომ თავზე მოექცეოდა, რა ხედები იშლეოდა მის თვალწინ! თითქოს ცად აფრენილი ჩიტი იყო და ზევიდან დაჰყურებდა მუქ სახურავებს, გზათა ნათელ ზოლებს, ბალ-ბოსტნების მწვანე ოთხკუთხედებს, უსმენდა ეზოებში მოთამაშე ბაღღების ჟივილ-ხივილს... ის მიწიდან მაღლა იყო აზიდული, მისი სულიც ამაღლებული, ატაცებული გახლდათ შინაგანი მღელვარებით, რომ ასე ფართოდ, დიდებულად გადაჰყურებდა არემარეს... როცა ნიაგი რომ აქეთ-იქით აქანებდა რტოს და სული სადღაც ქუსლებში ეპარებოდა, შიშისა და აღტაცებისგან სუნთქვა ეკვროდა; უნდოდა, ქვევით დაშვებულიყო, მსხვილ ტოტზე – მყარად, უსაფრთხოდ ეგრძნო თავი და, ამავე დროს, სურდა, უსასრულოდ გაგრძელებულიყო ეს განუზომელი ნეტარება – ერთდროულად საფრთხისა და სიამის განცდა...

და, შიშის დასაძლევად თუ მოზღვაებული გრძნობების განსამუხტად, იწყებდა ლალ სიმღერას! გაჰკიოდა ქარივით უცაბედად მოვარდნილ სიტყვებს: “ქარო, ქარო, ნიაგქარო, დაუსტვინე, დაუბერე! აიქროლე, ჩაიქროლე, გული ტკბილად ამიჩქროლე!” მოფრენილი სიტყვები არ იყო მწყობრი, არც სრულად გამომხატველი მძლავრად მოვლენილი აღტაცებისა, მაგრამ ამას რა მნიშვნელობა ჰქონდა, მთავარი იყო, რომ შეეძლო, რაც უნდოდა, ის ყვეირა სრულიად თავისუფლად, ბედნიერად ეგრძნო თავი, დაგროვილი გრძნობა ამგვარ სიმღერა-ყვირილში დაეხარჯა...

ქვევიდან კი შეშფოთებული ეჯიჯლინებოდნენ:

– გიჟი ხარ, შვილოსა, ნაღდი დაუშტვინე!.. რამ ავიყვანა სულ კენწეროზე, ძლივს იკავებ თავსა! რა გადრიალებს, რომ ვერ გაგიძლოს ტოტმა და დაეძნეო ძირს, რაღას შვრები მაშინა?

ან კიდევ ერთი განუმეორებელი გრძნობით დამუხტვა – მთის წვერზე ასვლა: გადახედავ ამაყად გარემოს!.. შორს, შორს წვდება მზერა, უცხო მხარეებს მშიერი თვალთ ისრუტავ – გინდა, ყველგან ახლოს მიხვიდე, ფეხი დაადგა იქაურობას, სხვა ხალხი ნახო, სხვა საუბარი გაიგონო, სხვა ხედები დააგემოვნო... შენი სული იტევს თუ მოიცავს მთელ ქვეყნიერებას – ოცნებებში მაინც!

ეჰ, რამდენი ასეთი ნატვრა – სხვაგან და სხვაგან განაგარდებისა – დარჩა აუსრულებელი!

უცხო მხარე მხოლოდ ერთხელ ნახა, ჯარში ყოფნისას – რატომღაც შორეულ კოლის ნახევარკუნძულზე ამოაყოფინეს თავი სამი წლით. ჯარის ნაწილიდან თითქმის არ გადიოდნენ და რა უნდა ენახა? ზაფხულში: თეთრი დამეები, დღედაღამ – უთვალავი აბეზარი კოლოს შემოსევა, ჰაერში რომ ნისლივით ირეოდნენ; იშვიათად – ხმელეთში შორს შემოჭრილი პეჩენგის ვიწრო და გრძელი ყურის ცივ წყალში ბანაობა და ერთფეროვანი რუხი, ბრტყელი, დაბალი გარემო, მხოლოდ აქა-იქ რომ გამარაგალფეროვნებულია ჯუჯა არყის ხეებით... ყურის წყლის ზედაპირის ვერცხლისფერი ციაგი... მზე მთელი დღე ტრიალებს ცის კაბადონზე და მხოლოდ შუაღამეზე ეშვება დაბლა, მაგრამ ჰორიზონტს არ მიეფარება, კვლავ მაღლა მიიწევს... ზამთარში: გაუსაძლისი ყინვა, გრძელი პოლარული ღამე და ქარბუქის ღრიალი ღუმელის საკვამურში... ეს დამამახსოვრდა... ხალხი? სხვადასხვაგვარი, როგორც ყველგან... უხეშობა, ბილწისტყვაობა, მძიმე ფიზიკური შრომა მშენებლობაზე – მამუკა მაღალი კი იყო, მაგრამ მასზე ვერ იტყოდ, ჯანაზიანო, ფიზიკურ დატვირთვებს ძნელად ეგუებოდა... იმდროინდელი ყოველდღიური ტანჯვა-წვალება ახლა აღარ ეჩვენება ისე აუტანლად, როგორც მაშინ...

მას შემდეგ შორს არსად უმოგზაურია, უმეტესად ქალაქს თუ ჩავა, ისიც იშვიათად – რედაქციებში დატოვებული ლექსებისა და მოთხრობების ამბავს გაიგებს (სულ აიმედებენ და, ბოლოს, არაფერს უბეჭდავენ!), წიგნის მაღაზიებს დაივლის, ოჯახისთვისაც სხვადასხვა წვრილმანს შეიძენს...

ჰო, ბავშვობაში ბედნიერი იყო – მცირე რამ ჰყოფნიდა, თუმცა ირგველივ ჭადარდებხეცსა და მის შემოგარენს არ გასცილებია...

არ აკლდა მრავალი ახალი შთაბეჭდილება, ახალი განცდები – და იბადებოდნენ ახალი ლექსები, ჩანახატები, ჩანაწერები, შემდგომ ამოუწურავ წყაროდ რომ იქცნენ შემოქმედებისთვის.

მერე თვითონაც მაღალი გაიზარდა, საკვირველი კია: მართალი რომ ითქვას, საკუთარი თავი მაძლარი არ ახსოვს, თითქმის სულ შიოდა – ბაღლობაშიც, ჭაბუკობაშიც: მამა ადრე დაჰკარგა და სიღარიბეში გაიზარდა... აწოწილი, გამხდარი, მხრებში ოდნავ მოხრილი; სახე – გრძელი, შავი უღვაშები – კეხიანი მოხრდილი ცხვირის ჩრდილში... თაფლისფერი თვალები ყველას ბავშვურად მიაბიტურად და გამომცდელად უმზერს, მაგრამ უცებ, მოსაუბრისთვის მოულოდნელად, კვიმატიანად იხუმრებს, თვითონაც სხვის ნათქვამზე მცირე რამეზეც კი გულიანად იღიმება... მხიარულ კაცად იცნობენ, მაგრამ არა შინ, რაზეც მრავალი საყვედური მიუღია ცოლისგან და დედისგანაც; შინ არც სიტყვაწყლიანობით გამოირჩევა და ამაზეც სულ ებუზღუნებიან, განსაკუთრებით – ცოლი: “რამ დაგაყრუა? ერთს არ გამცემ პასუხს, თითქოს სულ სხვაგან ხარ, სადღაც სხვა საუფლოში, ნეტა რა ეშმაკებში დაბორიალობს შენი გონება?”...

ყმაწვილობაში და, განსაკუთრებით, ახლა – მარადი უკმაყოფილება: რასაც თითქოს ასე ცხადად ხედავს და განიცდის – ვერ ახერხებს სრულად გადმოსცეს ლექსში; წვალობს, ხან აქედან მიუღდება, ხან – საწინააღმდეგო მხრიდან, დაუსრულებლად ახალ-ახალ ვარიანტებს არჩევს... ამბობს! “არა, ძალიან სუსტი გამომდის...” ხევის, თავიდან იწყებს... “ღირს კი ტვინის ჭყლეტა, რად სჭირდება ცხოვრებას ასახვა, როგორც წიგნებში წერენ, მას ხომ ისედაც ყველა მშვენივრად ხედავს?.. ნუთუ მე ვმღერი, როგორც ჩიტი მგალობელი – გულწრფელად, მაგრამ სტიქიურად, გაუაზრებლად?.. ჩემი ნაგრძობ-ნაფიქრალი – იქნებ შემთხვევითია და სრულიად უმნიშვნელო? თუმცა, როგორ შეიძლება, უმნიშვნელო იყოს ცხელი გულის ფეთქება, გრძობის ჟრუანტელი – თუნდაც ერთი ადამიანისა?.. არა, ამდენი ზედმეტი ფიქრიც არაა საჭირო, მე თუ ეს “სიმღერა” მსიამოვნებს, გინდაც იგი უბრალო, ფერებით ღარიბი იყოს, შიგ ჩემი წრფელი გრძობა მცირედად, როგორც შევძელი, მაინც ხომ არის ჩაწნული? ჩემს გულისხმას მივყავარ, საკუთარი, თუნდაც პატარა სიმღერა ვთქვა – ესაა მთავარი! და უნდა განვაგრძო სიმღერა, იმიტომ რომ მემღერება! და მებაძვება! სხვასაც თუ მოეწონება და ვასიამოვნებ – ხომ კარგი, თუ არა და ვის რას დაგუშავებ?”

მერე, თავისთავად, ბუნებრივად მოხდა, რომ პროზის წერაზეც გადავიდა – აქ შეუზღუდავად, უფრო ლაღად გრძობს თავს და სრულად შეუძლია, საკუთარი ნაფიქრ-ნაგრძობის ფორმის ყალიბში ჩამოსხმა...

განსაკუთრებით ახლა, რაც ხანში შედის, უფრო და უფრო – ყველგან და ყველაფერში სილამაზე ხედავს ან მოგონებები დაანახვებენ, განსაკუთრებით – ბავშვობის მარად გაუხუნარი ნატებები: პაპა ტარიელა მუხაიძე რომ ხარს ჭედავდა, ბრდღვიალა მზე სისხამ დილით რომ ამოდიოდა და საღამოს, დაღლილი, ლამაზად ჩადიოდა, მთვარიანი იღუმალი ღამე მიიჯაჭვავდა მზერას, ბავშვების უზრუნველი თამაში, წვიმა და ჭექა-ქუხილი, თოვა და თოვლის ტირილი ნაირ-ნაირ სახილველს სთავაზობდნენ თვალგასახარად... გაზაფხული, ზაფხული, შემოდგომა, ზამთარი, ისევ გაზაფხული... ლამაზი გოგოს გაგოგმანება... ფრინველების ლაღი ფრენა, ცხოველების მეტყველი თვალები, ჭრელი ნახირის შეფენა მწვანე ფერდობზე, ხეებით დაჩრდილული ორდობე, მწიფე ალუბალს რომ მაცდურად გადმოუფენია ტოტები და გეპატიჟება, მეწვიეო, ხეობის გაღმა-გამოღმა – ხუჭუჭა ტყე და ტყის ზევით – მაღალი, ლუში ფერის მთები... არეკლილი ცისგან გადალურჯებული წყალწმინდა მდინარის – ჭადარდიდხევის – დინება ამწვანებულ ნაპირებს შორის, ნაკადულის ენამოხლექილი ლიკლიკი, თითქოს მობუბუნე დედა-მდინარეს ჩახუტების წინ ელაქუცებო... ატეხილ ჭალაში – დინჯი ვერხვების ვერცხლისფერი ჩურჩული... ყველა და ყველაფერი – საკუთარი იღუმალი ცხოვრებით ცხოვრობს, საკუთარ სიმღერას მღერის!

ახლაც – სიყვარულით აკვირდება ბუნებას: უყურებს შორეულ გოროზ მწვერვალებს, მათა მხრებზე მოგდებულ ტყეთა მწვანე ნაბდებს... გრძობს მზის აბრეშუმის გრძელი ხელების ნაზ აღერსს არემარეზე, შინაგანი მზერით ხედავს მდინარეთა გრილ სიღრმეებში მოსრიალე ვერცხლისგვერდა თევზებს, სველ ქვიშაზე გაშეშებულ, თითებგაფარჩხულ, თვალვდაკუსულ ბაყაყებს, ყვავილებით გადაპენტილ მინდვრებში მობუზილე ბუზ-ხოჭოების, პეპლების მოფარფატე ლაქების თამაშს...

ყმაწვილობაში – მასწავლებლისგან გაქეზებული – წერდა, წერდა, წერდა... ყველაფერზე ყველაფერზე!

ახლაც და ყმაწვილობაშიც – ყველაფერი აკვირვებს!.. მისი დევიზია: სილამაზე და პოეზია უნდა ეძებო ყველგან და ყველაფერში, უპირველესად კი – უნდა დაინახო სილამაზე ერთი შეხედვით ყოვლად ჩვეულებრივში... აი, თუნდაც ჭადარდიდხევი დაჭერილი წვერა: თევზს ჩვენსავით ორი თვალი აქვს, ერთი პირი, კბილები... ადამიანისგან განსხვავებით კი – ლაყუნები, ფარფლები, ქერცლები, კუდი, საცურავი ბუშტი... და ორი წყვილი ულვაში! არსება, მოსული სხვა სამყაროდან, უფრო – ძალით ამოყვანილი, სხვა გარემოში მცხოვრები... სლიინა სხეული, რომ ხელით ადვილად ვერ დაიჭირო... თუ კარგად რომ იცურაოს?.. და რის შესახებაც წერ, ზედმიწევნით კარგად უნდა იცოდეს! კითხვა, კითხვა და კითხვა სულ სხვადასხვაგვარი წიგნების, ანცვიფრებ გარეშეთ შენი ყოვლისმცოდნეობით, მაგრამ შენ თვითონ ხომ კარგად უწყი, რამდენად შორს არის შენი ცოდნა სრულყოფილებისგან... რაც მეტი იცი, მეტად გრძობ საკუთარ უვიცობას... უნდოდა: სცოდნოდა ყველა მცენარის სახელი, ყველა შეხვედრილი უცნობი ყვავილი ჩაეხატა, შემდგომ ბოტანიკურ ატლასში მოეძებნა, სცოდნოდა ჭადარდიდხევის ხეობაში მობინადრე ყველა ნადირ-ფრინველის ცხოვრების ნირი... ბევრს კი კითხულობდა, მაგრამ წიგნებში ყველაფერი არ ეწერა და ბევრი რამ თვითონ, დაკვირვებით, შესწავლით უნდა გაეგო... ამოუწურავი მრავალფეროვნება ერტყა ირგვლივ, მაგრამ ბუნებაზე უფრო ანცვიფრებდნენ ადამიანები – ყოველი მათგანი არ ჰგავდა მეორეს, დიდად განსხვავებული იყო, რთული იყო ჩასაწვდომად და მარად აკვირვებდა მოულოდნელი გამოვლინებებით ხასიათისა თუ ქცევისა... შინაურებიც კი მისთვის მნიშვნელოვანწილად გამოცანას წარმოადგენდნენ...

საიდუმლოება! აი, რა იზიდავდა მამუკას ბუნებაში – მკვდარშიც და ცოცხალშიც. თუმცა, როგორ შეიძლება, მკვდარი უწოდო თუნდაც მდინარისპირა ქვიშნარს, ალაგ-ალაგ რომ გაიყვება შედარებით დამლოვრებულ ადგილებს. ეს თითქოს უძრავი, გაშეშებული ქვიშნარი დაუკვირვებელი თვალისთვისაც კი მოძრავია: ყოველი წყალდიდობის შემდეგ სულ სხვაგვარი წარმოჩნდება,

ფრიად სახეშეცვლილი და მხოლოდ წყლის წალეკვას გადარჩენილი იაღღუნისა თუ ქაცვის ბუჩქები არიან დარჩენილი ძველ ადგილზე, ალაგ კი – ახალი მინასილია, ალაგ – ქვიშის ნასახიც აღარ არის, იქ ახლა მდინარე ტალღებს ცელქად მიათამაშებს...

მამუკას ზმანებები, ხატებები, დაკვირვებები, ჩანახატები: ცხენებზე, მცენარეებზე, მამალზე, ბავშვებზე, მოხუცებზე, მდინარეზე, მდინარის პირას დაყრილ ქვებზე, ქარაფზე, რომელზეც ამოსულან ხეები კლდოვან გამონაშვებებზე; შვეულ კედელზე ქანები ჩაწყობილან, ქვევით, ძირში დაგროვილა უსწორმასწორო ჩამონაშალი-ჩამონაფხვენი, რომელზეც ათასგვარი ხე-ბუჩქი დაბინავებულა; ფერდობზე: ალაგ – ეული ხე, ალაგ – ღვიის მუქი მწვანე ბუჩქნარი, ჩიტაკომშა, ჩიტავაშლა, ყვავილები: გრძელკისერა მარცხა, შროშანი და გუგულისკაბა... ასკილის დაბურდულ, ეკლიან ტოტებში – რომელიღაც ჩიტის კოხტად მოწნული ბუდე გამოჩნდება გვიან შემოდგომაზე, როცა ფოთოლცვენა ჩაივლის; რამდენიმე გაყვითლებული ფოთოლი ბუდეშიც ჩაფრენილა-ჩაფენილა... შემოდგომა ჭალაში – მართლაც ზღაპარია, ყველაფერი ყვითელ-ნარინჯისფრად ირთვება: ხვალთ – ჭალის ვერხვი, ქაცვის წვრილი, მჟაფე, სურნელოვანი ნაყოფით დახუნძლული ტოტები, მყვლის ბარდებიდან ჭახჭახით გამოფრენილი შაში...

გიჟმაჟი ჭადარდიდხევის ხეობა: ალაგ – ტყე ჩამორბის ციცაბო ფერდობზე და პირდაპირ მისდგომია მდინარეს, ალაგ – ქარაფოვანი, კლდოვანი კედლებით შეზღუდული წყლის ნაკადი მოშხუის, ალაგ – გაშლილი ნაპირები, დანასილი, ფშანი, ჭალა, ალაგ – მცირე კუნძულები... წყლის დაუდგარი, დაუსრულებელი სრბოლა – მდინარეს, წინ მიისწრაფვის, ცოცხალია! ირგვლივ სხვა ყველაფერი გარინდებულია და მდინარის ნანას უსმენს – მთებიც, ხეებიც, ქვებიც, ნაპირებიც, ფლატეებიც... მაღლა ცაში ღრუბლები ნელა მიდრეკიან... უნდა დაუკვირდე მათ მღოვრე გადაადგილებას, რომ მათი ცვალებადობა შეამჩნიო – მედიდურად მიცურავენ, ფორმათა დიდებული საზეიმო მსვლელობით თვალს ატყვევებენ...

მდინარეც თვალს ატყვევებს – ცელქი თამაშით, სიციცხლით, მოუსვენრობით, სიმღერით! მოუღლელად მოიმღერის: ხეობის კალთებს გასძახის, ნაპირებს ევლურტულება, ქვებზე მაღაყს გადადის შრიალ-დგაფუნით, ხანაც პატარას წაიხანჩქერებს და მოჩუხჩუხებს, ქაფმოგდებული აგრძელებს გზას და ბუტბუტ-დუდუნით ერთნაირად თავდაჯერებულად და თავმომწონედ მისრიალებს მაღალ თუ დაბალ ნაპირებს შორის...

გარშემო ყველაფერი მდინარისკენ მიილტვის – ცხოველი, მწერი, ფრინველი, ადამიანი: სურთ, ჩაიხედონ მისი ზედაპირის სარკეში... მის მოლივლივე ზედაპირზე ღრუბელთა ანარეკლები ცეკვავენ, ხეები ფეხს იდგამენ, ფლატეები და კლდეებიც კი იგრიხებიან და საკუთარი თავის კარიკატურას აკვირდებიან... გაშტერებულთ უკვირთ: “ეს მე ვარ?”

ველი, მინდორი, მდელო: ბალბა, ბაია, ნიახურა, ბაბუაწვერა – ბალახის ზურმუხტში ანათებენ მათი ყვავილები, მზის დარი ყვითელი თვალეები; ვარდკაჭაჭა ლურჯი მიამიტი თვალეებით შესცქერის უდრუბლო ხეცას; უკარება, დონივრად აზიდული, მჩხვლეტავი აბჯრით შემოსილი ნარის იასამნისფერ ყვავილ-გვირგვინს ესევიან პეპლები, ხოჭოები, ბუხები; ნაცარქათამას, ჯიჯლაყას, ძაღლის ქინძს და სხვებს, განურჩევლად ყველას, ყელზე ალერსიანად შემოხვევია ხვართქლა...

ტყისპირი: ბუჩქნარი, ზამთრის ბოლოს – თეთრყვავილა ჯვროდ ამოუჩუქუნდება; ადრე გაზაფხულზე, ჯერ რომ თოვლიც ბოლომდე არ გაპარულა – ყოჩივარდაც ცხოველხატულ ხალიჩად მოედება ტყისპირებს; ზაფხულში – მარწყვის მარცვლების სისხლისფერი ჩანაწვეთები მწვანე ბალახის ხვერდზე; ბუჩქნარში მძრომიალე ჭრელი კაჭკაჭის ჭახჭახი; დღის ბოლოს კი, როცა მზე დასალიერს ამშვენებს და თვალს თამამად უსწორებ მის ბრწყინვალეობას, ნაზად სტვენს უხილავი შაში – სადღაც მაღალი ხის კენწეროში; მისი გალობა საოცრად ამშვენებს და ხაზს უსვამს გარშემო დავანებულ სიმშვიდეს...

ტყე – მთელი სამყაროა... იდუმალი, საკუთარი კანონებით მცხოვრები, გარშემოთავის – საიდუმლოებებით დაყურსული... ზღაპრული... მიმზიდველი თავისი უჩვეულობითა და დაფარულობით... ტყის შიგნით, სიღრმეში: წიფლისა და რცხილის ნათელი ტანების ჯარი, ნიავი აჩურჩულებს ფოთლებს, ატოკებს პაპას წვერებივით ტოტებიდან ჩამოკონწიალებულ რუხ-მწვანე მღიერებს; მზისგან სხივებისგან მოფარებულ, მყუდრო ადგილებში – ლოდნარზე და ალაგ მიწაზეც – გაფენილა ზურმუხტა, რბილი ხავსი... ჩამოჯდები ზედ სიარულისგან გულანქროლებული, ისვენებ, სულიც სიმშვიდითა და სიამით გეგსება; გარშემო ტყის მრავალფეროვან ცხოვრებას აკვირდები და ყოველთვის რაღაცას ახალსა და მიმზიდველს აღმოაჩენ... ამოუწურავია ტყის საკვირველებანი!

მთები – დილით, შუადღეზე, საღამოს, ღამე... მწვანედ მოხასხასე ფერდობები, ალაგ – იშვიათი ბუჩქნარით დაწინწკლულნი, ალაგ – ნაცრისფრად დაღარულნი; ხევით – მოღუშული კლდეები გადმოგვცქერიან; მათ ძირებში, ნაშალში, – მცხუნვარე მზის სხივებით გალაღებული ყოლოს ბუჩქნარია, რომლის სტუმრობაც, უთვალავი ხოჭო-მწერის გარდა, უყვართ ადამიანებსაც და დათვებსაც... მთებს ხევით – ცა, უძირო, ლურჯი, გამჭვირვალე და ნახი...

ელაპარაკება: ცას! ღამეს! ხეებს! მდინარეს! შორეულ მთებს! ისინიც რაღაცას პასუხობენ მას – უხმო, უხილავი, მაგრამ გრძნობით გამთბარი ნაკადი უგსებს სულს... გრძნობის სისაყსით უნდა, მთელ ქვეყნიერებას ჩაეხუტოს, ყველას და ყველაფერს მიეალერსოს... სტიქიონივით მოვარ-

დნელი ალალი სტრიქონები ლაღად გადმოიღვრება სუფთა ქაღალდზე... უდიდეს სიამეს გრძნობს – შედეგრი დაიბადა!.. მეორე-მესამე დღეს კი ცივი გონებით გადაიკითხავს აჯღაბაჯღად, ნაუცბა-თევად ნაწერს (უნდა, გადაწეროს-გააშაღაშინოს, ზოგ სიტყვას ძლივს არჩევს) და გული წყდება – როგორი უსუსური ყოფილა მისი კალამი, რა უფერული სტრიქონები გადაუტანია ქაღალდზე... მაინც ელიძება – ამ სტრიქონების გამომწვევი ლამაზი მოგონება ხომ დარჩა მასში!

კიდევ კარგი, ყოველთვის გულნაკლული არ რჩება და ზოგ ჩანაწერს თითქოს არა უშავს რა, ღირს შემდგომ დამუშავებად... ხანდახან რომელიმე ძველ უმწიფარ ჩანაწერშიც უცებ აღმოაჩენს თემის ახლებურად გადმოცემის შესაძლებლობას, უფრო ღრმად ხედავს, უფრო მრავალფეროვნად და შესაბამისი სიტყვებიც თავისთავად, დაუძაბავად მოდიან და მწყობრად ლაგდებიან...

მისი წარმოსახვის სამყაროში იშვიათია წარსულის ზმანებები, შორეული, მიუწვდომელი სამყაროები თუ ქვეყნები – ის აქ არის, მთლიანად და სავსებით ამ ერთი ბეწო ხეობაში ჭადარდღ-ხევისა, ერთ მცირე სოფელში მისი მცირე ცხოვრებისეული ქარიშხალებითა და ვნებათა დუღილით... თუმცა, ორივე ფეხით კი დგას ამ ცოდვილ და მაინც მშვენიერ მიწაზე, მაგრამ არც ოცნებას გაუბრძის – რა პოეტია ოცნების გარეშე!

თვითონაც უკვირს: სულ სხვადასხვაგვარი ჩანახატებია, თითქოს ერთმანეთის გამომრიცხავი: ბუნების შესახებ – ლირიკული გრძნობით გამოთბარი, ადამიანებისადმი მიძღვნილი – მხიარული და ზოგჯერ – გამკილავიც... ბავშვობიდანვე “მავნე” ბიჭის სახელი ჰქონდა გაგარდნილი, რადგან სახუმარო შაირებს გამოთქვამდა; ზოგ-ზოგებს ეშინოდათ კიდევ მისი!

ყმაწვილობის გაუხუნარი მოგონება: ერთ ზაფხულს ჩამოვიდნენ ქალაქიდან მსახიობები, გამართეს დრამატული წარმოდგენა... მამუკა სულგანაბული მისჩერებოდა მისთვის ახალ, ჯადოსნურ სამყაროს, სადაც მშვენიერი ქალწულები და მჭექარეხმიანი ვაჟკაცები ებრძოდნენ სიცრუეს, ძალადობას, ბოროტებას და ცხარე ბრძოლაში სასტიკად ამარცხებდნენ... მღუღარე სული ყელს ებჯინებოდა და ჯერ განუცდელი, უცნაური სიამით ავსებულ სხეულს მოქმედება სწყუროდა – უნდოდა, აგარდნილიყო სცენაზე, დასტაკებოდა ყოველივე უსამართლობას, მოფერებოდა და-ჩაგრულს, დაეცვა სუსტი...

მამუკა მთელი კვირის განმავლობაში სიზმრებს ნახულობდა, რომელშიც ცოცხლებოდნენ წარმოდგენის გმირები და სიამეს კიდევ უფრო ამძაფრებდა ის გარემოება, რომ ამჯერად მთავარი მოქმედი პირი თვით მამუკა იყო... მეგობარ-ამხანაგებთანაც კარგა ხანს ჰქონდა სალაპარაკოდ წარმოდგენისგან მიღებული შთაბეჭდილებები... ორი კვირის შემდეგ კი მოწაფეებმა სკოლის სასპორტო დარბაზში დადგეს საკუთარი სპექტაკლი მამუკას მიერ სახელდახელოდ დაწერილი პიესის მიხედვით. მამუკამ მიბაძა და ბოლომდე არც მიჰყვა ნანახ წარმოდგენას: სახუმარო პიესა გამოუვიდა – ამბის ქარგად გამოიყენა ნანახი, ოღონდ გადასხვაფერებულად, პერსონაჟებიც ჩაანაცვლა და სატირულად გამოიყენა სოფლის ნაცნობები. მოსწავლეთა წარმოდგენა სულ სიცილ-ხარხარში მიდიოდა, მაგრამ შემდეგ კი ზოგიერთები მამუკასა და მის მეგობრებს გალახვითაც კი ემუქრებოდნენ... შინ დედა უწყურებოდნა: “ბალო, ეს რა ჰქენ, სასაცილოდა გაქვს საქმე? გადაგვაშენებენ მთელ ოჯახსა!”

რადიოს ყველა თეატრალურ გადაცემას გატაცებით უსმენდა, უამრავი პიესაც წაიკითხა. თვითონაც კიდევ რამდენიმე პიესა დაწერა, მაგრამ მათი ჭადარდღის სკოლის სპორტდარბაზში და, მით უმეტეს, კლუბის სცენაზე გაცოცხლება აღარ მოხერხდა – აღარავინ ისურვა აუტკიებელი თავის ატკივება, რადგან ახალი პიესები მხიარული კი იყო, მაგრამ ისევ და ისევ ვიდაც-ვიდაცეებს თვალში არ მოუვიდოდათ... არც ავტორს გამოუდგია თავი: ძალაუნებურად მას ნაწარმოებებში სულ ნათესავ-მეგობრები თუ ნაცნობები გამოჰყავდა, თუმცა მეტ-ნაკლებად სახემეცვლილნი, მაგრამ მაინც ერთი-ორი მცირე დეტალითაც კი ყველანი იცნობდნენ და თუ უსიამოვნებას არ გადაეყრებოდა, წყენას მაინც ვერ ასცდებოდა... თუმცა ზოგი პიესა ისეთიც დაწერა, რომ თვითონვე უკვირდა, საიდან მომაფიქრდაო – მსგავსი ამბავი არც გაეგონა, თანაც თითქოს თავისთავად, დაუძაბავად ჰქმნიდა მთლიანად ფანტაზიით შეთხზულს; სწორედ ამგვარი პიესების წერისას განიცდიდა მეტ აღმაფერნას – რამდენი მისთვისაც მოულოდნელი რამ იღვრებოდა მისი კალმის წვერიდან და სულს სიამით უვსებდა; ამ დროს რომ ვინმეს დაენახა, როგორ დასთამაშებდა მის სახეს ღიმილი, ნამდვილად იფიქრებდა – შექანებულა საწყალიო...

ყველაზე უფრო გული იმაზე წყდებოდა, რომ სწავლის გაგრძელება ვერ შეძლო: სკოლის დამთავრების შემდგომ ორ წელიწადს ამაოდ ცდილობდა უნივერსიტეტში ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე მოხვედრას, შემდგომ ჯარში მოუწია სამი წლით წასვლა, იქიდან დაბრუნდა და – მაშინაცვალის გარდაცვლილი დახვდა, ოჯახში მუშა მამაკაცი მხოლოდ ის დარჩა, ბევრად უმცროსი ნახევარძმა ჯერ სკოლაში სწავლობდა; ყოველდღიურ საოჯახო საქმეებში ჩაება და, ცხადია, უნივერსიტეტში მისაღებ გამოცდებზე ჩასაბარებელ საგანთა გეგმაზომიერი შესწავლისთვის ვერა და ვერ იცლიდა... სულ ვარაუდობდა: “წელს ვეღარა და მერმის კი აუცილებლად წესიერად მოვემზადები...” ასე მისდევდა წელი წელს, ბოლოს კი, უკვე ოცდაათ წელს გადაცილებული, დედის დაჟინებული მოთხოვნით, “გაბედნიერდა” – მზევინარი ითხოვა...

ამ ამბავსაც მოგითხრობთ, ოღონდ მანამდე მამუკას ერთ ლირიკულ ჩანახატს მოვიტან...

(მამუკა სახელდახელოდ გაკეთებულ ჩანაწერებს, მათ შორის, მრავალს – შემთხვევით ხელში მოხვედრილ ფურცლებზეც, სათუთად ინახავს სკივრში, რომლის წართმევასაც ცოლი სულ

ცდილობს – ტყუილად იკავებო; შემდგომ მათგან ზოგიერთს – შედარებით დასრულებულს ან შინაგანი პოტენციალის მქონე ლექსს, ჩანახატსა თუ მოთხრობას – შავად დაასრულებს, გადაწერს და დიდხანს აშალაშინებს, დაუსრულებლად შეაქვს შესწორებები, სანამ საბოლოოდ გადაწერდეს ერთ დიდ, საგანგებოდ შეკერილ საერთო რვეულში-წიგნში, რომელსაც “ფიქრთა თოვას” უწოდებს; თუმცა იქ მოხვედრილ ნაწარმოებებსაც ზოგჯერ უბრუნდება, ახალ-ახალი შესწორებები შეაქვს, ზოგჯერ – ფრიად საფუძვლიანიც და იძულებული ხდება, სუფთა გვერდზე გადაწეროს... ეს რვეული საგანგებოდ აქვს გადაამაღული, რადგან შიგ მრავალი ადრინდელი შაირი თუ სალადობო ლექსიცაა და, ვინიცობაა, საყოველთაოდ გამჟღავნდეს, მამუკას მაგანთაგან საყვედური და მუქარაც კი არ ასცდება; ასეთი რამდენიმე შემთხვევა მოუხდა და მას შემდეგ ფრთხილობს).

ქარის სიმღერა

(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

ვის აინტერესებს ქარი?

ყველას!..

განსაკუთრებით?

მრავალს: მეგეოროლოგებსა და დამსვენებლებს, ექიმებსა და გულით ავადმყოფებს, მიწის მუშებსა და მებადურებს, მემღვაურებსა და მოგზაურებს... და გამორჩეულად – პოეტებს!

აბა, პოეტებო, ჩამოვთვალთ, რამდენნაირად მოიხსენიებთ ხოლმე ქარს (ხან აბაგებთ, თუ ცუდ გუნებაზე ბრძანდებით, უფრო კი – აქებთ, პოეტური ტალღით ატაცებულნი): ქარი, ბუქი, ქარბუქი, ქარტყილი, ქარშოშინი, ხორშაკი, ბორია, ბორიო, ქარბორბალა, ბორბალქარი, კუდიანი ქარი, გრიგალი, ბენა, ქვენა, ბურგის ქარი, პირქარი, სამუმი, მისტრალი, ბორა, ტაიფუნი, ტორნადო... ქარაშოტი, ქარიშხალი, სიო, ნიავი, ნიაქარი, ბეფირი, ქარბორიო, გრიგალი, თოვლბუქი, მუსონი, პასაკი, ჰამსინი, ჰარმატანი, ჰაბუბი...

არეულად ჩამოვთვალე, რამდენიმე ალბათ ვერ გავიხსენე!

მივცეთ სიტყვა ქარს – როგორ მღერის, რატომ მღერის?

ქარს მარტოს სიმღერა არ მიყვარს, სხვებსაც ავიყოლიებ: ნიაქარად ვჩურჩულებ რტოებში, სიოდ ვისინებ შიშველ ტოტებში, გრიგალის ღრიალად ვცელქობ საკვამურებში, პირქარის შხუილად გესტუმრებით ყურებში და ზოგჯერ – ხელებს აგაფარებინებთ ან ქულს ჩამოგაფხაკებინებთ, რომ ჩემი სიმღერა არ გაწუხებდეთ...

მიყვარს თამაში: ვაბიბინებ ბალახებს, ავაგალებ ტბორ-ტბათა მელაპირს, ავამღელვარებ მღვებს, თუ გაგებრამდი – გორებად, უზარმაზარ მთებად ვაქცევ; მათი მწყემსი ვარ – ავზილაგ-ავზილაგ ღრუბლებს, გაგრეკავ-გავდენი ცხერის ფარასავით და მოქანდაკეც ვარ – ვბერწავ მათგან საოცნებო ციხე-კოშკებს, დიდცხვირა, პირდაღებულ სასაცილო ადამიანებს, გველეშაპებს, სხვადასხვა ცხოველებს, ციხე-კოშკებს...

მხიარული ვარ: მიყვარს ყველაფრის არეგ-ღარევა, თან ვუსტვენ, ზოგჯერ – ვმღერი ან ვხარხარებ კიდეც, ხანაც – მთლად გავგიჟდები და გავკვივი, ვღრიალებ, შესაშინებლად მგელივითაც ვყვი...

ალერსიანიც ვარ – ვკოცნი ტბის, გუბურის მელაპირს: წვრილად დაფუნაოტებ სიცილში წყლის სარკეს... ხეებს ალერსიანად ვუვარცხნი ქოჩორს...

განსაკუთრებით მიყვ არს ხეებთან ღლაბუცი: მაფხულში ხომ ავაცეკვებ ტოტებს, ვეჩურჩულები ფოთლებს, შემოდგომაზე – უფრო ხშირად ჭიდაობაზე გადავივარ და დავბრეც ხეებს, რომლებსაც კი მოვერევი და, შესაძლოა, თუ მთლად გადავირიე, გაჯიუტებულთაგან ზოგიერთი წავაქციო კიდეც და ფესვები ჰაერში ამოვამწვინო... ტოტებიდან მოვიტაცებ და გავაფრენ ფოთლებს, მიწიდანაც ავხვეტავ და წამოვაფრენ: “კი, დაბერდით, გაყვითლდით და დაწითლდით, ზოგნიც გამოშრით და გაყავისფრდით კიდეც, მაგრამ ნუთუ არ მოგენატრათ ჰაერში ჩემთან ცელქობა და ბლლარბუნი? ახლა მეტსაც გპირდებით: ყირამალაც ამოგატრიალებთ, დაგატრიალებთ და თავბრუს დაგხვევთ, მერე ისე მალდა აგიტაცებთ და შორს, შორს წარგიტაცებთ კიდეც, სადაც არც კი იოცნებებდით მოხვედრას! ბოლოს, მოგაქუჩებით ღობე-ყორეების ძირას, მოფარებულ ადგილებში – ბურბურა ბალახთან, ქალაღის ნაფლეთებთან, და სხვა გატაცებულ მსუბუქი ყოფაქცევის საგნებთან ერთად”...

ღიახ, მიყვარს ცელქობა! გვერდულად წავაბარგანავებ ქათმებს, ავეშლი ბუმბულს, სახლთაგან მოვიტაცებ სახურავებს, მივაწვენ უგემურად გამართულ ღობეებს; ადამიანებს კი: ხან – გელამუნებით სახეებზე, სასიამოვნოდ გიქიქინებთ და შევბას გგვრით მაფხულის დახუთულ სიციხეში, ხანაც – გავვიქცევი ხოლმე: ან კედელივით დაგიდგებით და წინ არ გიშვებთ, გასაქანს არ გაძლევთ, დამატებით კიდეც სახეში მგვერსა და ქვიშას გაყრით, ან ბურგში ხელს გკრავთ და ჯიკავ-ჯიკავით ძალით მიგარბენინებთ, ვითარცა გაჯიუტებულ ბავშვებს...

იშვიათად – ქარბორბალად დაგტრიალდები ცეცივით და მაშინ ყველაზე სასიფათო ვარ! ყველაფერს განურჩევლად ვისრუტავ შავად და ავად მბრუნავი ხარბ ხახაში, გადავუძახებ გაუმადლარ, უძირო

სტომაქში, ავიტაცებ მაღლა-მაღლა, ღრუბლებთან დავაპმობილებ, შემდეგ კი, ჟინმობანილი, ძალადაცილილი, შევეშვები – ჩამოვყრი და მიმოვფანტავ მიწაზე მოტაცებულ-ნაბურთაღს...

ღიას, მიყვარს მსახიობივით გარდასახვა: ხან – ალერსით დაღლილი, ნელი, უღრტვინველი, სევდიანად მოსისინე ვარ; ხან – მშფოთვარე და უხეში, უტეხი და ჯიუტი, შუილით გადავგლიჯინდები მთიდან – ხევში, ხევიდან – სოფელში, სოფლიდან – ველში, ველიდან – ტყეში, ტყიდან – მინდორში, მინდორიდან – ქალაქის ქუჩებს დავგურბენ... აგლეჯილ სახურავებს ვახურდავებ აფრიალებულ ფოთლებზე, უბოდიშოდ ვადებს კარებს, ურდულგაყრილებსა და ჩაკეტილებს კი ყაჩაღივით ვაჯანჯღარებ და შენგრევას ვლამობ... შრომაც შემიძლია: ვამუშავებ ქარის წისქვილებს, ქარის ელექტროსადგურებს...

დაუღეგარი ვარ და მოუსვენარი; უჩემოდ ბუნება ვერ იარსებებს, თუნდაც ღრუბლებს ვინ წაიღ-წამოიღებს, ხეებზე ფოთლებს ვინ გააცოცხლებს და ააჩურჩულებს, კვამლსა და მგვერს ვინ გაფანტავს...

ქ ა რ ი

– მიჰქრის ქალი, ქარი-ქალი:

თმაგაშლილი, გაჩეჩილი,
ანჩხლი ქალი-ნაღვერდალი,
ხან – სისინა, ხან – მკივანა...
კაბის კალთას აფრიალებს,
ღრუბლის ფარას გამორეკავს,
მთებს მსწრაფლ გადააფრინდება,
ველთ კვიცივით გადაიბრუნს...

– აბა, რას ამბობ, ქარი – კაცია:

დაბანცალებს, აწყდება აქეთ-იქით,
ედება მთვრალივით ღობე-ყორეს
და ბლავის თუ მღერის – ვერც გაიგებ!

კარი IV. მამუკა კალმახაური და მზევინარი

მზევინარი თუმცა დაბალი, მაგრამ თეთრ-ყირმიზი, პირმრგვალი, კეკლუცი გოგო იყო და ოცდაათ წლამდე ისე მიაღწია, რომ რატომღაც მთხოვნელი არ გამოუჩნდა და კინაღამ დარჩა გაუთხოვარი. ბოლოს, მოვევლინა მშველელი: ერთმა მაჭანკალმა – თარსმა ტასომ! (მაშინ ტასოც ახალგაზრდა იყო) – გაურიგა მზევინარის კბილა მამუკა კალმახაური, სოფელში პატიოსნებითა და შრომისმოყვარეობით ცნობილი.

როგორც თვითონ ტასო ამბობდა, მას თექვსი ამოუგლო დაბადების დროს უხეირო ბები-ქალმა (უფრო საფიქრელია – ბუნებით ასეთი დაიბადა) და დარჩა სამარადჟამოდ კოჭლი – სიარულისას სულ აქეთ-იქით დაკვანჯილაობს.

ტასო თავს ირჩენს წვრილმანი ვაჭრობით – მოხალული მზესუმზირის, კანფეტების, პაპიროსისა და სხვათა გაყიდვით; მთავარი საქმიანობა კი – მარჩიელობაა! ასევე, მარად წვავს და ხრუკავს უზომო ცნობისმოყვარეობა, სხვათა საქმეებში ცხვირის ჩაყოფის, დაფარული ამბების გამოჩხრეკის დაუოკებელი სურვილი და გარშემო მყოფთათვის ჭორ-მართლის განდობა – ეს არის მისი ცხოვრების მთავარი აზრი... სანდომიანიც კი ეთქმოდა, თეთრ, ჭორფლიან, საგსე მთვარესავით მრგვალ სახეზე, ზედა ტუჩის კუთხეში, მარცხენა მხარეს რომ არ ჰქონდეს ფურნის ჭიასავით დასკუბებული მუქი, ამობურცული, დიდი, შავი ხალი... წითური, ხვეული, ხშირი თმა რატომღაც თავისუფლად გაშვებული აქვს, მის ნებაზე და თავზე ბურქით ადგას; დავარცხნისას კიდევ უფრო იჩეჩავს, თითქოს თავზე ხანძარი გასჩენილი – ალბათ მოსწონს საყოველთაო ყურადღების მიპყრობა ამითაც. ყოველთვის მხიარულია, პირმრგვალი სახე – მარადჟამ კმაყოფილი და გადიმებული, ცოცხლად უბზინავს შავი, ოდნავ დანისლული თვალები... ამბებისა კი უფრო ცუდის თქმა იცის, ერთიც არ გამოეპარება და მთელ სოფელს მოჰფენს – სულ დიმილით, თანაგრძნობით, თითქოს მოზოდიშებით: “გოგონას ხბომ ფეხი მოიტეხა!?”; “საწყალ სიმონიკას სისხლიანი ბუასილი აქვს, არ იცოდი? ისე იტანჯება, ფეხსადგილში რომ მიდის, არ დაელაპარაკო, თუნდაც კარგი ამინდის შესახებ, თორემ მოგკლავს!?”; “დომნას ავი თვალი აქვს, ბევრჯერ მაქვს დაცდილი; ამას წინათაც შემხვდა წყაროსთან და ნახევარ საათში წავიქეცი, კინაღამ ფეხი მოვიტეხე!?”; “არსენა ჭუტალა იმ ბუდალტერიის ბებერ ვირთხასთან, ბებიკასთან დაძვრება – ფერი ფერსა, მადლი ღმერთსაო!”

მართალია, სიტყვით ყველგან უტარო კოვზივით უნდა ჩაეჩხიროს, საქმით კი ტასოს თითქოს ცუდი არავისთვის გაუკეთებია, თუმცა შემდგომ მამუკა სულ სწყევლიდა იმ დღეს, როცა მამუგლის მომაბეზრებელ, აბეზარ შემოტევებს ველარ გაუძლო და ცალყბად მიუგო: “კარგი, შეხვდეთ

ბი შენს ნაქებ ქალს, შეგხედავ, გავესაუბრები, მაგრამ ვერაფერს დაგპირდები, წინდაწინ ვერ გეტყვი, შევირთავ თუ არა”...

შეხვდა, ახელ-დახელა, გაესაუბრა (ადრეც მრავალგზის ჰყავდა ნანახი, მაგრამ ყურადღება არასდროს მიუქცევია) – მზევინარი ისეთი მორიდებული ჩანდა... ჩუმი, უსიტყვო... დაბალი, ფუნ-თუშა... მრგვალი, თეთრი სახე, მრგვალი თვალები, რომლებიც თითქმის სულ დახრილი ჰქონდა და... უზარმაზარი მრგვალი საყურეები!.. მოშვილდული წარბები ამოქნა, ძაფივით გაეწვრილდებინა, თმა ღიად, თითქმის ყვითლად ჰქონდა შეღებილი; ისედაც ქერა იყო და კიდევ უფრო გაღია აგება თმებისა რაში სჭირდებოდა? “ვაი, შენს პატრონს!” – უნებურად გაიფიქრა მამუკამ. ამბობენ, თვალები სარკეაო სულისა (ერთადერთი თვალები მოეწონა ქალისა – დიდი, მომწვანო), ალბათ ამ კანონზომიერებიდან გამონაკლისი არც ისე იშვიათი უნდა იყოს – გულუბრყვილო მზერა ქალისთვის მხოლოდღა ნიღაბი იყო ალბათ, როგორც კარგა ხნის შემდეგ მიხვდა მამუკა... ისეთი მიკნაგებული ხმით ლაპარაკობდა, რომ ტასოს უხდებოდა მისი ნათქვამის ხმამაღლა გამეორება, რათა მამუკას გაეგო “საცოლის” ნათქვამი...

არაფითარი გრძნობა არ გასჩენია – არც მოწონების და არც დაწუნების: ჩვეულებრივი, არაფრით გამორჩეული ქალიშვილი ჩანდა; თუმცა, თვითონაც შესახედავად რომ არ იყო ყარამან ყანთელი, ესეც მშვენივრად იცოდა.

ალბათ ეს მაჭანკლობა უშედევოდ ჩაივლიდა, მაგრამ მამუკას საკუთარი დედაც, ვასასი, შეუწინა: გინდა თუ არა, ეგ ქალი ითხოვეო... მამუკას ვერაფრით გაეგო, რით მოხიბლა “სარძლომ”, რა ღაინახა თუ შეიგრძნო მზევინარში ისეთი გამორჩეული და დასაფასებელი? ცოტა ხანს ყოყმანობდა, შემდგომ კი რამდენჯერ წყევლიდა საკუთარ წუთიერ სისუსტეს, როცა ვერ გაუძლო ფსიქოლოგიურ წნეხს და – თითქმის საკუთარი სურვილის საწინააღმდეგოდ – დაჰყაბულდა დედის დაჟინებულ მოთხოვნას...

არ გასულა დიდი ხანი და დედამისმა და ცოლმა “საერთო ფრონტი” გახსნეს მამუკას წინააღმდეგ, დღენიადაგ ეჯიჯლინებინა: “შე ურჯულეო, უკვე შვილები გყავს, ცოლსა და მოხუც დედასაც მიხედვა უნდა, რა დროს სისულელებების ჯღაბნა? აღმა-დაღმა ხეტიალსაც შეეშვი, ოჯახში ეს ერთი კაცი ხარ, ათასი საქმეა გასაკეთებელი... სულ სხვებისთვის ხარ, საკუთარი ოჯახი შენთვის არ არსებობს...” საყვედურობენ: “სალადობო ლექსებს რომ წერ, საოცარი, ოჯახში რატომღა ხარ სულ დაღვრემილი, წარბშეკრული? ხუმრობას ხომ ვერასდროს გაიგონებს შენგან კაცი, მეტიც – ერთი ტკბილი სიტყვაც კი გენანება... კვირა ისე გაივლის, მხოლოდ ორ-სამ სიტყვას თუ მოგვიგდებ სამადლოდ, კაცი ხარ შენ თუ გუდურა?”

ძალიან ცდილობდა, მაგრამ ცოლს ვერ გაუგო ვერაფერი... რა სურვილები ჰქონდა ცხოვრებაში – გემრიელად ჭამა-სმისა და კონტად ჩაცმა-დახურვის გარდა?.. ცხადია, ადამიანს ესეც სჭირდება, მაგრამ სხვა? სხვა აღარაფერი უნდა გაინტერესებდეს, არაფერი გაღელვებდეს? არა, მთლად სამართლიანი არ არის მამუკას საყვედური – მზევინარს სჭირდა ერთი, ქალთათვის და, საერთოდ, ადამიანთათვის დამახასიათებელი თვისება – ცნობისმოყვარეობა! მამუკასაც, შესაძლოა, ამ სოფელში ყველაზე უფრო გამაფრებელი ცნობისმოყვარეობა ახასიათებდა, მაგრამ მზევინარის ცნობისმოყვარეობა სულ სხვაგვარი იყო, სხვა ყაიდის ცნობისწადილი არ ასვენებდა! ტყუილად კი არ იყო თარსი თასოს განუყრელი მეგობარი. ერთი ეგ იყო, რომ, ტასოსგან განსხვავებით, მის ცოლს მარად შეწუხებული სახე ჰქონდა, სულ რაღაცით უკმაყოფილო იყო... არც ის ეტყობოდა, გარეგნულად მაინც, რომ დიდად მადლიერების გრძნობით იყო აღვსილი დობილის მიმართ, რომ ასე იღბლიანად გაურიგა მამუკა: მზევინარი, დღეში რამდენჯერმე მაინც, ხმა-მალლა, – მხოლოდ ქმრის გასაგონად კი არა, მეზობელთა მოსასმენადაც, – წყევლიდა იმ დღეს, როცა თანხმობა განაცხადა მამუკას ცოლობაზე!

და ცოლის ამგვარ გაწიწმატებაზე მამუკას მწარედ ეცინებოდა...

მაინც, შინ რომ სულ ჯიჯლინებდა და საოცარი უნარი ჰქონდა, მამუკა ცუდ გუნებაზე დაეყენებინა – ისე, სულ არაფრისგან, უმიზეზოდ, ყოველთვის მოუძებნიდა სასაყვედუროსა და საშაროს, გარეთ სხვაგვარი იყო – მარად გაღიმებულს ხედავდნენ, ის კი არ იცოდნენ, რა დაფარული ბოღმა ტრიალებდა ამ პირმრგვალი, გაღიმებული სახის პატრონის გულში.

ჰოი, რა ველ-მინდვრის თავზე დატრიალებული ფრთაგაშლილი ქორის ფხიზელი და გამჭრიახი თვალი აღმოაჩნდა მზევინარს! მეზობლობაში და მის იქითაც ახლომახლო თავი ვერ გაფაჩუნდებოდა, ქათამი ვერ დადებდა კვერცხს და ძაღლიც ვერ დაიყვებოდა, მას რომ არ გაეგო, არ აეწონ-დაეწონა, კუდი არ გამოება... და რატომღაც ამოჩემებული ჰქონდა, ყველაფერი მამუკასთვის წვრილად უნდა ჩაეკაკლა, სულს უწუხებდა თავისი გაუთავებელი დაკვირვებებით, ეჭვებით, დასკვნებით... დაგემოვნებით ქაქანებდა, მხიარულად უბზინავდნენ ცნობისმოყვარე თვალები და მალლა აზიდული ამოქნილი წარბების რკალებიც თითქოს მოუთმენლობისგან კიდევ უფრო იზნიქებოდნენ...

ადრე თუ გვიან მამუკას მოთმინების ძაფი უწყდებოდა:

– დამანებე თავი, ქალო, აღარ მოგებურდა მეზობლების ლანძღვა? რას დამდეგ სულ კუდში, ხომ ხედავ, არაფერს გაპასუხობ! ჰო, გაგიგე შენი წვრილად დაფქვილი, გაგნათლდი, მეტი რა ვქნა? უკვე გამილაყდა ტვინი!

– მეც თავი მტკივა.

- ამდენი ქაქანით აბა რა დაგემართებოდა... სველი ტილო წაიკარი!
- მერე რომ მომიჭერს? სისხლს მოძრაობა არ უნდა?
- მაშინ მოიძერი!
- თავი რომ მტკიავ?
- ვაჰ, რას გადამეკიდე, ჩემგან რა გინდა? რომელი ექიმი მე მნახე... მე ჩემი სატკივარი და საფიქრალი მაქვს...
- ა, გულის ფრიალიც დამეწყო...
- მერე, ტყუილად ხარ წამლების გიჟი? ნაირ-ნაირი გაქვს მომარაგებული და დალიე, კოლექციონერი ხომ არ ხარ ჩემსავით?
- შენგან მჭირს ეს უბედურება, გული ხელით მიჭირავს, შენ კი მატრიზაგებ! აგერ ნახე, თუ შენზე ბევრად ადრე არ მომეღოს ბოლო და ამისთვის დიდ ცოდვას დაიდებ, ღმერთი დაგსჯის...
- შენს პირს შაქარი, ასეც იქნება, იმიტომ, რომ მე ყველა ავადობისგან ერთი მშვენიერი წამალი ვიცი - არაყი! - იცინის მამუკა.
- უგულო კაცი ხარ, სხვა ყველა ფეხებზე გიდიდა... - განაგრძობს ბუზღუნს მზევინარი. - ერთ ტკბილ სიტყვას არ გაიმეტებ... შენ რანაირი მწერალი ხარ? არაფერი გაინტერესებს... შენზე უკეთესს მე დავწერ!.. ბოლმით გასკდები!
- ჯერ საკუთარ სახლს მიხედე... სულ მეზობლებში რომ დაწოწიალობ, საქმე გამოგელია? ბავშვები საცაბე სკოლიდან მოვლენ, შენ კი კერძის გაკეთება ჯერ არ დაგიწყია, მშვიგები უნდა დატოვო?
- მხოლოდ ჩემი თავში საცემია ყველაფერი? მე რა, ქალი არ ვარ? ჰო, მხოლოდ თქვენ, უმაღურებს, უნდა მოგემსახუროთ, მეტი არაფერი მჭირდება... ხმის გამცემიც არ მინდა? შენ რას მიკეთებ, ერთხელ შენც იკადრე, ბატონო, სადილის გაკეთება, გაანძრე ხელი, თუ თავადიშვილობას ჩამოგართმევენ? რომ დავიბადე, თითქოს მისჯილი მქონდა, თქვენი მოსამსახურე, მოახლე, მონა გაემხდარიყავი სიცოცხლის ბოლომდე!
- მამუკა ბრაზიანად აკრატუნებდა კბილებს, არაფერს პასუხობდა ცოლის ჯუჯღუნს, მხოლოდ როცა მზევინარი არა და არ ჩერდებოდა და, საყვარელ სტიქიონში ღაღად შეცურებული, გაუთავებლად ქაქანებდა, წუწუნებდა, საყვედურებით ავსებდა, ბოლოს, თავს ველარ იკავებდა, თუმცა მშვენიერად იცოდა, შეპასუხება არ ღირდა...
- ნამუხი სულ დაკარგე? სანახევროდ მე არ ვაკეთებდი და ახლაც ვაკეთებ კერძებს? ათასგვარ საშინაო საქმეს შენ უძღვები თუ მე? ძროხასაც კი მე გწვევლი! ბავშვებისთვის ძუძუ არ მომიწოვებია, თორემ... მაგათი ტრაწიანი საფენების რეცხვით ხელეებზე კანი მქონდა გადამძვრალი! ბავშვებისთვის ძუძუს მიცემის დროს მე რომ არ გამეღვიძებინე, მშიერს ტოვებდი... აღარ გახსოვს? მთელი დამეები არ მეძინა... ბავშვები მეცოდებოდა, თორემ შენ რა შესაცოდი ხარ, კანში ველარ ეტევი, განძრევა გეზარება. ნახევარ დღეს წარბების ამოქნასა და ტუჩების ღებვას უნდები, ფუი! ჩუმად მაინც იყავი... უსაქმური ხარ, სისულელეების ჯღაბნაში დროს უაზროდ ჰკარგავო, მთელი დღე რომ მიღრენ, ბარემ ძაღლად დაბადებულიყავი - დაგაბამდი და ალიკაპს გაგიკეთებდი...
- ძაღლადაც გადამაქციე, ხომ?
- ქალო, ხუმრობა არ გესმის? ხომ სულ მსაყვედურობ, ძაღლადაც არ მაგდებო...
- მასხარა თავი გაბია!
- შენ მზევინარი ვინ დაგარქვა, ალბათ დიდი ხუმარა ვინმე ბრძანდებოდა... მთვარეც კი არ ხარ!..
- ნეტა ვინ დამწყველა, რომ შენისთანა მათხოვარს გაყევი!..
- ჰო, კარგი, გაჩერდი!
- ვინ ხარ შენ, ხმის ამოდებასაც მიკრძალავ?
- ქალო, გინდა, გამაგიჟო, ჭკუიდან გადავცდე, სულ მთლად გამოვტვინდე, ან გსურს, სახლიდან გადავიკარგო?.. ნეტავ ვინ დამწყველა ასე, რას მიბურღავ ტვინს გაუთავებლად, აღარ გამოგელია ეგ შხამი?.. ისე დამგესლავ, მთელი დღე ველარაფერს ვაკეთებ, მხოლოდ დაბოლმელი ვინები...
- მზევინარს სახე შეეცვლებოდა, კიდევ უფრო მოჟამული უხდებოდა და ახლა საყვედურებში მოთქმა-ტირილსაც გამოურევდა...
- მამუკა საკუთარ თავს წყევლიდა - ნეტა ენა რატომ არ გამინმა ძირში, როგორ მიგქარე და დელაკაცს ჯაჯღანში აყევიო... უფრო ხშირად არაფერს პასუხობდა ცოლის სიტყვებს - სიჩუმით სჯიდა... ზოგჯერ მთელი დღე ხმას არ ამოიღებდა, მხოლოდ თუ მზევინარი რაიმეს შეეკითხებოდა, ძალაუნებურად იძულებული იყო, მოკლედ მიეგღო "ჰო" ან "არა"... "წყენავ, სიჩუმით ნათქვამო, ოქრო ხარ აუწონავი!" - ეტყობა, ეს ხალხური სიბრძნე მზევინარს არასდროს გაეგონა; რომც სცოდნოდა, არაფრად ჩააგდებდა, მისთვის მნიშვნელოვანი იყო მხოლოდ ის, რომ შესაძლებლობა ჰქონოდა სულის შემაწუნებლად ელაქლაქა, ელაქლაქა, ელაქლაქა - გაუთავებლად, უაზროდ ეფხანა ენა...
- ახირებული თვისება ჰქონდა: ამოიჩინებდა მავანს და ათას არსებულ თუ სავარაუდო ნაკლს აღმოუჩენდა, ღვარძლიანად თათხავდა; დასდევდა კუდში მამუკას და ჟინიანად იფხანდა ენას -

ერთ დღეს, მთელ კვირას და თვესაც კი... ხან თარს ტასოს ამოარჩევდა და მის სახელს წაღმა-უკუღმა ატრიალებდა, ხან – კოლმეურნეობის თავმჯდომარის ცოლს დაადგამდა კბილს, უფრო ხშირად კი მეზობელი ქალების გათათხვა იტაცებდა. რ მობეზრდებოდა ამოჩემებული ქაღალის დიდიდან საღამომდე გათათხვა, ლაფში ამოსვრა, სულ ახალ-ახალი ცოდვებისა და ნაკლის აღ-მოჩენა.

მამუკა, რამდენადაც შეეძლო, ითმენდა... ერთგვარად განცვიფრებულიც იყო ცოლის ფანტა-ზიის სიმდიდრითა და ამოუწურაობით, ხანდახან აღტაცებულიც კი მისი წვრილმანების გამოჩხ-რეკვის და დასკვნების გაკეთების უნართ და შემდეგ ნანობდა კიდეც, რატომ სიტყვა-სიტყვით არ ჩავიწერე მოსმენილი ბრწყინვალე მონოლოგი, ნამდვილი შედეგრი იყო!

მზევინარი ქმრის მიმართ იყო გასაოცრად ბრმა, ბრმა და ყრუ და ამ სიბრმავეთა და სიყრუ-ით – სასტიკიც. ვერ ამჩნევდა, როგორ სტკენდა გულს – ვერ ხედავდა მასთან ყველაზე ახლო მყოფი ადამიანის შინაგან სანუგეარ მისწრაფებას, მისი ცხოვრების აზრს – შემოქმედის წვას. მის სულში ამღვრებული სიტყვის გარეშე, ქალაღზე დაწერილ-დაწერილი სიტყვიერი თაიგულის გარეშე, მამუკასთვის ცხოვრებას ფერ-ხორცი, სუნი და გემო მთლიანად გამოცლილი ჰქონდა, საერთოდ აზრს კარგავდა... და ეს მამუკას სასიცოცხლო ძარღვი, სიტყვასთან ალერსი თუ ჭიდი-ლი, შინაგანი სულიერი განცდების სიტყვიერად “განსხეულების” გრძნეული, მიმზიდველი ძალა, ესოდენ თვალსაჩინო, ადვილად დასანახი, ცოლისთვის არ არსებობდა, თითქოს თვალზე ლიბრი აქვს გადაკრულიო... თუმცა, არა, როგორ შეიძლება, გამოჰპარვოდა მის ქორის თვალს, მაგ-რამ თანაგრძობისა და გაგების მაგივრად, მხოლოდ დაცინვას, თანაც ღვარძლიან დაცინვას თუ აგრძობინებს, და მხოლოდ აგრძობინებს კი არა, აშკარად, ბოლომდე გადმოანთხვეს; ეს უფრო ემოციური სიბრმავე და სიყრუვა, – რაც ყველაზე გულსატკენია და რასაც ვერაფრით აპატი-ებს...

სამი შვილი ჰყავთ და თითქოს სრულიად უცხო ქალთან ცხოვრობს – აგერ უკვე თითქმის ოცდაათი წელია...

ოჯახში ვერ უძლებს გული: თითქმის დღე არ გავა, რომ შინიდან გულგასიებული, აღრენი-ლი არ გავარდეს – სასადილო “ედემს” მიაშურებს ან, უფრო ხშირად, – მესაფლავე გაბრიელას-თან გასწევს...

მერე გადაუვლის ბრაზი და შვილები მოენატრება...

ბავშვები უყვარს – მხოლოდ საკუთარი კი არა, სხვებისაც. ჯერ შვილიშვილებს ვერ მოეს-წრო და მეზობლების პატარები ზურგით დაჰყავს, უკეთებს ათასგვარ სათამაშოს, შეუძლია, თუ-კი მოცლა აქვს, თვითონაც მათთან ერთად მთელი დღე ითამაშოს; უყვარს მათთვის ნაკადულზე პატარა წისქვილების გამართვა, ფრანის გაკეთება და ნიაგზე ჰაერში აშვება... როცა ველოსიპედი იყიდა, ასეირნებდა ბავშვებს და ცოლმა ხომ კინაღამ შეჭამა, რატომ უტვინოდ ფლანგავ სისუ-ლელებზე ფუფუნს, დროს ყადრი მინც იცოდეთ... იმაზეც ეჯიჯღინება, გაჭირვებულ მეზობ-ლებს შეშას თუ ჩამოუტანს ტყვიდან ან დაუჩხავს მარტოხელა მოხუცებს...

ელიმება, როცა ეუბნებიან: ბედნიერი კაცი, ხარ, ბედმა გაგიღიმა, რომ ასეთი კარგი ცოლი შეგხვდაო, მზე და მთვარესავით შეაბერდებით ერთმანეთსო... ერთად კი არიან, მაგრამ თითოე-ულს მინც საკუთარი ორბიტა აქვს და ალბათ ასეა ყოველთვის ადამიანებში, მაგრამ არც ძა-ლიან უნდა დაშორდნენ ერთმანეთს... მაგრამ როგორ გინდა, ახლოს იყო ადამიანთან, რომელიც ვერაფერს უგებს, სულ საყვედურებით ავსებს და იმასაც კი აბრალებს ხოლმე, რა გააწყალა გუ-ლი წვიმამ, აღარ უნდა გადაიდოსო... ამგვარ აბსურდულ ჩივილზე გულში კი ეცინება, მაგრამ ძალიან მწარედ...

ფიქრი აბეზარი ბუზივით ბუზის თავში: “მზევინარი? გულის მოსაფხანად გაგწირავს – ისეთ რამეს გეტყვის, მთელი დღით კი არა, ერთი კვირით მოგწამლავს. არაკუნებს ენას, ოღონდ რამე მწარე თქვას და ენა ატარტალოს, – არას დაგიდევს, რას რომავს... ზოგჯერ ისეთ რამეს დააბ-რახუნებს, რქები ამოგივა... საიდან ამდენი ღვარძლი? ერთ კარგ ამბავს არ გეტყვის, ვინმეს საქე-ბარი ერთი სიტყვა არ დასცდება. რაც მე მაგან სისხლი გამიშრო და გული გამისივა თავისი მოწამლული ენით, საკვირველია, ცოცხალი როგორ ვარ... არ დაგინდობს: “შენ რა კაცი ხარ, შე “ჩუჩილია” შენა!” რუსული რა იცის, შენ “ჩუჩილო”, მჩერის ტიკინა ხარო, – გადაასხვავფერა, დაა-მანინჯა, – ამით ორმაგად მირტყამს... საოცარია, არაფერი გამოეპარება მეზობლებში რა ხდება, ყოველი წვრილმანი თითქოს ხელისგულზე უდევს... არც ადამიანის შეცნობა უჭირს, ზოგჯერ ისეთ დამახასიათებელ ნიშანს გეტყვის, გაკვირვებისგან პირს დაადებ – საიდან, როგორ ამოიცი-ნოო... და ამასთანავე გაუნათლებელია – მის ხელში წიგნის ან გაზეთის დანახვა სასწაული იქ-ნებოდა, ქვეყნიერებაზე რა ხდება, წარმოდგენა არ აქვს, მეზობელთა ეზოსა და ჭადარდლის იქით ველარაფერს ხედავს... რადიოს თავის ტიკვილს უწოდებს, მე კი ყოველდღე უკანასკნელი ცნობები რომ არ მოვისმინო, სულიერად გამოცარიელებული, გაჩანაგებული ვარ, თითქოს უკაც-რიელ, უსიცოცხლო კუნძულზე გავირიყე... ჩემი ნაფიქრ-ნაწერი, ჩემი სულის ნაწილი – მისთვის სისულელეა და მეტი არაფერი... რად გინდა ეს წიგნები, მტერის ბუდეა, მოაშორე აქედანო... მიკ-ვირს, რატომ სიამოვნებს ასე საკუთარი მეუღლის დამცირება... “ფენსალაგის პოეტი ხარ! დროს ფუჭად ფლანგავ და ქალაღსაც ტყუილად აფუჭებ...” რაღა მას გადაეყვარე, ბედი არ გინდა? დედაჩემს რა ვუთხარი, გამაბედნიერა!.. თუმცა... სხვას ნურაფერს გადააბრალებ, როცა თვითონ

გამოდექი ლენჩი და უნებისყოფო... როცა შევატყვე, არ გამოდგებოდა ღირსეულ მეწყვილედ, მაშინვე უნდა დავმორებოდი, მე კი... არ ვიცი, ნუთუ ასეთი ჩლუნგი ვარ, ასეთი შტერი, რომ დროზე ვერ ვუშველდე თავს? სულ ვითმენდი, ვითმენდი... რის იმედი მქონდა? სასწაულის? ხომ ცხადი იყო თავიდანვე, რომ არცერთი არ შევიცვლებოდი, ამის მოლოდინი სასწაული იქნებოდა, მე საერთოდ არ მჯერა სასწაულების და რაღა ამ შემთხვევაში ვიწამე? თუ მართლა იმდენად ჩერჩეტი ვარ, როგორც მზევინარის მიერ ჩემი შემეკობიდან შეიძლება, დაასკვნას კაცმა?..”

საკუთარი თავი აიძულა და მიაჩვია, რომ არ დაეგდო ყური, მის მეტისმეტად ხმაბლად ლაპარაკს აღიქვამდა მხოლოდ როგორც ხმაურს... როგორც ცოცხალ ადამიანს კი არა, როგორც ნივთს, ისე აღიქვამდა ცოლს, ოღონდ – მოლაპარაკე საგანს, რომელიც უთავბოლოდ ბუტბუტობდა რაღაცას დიდიდან საღამომდე: ლაქლაქებდა, ლაქლაქებდა გამაღიზიანებლად, აუტანლად... თავს ძლივს იკავებდა, რომ რაღაც მწარე არ ეპასუხა – უხეშად ჩაეკმინდებინა ხმა... გრძობდა, რომ იბოღმებოდა, ნერვები უკვე დაწყვეტაზე ჰქონდა და მისი ხმის გაგონებაც კი აუტანელი ხდებოდა მისთვის; აღარ ჰქონდა მნიშვნელობა, რაზე ლაპარაკობდა ცოლი – კარგისა თუ ცუდის შესახებ, საქმეზე თუ მხოლოდ ენას იფხანდა... მამუკამ სიტყვის ძალა კი იცოდა, პოეტი იყო, მაგრამ არ ეგონა, თუ ასეთი ძალა ექნებოდა ცოლის წარმოთქმულ თითოეულ ბგერას, თუ ასეთ აუტანელ ტკივილს მიაყენებდა – თითქოს თავში რაღაც აფეთქდებოდა თითოეულ ბგერაზე, ხანაც თითქოს ნემსს ურჭობდნენ ტვინის სიდრემეში... მამუკა სადმე გადაკარგვაზე ფიქრობდა... რამდენჯერ გაუჩნდა სურვილი – მაშინვე წასულიყო, გასცლოდა აქაურობას, ამ მარად გამაღიზიანებელ ურთიერთობას, სულიერი სიმშვიდე მოეპოვებინა... მისი შეხედვაც კი უძნელდებოდა; ცოლის მომბაზრებლად მრგვალი, უკმაყოფილოდ ჩამუყავებული სახე, მომწვანო თვალები, ოდესღაც რომ მოსწონდა – ახლა გაღიზიანებას უფრო ამძაფრებდა... გაეცლებოდა, რომ აღარ მოესმინა ეს მომბაზრებელი, ნერვების მომშლელი ხმა, მაგრამ სადაც კი წავიდოდა, ცოლი უკან მისდევდა, როგორც ჩრდილი... უკვირდა: ნუთუ ამდენად ყრუ და ბრმა იყო მზევინარი, რომ ვერ ამჩნევდა, როგორ ადიზიანებდა მისი ქცევა? ფეხსაღაგშიც კი რომ ჩაიკეტებოდა, კარებთან დაუდარაჯდებოდა და გაუთავებლად ქაქანებდა...

“მზევინარს რომ უსმინო, ყველა შტერია, ყველა სულელია, ყველა ურევს, ყველა ცდება, ყველა მიჰქარავს... ყველა, ყველა, ყველა – მის გარდა! ამიტომ: ყველას შურს მისი!.. მისი სილამაზისა, მისი განათლებისა, მისი სიბრძნისა, მისი ცხოვრებაში წარმატებისა, მისი გამარჯვებისა!.. გული ეწურებათ, ჯავრით სკდებიან, ბოღმით სივდებიან, ბრაზით კბილებს აკრაჭუნებენ, შური თნადველა უსივდებათ!”

– ქალო, მთელ ქვეყნიერებას რომ აგინებ, ერთი ვინმე მაინც არ გამოდგა შენი მოსაწონი? რანაირი ღვთისმოსავი ხარ, მარხვას რომ არ იცავ, ეგ არაფერი, მაგრამ ათი მცნება რა არის, ალბათ არც გაგიგია...

– თვითონ ხარ უღმერთო, შენ რა ჭკუა მოგეკითხება!

– კარგი, ბატონო, დავუშვათ, მე არ ვარ რელიგიური, მაგრამ შენ რომ თავს იკლავ, ღმერთი მწამსო, რატომ ერთი მცნება მაინც ვერ გაითავისე – “გიყვარდეს მოყვასი შენი!”

– ჰო, შენ მხოლოდ ჩემი დამცირება შეგიძლია! თვითონ არავინ გიყვარს, წადი და შენს მეგობარ გაბრიელს წაუკითხე შენი ლექსები! ან მიხას... გამოსკდით არაყით, მეტი არაფრის შნო მოუცია თქვენთვის ღმერთს! კარგი ძმაკაცები გყავს, ლოთები და უსაქმურები, აწყობილი აქვთ საქმე შენსავით, ვაი თქვენს პატრონს! გადააშენე იქით, არ დამანახო აქ მოსულები, თორემ ვიკივლებ და მთელ სოფელში შეგარცხვენ!..

– როდის გიტალახებენ კარის ზღურბლს? რაც შენ გითხოვე, აქაურობას სათოფეზე აღარ ეკარებიან, ლამის ყველა მეგობარ-ამხანაგი დაგვარგე!

თუკი ვინმე რაიმე საქმეზე მოვიდოდა მამუკასთან, მზევინარი სტუმარს ტკბილად კი გაუღიმებდა, მაგრამ მაშინვე დაჰკრავდა ფეხს და სახლიდან გადაიკარგებოდა კარგა ხნით... მამუკას ნათესავებმაც მშვენივრად შეატყვეს მზევინარს ხუშტურიანობა და ამოიკვეთეს ფეხი მისი სახლიდან...

ცოლის ხუშტურიანობა ზოგჯერ იმაშიც ვლინდებოდა, რომ უცებ მოუვლიდა ქმრის მიმართ უცნაური მზრუნველობაც: “ტყეში ფრთხილად იყავი, ხე არ დაგეცეს!” ან: “დათვთან შეხვედრას უფრთხილდი”; “ხვალ მენახირედ რომ წახვალ, ხარმა არ გირქინოს!”; “ბევრს ნუ წერ, თვალებს გაუფრთხილდი!”

მამუკა ამ დროს მხოლოდ მწარე ღიმილით უსმენდა ხოლმე, ზოგჯერ კი თავს ვერ შეიკავებდა და შეეხუმრებოდა:

– ერთი ეს მითხარ, ყოველგვარი ხიფათისგან თავდაცვას მასწავლი, შენი ტვინის გამლაცხებელი ქაქანისგან რა წამალი არსებობს, რა ხერხი ვინმარო?

– უიმე, რა საზიზღარი ხარ, ასე რომ არ მიყვარდე, რა გეშველებოდა! – სიყვარულის ბუშტი გაუსკდებოდა მზევინარს და მამუკასთვის ამგვარი ზღვარგადასული დათაფლული სიტყვები ჩვეულ ჯიჯღინზე კიდევ უარესი იყო.

მამუკა სულ ელოდა, რომ ეს ჩვეულებრივი მდინარეა დღეებისა უცებ შებრუნდებოდა, რაღაც ისეთი მოხდებოდა, რომელიც მის ცხოვრებას ძირფესვიანად შეცვლიდა – გააცისკროვნებდა, გაამშვენიერებდა... უნდოდა, სადღაც შორს წასულიყო, უცხო ადგილები ენახა, სხვა ადამიან-

ნები გაეცნო, განეცადა ახლის შეცნობის სიხარული... ამგვარი მომლოდინე ადამიანები ცოტანი არიან; უმრავლესობა დღიდან დღემდე ერთფეროვან ცხოვრებას ეწევა და არავითარ სურვილს გამოთქვამს და არც თითო გაატოკებს, რომ რაღაც შეცვალოს, სიახლეს ეზიაროს – არა! ურჩევნიათ ერთი, კარგა ხნის წინ გაკვალული გზით სიარული, – დაუსრულებელი სიარული წრეზე, – ბოლო ამოსუნთქვამდე... სინამდვილეში თვითონაც სწორედ ხომ ასეთი არის?.. და თუ მაინც რაღაც სიახლე ხდება მის ცხოვრებაში, ხდება მისდა უნებურად – იბადებიან ბავშვები, იზრდებიან... დღიდან დღემდე შრომის ჭაპანშია შებმული, ნელ-ნელა ბერდება... საერთოდ, ოჯახი მოთმინებაზეა აგებული, საძირკვლად უზომო მოთმინება უდევს, თუ არადა – დაინგრევა. მამუკა არ იყო ისეთი კაცი, რომ ოჯახი დაენგრია, სანაქებო ჭირთა თმენის უნარი აღმოაჩნდა... სხვების მსგავსად ყოველდღიურობის მონაა, ერთსა და იმავეს, ცხოვრების საჭიროებით შემოფარგლულს, ვერ სცილდება, მაგრამ არც მთლიანად ურიგდება ბედს: შინაგანად სულ სხვა ცხოვრებით სულდგმულს – შემოქმედება არის მისი მარადი წყურვილი, მარადი განახლებისა და წინ, შეუცნობელისკენ, ახლისკენ სწრაფვის წყარო... ამის გარეშე რა გააძლებინებდა წუთისოფლის ტრიალში!.. ოცნება! წარმოსახვა!.. ბევრთათვის მიუწვდომელ სივრცეში, სიმაღლეში აფრენა და შეცრად მოვლენილ ხილვებთან ერთად განავარდება – გარშემო რომ ველარაფერს ამჩნევს და შესაძლოა, ცოლმა სამჯერ ჰკითხოს რაღაც, მას კი არაფერი ემოდეს, სანამ გაბრაზებული ხმა გამოაფხინებდეს: “ისევ ეშმაკებში გადავარდი, სადღაც მოუსაგლეთში, ღმერთმა გადაგრი! მე რაღას მერჩოდა, რა დაეშავე ისეთი! რაღა მე შემხვდი, შე უბედურ დღეზე გაჩენილო, რატომ დამსაჯა!” აგრძელებს, აგრძელებს, აგრძელებს, სიტყვის მასალა შემოეღვევა თუ ბოღმის მარაგი – მხოლოდ საკუთარ თავს ხედავს, საკუთარ თავს იცოდებს, მოთქვამს, მამუკას ათას ცოდვას აკიდობს: ის უქნარაცაა, ბედოვლათიც, ჩიტირეკიაც, უმაქნისიც...

– ვინ დამწყველა ნეტავი, რომ შენისთანა უხეიროს გაგყვი! აგე, შეხედე, სხვისი ცოლები როგორი გაფაშვანებულნი დადიან, არც საჭმელ-სასმელი აკლიათ, არც ჩასაცმელ-დასახურავზე უსაყვედურებენ ქმარს... არ სჭირდებათ წამდაუწუმ შეხსენება, რომ შინ ქალი ჰყავთ, რომელსაც მოვლა სჭირდება, მოფერება... ჩემისთანა ქალი ვერ უნდა შეიშნოთ? სხვას ვის ჰყავს ჩემისთანა გამორჩეული ცოლი – ხელისგულზე უნდა მატარებდეს, ფერებით სულ სულს უნდა მიბერავდე... რაღაცას ჯღაბნი გაუთავებლად, ღამეც კი ფეთიანივით წამოვარდები, რომ რაღაც დასიზმრებულ სისულელე ჩაიწეროს... ნორმალურ კაცს ჰგავხარ შენ? შენ გოჯა ქურუხაძე გჯობია... მამალი მგელივით გარშემო უგლის საკუთარ სახლ-კარს, დღესა და ღამეს ასწორებს, რომ საკუთარ ოჯახს რამე შესძინოს... ხმას არ იღებ, არაფერი გაქვს სათქმელი!.. მანასე ხაბაზი... ბედი არა მქონია, რამდენი კაცი მეძლეოდა... სიმონა დალაქი, შოფერი დანიელა... ნახე, რა სახლი წამოჭიმა, მისი ცოლი დღეში სამჯერ იცვლის კაბას... როგორი მიმდობი ვიყავი, ალალი, მიაბიტი, სიკეთით სავსე... თუ ნიჭი მაკლდა? მასწავლებელი სულ მე მაქებდა, მიძახებდა დაფასთან, სიამოვნებდა ჩემი მონაყოლი... ჰოდა, ჩაგუვარდი უცოდველი კრავი მგელს დაფჩინილ ხახაში... ნეტა მეტი ჭკუა გამოემჩინა! სხვა სოფლებიდან რამდენი მაკითხავდა, დაბიდანაც კი იყო ერთი-ორი, ჩასაფრებული იყვნენ, ჩემი მოტაცება უნდოდათ... რა გოგო ვიყავი! ახლა რომ შემხვდებიან, ველარა მცნობენ, უკვირთ, – ეს შენა ხარო? შენს ხელში აჩრდილიდა ვარ ადრინდელი მზევინარისა... გამომწოვეთ ყველაფერი ობობებივით, მხოლოდ ჩონჩხი დავრჩი, შეხედე, ქალს ვგავარ მე?.. აი, ასეთად მაქციე!..

– ქალო, რა ხანია, ორმოცდაათს გადასცილდი და დღედაღამ ისევ სარკეში იცქირები... ეგ ფერუშარილით სახის უზომო შეგლესვა რაღა ჯანდაბაა? გული მერევა...

– ჰო, ეგეც ამიკრძალე, ყველაფერში დამჩაგრე...

– ვერ ხედავ, კანში რომ ველარ ეტევი? რა გიგავს დაჩაგრულს? – პასუხობს მამუკა ცოლს და მერე საკუთარ თავს ლანძღავს – რატომ ავყევი ლაპარაკშიო... სიტყვაში ვერ მოუგებ, ბოლოს ყოველთვის ის რჩება მართალი...

ამგვარი ცოლის გადამკიდეს – ზოგჯერ მთელი ქვეყნიერება ეჯავრებოდა, ყველაზე და ყველაფერზე იყო აღრენილი, ველარაფერს აკეთებდა და მძულვარების ბურთი მკერდში რომ ველარ ეტეოდა, გაგეშებული გარეთ გავარდებოდა, კუდის ქიცინით მისულ ძაღლსაც კი ანგარიშიშეცემლად ფეხს მოუქნედა... ეზოს ჭიშკარს გაიჯახუნებდა და გამალებული მიდიოდა, თითქმის გარბოდა – შორს, შორს აქედან! – და სულიდან ამოხეთქილი ხმამაღალი გინებით იოსებდა ამყრალლებულ სულს...

მივიდოდა მდინარესთან – მის გულითად მეგობართან, მოსაუბრესთან, შთაგონების წყაროსთან... ჩამოჯდებოდა ჭადარდღებულის ნაპირზე სიპ ქვაზე, ამოიხრებდა, დააცქერდებოდა ტალღების თამაშს... ყურში დამამშვიდებლად იღვრებოდა წყლის ჭყლაპუნი, დუღუნი, ჩქაფჩქაფი... საოცრად სიამოვნებდა მდინარის თითქოს ერთფეროვანი, მოსაწყენი სიმღერა, ჩიტების ხალისიანი ჭიკჭიკი, შორიდან მოდენილი ბავშვების ჭრიაშულის ხმა და ძაღლის გაუთავებელი ღაფღაფიც კი...

თანდათან უწყნარდებოდა ადუღებული სული, უამდებოდა და ახლა ეცოდებოდა მზევინარი; საკუთარ თავს ადანაშაულებდა, რომ არ უნდოდა, გაეგო ცოლისა – ის ხომ სულ სხვა ადამიანი იყო, სხვა ინტერესები ჰქონდა... რა ქალის ბრალი იყო, თუ ფიქრებით ვერ სცილდებოდა ოჯახის, სახლის, ეზოს ფარგლებს... ავად თუ კარგად ხომ უძღვება ათასგვარ საოჯახო საქმეს... “დღეს

თუ ეყოფათ გუშინდელი გაკეთებული ღობიო?... მელიამ ორი ქათამი გალაღა, რა ეშველება?... გოგო გააგზავნა კოოპერატივის მაღაზიაში მარილზე და ასე რატომ შეგავიანდა დაბრუნება?... პურის ფქვილი გვითავდება, ნეტავ დამებარებინა, მაღაზიაში გაეგო, როდის მოიტანენ... მთელი ტომარაა საყიდელი, ამდენის ფული კი სად ვიშოვო?... მამუკა ამგვარ რამეზე არ ფიქრობს, უკვე სამჯერ ვუთხარი და სულ მპირდება, მეტი არაფერი... ბიჭმა თავს რამე არ მოსწიოს – ბაბო კარგი გოგო ჩანს, მაგრამ გოდერძის არ გააყვება...”

ცოლი სულ მიწიერ ამბებს დასტრიალებს ფიქრით და საქმით, ის კი, როგორც სხვებიც საყვედურობენ, დაფრინავს სადღაც მაღლა და როცა ცოლის გაუთავებელი ლაქლაქი თავს მოაბეზრებს, შეუდრენს ხოლმე: “არ გეყოფა სულ ფულზე წუწუნის, სხვა ამქვეყნად არაფერი არსებობს? ან ყველას რომ ჭორავ, ერთი შენი მოწონებული რატომ არავინ გამოჩნდა? ცოტა ხანს გაჩუმდი, თავი ნუ ამატკივე!” სულ ნატრობს: “ნეტავ ბედნიერება მეწვიოს და ეს ქალი დამუნჯდებოდეს! უცნაური ნიჭი აქვს – თავისი უშნო ლაპარაკით ცუდ გუნებაზე დაგაყენოს...”

მდინარიდან შინ დაბრუნებული, თავს დამნაშავედ გრძობდა, უნდოდა, მისულიყო და შესარიგებელი აღერსიანი სიტყვები ეთქვა ცოლისთვის, ხელი მოეხვია, მკერდზე მიეკრა, მაგრამ... რაღაც უხილავი ძალა აჩერებდა, ვერაფრით ერეოდა თავს, რომ საერთოდ ხმა ამოეღო... შეხედვაც კი არ შეეძლო... ცოლს ალბათ როგორი ცივი და უგრძობელ პიროვნებად მიაჩნდა, სინამდვილეში კი რაოდენი სიყვარულისა და სითბოს გრძობდა იყო დაბრუნებული მის არსებაში, მაგრამ ვერაფრით ამუღავნებდა...

ამ დროს კი მზევინარი ისევ ღერღავდა და ღერღავდა, აღარ დაადგებოდა საშველი მის რომ ვას...

– მათხოვრად მაქციე, თვითონაც მათხოვარო... ერთი სახლი არ მაღირსე, კაცი ხარ შენ? შეხედე, ხალხი მეორე და მესამე სახლს იშენებს... რთობიონამ სასახლე წამოჭიმა... გოგია ციხურაშივილმა... გოჯამ... ყველამ შენ გაჯობა! განათლებულობაზე რომ დებ თავს, წიგნის კაცი ვარო, მთელი ბიბლიოთეკა გამიხსენი აქა, რად გინდა? რა უბედურებაა ამდენი წიგნები, წაბრძანდი ოლიმპიადასთან და ეს შენი წიგნებიც წაიღე – ყველგან წიგნები ყრია, სუნთქვა აღარ გვინდა? შეგვჭამე ამ შენი ატლასებით, ლექსიკონებით, ალბომებით – რაში გარგია? ხოსრომ, მოსულმა კაცმა, უნიფხვო რომ მოვიდა ამ სოფელში, შენ უნდა გაჯობოს? ნახე, როგორ ცხოვრობს, ბიჭს ახალი სასახლეც წამოუჭიმა! შენ კი ბედოვლათი ხარ და ბედოვლათად დარჩები! ერთი სახლის აშენებაზე ცოდვილობ, ვინ ცხოვრობს ასე, ოც წელიწადზე მეტი, ნახევრად აშენებულ სახლში მათხოვარივით?..

– ტურიკოს მადარებ? გინდა, მეც ქურდობითა და მამაძაღლობით გაგკეთდე? ან რომელი თავადის ქალბატონი შენ ბრძანდები, შენი მოწონებული რომ ვერაფერი გამოიკეთებია? მიბრძანდი, ქალბატონო, შენს ძველებურ, ბრწყინვალე სასახლეში, ვინ გიშლის, იქ ხარ მიჩვეული ცხოვრობას! ცხრა სული რომ ბანიან მიწურში, ერთ ოთახში ცხოვრობდით, ის დრო მოგენატრა?

ეშინოდა, ისევ არ წამოეგლო სულში სიბუღივლისა და რისხვას და დროულად პოულობდა გამოსავალს – გადიოდა მეორე ოთახში, მიხურავდა კარს და მიეგდებოდა საწოლზე... აქამდეც აღწევდა ქალის ხმა – მოსაუბრე აღარავინ ჰყავდა, მაგრამ მაინც განაგრძობდა ლაპარაკს... უნდოდა, ამ ხმისგან განთავისუფლებულიყო, ათასი საფიქრალი აწუხებდა, მაგრამ არაფერი გამოსდიოდა... წამოხტებოდა, გამოაღებდა ფანჯარას და პატარა ბიჭივით გადაძვრებოდა ეზოში, მოხრილი მიიშურებოდა ბაღში, რომ ვინმეს არ შეემჩნია და ჩვეულ გზას დაადგებოდა – გაბრიელის საცხოვრისისკენ... იქ, სასაფლაოს გვერდით, მარადიულ სიმყურდროვეში, რომელიც იშვიათად თუ დაირღვეოდა მავანის დაკრძალვის დღეს, უბრალო საუბარში და არყის ჭიქის მონაცვლეობაში იმშვიდებდა სულს... გაბრიელიც უბრალო კაცია, ცხოვრებისგან დაჩაგრული და გზიდან სადღაც უდაბნოში გარიყული, მაგრამ, რაც მთავარია, წუწუნის არ სჩვევია, და, თუმცა ბევრი ლაპარაკი მასაც უყვარს, რატომღაც მისი ქაქანი არ აღიზიანებს – პირიქით, მაღლობელიც კია მისი, რომ არ მოითხოვს, საპასუხოდ რაღაც თქვას, მის საუბარს აყვებს... სრული ურთიერთგაგება: ერთი – ლაპარაკით იქცევს თავს, იურგებს გაძაღლებულ ცხოვრებას, მარად მარტო ყოფნის სიმწარეს, მეორე – მოთმინებით უსმენს და არც უსმენს, რადგან უფრო სხვა რამეზე ფიქრს განაგრძობს... ეს ოხერი, ფიქრი არასდროს სცილდება, ეს არის მისი ცხოვრების მარადი თანამგზავრი, ესაა მისი სიტკბოც, სიხარულიც და ჭმუნვის, დარდის საბაბიც... ძალზე ხშირად უხერხულობის მიზეზიც ხდება, როცა, უცებ გამოფხიზლებული, გაკვირვებულ მოსაუბრეს არ იცის, რა უპასუხოს... მზევინარი თითქოს მიეჩვია კიდევ, რომ ქმარი სხვა სამყაროში იმყოფება და მისი არ ესმის, მხოლოდ დგარძლიანად მაინც ჩაილაპარაკებს, – რა შავ დღეზე გყოფილვარ გაჩენილი, რომ ამ შექანებულს გაეყვივი ცოლაღო...

რამდენჯერმე შაირები ცოლსაც გამოუთქვა ექსპრომტად და მის გაცოფებას რომ უყურებდა, ცოტა გულს მოეშვებოდა... თან გრძობდა, რომ მთლად კარგად არ ექცეოდა ცოლს და მაშინვე სინდისის ქნჯნა შეუჩნდებოდა, უნდოდა, მოფერებოდა, რაღაცნაირად შეერბილებინა მისი ქმედებით გამოწვეული ტკივილი, მაგრამ... მაგრამ ვერაფრით აიძულებდა თავს, ამგვარი ნაბიჯი გადაეღვა, რადგან მარად ახსოვდა მისი ტურებიდან გადმოფრქვეული ყოველდღიური დაცინვა, დამცირება, ათასგვარი სისულელე...

“მხოლოდ ვიტან... ვიტან... ვიტან... ძალიან, ძალიან შევეცდები, არ მივაქციო ყურადღება, თითქოს ის სულ არ არსებობს, ჩემი სამყაროს მიღმა არის... მთელ დღეს ისე გავატარებ, ერთ სიტყვას არ ვეტყვი; თუ რამეს შემეკითხება, მხოლოდ მაშინ გავცემ პასუხს, ისიც ცალკეა, მეტი არაფერი, რომ უბრალოდ მოვიცილო თავიდან... რაც შეიძლება ნაკლები ურთიერთობა – გარეგნულადაც კი... იქნებ ამგვარი მოქმედება ჩემგან ვინმემ უსამართლოად, მეტიც – სისასტიკედ მიიჩნიოს, გულქვა კაცად მომნათლოს, მაგრამ... თავს ზევით ძალა რომ არ არის? განა თვითონვე არ ვგრძნობ, რომ ასე წლობით გაგრძელებს, არ შეიძლება, არ არის ნორმალური მოვლენა, მაგრამ...”

ხანდახან ცოლს მაინც გაეხუმრება ხოლმე, როცა სულზე ლოდი ნაკლებ აწევს.

– მე თეკლესთან ვერ მივალ, ვერ დავეღაპარაკები! – ეუბნება მზევინარი.

– მერე, შე ქალო, სიმღერით უთხარი! – პასუხობს მამუკა; გრძნობს, უგემური ხუმრობა გამოუდის, მაგრამ ცოლთან ესეც რომ მოახერხა, საკვირველია.

ცოლი გაკვირვებული შეხედავს, ამრეხით ბრიცავს ტუჩებს მრგვალ სახეზე, რაც საოცრად არ უხდება...

მამუკა მზერას აცილებს და საკუთარ თავს მერამდენედ ლანძღავს, რატომ ამოვიღე ხმაო; დიდხანს გაჰყვება სულის ფსკერზე მძიმე ნალექი...

და მაინც: ყოველი დილა, ყოველი ახალი დღე – საბაბია დღესასწაულისთვის, რომელსაც ცხოვრების მდინარეობა ჰქვია!

მამუკას ძალიან უყვარს ჭადარდობა: მისი ჭალები, რიყნარი, აჩემებული საბანაო ადგილი: სილიანი ნაპირი და მერე – მორევი... ამიტომაც, როცა მთის ძირში, ბიბლიოთეკის ზემოთ აშენებული მამაპაპისეული სახლი ერთ განსაკუთრებით უხევეშიან გაზაფხულს დაძრულმა მეწყერმა დაანგრია, გადაწყვიტა, ახალი სახლი მდინარის პირას აშენებინა... ამისთვის ქვემო უბნიდან ზემო უბანში მოუწია გადაბარება.

გული სწყდება, რომ, როგორც ბუნებას აკვირდებოდა, ისეთივე ყურადღებით არ აკვირდებოდა ადამიანებს... ისინი კი არსებობდნენ მის გვერდით, რაღაცას ჩირთიფირობდნენ...

პოეტი და ღამე – ფიქრობს...

“კოსმოსი, უსასრულობა... ვარსკვლავების ცივი ციმციმი... სიღრმე და უკიდვანობა... და – ადამიანი... დედამიწა მიჰქრის მარტოღმარტო სივრცეში და შენ, ერთი ბეწო ნამცეცი – ტრიალებ დედამიწასთან ერთად, ტრიალებ მზის გარშემო – ამაზე არ ფიქრობ, არც გრძნობ ამას, ზოგჯერ, როცა ცას ახედავ, იძირები ნაღველის სიღრმეში, უაზროდ გეჩვენება საკუთარი თავის არსებობა... რომ გიყვარს ვიღაცა, ვიღაცა გძულს... ცოლის წუწუნი: ქურუხაძეთა ღორებმა კიდევ ერთხელ გააოხრეს შენი ბოსტანი და ამის გამო კინაღამ დახოცეს ერთმანეთი მზევინარმა და გარდომი... მერე მზევინარი შენც დაგეტაკება: სახლს აღარ ვჩივი, წესიერი ღობე მაინც ვერ უნდა გააკეთო? სასაცილოა თუ სატირალი?... რამდენი ასეთი წვრილმანი ჭია დღენიადავ გიღრნის სულს და გიწამლავს ცხოვრებას, რომელიც წესითა და რიგით ყურადღების ღირსად არ უნდა ჩაგეთვაღა... მიდის ცხოვრება, დღე დღეს მისდევს, ყველაფერი ნელ-ნელა იცვლება გარშემო, იცვლება შენც, მაგრამ ამას ვერ ამჩნევ... მხოლოდ, როცა კარგა ხნის უნახავ ნათესავს ან მეგობარს შეხვდები, ხვდები, რატომ გიცქერს გაკვირვებით, მერე გეუბნება, ძლივს გიცანიო... შენც მათსავით შეცვლილხარ!..

სულ ცდილობ, წარმოიდგინო, რა იქნება შენს შემდეგ... სიბერის მოახლოებასთან ერთად, სულ უფრო ხშირად გაწუხებს ამგვარი ფიქრები და, ერთი მხრივ, უაზრობად გეჩვენება ამგვარი ფიქრები, მეორე მხრივ – თვალი გიშტერდება: ამგვარი რამ არ მოხდება, შეუძლებელია! კი, ყოველ წამს ვიღაცა კვდება, აი, დღესაც მოულოდნელად წავიდა პამპულია, მაგრამ ამას ერთგვარად გულგრილად ხვდები – შენ ეს არასდროს დაგემატება, როგორ შეიძლება, არ არსებობდე?! ეს წარმოუდგენელია!.. ამგვარი რამ ყველას შეიძლება დაემატოს, მაგრამ შენ არა – ეს შენ არ გეხება!”

მამუკას ჰგონია, იქნებ არცთუ უსაფუძვლოდ: ყველას სულში ძვრება, ხვდება მათ დაფარულ ზრახვებს, ფიქრებს, – ერთობა ამით, – ირონიულად იღიმება... უფრო ბუნებაზე დაკვირვება იზიდავს, მის უკიდვანო მრავალფეროვნებასა და ამოუწურაობაში ჩაძირვა, თუმცა – ადამიანიც ხომ ბუნების ნაწილია... აი, ადამიანი კი ხშირად შეგნებულად სცოდავს, სხვას ტკივილს აყენებს, რატომ?..

ლექსი თუ მოთხრობა-ჩანახატი თავისთავად იბადება მასში – რასაც კი დაინახავს, შეიგრძნობს, გაიხსენებს, წარმოიდგენს, ყველაფერზე საიდანაც მოვლენილი სხივები გადმოინდობა; ზოგჯერ მეტ-ნაკლებად დალაგებული, მწყობრი სტრიქონები ლაგდება, ზოგჯერ ქაოსური, ცალკეული ხატები ჩანს, მაგრამ შემდეგ ორი-სამი დღე გაივლის და იწყებს გარანდვას... მესამედაც მიუბრუნდება, მეოთხეჯერაც და მეტჯერაც, თუკი დაღვინება აკლია; ამიტომ ზოგ ჩანაწერს რამდენიმე წლის შემდეგაც კი დაბრუნებია...

მისი ცოლის გამოხდომებიც ყოფილა ლექსის შეთხზვის საბაბი: წყენა! წყველა! წუწუნი!

საკუთარი განცდები: სხვათა აღფრთოვანება რაიმეთი, მოლოდინი, ოცნება, მოგონება... ხილვა: მდინარის, მთებისა, წვიმიანი დღისა, ლამაზი ქალიშვილისა, მწვანე მდელოზე შეფენილი

ჭრელი ნახირისა... საკუთარი სულის სიდრმეებში წვდომა (ამონარიდი მამუკა კალმახაღაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”):

რა უბადრუკი ვარ! რა უსასოო, უჩინარი, უძალი! იმიტომ კი არა, ცხოვრება მაქვს მძიმე, არა, იმიტომ, რომ ყოველთვის ვერ მყოფნის ვაჟკაცობა, პირდაპირ ვთქვა სიმართლე, გამოვესარჩლო სამართლიანობას, დავიცვა ღირსი და ბედშავი... ან გაჭირვებულ მავანს ზამთარში კერა გავუთბო, მეორეს – სახლი ავეუშინო (შე ბეჩავო და ბედშავო, საკუთარ სახლს თითქმის ოცი წელიწადია, აშენებ და დღესაც ბევრი აკლია დასრულებას!), თუმცა, მეორე წუთს გავიფიქრებ: ამქვეყნად იმდენი უბედურება გრიალებს, იმდენი ძალადობა და სისასტიკეა, რომ შენ, ერთი სუსტი კაცი, როგორ გადაეფარები ყველას, მგლედ როგორ დაედები... ამიტომ ყოველმა უნდა გამოიჩინოს ფხა, არ დააჩაგვრინოს თავი! მაგრამ უბედურებაც ისაა, რომ ყველა არ არის იმდენად ძლიერი, რომ დაიცვას თუნდაც მხოლოდ საკუთარი თავი, სხვაზე რომ აღარაფერი ვთქვათ...

ადამიანის სულში ავიც ბუღობს და კარგიც, მარადი ბრძოლაა ბნელსა და ნათელს შორის. ავი ეუბნება: “ყველაფრის უფლება გაქვს და რაც მოგესურვილება, გააკეთე, უკან ნუ დაიხევ, რადგან თვალის სულ ერთი დახამხამებაა მთელი სიცოცხლე და რატომ უნდა თქვა უარი სიამოვნებაზე, თუნდაც წუთიერზე?” კეთილი კი: “ცუდი რამ გაფიქრებინა? მერე ხომ იხანებ, სინდისის ქენჯნა არ მოგასვენებს, თუკი სხვას რაიმეს დაუშავებ!” ათასწლეულების განმავლობაში ადამიანთა სამოგადოებამ თუ სამოგადოებებმა შეიმუშავეს და დააწესეს მნებობის დაწერილი თუ დაუწერიელი კანონები, რომელთა უგულვებელყოფა არ ეგების... არა კაც ჰკლა, არ იმრუშო, არ იპარო და მრავალი სხვა – ჯანსაღი სულის პიროვნების ჩამოყალიბებას ემსახურება, უამისოდ სამოგადოება ვერ იარსებებს... მგლების ხროვაშიც კი არსებობს კანონები, რომელთა დაცვაც უმრუნველყოფს მგელთა, როგორც სახეობის სიცოცხლისუნარიანობას, მისი ჯიშ-ჯილაგის გადარჩენას... მით უმეტეს, გონიერი არსება, ადამიანი, არ უნდა ჩაგრავედეს სხვას... მაგრამ მეორენი გვეუბნებიან, რომ სახეობის გადარჩენის წინაპირობაა ინდივიდთა შორის ბრძოლა, კონკურენცია – უნდა გადარჩეს უფრო ძლიერი და ეს საჭიროა მთლიანად სამოგადოების წინსვლისთვის... სად არის ჭეშმარიტება? ყველა საკუთარი არშინით ზომავს, საკუთარი თარგით ჭრის და კერავს, მერე კი ატარებს საკუთრივ მორგებულ ცხოვრებისეულ განსაცემებს – ამიტომაც ცხოვრება რთული და მოუწყობელი... მეორეს მხრივ კი – ყველა რომ ერთნაირი განსაცემით დადიოდეს, ეს ცხოვრება რა ერთფეროვანი და მოსაწყენი იქნებოდა...

არა, ჯობს, ამგვარ ფილოსოფოსობას შევეშვა, ყველამ თავის მამიდას მოუაროს, მე კი ალბათ ის უნდა ვაკეთო, რაც ყველაზე უფრო მიმიდავს და მასში შევბასაც ვპოვებ და ლხენასაც – პაგარა ლალ, ლირიკულ ჩანახაგში დავიხარჯო, ან თუნდაც – სევდიანი ლექსის დაწერით კაემანი განვიქარვო და სილამაზის ტყვეობის სიტკბო განვიცადო... ადამიანის უპირველესი მოთხოვნილება ხომ სიამოვნების მიღებაა და ყველა თავისებურად ცდილობს ამ მიზნის მიღწევას... ღვინო-არაყი... ქალები... ეშხიანი სუფრა... სიმღერა და ცეკვა, ტაშ-ფანდური... გინდაც – სხვების წინაშე სხვათა ცხოვრების წარმოჩენა-თამაში... ყველაფერი კარგია, მე კი ლექსის გამოთქმას არაფერი მირჩევნია...

აგერ ეს ჩემი დღევანდელი ნაცოდვილარიც, მე მგონი, ზემოთ ნათქვამს ეხმიანება.

ვ ვ ი დ ი დ ღ ე ს !

– ვყიდი დღეს,
 აი, ამ დღევანდელ დილას –
 უშნოდ მოჟამულს, მოღრუბლულს, ქარიანს...
 დიას, ვყიდი!
 უგემური დღეა –
 აღარც გასეირნება მოგინდება,
 ჯერ კიდევ გაუფოთლავხებიან ბაღში,
 აღარც მეგობართან წასასვლელად მიგიწევს გული,
 და არც ლხინი მოგენატრება ამხანაგებთან ერთად...
 დაჯდები, წაიკითხავ რამდენიმე ფურცელს –
 ყველა წიგნი უმარილო გეჩვენება,
 უღიმღამო გადაცემებია ტელევიზორშიც –
 ნაძალადევად იღიმებიან დიქტორები,
 მუსიკაც თვლემას თუ მოგგვრის...
 შენც რომ წაუძინო?
 ფუი ეშმაკს! მაშ ღამე რისთვის არის გაჩენილი?
 არა, ეს დღე უეჭველად გაყიდვის ღირსია –
 ვყიდი, ხალხო! იაფად შეველევი!..
 – რას ამბობ, კაცო, დღის გაყიდვა როგორ შეიძლება?
 ეგ როგორ იფიქრე, შე უაზროვ, შენა!

თუნდაც – დღევანდელი დღისა,
 ან თუნდაც – ამ დღეზე ბევრად უარესისაც კი!
 ყოველი დღე – სიმდიდრეა!
 სიმდიდრეა, განუმომეღელი და აუწონავი,
 ოღონდ უბედურება ისაა,
 შენ არ იცი მისი ჭეშმარიტი ფასი!
 შეიცან მისი ღირსება და მოიხმარე!
 მხოლოდ შენზეა დამოკიდებული მისი შეფასება!
 და დაფასება!
 და შენ გინდა, ის გაყიდო?...
 თუნდაც მილიონად?
 აი, ეს დღე – სამუდამოდ დაკარგო,
 ამომშალო შენი ცხოვრებიდან?
 უგუნურო!..
 კარგად დაფიქრდი!..
 დღის განმავლობაში რამდენი ფიქრი მოგეძალება,
 რამდენი აზრი აბზუილდება თავში,
 რამდენ რასმე ნახავ თვალგასახარს!
 რამდენ ადამიანს გაუღიმი,
 რამდენს ეგყვი გამარჯობას!
 რამდენ საქმეს მოათავებ ან თუნდაც დაიწყებ
 (შრომას ხომ არ გაურბიხარ?), –
 თუნდაც შინიდან არ გახვიდე
 და ფანჯარაშიც კი არ გაიხედო!
 გინდაც შინ მარტო იყო,
 არავინ გყავდეს დამლაპარაკებელი, –
 რამდენ რამეს გაიხსენებ,
 რამდენ ვინმეს წარმოდგენით გაესაუბრებ
 ან თუნდაც გაეპაექრები!
 მაშ, გაახილე თვალები!
 გაიმახვილე გონება
 და დააფასე ეს დღე!
 დააფასე ყოველი სხვა დღეც!..

რად უნდა შეველოდი ამ დღეს, ეს ლექსი ხომ მაინც დამაწერინა!
 წერა ყოველთვის შემოძლია, ამ ნაცრისფერ დღესაც კი!
 კიდეც მრავალი სხვაც მიზიდავს, თუნდაც მარკების შეგროვება, წიგნების უკიდევანო, საოცარ, უმ-
 დიდრეს მრავალფეროვანებაში ჩაფვლა... დღედაღამ შემოძლია კითხვა... ამ დროს სხვა არაფერი არსე-
 ბობს ჩემთვის, გარდა მწერლის მიერ შექმნილი სამყაროსი და უკვირთ ხოლმე, რატომ ვლიბიანდები,
 როცა კითხვას მომწვევებენ... კიდეც უფრო ვანჩხლდები, თუკი ლექსის ფრთიანი სტრიქონი მეწვევა უცებ
 და მას, ვგრძნობ, მოჰყვება სხვა სტრიქონები, აიკინძება ძვირფას მძივებად – და უცერად ცივი ქარის
 დაქროლებასავით შემოიჭრება შენს სულში ცოლის ჯაჯღანი: “რას დაფრინავ ცაში, წადი, საქონელს
 მიხედე! ან ფიხი მაინც მოიგანე გყიდან, უსაქმოდ რომ დაყუდებულხარ და ცაში ვარსკვლავებს ით-
 ვლი, თანაც დღისით – ვერ ხედავ, ღუმელი რა ხანია, ჩაქრა!” საოცარია, ჩემი ცოლისგანაც ზოგჯერ
 მესმის ფრთიანი სტრიქონი!.. მისი შეხედულებით, მართლა უსაქმური ვარ, დროს სისულელეებზე ვხარ-
 ჯავ...

სულ დაბდვერილი დავდივარ, სულში კი უმეტესად სიხარული ბუდობს – მიხარია, რომ ხვალაც დღე
 გათენდება! ხვალ მივდივარ პროხების სამწყემსად – ჩემი რიგი მოვიდა სოფლის ნახირის საძოვარზე
 გაღენისა და მთელი დღე მარტო ვიქნები! მიყვარს საქონლის პოვება და გარემოს თვალიერება – არ
 მომწყინდება! მიუხედავად იმისა, რომ, აუჰ! ალბათ ვერც დავთვლი, მერამდენედ ვიქცევი მწყემსად! და
 შემეძლება, დავტკბე მრავალგზის და მრავალგვარად, თუნდაც პროხათა სხვადასხვაობით. წაბლა, თოვ-
 ლა, ნისლა, ჭრელა... – მხოლოდ მათი სახელებიც კი რა ცხოველხატულია! თუ დარი იქნა, უნდა დავხა-
 ტო ფერადოვნად გაშლილნი მწვანე ფერლობზე, ან ჭალაში გაფანტულნი, ან მდინარის პირას ჩასულნი
 და წყალს დაწაფებულნი...

გარშემო, ირგვლივ და ყოველ მხარეს: ყველაზე დიდი საოცრება – სიცოცხლე! ბუნების ძარღვის
 ფეთქვა, მისი უჯრედების გასაოცარი სიმრავლე და მრავალფეროვნება, სიცოცხლის ყოველი გამოვლი-
 ნების ქინიანი უძლეველობა...

ჩავჯდები ბალახებში და ხან გყე-ველ-მინდორს გავხედავ, – რა ლამაზია ეს მთები, რა გორი და
 უკარება ჩანან და რა ნაზი ფერები მოსავთ!.. ხანაც – მიწაზე მიმდინარე წყნარ ცხოვრებას ვაკვირდები:
 ჭიანჭველების საქმიან ფუსფუსს, აბეზარი ბუმბის ბზუილს, ხოჭოების ღოღიალს ბალახთა ღეროებზე,

ჭამაიას გარინდებულ ნახევარსფეროს, უცებ რომ ნელი, ალბათ ადამიანთათვის უხილავი, გპაცნით გაშლის ფრთებს და გაფრინდება, ფუტკრების საქმიანი ზუმუნით გადაფრენას ყვავილიდან ყვავილზე, პეპლების ერთი შეხედვით უმრუნველ ფარფაცს, გარინდებული ობობას ჩასაფრებას ქსელის შუაში; ვუსმენ კალიების წინწრის, გოროლის წკრიალ-გალობას, ნაკადულის უდარდელ ლიკლიკს...

ჰო, ძალიან მიყვარს ბალ-ბოსტანშიც საქმიანობა, რაღაცის ამენება, თუნდაც საქათმე იყოს. სახლის შენებას ხომ გადაყვევი – ამდენი წელია, ვჯახირობ და ჯერაც უამრავი რამ დარჩა გასაკეთებელი: სულ ვაპირებ, უპირველესად კარგ კიბეს გავაკეთებ-მეთქი, თორემ უკვე მართლა მომზებრდა ცოლის სამართლიანი საყვედური – სადამდე უნდა ვიწვავო ამ უბადრუკად შეკოწიწებულ კიბებზე გულის ხეთქვით ძრომიადლით, სანამ კისერს არ მოვიტეხავო?...

ყანა-ბაღის სიმღერა

(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

როცა მანქანით მივემგზავრები, გმიდან ვხედავ: შემოღობილი ეზო-ყურე – სახლით, სამზადით, საქათმით, ნალით, ძაღლის ბუდრუგანათი... გომურს დაუღია შავი ხახა... ჭის თაგზე ოწინარს აუშვია უსაშველოდ გრძელი კისერი... სახლს ქუდად დაუხურავს კრამიგის წითელი ქუდი...

ეზოში დადიან ქათმები, ძაღლი მიწოლილა დიდი თუთის ჩრდილში... გამოსუნებულკაბიანი დედაკაცი თოკზე ჰფენს სარეცს... დარბიან ბავშვები... შაოსანი მოხუცი ქალი მიმჯდარა სახლის მღურბლზე და კალთაში რაღაცას არჩევს, მის გვერდით მოკალათებული ჭრელი კატა კი გაფაციცებული მიშგერებია თუთის ხეზე ბედურების გოგიდან გოგზე გადაფრენას...

რა შორეულია ჩემთვის ამ უცხო სამყაროს, ამ სოფლის ეზოს, ამ უცხო ადამიანების საქმიანობა და რა ახლობელია, მშობლიურიც!

ფიქრობ: რამდენი ასეთი, ან ამის მსგავსი სოფლის ეზო საქართველოში... ყველგან – სიმყურდროვე, მამლის ყვილი, დედაკაცების ფუსფუსი, ბავშვების ჭრიაშული...

როცა გამრჯე მეურნე მდიმარი შეჰყურებს მისი ნაჯაფი ხელებისა და გონის ნაგოფს – კოხტა ბაღს, შემოდგომაზე დახუნძლულს გულის გასახარი ნაყოფებით, ან გაზაფხულზე ყვავილებით აფეთქებული პაგარძლების – ნუშის, ალუბლის, გყემლის, ვაშლის, მსხლის... – გურფა რიგებს, ან თუნდაც ზამთარში: თითოეულ ფოთოლგაძარცულ ხეს, შიშველს, მოწყენილს, მომლოდინეს – სიმღერით ევსება გული და სიამით სული, განა ეჭვი შეგეპარება?

გლახის მოდგმისა რომ ვარ, ცხადად მეგყობა: იშვიათ სიამოვნებას მგერის მიწაში ჩიჩქნა, – ბარვა, თესვა, თოხნა, ხეხილის ჩაყრა, ნარგავის გახარება... დაკვირვება, როგორ იზრდება მცენარე, როგორ ყვავილობს, ნაყოფს გამოიღებს... ყველაფერი საოცრებაა! რაღა წერა და რაღა ბაღის მოვლა! ერთნაირი გაგაცებით ვირჯები! და მოუთმენლობა მიპყრობს, როცა ხელს მიშლის რაიმე, ერთი სული მაქვს, როდის მოვიცლი საყვარელი საქმისთვის! ჩემს შვილებს ვერაფრით გაუგიათ, რაგომ ასე დაჟინებით მსურს, ვიხილო ბაღი შუა ზამთარში – რა დაგრჩენია ახლა იქო, გაკვირვებულნი მეკითხებიან... გული დამრჩა, გული! მინდა, დავხედო, გავიარ-გამოვიარო, გამიშვლებული ხეების ნაღვლიან სიმღერას მოვუსმინო, მათ ხორკლიან, გათოშულ განს ხელით შევეხო, მაღლა ავიხედო – გოგები რომ ზამთრის ბაც ცაზე გრაფიკულ სურათს ხატავენ... მოვჭრი გამხმარ გოგს... შემოვუბარავ ძირებს... გავამაგრებ ღობებს... იქნებ უკვე ღობის ძირში ნაზი იები მიჟუჟუნებენ თვალებს... მერე გავხედავ სივრცეს – ოთხივე მხარეს... ვუსმენ ქარის ნელ შრიალს გაფიხულ გოგებში, გოგები ირხევიან – ცეკვავენ და მღერაინ...

კარი V. ზაფხული

“საყვარელო, ხილვაი სამოთხისაი (ანუ ბაღისა) ზაფხულის სავესე არნ ყოვლითა საწადელითა და გულის სათქუმელითა კაცთაითა, რამეთუ განაცხრობნ თვალთა ხილვაი ყვავილთა მისთა სიმეწამულისაი და თანაწარმავალთა დააყოვნენ ხილვაი მისი და მრავალფერებაი ყვავილთა მისთაი, და რამეთუ ადავსებნ საყნოსელთა სულნელებაი მისი და განამხიარულენ გონებასა ყნოსაი მისი და გკბილად გემოვან ჰყოფნ პირისა გემოისხილვაი ნაყოფთა მისთაი და განანათლებნ გონებასა საშეებელი (ანუ ლხინი) სანოვაგეთა მისთაი”...

ასე პოეტურად იწყებს იოანე მოსხი, VII საუკუნის მწერალი, ბიზანტიურ მწერლობაში ნოველის ჟანრის ფუძემდებელი, – ზოგიერთ მეცნიერთა ვარაუდით, იგი წარმოშობით მოსხი (მესხი) ანუ ქართველი იყო, – ნოველათა კრებულს “ლიმონარი” ანუ ქართულად “მდელო” (ქართულ ვერსიაში ეწოდება “სამოთხე” ანუ თანამედროვე ქართულით – “ბაღი”; არაბულ ვერსიაში – “ბუსტანი”).

მართლაც, სამოთხე, გინდა ბაღი, ჩემთვის უპირველესად ზაფხულია და “ჭადარდიღის” ეს კარი ასე მინდა, დავიწყო:

საყვარელო, აჰა, მოგომანდა ზაფხული – მკერდსავსე, ჩათქვირებული, კეთილად მდინარე, აღერსიანი, ტურფა ქალბატონი!

მზე გამეტებით აცხუნებს, ვნებიანად ეაღერსება ელვარე სხივებით ირგვლივ ყოველივეს – მთა-გორებს, მინდორ-ველებს, ჭადარდიდსაც და ჭადარდიდხევის ხეობასაც...

ზაფხულის ხვატია – ყველაფერმა მოიწყინა: მხრებჩამოყრილი ხეები, საცოდავად მიმკვდარი მდინარე, – წყალმილეული, სანახევროდ დამშრალი, დასაწყლებული, – ჭადარდიდხევი ზანტად მილოღავს გაშიშვლებულ, გაზრდილ ლოდებს შორის; ბოლოქანქალა მოუსვენრად დახტის ქვიდან ქვაზე, აქეთ-იქით ცქვიტად ატრიალებს პატარა კოხტა თავს; პეპლები ნაპირის სველ, ნადირ-ფრინველთა ნაფეხურებიან სილაზე ჯგროდ მოდენილად, დამსხდარან, გატრუნულან, ისვენებენ... ალაგ – საქონლის ნაჩლიქარში შერჩენილ გამწვანებულ წყალში თავკომბალები უნდილად, უთავბოლოდ დასხმარტალებენ აღმა-დაღმა...

მდინარეც თითქოს ისვენებს – ისე ვეღარ ხმაურობს, ძლივს ითქვამს სულს და მაინც კი არ ბუზღუნებს, წყნარად მოიმდერის, თითქოს ბოდიშობს: “რა ვქნა, მე თავმკვდარმა, წყალმცირობა მჭირს და ძალა მაკლია; აგერ წისქვილისკენ მიმავალ რუს თავსაც დამნაშავესავით თვალს ვარიდებ, დარცხვენილი ჩაფუელი – ვერ ვავსებ”... საბანაოდ მოდენილი ბავშვების ჟივილ-ხივილიც თითქოს ჩამცხრადა – მხოლოდღა ჩაწოლას თუ მოახერხებენ უწინდელ ღრმა მორევებში; სამაგიეროდ, უჩვეულოდ თბილია წყალი, თევზებს უჭირთ სუნთქვა და კალმანებს ხომ განსაკუთრებით – აღმა აუყვნენ მდინარეს, სათავისკენ, უფრო გრილი წყლისკენ...

ბელურები გუნდად მოფრინდებიან, აფართხალებენ-აფართქუნებენ ფრთებს მცირე გუბებში; განთიადისას მიაღებებიან ფრთხილი შველები დაბალ ნაპირს, წინა ფეხებით ჩადგებიან წყალთხელში, წაიგრძელებენ კისრებს, მოუთმენლად დაიხრებიან წყლის მთრთოლაგი ზედაპირისკენ და დაეწაფებიან მაცოცხლებელ სითხეს.

იალღუნები, ფშატები თითქოს მობუზუნენ, მაგრამ იხტიბარს მაინც არ იტყვენ, – ღრმად მიდიან მათი ფესვები ქვიშა-სილიან ნიადაგში; ქაცვის ეკლიანი ხე-ბუჩქებიც მოწყვნილნი დასცქერნიან თითქმის დამშრალ ფშანებს წვრილად დასხმული ნაყოფებით-მძივებით, შემოდგომაზე რომ თბილად ჩაყვითლდებიან და ჩიტებს საზამთროდ გაახარებენ.

მაყვლის ნაყოფი უფრო დამტკბარა, არ აშინებს სიცხე და გვაღვა; დასევია ბზიკი და კელი, ფუტკარი და კრაზანა, კალიაც კი და სხვა უთვალავი მწერი მრავალგვარი, აგრეთვე – ნადირ-ფრინველიც, ვისაც პირის გემო გააჩნია... უპირველესად კი – ჭადარდიდელნი: მდინარის ჭაღის მაყვლიანში აქა-იქ ჭიატობს ქალთა ჭრელი თავსაფრები და ფერად-ფერადი კაბები, ისმის ბავშვების მხიარული გადაძახილი; როცა შუადღეზე მწყემსი საქონელს ჩადენის ნახირს წყლის პირად დასარწყვლელად და მოსასვენებლად, ისინიც გაისველებენ ხოლმე პირს სურნელოვანი გემრიელი ნაყოფით... საქონელი ჭაღის ვერხვების ჩრდილში მიყრილა, უნდილად იცოხნება და ბუზანკალებისგან გაბეზრებული, ისევ და ისევ თავს იქნევს და კუდს გამწარებული მოიქნევს...

დილიდან მოწმენდილია უმანკო ცა, მერე უცებ წამოუქროლებს, წამოუბერავს ნიაგი, სულ უფრო ძლიერდება და მალე ნამდვილ ქარად იქცევა; საიდანაც თითქოს ჯადოსნური ჯოხის დაქნევით გამოცვივდებიან ცელქი ღრუბლები, დაიგორგლებიან, სწრაფად ჩამუქდებიან; ქარიც იმძლავრებს, ახვეტავს მიწიდან გამხმარ ფოთლებს, მტვერს აიტაცებს ჰაერში...

უცებ დაიგრუსუნებს და მისი გრიალი ჯერაც მიგორავს და მიგორავს, ახალ-ახალ ჭექა-ქუხილს უერთდება, როცა მოულოდნელად მძლავრად დასცხებს წვიმა, ირგვლივ ჩამობნელდება და მხოლოდ უწყვეტი გაელვებები წამით გაანათებენ წვიმის ფარდას, აქანავებულ სველ რტოებს, თავფეხიანად გაწუწულ ადამიანებს, შენსავით თავშესაფარისკენ რომ მირბიან და წამდაუწუმ ფეხი უცდებათ უკვე დაბნულ ნიადაგზე, დგაფუნით გადაივლიან გზაზე უცებ გაჩენილ მღვრიე გუბებზე და ნაკადულებს...

როცა მიაღწევ თავშესაფარს, სწორედ მაშინ უცებ შეწყდება წყლის ნიაღვრის თავდასხმა მიწაზე, ქარიც ჩადგება, ჩამომდგარ სიჩუმეში მხოლოდ შორეული გრგვინვა თუ ისმის – უკვე გადაინაცვლა წვიმის ფრონტმა – და ჩამოწრტილი წვეთები წყნარად წანწკარებენ...

გაცისკროვნებულ, პირდაბანილ ცაზე მზის მხიარული თვალი გამოიხედავს-გამოაბრწყინებს, სხივები აციალდებიან უთვალავ წვეთებზე-მარგალიტებზე; გაგრილებულ კმაყოფილ მიწას ორთქლის ოხშივარი ასდის, იცინის და სულ მადლა კი – გულიანად მდერის დიდებული ცისარტყელა!..

უნარია ბუნებას, ყველა სულდგმულს და ყველაზე მეტად კი გახალისებულია მტვერჩამობანილი, ზურმუხტისფრად ახასხასებული ხე-ბუჩქები და ბალახები...

დაწყნარებულ, გასუფთავებულ ჰაერში ისმის ჩიტების მხიარული ჭიკჭიკი, ისევ საქმიანად ზუზუნებენ ფუტკრები, ცელქად დაფარფატებენ პეპლები, ერთმანეთს გადასძახებენ ეზოებში გამოფენილი გოგო-ბიჭები...

ბალახთა სიმღერა
(მამუკია კალმასაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოგა”)

სოფლის ორღობებში გალახი გამქრალა; ღობეთა ძირებში გალადებულა ჭინჭარი, მალლა მიძვრება ხვართქლა; ბილიკებს ადევნებულან მრავალძარღვა, ცისფრად თვალეზგაბრწყინებული ვარდკაჭაჭა, დიდფოთლება ღოღო და ოროვანდი; თავს იწონებს მალალი, ყვითლად ყვავილებაგიმგიბებული ბალბა, ბალახთა ჯარის მოკრძალებული ჯარისკაცები, რომლებიც ყვავილთა სიდიდით თუ ფერადონებით ვერ დაიკვებნიან – წიწმაგურა, მრავალძარღვა, ჭანგა, კონინდარი... – კორდის მწვანე ხალიჩას ხომ ჰქმნიან...

ბალახთა სიმღერა – ნაზია, წყნარი... ვერც გაიგონებ, თუ არ ჩაჯდები ბალახებში და ყურს მიუგდებ ნიაგით ათამაშებული ბალახების ნაზ ღიღინს, რომელიც უერთდება მოწინწრიხე კალიების, მოლიკლიკე ნაკადულის, მოჟივჟივე ჩიგუნების ხმებს... ერთიან ჰარმონიაშია ბალახები – მიწაზე გართხმული მურმუხტისერი ხალიჩა მასზე დახატული ნაირფერი ყვავილებით... უბალახოდ ერთ წამს ვერ წარმოიდგენ ვერც სოფელს და ვერც მინდორ-ველს, ვერც მთასა და ვერც ბარს...

მიღიხარ ნება-ნება და უცებ ცხვირწინიდან წამოგიფრინდება ჩიგი... დახიხრები და ხედავ: მალალ ბალახებში – ლამაზად მოწნული მომცრო ბუდე, ბუდეში ნათელი, დაჭორფლილი კენჭები აწყვია – კვერცხები...

და გარშემო ისმის:

ცელის სიმღერა...

მწყემსის ღიღინი...

ჩიგების ქლურგულ-ჭიკჭიკი...

ფუტკრის თუ ხოჭო-ბუმის ყვავილიდან ყვავილზე გადაფრენის სიმღერა...

ხვლიკის ელვასავით წამიერი გასხმარგალების მუსიკა...

გველის მომნუსხავი სრიალის მუსიკა...

კარი VI. “ტურიკოს ოინები”

სოფელ ჭადარდიდის გოგო-ბიჭები ყოველ საღამოს იკრიბებოდნენ დიდი ჭადრის ვარჯის ქვეშ (თუ, რა თქმა უნდა, წვიმა და თქეში არ იყო) – და იმართებოდა თამაში, ცეკვა-სიმღერა, ზოგჯერ – ჭიდაობაც, გულის სწორის არჩევა... ბევრს აძგერებია გული საოცნებო თვალთა შუქის გამობრწყინებაზე, ენა დაბმია და წინასწარ ათასჯერ მომზადებული სიტყვები დავიწყებია...

დიდ ჭადარს ხშირად აკრავდნენ ქაღალდზე დაწერილ განცხადებებს – აქ უამრავი ხალხი ირეოდა. ზოგჯერ ნახავდით მცირე შავარშიან სამგლოვიარო განცხადებასაც, თუმცა, რა თქმა უნდა, მაგანის გარდაცვალების სამწუხარო ამბავი სოფელს მაშინვე მოედებოდა, მაგრამ ასეთი წესი ჰქონდათ: აუცილებლად დიდ ჭადარზე უნდა გაეკრათ ამგვარი ქაღალდი – გულის ამარწყებელი სიტყვებით და მოჭირნახულეთა გრძელი ჩამონათვალთ... ან უკეთეს ადგილს სად ნახავდი, რათა შეგეტყობინებინა მთელი სოფლისთვის, რა კინოფილმის ნახვა შეიძლებოდა საღამოს სოფლის კლუბში; ამას კი დიდი ზომის ქაღალდზე მტკაველიანი, აჯღაბაჯღა ასოებით ატყობინებდნენ დაინტერესებულ პირთ. კინოფირი ფოსტის მანქანით მოჰქონდათ რაიონული ცენტრიდან და როცა საღამოსპირს ეს მანქანა გამოჩნდებოდა, მოუთმენელი ბავშვები ყოყინით ადევნებოდნენ: “დღეს რა კინო მოიტანეთ?”, ბიჭები კი აუცილებლად დაამატებდნენ: “ომზეა?” ქალიშვილების წაქეზებით გოგონები ყვირილით ეკითხებოდნენ: “ინდურია?” სოფლის ყველა ასაკის ქალს ინდურ მუსიკალურ მელოდრამაზე სული მისდიოდა, ქალიშვილებს კიდევ განსაკუთრებით სურდათ, თვალი მოეკრათ მაინც ბეჟან კინომექანიკოსისთვის, რომელიც თავს გამოჰყოფდა კაბინის ფანჯრიდან და გადიმებული პასუხობდა: “ინდურია, ინდური, ორსერიიანი!” ეს ბიჭი – შავტუხა, შავქორჩიანი, შავულგაშა ჯეელი, ღიმილით რომ გამოაჩენდა ჩაწიკვიკებულ ბროლივით კბილებს, ბევრ გაუთხოვარ გოგოს უკრთობდა ძილს...

ზაფხულის ერთ გრძელ დღეს კი, შუადღეზე, დიდი ჭადრის ტანზე ხელით ლამაზად ნაწერი უჩვეულო განცხადება გამოჩნდა:

“მეგობრებო!!!

ამა წლის 23 ივლისს, საღამოს 8 საათზე, სოფლის კლუბში, მამუკა კალმასაურის საღალბო პიესის მიხედვით გაიმართება მხიარული ორმოქმედებიანი წარმოდგენა “ტურიკოს ოინები”.

მონაწილეობენ:

ტურიკო კუჭუკუღმართი – მამუკა კალმახაური;
 ოხრაკა – ელგუჯა მუხაიძე;
 ვახრაკა – კესანე მუხაიძე;
 როკაპი – ნათელა ბუთურაული;
 კოპალა – ნოდარ გარგალაძე;
 პირცეცხლი – გიგლა ბუთურაული;
 ბრეცია – გოდერძი კალმახაური.

იმღ უქ უიმ მწმე უიჟჟ

წარმოდგენის გამართვამდე ერთი კვირა იყო დარჩენილი, სოფლისთვის ფრიად მნიშვნელოვან მოვლენას გულის ფანცქალით მოელოდა მთელი სოფელი. და არავინ იცოდა, რომ “ტურიკოს ოინების” წარმოდგენის შემდგომ კიდევ რამდენიმე ფრიად მნიშვნელობანი მოვლენა მოხდებოდა...

აფიშის გაკერის შემდეგ პირველსავე საღამოს ჩვეულებრივზე მეტი ახალგაზრდა შეიკრიბა ჭადარქვეშ. ზაფხულში დასასვენებლად ქალაქიდან მშობლიურ სოფელში დაბრუნებული ცნობილი მოჭიდავე შოთა ქურუხაძე ახლაც განსაკუთრებით გამოირჩეოდა სითამამითაც და გარეგნობითაც: ახოვან ახალგაზრდას თხელი პერანგი ეცვა და კონტაობდა განიერი ბეჭებითა და დაკუნთული მკლავებით; შეჯგუფულ ახალგაზრდებზე თითქმის მთელი თავით აზიდულიყო და მხოლოდ მისი ძმები ოდნავ თუ ჩამორჩებოდნენ სიმაღლით – ნაბოლარა ძმის, ზაურის, გარდა, რომელიც ჯერ მხოლოდ ცამეტი წლისა იყო. შოთას ვაჟკაცური, შავგვრემანი სახე არა ერთ და ორ ქალიშვილს ტკბილად მოეგლინებოდა სიზმრებში, ერთხელ კი სოფელში ჩამოსულმა კინოგადამღებმა ჯგუფმა ის მაშინვე შეამჩნია, გამოარჩია შეჯგუფებულ ახალგაზრდებში, რომლებიც ცნობისმოყვარეობამ მიიზიდა სასაფლაოზე, ძველ ეკლესიასთან (აქ იღებდნენ ერთ-ერთ ეპიზოდს) და მაშინვე არა მხოლოდ მასობრივ სცენებში მონაწილეობისთვის მიიწვიეს დანარჩენი მისი ამხანაგებივით, არამედ რაღაც ეპიზოდური როლიც კი შეასრულებინეს...

– შოთა, ძველი მსახიობი ხარ და შენ რატომ არ გერგო რომელიმე როლი? – გაეჭილიკა ბესა, კოლმეურნეობის თავმჯდომარის ხოსრო ტურიკაშვილის ვაჟი.

– შენა, ბიჭო, ტურიკაშვილი ხარ, შენ უფრო არ შეგეფერებოდა? – წაუთაქა ვითომ ხუმრობით, მაგრამ სინამდვილეში ფრიად მტკივნეულად, შოთამ ბესას კეფაში. – გოდერძი კიდევა შენზე უკეთესად იხტუნავენ სცენაზე, მამამისმა როლი მისთვის იმიტომ გაიმეტა!

პიესის ავტორისა და მთავარი როლის მომავალი შემსრულებლის მამუკა კალმახაურის კოჭლი ვაჟი, გოდერძი, რაღაცის შეპასუხებას აპირებდა, მაგრამ მისმა მეგობარმა, ელგუჯა მუხაიძემ, ხელი მოჰკიდა, იქაურობას მოარიდა და ჩურჩულით ურჩია, რეგვენს თავს ნუ გაუყადრებო, თუმცა მერე თვითონვე ვეღარ მოითმინა და შოთას უთხრა:

– მამუკა ან გოდერძი რა შენი დასაცინია?

პასუხად შოთამ გაიცინა და ჭადრის ტანზე გაკრული აფიშა ჩამოხია:

– აქ მოსვლისთვის მოიცალეთ? წადით, შეიღებო, იმამიშუნეთ და იხტუნავეთ, რეპეტიციას ნუ აცდენთ!

– ბიჭო, ხელები გექავება? – ახლა გოდერძიმ ჰკითხა. იგი მართლაც იშვიათად იცლიდა ჭადარქვეშ მისასვლელად – საქმეს გამოუღეველად გამონახავდა, დაუზარელი ახალგაზრდა იყო.

– მე თუ ხელები მექავება, შენ და შენს ძმაცაც ყბები გექავებათ! – ისევ გამომწვევად გაიცინა შოთამ და მიწაზე დაგდებულ აფიშის ნაფხრეწს ფეხი გაჰკრა. – მამაშენის და თქვენი მასხარაობა თუ კლუბში ჩატარდება, იმასაც ვნახავ!.. შენა, ბიჭო გოდერძი, კარგი ბრეცია იქნები, მთელი სიცოცხლე მაგ როლს ასრულებდი!

ერთხმად ართხროხდნენ შოთას უმცროსი ძმები: ანზორ, ბარნაბა, ბიძინა და ზაურ; ეს უკანასკნელი ყველაზე ხმამაღლა ჭიხვინებდა და ქალაქის ნაკუწებს ფეხსაცმლის წვერით აბურთავებდა.

გაწვე-გამოწვევა ალბათ ჩხუბითაც დაგვირგვინებოდა, რომ არ ჩარეულიყვნენ დანარჩენი ახალგაზრდები, რომლებსაც დიდ ჯაფად დაუჯდათ მეტოქეთა გაშველება.

ამის შემდეგ რამდენიმე დღის განმავლობაში დილით გაკრულ წარმოდგენის აფიშას შუადღეზე ვეღარ იხილავდით, უკვე ჩამოხეული იყო – ძმებ ქურუხაძეებში ნაბოლარას, ზაურს, არ ეზარებოდა ამ კეთილი საქმის შესრულება. დიდ ჭადართან ყოველთვის უამრავი ხალხი ირეოდა, მაგრამ ბიჭისთვის ხმის გაცემას ვერავინ ბედავდა – იცოდნენ, იქვე, მოფარებულში, ჩასაფრებულნი იყვნენ მისი ჩხუბს მონატრებული უფროსი ძმები. აფიშაში აღარც სოფლის კლუბი იყო დასახელებული წარმოდგენის გამართვის ადგილად და ხმა დაირხა, მამუკას კლუბის სცენას აღარ აძლევენ, ტყუილად ხვანცალებს კალმახაური, მისი წამოწყება ჩაფლავდაო; ამის მიუხედავად, ყოველ დილით აფიშა ისევ და ისევ ჩნდებოდა დიდი ჭადრის ტანზე...

ბოლო აფიშა 23 ივლისს გამოჩნდა, დილაადრიან, და რამდენიმე ახალგაზრდა დარაჯად იდგა, რათა ის კვლავ არ ჩამოეხიათ; წარმოდგენის ადგილი ამჯერად მითითებული იყო – ნაზიბროლა ცოცხიაშვილის სახლი.

უნდა მოგახსენოთ, რომ აფიშაზე ნაზიბროლას სახლის გამოჩენამ სოფელი ორად გაყო: ერთი ნაწილი გაკვირვებას გამოთქვამდა, დამწვარ სახლში რა წარმოდგენა უნდა გაიმართოს, ხომ არ დაგვცინიანო, მეორე ნაწილი კი დაუფარავად ხარხარებდა – მამუკა მასხრობის გუნებაზე კი იყო დამდგარი, მაგრამ მაინც არ გეგეონა, თუ ასე ჯიქურ გაუტეგდა და დაუკრეფავში გადავიდოდა.

ამ დროს კი ამ მართლა ნახანძრავ სახლში, სადაც მხოლოდ აგურის კედლები იყო გადარჩენილი, მამუკას დასახმარებლად მისული ხალხი ტრიალებდა: გაიტანეს ჩამონგრეული სახურავის დამტვრეული კრამიტი და ნახანძრავი ნაგავი, ჰგვიდნენ, წმენდნენ მიწის იატაკს, სახლებიდან წამოღებულ სკამებს დგამდნენ, ხუროს, გაბრიელის, ხელმძღვანელობით სცენისთვის ახალ ფიცარნაგს აგებდნენ... ერთ დროს გაბრიელი ამ სახლში ცხოვრობდა – ნაზიბროლა ცოცხიაშვილის მეუღლე იყო – და ახლა ძალიან ეძნელებოდა აქ მოსვლა, მაგრამ მის მეგობარს, მამუკას, უარი ვერ უთხრა დახმარებაზე.

და თუმცა ჭადარდიდხევის სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარემ იაკოფა ჩიტაფაფაშვილმა და კოლმეურნეობის “გზა ნათელი მომავლისკენ” თავმჯდომარემ ქაიხოსრო ტურიკაშვილმა წარმოდგენისთვის კლუბის სცენის მიცემაზე მკვახე უარი სტკიცეს მამუკას, აგრეთვე სხვა მრავალი დიდ-პატარა სიძნელისა და წინააღმდეგობის მიუხედავად, წარმოდგენა მაინც გაიმართებოდა.

ღიახ, მოწყალეო მკითხველო, ნაზიბროლა ცოცხიაშვილის ნახანძრავ სახლში ყოილი ზალა ანუ მოზრდილი ოთახი, რომელიც ამჯერად მაყურებელთა დარბაზის მაგივრობას სწევდა, დათქმულ დროს – 23 ივლისს – საღამოსპირს ნელ-ნელა ხალხით ანუ სეირის მომლოდინეთა სახეებით გაივსო. ერთგვარი პორტრეტთა გამოფენა მოეწყო, ოღონდ მხატვრების მიერ რუდუნებითა და მოთმინებით კეთილსინდისიერად შესრულებული ტილოების მაგივრად აქ ახლა ბუნების მიერ უსაზღვრო ფანტაზიით, მხატვრისთვის მიუღწეველი სისრულითა და ბუნებრიობით, წარმოუდგენელი სრულყოფილებით შექმნილი ადამიანები იხდნენ, პიროვნებები: ქალები და კაცები, ბავშვები და მოხუცები – ყველანი მომლოდინენი, ცნობისმოყვარე თვალებით რამდენიმე ზეწრისგან შეკერილი ფარდისკენ მოუთმენლად მზირაღნი, აქეთ-იქით თავის ტრიალით ნაცნობ-მეგობრების მძებნელნი, მოყვანენი და მოცინარნი; ღიახ, მხატვრის ფუნჯისგან უკვდაყოფილთაგან განსხვავებით, ცოცხალნი, დროსა და სივრცეში ცვალებადნი, გრძნობებითა და ვნებებით დაყურსულნი – ამჟამად საღამოობო წარმოდგენის ხილვას მოწყურებულნი, სიამითა და სიხალისით სახეგანათებულნი, მომდიმარენი და ერთმანეთთან სამასლაათოდ მომართულნი...

მაგრამ არა, აგერ წინა რიგში, საგანგებოდ გამორჩეული რამდენიმე სავარძელი რომ დაუდგამთ, შიგ ჩასვენებული პატივცემული გვამნი, მოუთმენლობითა და მოლოდინით სცენის სახელდახელოდ შეკოწიწებულ ფარდას რომ მისწერებინან, არც ერთმანეთს ელაპარაკებინან, არც აუიფიქვებულ ხალხს ათვალთქვებენ, – სკამზე ცქმუტავენ... ესენი გახლავან...

ჰო, ჯერ ერთი რამ უნდა მოგახსენოთ: როცა სამხატვრო გამოფენას დაივილი, სურათების ხილვის გარდა, არანაკლებ მიტაცებს ხოლმე დამთვალთქვებელთა სახის მზერა, მათი განწყობილების ჭკრეტა.

ბოდიშს მოვიხდი მკითხველის წინაშე, რომ სამი-ოთხი დაბღვერილი პერსონაჟით ვიწყებ “ტურიკოს ოინების” სანახავად მოსულთა გაცნობას; მართალი მოგახსენოთ, არ ვიცი, სხვა დროს როდის მომეცემა ასეთი მშვენიერი შესაძლებლობა – რომანის უმრავლესი პერსონაჟების ერთად თავმოყრისა და მათი მკითხველისთვის წარდგენისა, კალმის ერთი-ორი სწრაფი მოძრაობით მავანის სახის მოხაზვისა; იმედი მაქვს, მომავალში საშუალება მომეცემა, ზოგიერთი მათგანი სიტყვითა თუ საქმით გამოვაჭენო ამ ჩემს ნაცოდვილარში და ახლანდელ კონტურულ ნახატს მეტ-ნაკლებად ფერ-ხორცი შევასხა და უფრო ახლოს გაგაცნოთ.

მაშ, რადამც წინა რიგში მსხდომი მაყურებლებით დავიწყე, ბარემ გავაგრძელებ.

ზოგიერთი პიროვნების აქ გამოჩენა მამუკასთვის სრულიად მოულოდნელი იყო...

შინიდან საგანგებოდ მათი ნაპატივები საჯდომებისთვის წამოღებულ რბილ დივანზე სხედან ჭადარდიდის კოლმეურნეობის “გზა ნათელი მომავლისკენ” თავმჯდომარე ბატონი ქაიხოსრო ტურიკაშვილი, მისი მეუღლე, ქალბატონი ტერეზა და მათი შვილები – 18 წლის ბესა და 20 წლის ტურფა. გულადილად მოგახსენებთ: ტურფა მშვენიერი ქალიშვილია, არაფრით არის დასაწუნი, მაგრამ დედამისი, ქალბატონი ტერეზა, ბევრად ლამაზი ქალია, – როგორც ძველ რომანებში იტყოდნენ, საგსე მთვარესავით ანათებს და სიტურფით აშკარად ჩაგრავს გვერდით მჯდომ ქალიშვილს, თუმცა მასზე ბევრად სადად აცვია და არც ისეთი ძვირფასი და თვალში საცემი საყურეები უკეთია. ტურფა ჯერ კიდევ სულ მთლად ბავშვი იყო, რომ ქალბატონმა ტერეზამ მთელ სოფელს ყურები გამოუჭედა: “ჩემი ქალიშვილი საოცრად ნიჭიერია, რადაც განსაცვიფრებელ ლექსებს წერს! რა ხმა აქვს, როგორ მღერის და ცეკვავს – ნამდვილად ან გამოჩენილი პოეტი იქნება, ან დიდი მსახიობი!” როცა ქალბატონ ტერეზას უთხრეს, ბავშვი მამუკასთან მიიყვანე, მასეთი რამეები გაეგება და კეთილ რჩევას მოგცემს, ტურფასთვისაც სასარგებლო იქნება მასთან ურთიერთობაო, კინაღამ გაგიჟდა: “რას ამბობთ, ლექსებს მოჰპარავს!” მამუკამ მოახერხა და “ტუ-

რიკოს ოინების” მომზადებისას ტურფას გაესაუბრა, წარმოდგენაში მონაწილეობა შესთავაზა; ქალიშვილი სიხარულით დათანხმდა, მაგრამ... როცა ეს ამბავი ხოსროს ყურამდე მივიდა, ქალიშვილი სასტიკად გაჯოჯო და გადაჭრით აუკრძალა არამცთუ ფიქრი წარმოდგენაში მონაწილეობაზე, არამედ რეპეტიციებზე დასწრებაც კი... დიახ, რაც შეეხება ტურიკაშივითა ღჯახის თავკაცს, ბატონი ქაიხოსრო სოფელ ჭადარდიდის, ამ პატარა სახელმწიფოს, ხონტქარია და მისი საკადრისი სახელი ხომ უნდა ერქვას? როგორც ხედავთ, შესაფერისი სახელიც გამოეუძებნე... იგი ამ არაჩვეულებრივ დღესაც ჩვეულებრივ გამოწყობილა: აცვია მუქი, მომწვანო-რუხი კიტელი, ამავე ფერის გალიფე შარვალი მშვენივრად შეკერილ და მშვენივრად გაკრიალებულ, შავად მბრწყინავ საუკეთესო რბილ ჩექმებში აქვს ჩატანებული, ხოლო ისევ და ისევ მომწვანო-რუხი ფერის საჩხიანი, ნახევრად სამხედრო ყაიდის ქუდი ამჯერად მუხლზე უსვენია და ამიტომ მისი მელოტი თავი გაბჟლიალებული ხუთასსანთლიანი ელექტრონათურის შუქზე, რომელიც ჭადის მოვალეობას ასრულებს, ჩექმებზე არანაკლებ ბრწყინავს. მისი თითქოს ქვისგან უხეშად გამოკვეთილი, სწორნაკეთებიანი სახე, როგორც ყოველთვის, ერთდროულად კმაყოფილებასაც გამოხატავს, რომ დააფასა და მობრძანდა წარმოდგენის სანახავად და საკუთარი პიროვნების მნიშვნელობასაც ხაზს უსვამს – დროდადრო დინჯად ახველებს: აბა, ჰე, რაღას უყურებთ, ასეთი დიდი პიროვნება მოგებრძანდი და ჩემს ძვირფას დროს გაუფრთხილდით, დროზე დაიწყეთ თქვენი ნაცოდვილარის ჩვენებაო. მამისგან განსხვავებით, ბესა ტურიკაშივითი ბოლოქანქალასავით მოუსვენრობს, აქეთ-იქით ატრიალებს თავს, თვალებს აცეცებს – ამფსონებს ეძებს: მათთან ყოფნა ურჩევნია, მაგრამ, მეორეს მხრივ, მამისეული დივანის მიტოვება ეძნელება – დისგან განსხვავებით, უფერული გარეგნობა აქვს და ჯერჯერობით ქვეყნის გასაკვირველი კი არა, ოღონა მანინც ყურადღების მიმქცევი, სოფლის კვალობაზეც კი, ჯერ არაფერი გაუკეთებია, რომ რაღაც წონა მანინც მისცეს საკუთარ პიროვნებას...

ტურიკაშივითების დივანის მარჯვნივ და მარცხნივ, ასევე შინიდან წამოდებულ რბილ სკამებზე სხედან ჭადარდიდის სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარე იაკოფა ჩიტაფაფაშივილი და კოლმეურნეობის “გზა ნათელი მომავლისკენ” პარტიული ბიუროს მდივანი მელიტონ ლიტონაშივილი; ეს პატივცემულნი გვამნი ბატონ ქაიხოსრო ტურიკაშივითთან შედარებით იმდენად უმნიშვნელონი ჩანან, რომ მათ შესახებ სიტყვის გაგრძელება არ ღირს.

მათ უკან შეძლებისდაგვარად სწორ რიგებად გამწკრივებულია სულ სხვადასხვა სახის, წარმოშობისა და ასაკის სკამები; მათ შორის ოთხი გრძელი “საქელებო” ძელსკამია, ათამდე ტაბურეტიც გამოერია და ამაზე ცოტა მეტი – ზურგიანი სკამი იწონებს ნაირგვარობით თავს, უმეტესობა – მორყეული, ჭრიჭინა და რამდენიმე კი – ერთგვარად სახიფათოც კი არის მათი პარდაპირი დანიშნულებით გამოსაყენებლად ანუ დასაჯდომად; მით უმეტეს, რომ მაყურებელი ბევრად მეტი მოვიდა, ვიდრე დასაჯდომი ადგილი დახვდათ და ამიტომ ზოგიერთ სკამზე ორ-ორი ადამიანიც გახლავთ მოკალათებული. ამგვარი რამ მართლა საშიშია, რადგან სკამებზე ჯიკაგ-ჯიკავით, ღლაბუცითა და სიცილ-კისკისით წყვილ-წყვილად მსხდომი ახალგაზრდების მოუსვენარ წრიალს სრულიად სადი სკამიც ძნელად გაუძლებს; ამიტომ დროდადრო ისმის რომელიმე მათგანის განწირული გაჭრიალება, შემდეგ – ბრაგვანი, წაქცეულთა და გარშემო მყოფ ყმაწვილ ქალთა თუ ვაჟთა კივილშერეული სიცილი, უფროსთა ყასიდად ბუზღუნი...

განსაკუთრებით გამოირჩევიან ძმები ქურუხაძეები – შოთა, ანზორ, ბარნაბა, ბიძინა და ზაურ. რა თქმა უნდა, მათ წარმოდგენაზე დასასწრები ბილეთების შექმნა ფიქრადაც არ მოსვლიათ (თუმცა, ბილეთები ძალიან იაფი იყო და მათი გაყიდვა უფრო მაყურებელთა რაოდენობის გასაგებად უნდოდათ), არც სკამების მოტანაზე შეუწუხებიათ თავი და ახლა ცდილობენ, სკამიან ქალიშვილებს ჩაუსხდნენ კალთაში, რასაც მოჰყვება წვილ-კივილი, ღანძღვა, სიცილი და უკმაყოფილო წამოძახილები.

სრულიად განცალკევებულად დამჯდარა კედელთან შინიდან წამოდებულ საყვარელ სამფეხა სკამზე მისა მუხაიძე; სოფლის მჭედელი შედარებით დაბლა კი ზის, მაგრამ მანინც თვალში საცემად გამოირჩევა, იმდენად მოსული ტანისა გახლავთ. ეგ რაღამ მოიყვანა ნეტავი, ალბათ შვილების, ელგუჯასა და კესანეს, თამაშის სანახავად. გართობა იმდენად არ იზიდავს და კინოსურათის საყურებლადაც კი კლუბში მხოლოდ მაშინ მიდის, თუ ფილმი ომს შეეხება (ცოლს, ოლიმპიადას, წინდაწინ არაფერს ეტყვის: ოლიმპიადას ეჯავრება ფილმები ომის შესახებ); ერთ ჭიქა არაყს გადაჰკრავს, შუბლზე განუყრელ კახურ ქუდს ჩამოიფხატავს და ეზოდან უკანა კართით გაუჩინარდება; ჩაბნელებულ დარბაზში უჩუმრად შევა, როცა სურათის ჩვენება უკვე დაწყებულია, დაიდგამს შინიდან წამოდებულ, საკუთარი ხელით გაკეთებულ სამფეხა სკამს და სულგანაბული უცქერის ეკრანზე დატრიალებულ ამბებს. დროდადრო წყნარად ამოიხენეშებს ხოლმე, ალბათ ფრონტიდან წამოყოლილი ძველი იარები ახსენებენ თავს, განსაკუთრებით კი – თავში ჩარჩენილი ტყვია, რომელიც საველე ქირურგმა მაშინ ვერ გარისკა, რომ ამოეღო, მერე ჭრილობა შეუხორცდა და ეს უცხო სხეული, სიკვდილის მოციქული, არის და არის დღემდე მის თავში მუდმივ ბინადრად... არ აწუხებს მანინცდამანინც, კარგ ამინდში მანინც, და, მართალი თუ გინდათ მოგახსენოთ, საკუთარი ცოლი უფრო მეტად უშლის ხოლმე ნერვებს – იმ ტყვიისგან განსხვავებით, ავდარშიც და დარშიც – და კინოშიც ამიტომ მარტო მიდის. ცოლი ეჯიჯღინება ხოლმე: “თავში ტყვია გაქვს ჩარჩენილი და კიდევ ომი და უბედურება გინდა ნახო?”

თვით ოლიმპიადა არც ერთ კინოსურათს არ ტოვებს უნახავს (როგორც მოგახსენეთ, მხოლოდ ომზე ფილმებს არ წყალობს) და ის დღე, როდესაც კლუბში ფილმს არ უჩვენებენ, მისთვის უფერულია, დაკარგულია; ცხადია, “ტურიკოს ოინებსაც” არაფრით დააკლდებოდა – მეგობარ ქალბატონებში ჩამჯდარა და აქვთ ამ პატივცემულ მანდილოსნებს ერთმანეთში გაცხარებული საუბარი... ეჭვიც არ მეპარება, რომ სოფლის ფრიად საინტერესო ამბებს გავიგებდი მათი მოსმენისგან, მით უმეტეს, რომ ჭადარდლის მემეტიანის როლი ვიკისრე, მაგრამ ამჯერად, ჯობს, განვაგრძო წარმოდგენის სანახავად მოსულ მაყურებელთა შემდგომი თვალთვლება, რადგან ფარდის გახსნამდე სულ ცოტა დრო რჩება: აგერ ერთგან ფარდის მოვალეობის შემსრულებელი ზეწარი შეირხა – ეტყობა, იმ ადგილას განხრეტილია პატარა ჭუჭრუტანა (ალბათ საკმაოდ ძველი ზეწარი გაიმეტა მისმა პატრონმა ფარად!) და მასზე თვალმიციებული ვიღაც, ალბათ წარმოდგენის მონაწილე, იქიდან მოუთმენლად ათვალთვლებს მაყურებლებს (ჩვენისა არ იყოს!).

ჰო, ეს დარბაზის ჩუმი მჭვრეტელი მამუკა კალმანაური გახლავთ – “ტურიკოს ოინების” დამწერი, წარმოდგენის დამდგმელი და მთავარი როლის შემსრულებელიც; ახლა კი ისიც მაყურებელია, ოღონდ – მაყურებლებისა. აინტერესებს, ვინ მობრძანდა წარმოდგენის სანახავად...

მუხაიძეების ოჯახის სრულად არ არის წარმოდგენილი. ტარიელა, მიხას მამა, თუმცა 80 წელს არის გადაცილებული, მაგრამ ჯანიანა, არც მხედველობისა თუ სმენის უკმარობას უჩივის, ჰოდა, მაინც არ მობრძანდა, ბრძანა: “საცა დარო დამთხვეული იქნება, მე იქ რა მიინდა? ფენს არ დაგადგამ!” დარიკო გახლავთ ტარიელას მეუღლე, მიხას დედინაცვალი და ადვილი მისახვედრია, რომ ცოლ-ქმარს შორის სიამტკბილობა არ სუფევს... მათ ურთიერთ დამოკიდებულებაზე სხვა დროს დაწვრილებით მოგახსენებთ, ახლა კი მხოლოდ დავძენ, რომ მათი ვაჟი, მამის მოსახელე ტარიელი ანუ მოფერებით ტარო, მიხას 40 წლის ნახევარძმა, რომელიც მუშაობს ქალაქს ერთ-ერთ მშენებლობაზე, საგანგებოდ ჩამოვიდა “ტურიკოს ოინების” სანახავად და თან ჩამოიყვანა მეუღლე ნუცა და 17 წლის ვაჟიშვილი კიკოლა. მამუკას ცოლი მუხეინარი ნუცას გვერდით ზის და კაჭკაჭივით შეუსვენებლად რატრატებს, ხოლო მეუღლე, მამუკა, და ვაჟი, გოდერი, ამჟამად დარბაზში არ გახლავან, რადგან წარმოდგენაში არიან დასაქმებულნი. “მუხეინარი მაინც რამ მოიყვანა? სულ მეჯიჯლინებოდა: “ჰო, ჯერ გადააყვევი სისულელების ჩმახვას, ახლა ეგეც არ იკმარე და სულ მთლად გამოჩერჩეტი – წარმოდგენა უნდა გავაკეთო! ვაი, შენს თავს უბედურს!” მე რე კი, სწორედ დღეს, დილიდანვე აწრიალდა, უნდა წამოვიდე, გულიანად უნდა ვიციხო შენს ნაცოდვილარზეო... დაიწყო გამოპრანჭვა, მაგრამ დახე ბედის უსინდისობას – თვითონ დარჩა დასაცინი: ვერცერთი კაბა ვერ მოირგო! “სულ სტირი, აჩრდილს დავემსგავსე, შენს ხელში დამაჭლექეო და ეგე, როგორ გასივებულხარ, გოდორსა ჰგევხარ!” “ჰო, დამცინე, დამცინე, შენგან მეტი არაფერი მახსოვს! შენს ხელში მათხოვარს დავემსგავსე...” “ამ კაბას ვითომ რა უჭირს?” “ეს მუქია, არ მიხდება, პანაშიდზე კი მოვდივარ!” “მე მეგონა, ჩემს პანაშიდზე მოდიოდი!” “მართლა სატირლად მაქვს საქმე, ოცდაათ წელიწადში ერთი წესიერი კაბა არ მაღირსე!” “რაც შენ ფერუმარილში, პომადაში და თმის საღებავში გაქვს დახარჯული, აქამდე ამ სახლს დაგამთავრებდი!” “შენ მარტო საკუთარ თავზე ფიქრობ!.. შენს ჯინაზე მაინც წამოვალი!”

ახლა მამუკას ოცნება – რამდენიმე წუთში წარმოდგენა დაიწყება და აქ შეკრებილთ დროებით მაინც დაავიწყებს ყოველდღიურ წვრილმან თუ მსხვილმან, სულის ამფორიკებელ და ზოგჯერ დამთრგუნველ ფიქრებს, დაამშვიდებს, გაართობს და იქნებ დააფიქროს კიდევ... თუმცა ყველა ნამდვილად ვერ დარჩება კმაყოფილი; აგერ ხოსრო ტურიკაშვილი რომ გაჭიმულა, თითქოს გიორგი სააკაძე იყოს და ბედაურზე იჯდეს ბრძოლის წინ მხედრობის წინაშე... ვნახოთ, ვნახოთ, როგორ აღიქვამს მისი უბრწყინველესობა მამუკას ნახლავთებებს... აგერ სოფსაბჭოს თავმჯდომარე და პარტიურის მდივანიც მობრძანებულან... წმინდა სამება... რამ მოიყვანა ისინი აქ? სისხლი გაუშრეს, ასჯერ დაამცირეს – ერთმაც, მეორემაც, მესამემაც, თითქოს სიამოვნებათ იმის ყურება, როგორ აპამპულვებდნენ – შემოქმედ კაცს, პოეტს, დრამატურგს, ხელოვანს, სპექტაკლისთვის კლუბის სცენის დათმობის თხოვნით რომ იყო მისული მათთან; არაფრად აგდებდნენ, ალბათ გულში დასცინოდნენ კიდევ მის უილაჯობას, თვით კი დიდ სიამოვნებას ნახულობდნენ საკუთარი უპირატესობის განცდით, გრძობით, რომ ამ კოლოს, ჭიადლას, რომელსაც მათი გაბიაბრუება ჩაელო გულში, აგრძობინებდნენ, ვინც იყო ამ სოფელში ბატონი და პატრონიც... “თამაში მოგინდა, გენაცვალე? ჰოდა, გაჩვენებთ კიდევ თამაშას! ასჯერ მოდი, ირბინე, იწანწალე, მაინც არაფერი გამოგივა, თავხედო!” “ მაგრამ “თავხედმა” ხომ მაინც მოახერხა თქვენი წინააღმდეგობის დაძლევა! და ახლა მობრძანებულხართ, არ ითაკილეთ თქვენგან ათვალწუნებულისა და დაჩაგრულის შრომის ნაყოფი დააგემოვნოთ... რამ მოგიყვანათ? ალბათ შიშმა – ხომ არაფერს გეხიბანებს ეს დამთხვეული გიჟოეტა, მისგან ყოველგვარი უსიამოვნებაა მოსალოდნელი და, ჯობს, თვით, თვალნათლივ დავრწმუნდეთ, რა ჩაიფიქრა მაგ უკეთუურმაო... თითქოს გაბლენიძეები სხედხართ, მაგრამ, ვაცყო, თქვენს მედიდურ და ბატონკაცურ მიხრა-მოხრაში მოუსვენრობა ჟონავს... ნამდვილი წარმოდგენის დაწყებამდე თქვენი სიფათების თვალთვლება წარმოდგენაა, თუმცა დიდ სიამოვნებას არ მანტებს – მერჩივნა სხვა მაყურებლებივით სიხარულით, უჩვეულო მოვლენის წინათგრძობით და სიამის მოლოდინით იყოს ატაცებულნი, მაგრამ

ეს უკვე ჩემზე აღარაა დამოკიდებული... მე კი, რაც შემეძლო, ძალისხმევა არ დავაკელი, რათა ჩემი ოცნება სინამდვილედ მექცია... დიდი, დიდი ხნის ოცნება...”

მამუკას სულ ახსოვდა, მის ბავშვობაში რომ ჩამოვიდნენ ერთ ზაფხულს ქალაქელი სტუმრები, ერთ-ერთი თეატრის მსახიობები და წარმოდგენა გამართეს ჭადარდლის სკოლის სპორტულ დარბაზში... მერე ლექსებს კითხულობდნენ, ზოგიერთი მსახიობი მღეროდა კიდევ... მამუკა მაშინ სკოლის მოსწავლე იყო, მეცხრე კლასი დაამთავრა და სტუმრებს ფეხებში ებლანდებოდა – ცნობისმოყვარე ყმაწვილს ყველაფერი იზიდავდა: როგორ ემზადებოდნენ წარმოდგენისთვის მსახიობები, როგორ ეწყობოდა სცენა... თვითონაც დაუზარლად ეხმარებოდა ათასგვარი წერილმანის მოგვარებაში – სულ სირბილით ასრულებდა მორიგ დავალებას... სამაგიეროდ, დასის ხელმძღვანელმა მამუკას უფლება მისცა, წარმოდგენის დროს კულისებიდან ეცქირა წარმოდგენისთვის; ისიც ენახა, როგორ ემზადებოდნენ მსახიობები სცენაზე გასასვლელად, როგორ კარნახობდა მათ სუფლიორი და ბევრი სხვა რამეც...

და იმ დროიდან მოყოლებული, სულ უნდოდა, თვითონაც გაეკეთებინა, მათ მსგავსად გაემართა წარმოდგენა, ოღონდ სხვანაირად, თავისებურად... სურვილი ჰქონდა, წარმოედგინა გალექსილი ზღაპარი, ალაგ – სიმღერითაც დამშვენებული, რომელიც ერთნაირად გაიტაცებდა, მოხიბლავდა დიდებსაც და პატარებსაც... აუცილებლად მხიარული წარმოდგენა უნდა ყოფილიყო, თანაც ბევრი სიტუაციითა და მრავალი პერსონაჟით; და ეს ამბები და პერსონაჟები, თუმცა საკმაოდ გადასხვაფერებულნი და სახელშეცვლილი, უნდა ეცნოთ მაყურებლებს – გულგრილად კი არ აღექვათ სცენაზე მომხდარი, არამედ გულთან ახლოს მიეტანათ, იქნებ აქტიურად გამოსხაურებოდნენ კიდევ და სცენის მოქმედებაში თვითონაც უშუალოდ ჩართულიყვნენ...

ხშირად უფიქრია: მას რომ პატრონი ჰყოლოდა... იქნებ მსახიობიც კი გამოსულიყო, ან რეჟისორი, ან დრამატურგი... იტაცებდა ეს საქმე – ტიპაჟები, მოქმედ პირთა ურთიერთობა, გადაჯაჭვული ვნებები და მოქმედებანი, რთული ურთიერთობანი, ამასთანავე – სცენიურად გამახვილებული, მძაფრად კონცენტრირებული დროსა და სივრცეში... ალბათ უფრო სატირული მიდგომა იზიდავდა, ვიდრე ყოფითი დრამა, ლირიკული უშუალობა თუ ბნელი ზრახვების დახლართული კვანძი... ბევრს კითხულობდა თეატრის შესახებ, პიესების კრებულებს... როცა ბიბლიოთეკის გამგედ ოლიმპიადა დანიშნეს, – რაიონული ცენტრიდან ჩამოვიდა, – განცვიფრებული დარჩა: გაიგო, რომ მამუკას ბიბლიოთეკის ყველა წიგნი ჰქონდა წაკითხული, ხოლო ზოგიერთი, განსაკუთრებით – ხელოვნების შესახებ, რამდენჯერმეც კი... კეთილი ქალი იყო ოლიმპიადა, ქალაქს მიმავალ ნაცნობებს აბარებდა, მამუკასთვის ჩამოეტანათ ესა თუ ის წიგნი და ხშირად ამისთვის საჭირო ფულსაც საკუთარი ჯიბიდან აძლევდა... ახლა კი ოლიმპიადა ქმრისგან, მიხა მჭედლისგან, განცალკევებით ზის, – ამ ორმა კარგმა ადამიანმა რატომ ვერ გაუგო ერთმანეთს?

რობიზონას აქ რაღა უნდა? ალბათ, იმდენად იშვიათი ხილია სოფლისთვის წარმოდგენა, რომ მან, მარად დაკავებულმა, ცდუნებას ვერ გაუძლო... თუ ცოლმა აიძულა წამოსვლა, რომელიც გვერდზე უზის შვილებთან ერთად? ჰო, თუ ყველაფერი კეთილად დასრულდა, სასადილო “ედემში” იქიფებენ, ასე – ათამდე კაცი; სასადილოს გამგე რობიზონა უნდა ნამუსზე შეაგდოს: “ჩემს წარმოდგენაზე ხომ ისიამოვნე, ახლა ჩვენ გვასიამოვნე და ნაღდი ხინკალი მოგვიმზადე: გინდა – კარგი ჭედილასი, გინდა – საქონლისა და ღორის რჩეული ნაჭრებისაგან... ოღონდ ნაწლავები, ტყავი და სხვა ნაყარწყარი არ გაურიო, როგორც ჩვენთვის, სოფლელთათვის, მომზადებულ ხინკალს უშვრები, – უცხო, საპატივცემულო სტუმრებად ჩავგვავალო”...

ძმები ქურუხაძეები... “ვერიდებოდი დოღოსა, შემხვდა სოფლისა ბოლოსა”... მამუკას გული ცუდს უგრძნობს, რაღაც ჭირად და ოხრობად მოეთრენ...

ეგე, თარსი ტასოც მობრძანებულა, ნაღდად დაითარსებიან...

ბაბო ბარისაშვილი... მარტო, განცალკევებით რატომ ზის? ბიჭებიდანაც არავინ ეკარება, შოთა ქურუხაძეც კი... მთვარესავით ანათებს, მასეთი გოგო მეორე არ არის სოფელში... საკვირველია, ამდენ ხანს არ გათხოვილა... მზევინარმა საიდან გამოჩხრიკა ნეტავ ეს ამბავი, მგონი, გოდერძი არ უნდა იყოს გულგრილი მის მიმართ... უკვე შეუწუხა გული მამუკას – არ მინდა, რძალი აქ მომიყვანოს, წავიდნენ საცა უნდათ, მოსვენება მჭირდება; სამი შვილი გავზარდე და მეყოფა, შვილიშვილების თავი მე არ მექნებაო. ტყუილად ბობოქრობს და წინასწარ გულს იხეთქს: ბაბო ყველაფრით კარგი გოგოა, ლამაზიც და გოდერძიზე ბევრად უკეთესს ამოირჩევს ალბათ... მაგრამ ცოლს უაზროდ ლაპარაკი და ენის ფხანა ყველაფერს ურჩევნია, დღესაც დიდიდანვე თავი წასჭამა ლაქლაქით... ჯერ საყვედურობდა: შემიკალი ხელში ამ შენი წარმოდგენით, შვილებიც გადაშირიეო; საქმე გამოგელია თუ ამ სიბერის ჟამს საბოლოოდ გამოჩურჩუტდი და ბავშვობაში გადავარდი ამხელა კაცი, რა პიესის წერა და მერე მისი დადგმა აგიტყდაო... მთელი დღე ხერხავდა, საღამოსპირს კი გადაწყვიტა, მეც მინდა წამოვიდე, დავესწრო შენს ნაჯახირევს, ვნახო ერთი, რა ხვითო დაბადეო...

აგერ მამუკას ნათლული, გიგა შოფერი ფეხმძიმე ცოლს, ლაღაის, თვალბეში შესციცინებს; ვინ იფიქრებდა, ეგ დათვივით ბიჭი ასეთი მოსიყვარულე ქმარი იქნებოდა... მართლა დათვსა ჰგავს, ცოტა გრიმს წაისვამს, ტყავაუჭს გადაიცვამს და ნაღდი დათვია! მამუკა ახლა ნანობს: “ტურიკოს ოინებში” პერსონაჟად შეეძლო დათვიც გამოეყვანა... მაგრამ ხოსრო მისცემდა კი გიგას თამაშის უფლებას?

გოგოლა და ჩიორა გვერდიგვერდ ჩამომჯდარან, აქეთ-იქიდან მათი ქალიშვილები უსხედან, ალბათ – ვენეცია და ფლორენცია, ვაჰ, რამდენი ხანია, ისინი არ უნახავს... დედები მობერებულან, ქალიშვილები კი ლამაზ ყვავილებს ჰგვანან... რომელია ვენეცია და რომელი ფლორენცია? ახლა ვეღარ არკვევს... ოციოდე წლის წინ, როდესაც ისინი მთლად ნორჩები იყვნენ, მამუკა ხშირად დადიოდა მათთან – ერთ სახლშიც და მეორეშიც. ბავშვების მამა მეზღვაური იყო, – ოთარ მეკოვზიშვილი, – მის მიერ მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან მოწერილ წერილებზე ლამაზი უცხოური მარკები იყო დაკრული, სწორედ მათი ეშხით დაიარებოდა მათთან მამუკა და გვარია-ნი კოლექციაც შეაგროვა...

ბიჭოს, გვიკადრეს! გვიკადრეს ჩვენმა გამორჩეულმა სტუმრებმა! მობრძანებულან ძვირფასი დამსვენებლები: პახუმა ხუმარჯანაშვილი, მისი ცოლი – ხანუმა, მათი შვილები – ჯიმი და ჯული... მოახლე არ წამოუყვანიათ, ალბათ შინ რომ დაბრუნდებიან, ვახშამი და ცხელი ჩაი უნდა დაახვედროს... თუ ყავა? ცოლ-ქმარი აქაც თავიანთი სახელგანთქმული უცხოური ხალათებით შემოსილნი მოსულან, თითქოს აბაზანიდან ახლახან გამოვიდნენ ცხელი შხაპის მიღების შემდეგ... ჩირადაც არ აგდებენ აქაურებს, ველურებს სწორედ რომ ლომებით, გველეშაპებით და ქრიზანტემებით მოხატული ფერადოვანი ხალათებით უნდა გამოეცხადო, გააოგნო და დათრგუნო... გოგო კი როგორ გაშიშვლებულა, თითქოს პლაჟზე იყოს... ვაი, თქვენს პატრონს, ერთი გამეპანდურებინა გემრიელად გარეთ მთელი ოჯახი... თუნდაც იმიტომ, რომ მონასავით უსიტყვო მოახლე გოგო არ წამოიყვანეს, ის ხომ ახალგაზრდაა, მთელი დღე მათ ემსახურება – კერძებს უკეთებს, ურეცხავს, ალბათ საწოლებსაც კი უსწორებს და ვითომ მათზე ნაკლებ სჭირდება გართობა? ესენი ხომ მთელი დღე გართობის მეტს არაფერს აკეთებენ... შოთა ქურუხაძე ერთხანს ჯულინთან ტრიალებდა, მაგრამ, ეტყობა, ქალიშვილის მშობლებისა მაინც მოერიდა და სხვა მსხვერპლის არჩევა გადაწყვიტა...

აგერ ყველაზე დარბაისელი და ყველაზე მადლიერი მაცურებლები – მასწავლებლები: გიორგი, სოფიო, რუიზანი, ფიზკულტურის მასწავლებელი იმედა ყველიაშვილი...

მათ უკან – მაყვალა, მიხა მუხაიძის ქალიშვილი, ახლახან გამოუშვიათ ციხიდან, გვერდზე საქმრო უზის – დემნა... კარგი ბიჭია დემნა, სამხედრო ფორმაშია ჯერაც გამოწყობილი...

მამუკას მოუწია მაცურებელთა თვალიერების შეწყვეტა, შეშფოთდა: შეატყო, დარბაზში რაღაც ცუდი ამბავი დატრიალდა, რომელიც წარმოდგენას ჩაშლით ემუქრებოდა; უნდა სასწრაფოდ დარბაზში ჩასულიყო და რაღაც ეღონა.

ძმები ქურუხაძეები (ხუთნი იყვნენ!) მეტისმეტს სჩადიოდნენ, განსაკუთრებით – შოთა. ეს უკანასკნელი ახლა უშნოდ ეღლაბუცებოდა მაყვალა მუხაიძეს, არაფრად აგდებდა, რომ ქალიშვილი დემნასთან ერთად იყო მოსული, მოშორებით კი მამამისი, მიხა იჯდა... ვაჟი მაყვალას კალთაში ჩაჯდომას ლამობდა, მერე კი ძმებს ნიშანი მისცა და მათ დემნას ხელები გაუკავეს, შოთამ კი გოგო შებოჭა და ძალით აკოცა ტუჩებში. მაყვალამ გაიბრძოლა, ხელის განთავისუფლება მოახერხა და შოთას ლოყაში გაულაწუნა, ბარნაბას კი წიხლით გაუმასპინძლდა. ძმებმა ეს არად ჩააგდეს, ისევ მიეტანნენ გოგოს, მაგრამ მაყვალა უცებ დაიხარა და ბებუთი ამოიღო საიდანღაც... ეტყობა, იატაკზე ჰქონდა დადებული.

ქურუხაძეები აქეთ-იქით გაიფანტნენ, ატყდა წაქცეული სკამების ხრიგინი...

სახეზე აღმურმოდებული მაყვალა ახლა თვითონ იწედა შოთასკენ, მაგრამ დემნამ ხელი მოხვია და ხეწნა-მუდართით ისევ სკამზე დასვა.

შოთამ და მისმა ძმებმა მაინც ვერ მოისვენეს და ამჯერად დებს, ვენეციასა და ფლორენციას შეუჩნდნენ და ააწივლეს.

მიხა მუხაიძეს, როგორც რომანებში წერენ, მოთმინების ძაფი გაუწყდა, წამოდგა და დაუყვირა ძმებს:

– დაანებეთ თავი, თქვე ძაღლიშვილებო!

გაკვირვებულმა შოთამ მოიხედა, იუკადრისა შენიშვნა და მიხასკენ, მამის ტოლა კაცისკენ, გაიქანა, ვერავინ დააკავა; ძმებიც უკან მიჰყვნენ დასახმარებლად – საერთოდ, ჩვევა ჰქონდათ, მგლის ხროვასავით ერთად ემოქმედათ...

მიხა მჭედელი 50 წელს კარგა გვარიანად გადაცილებულია, ასაკით ორჯერ და მეტადაც ჭარბობს შოთას, მაგრამ ჯანიან მომხდურს რომ დაავლო მკლავებში ხელები მარწუხებივით, გადაუწია, გადაუგრიხა და კინაღამ გადაუმტვრია... იატაკზე დახეთქებული შოთას ბლავილი, – "მომკლა, მე მაგისიო..." – მგონი, ეზოშიც გაიგონეს.

ახალგაზრდობისას მიხა მუხაიძე მთელ ხეობაში მაგარ დამრტყმელ ბიჭად ითვლებოდა; ვინც კი ჩხუბი აუტეხა, ყველას ცხვირ-პირი დაუღეწა, ვეღარავინ ბედავდა მასთან ყოჩობას. რამდენჯერმე სხვა სოფლებიდან და ქალაქიდანაც კი საგანგებოდ ჩამოიყვანეს შესაჯიბრებლად კერკეტი ბიჭები და ისინიც ყველანი შერცხვენინდნენ გაბრუნდნენ უკან. ჭადარდში კი, იმის მაგიფრად, რომ ეამაყათ, აი, როგორი ვაჟკაცი გვყავსო (მით უმეტეს, რომ მიხას უმიზეზოდ არასდროს არავინ დაუბრიყვებია და პირიქით – ბევრჯერ დაუცავს უსამართლოდ დაჩაგრული), გაბრაზდნენ – ეგ როგორ უნდა დარჩეს გაულახავიო; შეიკრიბა ათამდე დაბოღმილი ბიჭი, გვიან საღამოს დაუხვდნენ ორდობეში სამჭედლოდან შინ მარტოდ მიმავალს... არცერთს დასწყვიტა გული – ყველას ყბები მოუნგრია, მაგრად დათეთქვა და ფორთხვით გაუშვა. ერთი კვირის თავზე, როცა ნა-

ცემნი ცოტა მოფერიანდნენ, მიხას კაცი მიუგზავნეს: სადამოს ისევ შეხვედრას სთავაზობდნენ, ოღონდ ამჯერად დიდ ჭადართან, შესარიგებლად – მერე სასადილოში ეპატივებოდნენ... შეიყარნენ, ერთმანეთი გადაჰკოცნეს და შევიდნენ პურის საჭმელად ღუქანში (მაშინ სხვა ღუქანი იყო, – იქვე, საბაზრო მოედანზე, – რობიზონამ სახელგანთქმული სასადილო “ელემი” მოგვიანებით ააშენა).

მიხა მჭედელი ახლა ხანში კი შევიდა, მაგრამ ჯერჯერობით ძალ-ღონეს არ უჩივის; დასაჭედ ხარს რქებში ხელებს რომ ჩაავლებს, ქედს მოუგრებს და მარტო წამოაქცევს... ბუნებით იშვიათი რბილი ხასიათის მქონეს, ზედმეტ სიტყვას სოფელში მაინც ვერაფერს უბედავს; იციან, თუ გაბრაზდება – მტრისას!

ახლა კი შოთას ძმები მიუხტნენ მიხას – ისევ ატყდა სკამების ხრიგინი და ქალების კივილ-წივილი...

მიხამ სამფეხა სკამს დაავლო ხელი:

– გვეთრით აქედანა, თორემ დაგზოცავთ, თქვენი გამომცემლის... – და სკამი ისეთი გამეტებით მოიქნია, რომელიმე ძმას რომ მოხვედროდა, იქვე სულს გააფრთხობინებდა. ფიზიკულტურის ზორბა მასწავლებელმაც, ყოფილმა მიმემ წონის მოჭიდავემ, იმედა ყველიაშვილმაც ბოხი ხმა შეაწია:

– აბა, ვის მოენატრა ფანჯრიდან გაფრენა?! – წამოდგა და ქურუხაძეებს შეუბღვირა; მიხას სიმაღლისა და სიგანისა არ იყო, მაგრამ არც ბევრი აკლდა.

ქურუხაძეებიდან – ზოგმა კარებში გაასწრო და ზოგმაც ფანჯრიდან გადახტომით უშველა თავს... შოთამ მიწის იატაკზე ფორთხვა-ფორთხვით მიადწია ფანჯარამდე და მერე მანაც ეხოში ისკუპა.

მამუკამ გაიფიქრა: “საინტერესოა, ძმები ქურუხაძეები თუ დაჰპატიჟებენ მიხას რობიზონას სასადილოში შესარიგებლად?”.

თუ კიდევ იყო ერთი-ორი არეგ-დარევის მოსურნე ყმაწვილი, შოთას ამფსონები, ისინიც და-შოშმინდნენ და წარმოდგენის დაწყებას ხელს აღარაფერი უშლიდა. მხოლოდ ბავშვების გნისი არ ცხრებოდა, განსაკუთრებით დომნას დის შვილიშვილი ანუკა ანცობდა.

მაყურებლები გამხიარულდნენ – გაუთვალისწინებელი სანახაობა იხილეს, წინ მეორე სანახაობა ელოდათ. მხოლოდ მაყვალა ისევ ბრაზიანად აკვესებდა თვალებს; გვერდზე ახლა მამამისი უჯდა და მის დაწყნარებას ცდილობდა, მეორე მხრიდან კი დემნას ჰქონდა ქალის ხელი ჩაბღუჯული და ეაღერებოდა.

ნაზიბროლა ცოცხიაშვილის დამწვარი უსახურავო სახლის გავერანებული ფანჯრებიდან დარბაზში დამის სასიამოვნო გრილი ჰაერი აღწევდა.

ჩააქრეს სინათლე, ჩამოხსნეს ფარდა და განათებულ სცენაზე პირველი გამოვიდა ტურიკო – მამუკა კალმასხურს სახეზე რატომღაც მედიის ნიღაბი ჰქონდა აფარებული (აღბათ ივარაუდეს, მელა და ტურა რამ გაყო, ან, უფრო საფიქრებელია, ტურის ნიღაბი ვერ იშოვეს); ტანთ ეცვა ხაკისფერი ნახევრად სამხედრო ტანსაცმელი, ეხურა ასეთივე ფერის საჩხიანი ქუდი; გალიფე შარვალი ჩექმებში ჰქონდა დატანებული. რადგან საკმაოდ გამხდარი იყო, ეტყობა, “გასასუქებლად” ტანსაცმელში ბლომად ჭინჭი და მატყლი ჰქონდა ჩაჩურთული.

ქაიხოსრო ტურიკაშვილი მოუსვენრად აწრიალდა დივანზე, გაიხედ-გამოიხედა, მაყურებლების გამოძახილს დააკვირდა, – აშკარად მას ამსგავსებდნენ ტურიკოს, – თუმცა ნახევრად სიბნელეში ბევრი ვერაფერი დაინახა, მოწონების სიცილი კი გარკვევით გაიგონა...

წარმოდგენის აღწერას დაწვრილებით არ შევუდგებით, მამუკა კალმასხურის მიერ დაწერილი სატირული პიესის მოკლე შინაარსი კი ასეთი გახლდათ:

ერთმა წუნკალმა კუჭუკუღმართმა ტურიკომ, რომელმაც ყველას უფროსობა დაიჩემა, მთელი ტყე შეაწუხა; მე ვარ აქ ყველაფრის ბატონ-პატრონი, გაიძახის, აღარ მოელო ბოლო მის მიერ ქურდობას, სუსტთა დაჩაგვრას და ძალით წართმევას წვითა და დაგვით მოპოვებული სარჩო-საბადებლისა... ღორმუცელა ტურიკოს ერთგულად ემსახურებიან ოხრაკა და ვახრაკა – მის ბრძანებებს ასრულებენ და, თუკი საშუალებას დაინახავენ, თვითონაც კარგად ითბობენ ხელს სხვათა ხარჯზე... ივიშიში და ირვილე რამდენიც გინდა – ვინ არის გამკითხავი... როკაპია მოსამართლე და მის შეყვარებულ კოპალასთან ერთად, რომელიც ვითომ წესრიგს იცავს, ისე ჭრის და კერავს, როგორც ტურიკოს ესიამოვნება... ყველა კმაყოფილია, გემრიელად ჭამენ და ტკბილად სვამენ, – რაღა უნდათ კიდევ მეტი, – თან მღერიან და ცეკვავენ – “ჩენია ეს ქვეყანა!” “გასაყეყეჩებელია!” – კმაყოფილი გაიძახის კუჭუკუღმართი ტურიკო; “ვახ, რა კარგია!” – ხშირ-ხშირად იმეორებს ვახრაკა და “ოხ, რა მშვენიერია!” – მაშინვე აჰყვება ოხრაკა. მაგრამ გამოფარდება ვიღაც გიჟი, თავზე ხელაღებული ბრეცია: მერაღ შაირებს გამოუთქვამს ძლიერთა ამა ტყისა და დაურიდებლად საჯაროდ ჰკიცხავს! მაგ ერთ გადარეულს კი ადვილად მოუვლიან მაგრამ, დახე, ეგ ღღინძაღლი პირცეცხლი რომ შეამხანაგებია! საცა ბრეცია საქვეყნოდ დაურიდებლად გაჰკივის თავის შაირებს, პირცეცხლი კიდევ ხან ფანდურს ააყოლებს, ხან დაგლურს დაუვლის მხიარულადა – სულ ერთად დაბორილობენ ეგ წაწყმედილები! ტყის ხალხიც რომ სიამოვნებით უსმენს მათ მანჭვა-გარახვასა? ხვალ, შეიძლება, თვითონაც აჰყვენ ამ ამრევებსა და მაშინ რაღა ეშველება ტურიკოსა და მის დამქაშებს? არა, უეჭველად უნდა დააშორონ ერთმანეთს ბრეცია

და პირველად, რამენაირად შუღლი უნდა ჩამოაგდონ მათ შორის... პრანჭია როკაპი უნდა მიუგზავნონ – ერთსაც გაეარშიყება, მეორესაც თვალებს აუჭუჭუნებს – მეტი კი არ უნდათ სულელ კაცებს, მაშინვე ერთმანეთზე გაიწვევენ! მაგრამ აქ ვახრაკა ჩაეჩხირება და ტურიკოს ოინებს ხელს უშლის – მას პირველად შეყვარებია და...

მაყურებლები ხმამაღლა იცინოდნენ, ტაშს უკრავდნენ, ისმოდა მხიარული წამოძახილები; თვითონ ამბავი იყო უჩვეულო – უცნობიც და, ამავე დროს, თითქოს ერთგვარად ნაცნობიც, თუმცა გადასხვაფერებული; ისიც ახალისებდათ, რომ იმ ადამიანებს, მსახიობებს, რომლებთანაც თითქმის ყოველდღე შეეძლოთ ჩვეულებრივად შეხვედრა, ახლა სულ სხვაგვარად და სხვა მდგომარეობაში ხელაგდნენ.

აღშფოთებულ ხოსროს ლამის თვლები გადმოუცვივდა ბუდეებიდან; აქეთ-იქით დაბოდმილი იყურებოდა, ახორხოცებულ დარბაზს გადახედავდა და გინება ყელში ეჩხირებოდა... ბოლოს, წაუჩურჩულა ტერეზას:

– ვიცნობ მაგ მამუკას, ვიფიქრე, რაღაცას იმამაძაღლებს-მეთქი და არც შევმცდარვარ! ცხვირში ძმრად ამოვადენ, ვინ არის მაგის დასაცინი? – მერე ბესასკენ მიბრუნდა: – შეილო, გადი გარეთა და შოთას უთხარ, ძაან დაგაგვიანდა-თქო, გაიგე? მეტი არაფერი უთხრა, იმან იცის, რაც უნდა ქნას, მარტო ეს უთხარი, გაიგე? ძაან დაგაგვიანდა-თქო! აბა, დროზე!

ხოსრომ ცოტა მოიცადა, მოუსვენრად აწრიალდა, მერე ვერ მოითმინა, წამოხტა დივანიდან და იყვირა:

– გააჩერეთ ეგ სისაძაგლე!

დარბაზში აჩოჩქოლდნენ და როცა ბატონმა ქაიხოსრომ ისევ მოითხოვა წარმოდგენის შეწყვეტა, დარბაზში მყოფნი უკმაყოფილოდ აზუზუნდნენ, თან მოულოდნელად მათ მხარი დაუჭირა გველუშაპებითა და ლომებით მოხატული ხალათით შემოსილმა დამსვენებელმა პახუმა ხუმარჯანაშვილმა; ისიც წამოხტა და ხოსროს დაუყვირა:

– შენ თვითონ გაჩერდი, გვაცალე წარმოდგენის ყურება!

ხოსრო გაკვირვებული მოტრიალდა – ეგლა აკლდა! – და პასუხად ისე მძლავრად იღრიალა, რომ ბოლოში ხმა ჩაეხლიჩა და ხველება აუტყდა:

– შენ ვინდა გდიხარ აქა!

– მაშინ ნახავ, ვინცა ვარ, როცა მოვასხნევიან შენს თავს და საცობივით გაგარდები თანამდებობიდან!

ასეთ შემოტევას ბატონი ხოსრო არ მოელოდა – სოფელში ვიღაც მეტისმეტად თავხედი გამოჩნდა, ვინც მის წინააღმდეგ ხმამაღლა სიტყვის დაძვრა გაბედა! დაბნეული იყურებოდა აქეთ-იქით; ცოლი, ტერეზა, შეშინებული ექაჩებოდა ფრენზე, დაჯექიო, თან იაკოფა ჩიტაფაფაშვილი და მელიტონ ლიტონაშვილიც ჩურჩულით ურჩევდნენ იმასვე – გაფითრებული დამორჩილდა მათ ნებას, მერე კი ხველებ-ხველებით ცხვირსახოცი ამოიღო, ჯერ პირი მოიწმინდა, შემდეგ აცრემლებულ თვალებზე მიიფარა... თავში უროსავით სცემდა ერთი აზრი: უეჭველად უნდა მოაცილოს ეს ხუმარჯანაშვილებია თუ ვიღაც ჯანდაბა ჭადარდიდს და ამას შოთა ქურუხაძეზე უკეთ ვერავინ შესძლებს... (ის კი არ იცოდა ბატონმა ქაიხოსრომ, რომ შოთა ჯული ხუმარჯანაშვილს ეკურკურებოდა და, ცხადია, სიტყვიერად დაჰყაბულდებოდა, მაგრამ საქმით მისი დავალების შემსრულებელი არ იყო).

წუთიერი შეფერხების შემდეგ წარმოდგენა მეტი სიხალისით გაგრძელდა; დარბაზში დროდადრო აფეთქებული სიცილი და ტაში სულ უფრო ახურებდნენ მსახიობებს.

როცა სცენაზე პირველადი და ვახრაკა სასიყვარულო დუეტს მღეროდნენ და თან ცეკვავდნენ, ამ დროს დარბაზში ღია ფანჯრიდან რაღაც შემოაგდეს, შემდეგ – მეორე ფანჯრიდანაც...

ხელიხელ ორჯერ იბუთქა და დარბაზი ბოლითა და საოცრად მყრალი სუნით აივსო. სინათლე მაშინვე აანთეს, მაგრამ დამდგარ ბუდეში ერთმანეთსაც ძლივს ხელაგდნენ. სკამებს ცეცხლი მოედო...

ქაიხოსრო თავბედს იწყევლიდა, რატომ დარბაზი დროზე ადრე არ დაგტოვე ჩემს ცოლ-შვილთან ერთად, ახლა კი ამტყდარ წივილ-კივილსა და ჭედვაში კარისკენ გაღწევა ძლიერ ჭირდა; ახალგაზრდები სიცილ-გნიასით პირდაპირ ფანჯრებიდან ხტებოდნენ ეზოში...

ისედაც სანახევროდ გატიალებული იყო ნაზიბროლა ცოცხიშვილის სახლი და მეორედ გაჩენილი ხანძრის შემდეგ საბოლოოდ დაიწვა იატაკის ნარჩენებიც და სცენისთვის დაგებული ფიცარნაგიცა და ფარდაც, დიდი წვა-დაგვით შეგროვებული რეკვიზიტიც...

მინდა, ცოტა ხნით გადავუხვიო ამბის შარავიდან და ზევით მოთხრობილის ყველაზე აქტიურ მონაწილეს, ცეცხლს, მივცე სიტყვა, უფრო სწორედ, ამონაწერი მოგიტანო...

ცეცხლის სიმღერა
(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

ცეცხლი ვარ და ყოველთვის მშია!
ხარბი ვარ, გაუმადლარი!

თუკი მოთვინიერებული ვარ, მაშინ უფრო ალერსიანს მიხილავთ, მომფერებელს, მზრუნველსა და კეთილს! გაიხსენეთ ზამთარში აგუმგუმებული ბუხრის თბილად მომზირალი თვალი ან კერიაზე შემოდგმულ თუჯის ქვაბში რომ ლობიო ბუყბუყებს და ირგვლივ მადის აღმძვრელ სურნელს აფრქვევს – მგონი, კმარა, მეტი მაგალითის მოგანა შედგებოდა! უეჭველად დამეთანხმებით: უჩემოდ ადამიანი არ ვარგა!

თუ რაღაც სამანი არ გადამელობა, საშიშიც ვარ, ღორმუცელა, ვერაფერი მაკავეს – მიწისა და წყლის გარდა! განსაკუთრებით ხე მიყვარს! უფრო სწორედ, ხის მასალა: ხუთი, ათი და მეტი წლისა, ბოლომდე გამომშრალი – მოუთმენლად ჩავასობ ხოლმე ჩემს ალის მსუნაგ ეშვებს და გემრიელად ჩავახრამუნებ, ტკაცატკუცითა და ნაპერწკლების აქეთ-იქით მხიარული ფანტავით; ავარდება ყომრალი კვამლი მადლა-მადლა, რომ შორიდანაც დაინახონ ჩემი ვაჟკაცობა: იჩქარეთ, მოდით, ამაზე უკეთესი სახილველი არის ქვეყნად განა? თუ გცივათ, გაყინული ხელისგულები მომიშვირეთ, თვალიც გაახარეთ, გულიც გაამხიარულეთ! მე კეთილი ვარ, გაგათბობთ, მაგრამ ჩემთან ძალიან ახლოს ნაცნობობასაც არ გირჩევთ!

ცეცხლი ვარ, ცეცხლი, მხურვალე და ზოგჯერ დაუნდობელიც – ჩემთან ხუმრობა არ გაბედოთ!

თუმცა, მე ძალზე მხიარულიც ვარ, ხშირად უზომო გატაცება ვიცი და მინდა, ჩემი ზღვარგადასული აცეცება სხვასაც გადავლო! ვცეკვავ, თავბრუდამხვევად ვტრიალებ, სწრაფად ვიგრიხები და მივიღგვი: უფრო – მადლა-მადლა, ხან კი – გვერდითაც, – წითელი ხელებით ჩავაფრინდები, ალის ენებით ვნებია-ნად ვლოკავ ყველაფერს, რასაც კი მიეწვდები, მერე ჩავესკვნები, ვითარცა ტრფობით გათანგული და ჩემებურად ვეალერსები – ვფერფლავ!

თან ვმღერი ჩემებურად, – ზოგნი მას უფრო ყმუილს უწოდებენ, – დროდადრო გავისვრი-გავატკაცუნებ კიდევ ნაპერწკლების ოქროს ცვენით, როგორც დღესასწაულზე გაისმის ხოლმე! დიახ, მე დღესასწაულიც ვარ, გყუილად კი არ გამოვბიან თავქუდმოგლეჯილნი ჩემს სანახავად! არ ვიცი თავშეკავება, ჩემთვის უცხოა მომიერება, წრეგადასული მხიარულება მიგაცებს, როგორც ყველა დღესასწაულს ჩევივა!

სხვადასხვა ადგილას განსხვავებულ მდგომარეობაში ვიმყოფები: ხან – ლაღი, თავისუფალი გახლავარ, უფრო ხშირად – შებოჭილ-დამორჩილებული, თითქოს საბლით დაჭერილი ავი ძაღლი ვიყო...

ყველაზე ხშირად ჩემი ადგილსამყოფელია: ღუმელი, ბუხარი, კოცონი, ჩიბუხი, ელვა, ხანძარი...

დამწყვედეულსა და დამორჩილებულს მამუშავებენ კიდევ: ორთქლის, შიდაწვის, ტურბო, სარაკეგო ძრავები...

ყველგან – ვერ ვძლებ უსიმღეროდ!

და ყველგან – სხვადასხვაგვარად ვმღერი!

თუ თავისუფალი ვარ – მხიარულად, ლაღად გამომყავს ჰანგი, შიგადაშიგ შეშის შიშინ-ტკაცატკუცით ვამკობ და ვახალისებ, ხან – შებოჭილი ვარ (სხვადასხვა ძრავაში) და, აღმოთებულ-გაგულისებული, მოგუდულად ბანს ვეძალები, რომელშიც შეფარული მუქარაც შეიძლება მოისმინო...

სხვები: ჩემი ხილვისას მხიარულებიც მინახავს, გახარებულები და კმაყოფილები, მინახავს შეშინებულიებიცა და შეძრწუნებულებიც...

კიდევ ერთხელ გახსენებთ: მე ბუნების ერთ-ერთი გამორჩეული სტიქიონი ვარ და ჩემთან მორიდებითა და პატივისცემით მოპყრობას გირჩევთ, თორემ სიამოვნებისა და სარგებლის მაგივრად, სანანებლად დაგრჩებათ საქმე!..

კარი VII. გაბრიელ ადგომელაძე და ნაზიბროლა ცოცხიაშვილი

წინათ იმ ნახანძრად სახლში, სადაც “ტურიკოს ოინები” წარმოადგინეს, ნაზიბროლა ცოცხიაშვილი და გაბრიელ ადგომელაძე ცხოვრობდნენ შეილებთან ერთად.

გაბრიელი ამჟამად სოფლის მესაფლავე გახლდათ, შრომაში გასამრჯელოს არასდროს იღებდა. როცა მისი ხელობის საჭიროება გაჩნდებოდა, მავანს დაუბარებდნენ: “წადი მიქელ-გაბრიელი მოიყვან!” მართლაც, მეტისმეტად გამხდარი, თითქმის ცარიელი ჩონჩხი იყო მესაფლავე – ძვალი და ტყავი, თან ძალიან მადალი, დროზე ადრე სულ ერთიანად თმაგათეთრებულად.

ჯველობიდანვე დურგლად მუშაობდა და ჭადარდში ფრიად დაფასებული კაცი იყო – ოქროს ხელი ჰქონდა: მთელ სოფელს ის უკეთებდა მაგიდებს, სკამებს, კარ-ფანჯრებს, ტახტებს, საწოლებსა და კარადებს, უშალაშინებდა იატაკისა და ლამფის ფიცრებს... შორს ჩვენგან და – გადმა ნაპირზე გასულთათვის შეკრავდა მშვენიერ სასახლესაც...

პირველ ცოლს, ელისოს, გასცილდა, უფრო სწორედ, ქალი გაექცა და სასამართლოში უჩივლა, განქორწინება მოითხოვა: ქმარს ფხიზელს ვერ ნახავდი, უფრო – ნასვამი ეთქმოდა, ერთი ჭიქა ჰყოფინდა დასათრობად; ფიცხი იყო და როცა ცოლი აუშარდებოდა ლოთობისა თუ სხვა რამის გამო, ვერ იკავებდა თავს, აგინებდა და ზოგჯერ ამითაც არ კმაყოფილდებოდა – ხელსაც წაუთაქებდა... საერთოდ, ცოლთან ურთიერთგაგებას ვერ მიაღწია და ამას არც ცდილა – მისთვის საერთოდ უცხო იყო რამის გამორკვევის, საკუთარი შეცდომის აღმოჩენის სურვილი... ალბათ კაცი იყო, გულუბრყვილო, პირდაპირი და ხშირად – უხეშიც, ადამიანებთან ურთიერთობაში დიპლომატობისა არაფერი გაეგებოდა.

განქორწინების შემდგომ საკუთარი ხელით აშენებული დიდი სახლი ყოფილ ცოლსა და შვილი წლის ვაჟიშვილს დაუტოვა... ელისომ სახლი და კარ-მიდამო სასწრაფოდ გაყიდა, ქალაქს შვილიანად გადასახლდა; იქ მალევე გათხოვდა, ვიღაც მილიციონერს გაჰყვა.

როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, სანამ ფული ჰქონდა გაბრიელს, ძმაკაცები ბუზივით ეხვივნენ, ახლა კი, გარდა მამუკა კალმანაურისა, ახლოსაც არავინ ეკარებოდა... უსახლკაროდ დარჩენილმა გაბრიელმაც ქალაქს მიაშურა, მშენებლობაზე დურგლად დაიწყო მუშაობა.

ყოფილი ცოლი გაბრიელს ხელს უშლიდა შვილთან შეხვედრას. ამის გამო გაბრიელი ძალიან ბრაზობდა და, ნასვამმა, ელისოს რამდენჯერმე გალანხვაც კი დაუპირა... გაბრიელი იძულებული იყო, შვილის სანახავად მისთვის სკოლაში მიეკითხა ხოლმე; ატყობდა – დედამისი ამხედრებდა ვაჟს მამის წინააღმდეგ. ერთხელ სკოლაში შეხვდა ელისოს შემთხვევით და ერთი ამბავი აუტყნა, მასწავლებლების წინაშე აგინა... მერე საცემადაც გაიწია, ნაცოლარი აკივლდა... გაბრიელი გააკავეს, გამოუძახეს მილიციას... წაიყვანეს მილიციაში და დაადებინეს ხელწერილი, რომ ნაცოლარს ხელს არ ახლებდა. გაბრიელი კბილებს აკრაჭუნებდა, იქაც კი იქაჩებოდა ელისოს გასალახად; ერთი დღე-ღამით ჩააყუდეს საკანში დასაშოშმინებლად და დასაფიქრებლად...

ერთი თვის შემდეგ, საღამოს, გაბრიელი შინ ბრუნდებოდა მშენებლობიდან, ტრამვაიში ავიდა და რას ხედავს: გამოპრანჭული ელისო და მილიციონერი, მისი ახალი ქმარი, გვერდიგვერდ სხედან და ჭუპჭუპებენ...

მილიციონერი ზორბა, მსხვილკისურა კაცი იყო, ხარივით აბრიალებდა დიდრონ თვალებს, – წამოხტა და გაბრიელს დაემუქრა: “შე ასეთო და ისეთო, ჩემს ცოლს თავი დაანებე, თორემ ჩემთან გექნება საქმე, სხვანაირად დაგეჟალაპარაკები! მე ხუმრობა არ მიყვარს, იცოდე!” – მოზრდილი მუშტიც უჩვენა.

გაბრიელმა ვეღარ მოითმინა, ჯიბიდან შალაშინის დანა ამოიღო – შინ მიჰქონდა გასალეუსად...

მილიციონერს ახლა კი ეცვალა ფერი, ელისო აკივლდა...

ამ კვიღმა კიდევ უფრო თუ ალაგზნო გაბრიელი, დაერია ცოლ-ქმარს და, გამძვინვარებულმა, მათ რამდენიმე ჭრილობა მიაყენა...

მილიციაში გაბრიელს მორიდებით ესაუბრებოდნენ...

მიუსაჯეს ხუთი წლით პატიმრობა.

კოლონიაში წყნარად იქცეოდა, ვადაზე ადრე გამოუშვეს და ისევ დაიწყო მუშაობა.

მალე გაურიგეს ერთი განათხოვარი ქალი – ცუცა; შეხედა – მისი დასაწუნი ნამდვილად არ იყო და გაბრიელმაც ითხოვა. ადრე ქალი ათი წელი იყო გათხოვილი, შვილი არა და არ ეძლეოდა... როცა არავითარმა მკურნალობამ არ გაჭრა, ქმარი გასცილდა. ეტყობა, პირველი ქმრის მიხეზით არ ყოფილა ცუცას შვილი, თორემ გაბრიელთან უცებ დაფეხმძიმდა და ერთ წელიწადში შვილიც შეეძინათ – ბიჭი, რომელსაც აკაკი დაარქვეს. ჯერ ნაქირავებ ბინაში ცხოვრობდნენ, შემდეგ გაბრიელმა წლობით ნაგროვები ფული გამოიტანა შემნახველი საღაროდან, ცოტაც დისგან ისესხა და იყიდა პატარა სახლი გარეუბანში თავისი მომცრო ეზოთი... სახლი არაფრად ვარგოდა, მაგრამ გაბრიელს საკუთარი ხელობის იმედი ჰქონდა, ყველაფერს ჩემი ხელით განვაახლებო... ალიზის სახლი მთლიანად დაანგრია, მოზიდა აგური, ცემენტი, სილა და ქვიშა და დაიწყო ახალი კედლების ამოყვანა. მეზობელმა, ვინმე ტრისტანმა, ორსართულიანი დიდი სახლისა და მშენებელი ბადის პატრონმა, სადღაც რომ ფულიან ადგილზე მუშაობდა, უთხრა, ამ მხარეს ფანჯარას ნუ გაუკეთებ, არ მსიამოვნებს, როცა ჩემს ეზოში იტყვიტებიანო. გაბრიელმა ტრისტანის სიტყვები იუკადრისა – აენტო, აგინა: შენი საქმე არ გახლავს, ფანჯარას საით გავაკეთებ, შენი დედა ასე და ისეო, საცემადაც გაიწია. დამფრთხალმა ტრისტანმა უბნის ინსპექტორთან უჩივლა: შარიანი ვიღაცა არის, სულ მემუქრება და ამ ბოლო დროს კი მოკვლასაც მიპირებსო. გაბრიელი რამდენჯერმე დაიბარეს სასაუბროდ, საქმის გასარკვევად – არ მივიდა, იმის ასე და ისეო, გაიძახოდა მეზობლის მისამართით. ერთხელაც თვით უბნის ინსპექტორი ეწვია, – ასკალონ ბორბალაძე, – მაღალი, სერიოზული კაცი. შეატყო, ფიცხი კაცი იყო გაბრიელი, თან ამ სადავო საკითხში – მართალი, მისი წარსულიც იცოდა და თავახიანად ელაპარაკებოდა; დაუყვავა და მოსთხოვა მშენებლობის ნებართვა წარმოედგინა. გაბრიელმა ახლა ასკალონს შეუტია: შენ ვინ გეკითხება, სახლი ჩემია, მე ვიყიდე და რასაც მინდა, იმას ვიზამო. თურმე არ ჰქონია გაბრიელს სახლის ყიდვის საბუთი გაფორმებული და ამაზე მოსდეს შარი: დაანგრიე აშენებული კედელი, თორემ სასამართლოში გიჩივლებთო... გაბრიელი ისევ მუშტებზე იყურებოდა, მაგრამ, როცა შეატყო, საქმე ცუდად მიდიოდა, თავის სიძეს, დის ქმარს, მიაღვა რჩევისთვის. სიძემ უთხ-

რა: “კაცო, გაბრიელ, ყველას ნუ ერქინები; ხომ იცი, კანონი – კანონია და ახლა სხვა რა გზა გაქვს, შენც უნდა დამორჩილდე!”

დაიწყეს ჩაღიჩი სახლის აგების ნებართვის ასაღებად. სიძემ გავლენიანი ნაცნობები შეაწუხა, ატყდა ტელეფონების რეკვა, საქმის გაჩარხვა... უბნის ინსპექტორმა ასკალონ ბორბალაძემ გაუწყადა გული – სასამართლოს გადაცემ, თუ კედელი არ დაანგრეო, კვირაში ორ-სამჯერ მაინც აკითხავდა. გაბრიელი მიხვდა: მეზობელს ქრთამი ჰქონდა მიცემული ასკალონისთვის – ყოფა უტირე მაგასო... ახლა გაბრიელმაც გამოიღო ხელი და ფული ჩასჩარა ჯიბეში ასკალონს – სახლი ხომ გავაფორმე უკვე და მშენებლობის ნებართვასაც გავაშანშალებ, ცოტა ხანს მაცალებ და სხვა პატივისცემაც ჩემზე იყოსო. რამდენიმე თვეს მართლაც დაისვენა გაბრიელმა ასკალონის ვიზიტებისგან, სანამ ისევ არ მისცა ქრთამი ტრისტანმა უბნის ინსპექტორს... მალე ამ უკანასკნელმა ისევ აუტლახა კარი და გაბრიელი იძულებული გახდა, კვლავ გაეკრა ჯიბეს ხელი...

ამასობაში ცუცას სერიოზული სენი გამოაჩნდა – ნივთიერებათა ცვლა მოეშალა; პირველი ქმრის ხელში უნაყოფობას ჰორმონული პრეპარატების ჭარბი დოზებით მკურნალობდნენ წლების განმავლობაში... დაუსივდა ხელ-ფეხი, ასტივდა სახსრები, გაუჭირდა მოძრაობა და თითქმის სულ ლოგინში იწვა... გაბრიელს დასაღვეად სადღა ეცალა: უვლიდა პატარა ბიჭსაც, მეუღლეც, დარბოდა სამსახურშიც – მშენებლობაზე, მილიციაშიც, სახლმმართველობაშიც... წლებზე ფეხებს იდგამდა, მაგრამ მაინც სულ გაჭედილში იყო, ბოლოს კი მთლად წაუხდა საქმე – ფემიძიმე ცუცა მეორე ბავშვის მშობიარობას გადაჰყვა, ახალშობილიც დაიღუპა.

გაბრიელმა დაუშთავრებელი სახლი გაყიდა, წლინახევრის პატარა ბიჭი – კაკო – დროებით დასთან დატოვა და ჭადარდღის დაბრუნდა; ქვემო უბანში სოფლის განაპირას მამუკასა და მიხას დახმარებით ფიცრებისგან ხუხულა მოაცოდვილა და იქ დაბინავდა...

ერთ წელიწადში ორმოცი წლის გაბრიელი მესამედ დაქორწინდა – მარტოხელა, ოცდაათი წლის ნაზიბროლა ცოცხიაშვილი შეერთო მაჭანკალ თარსი ტასოს დახმარებით და ცოლის ბინაში გადაბარდა – ისევ ქვემო უბანში, ოღონდ საბაზრო მოედანთან ახლოს.

ერთ წელიწადში ტყუილი ქალ-ვაჟი შეეძინათ. როგორც იქნა, გაბრიელს დაღაგებული ცხოვრების საშუალება მიეცა და პატარა კაკოს წამოყვანა უნდოდა დისგან, მაგრამ ნაზიბროლა ქმრის განზრახვას სასტიკად აღუდგა წინ – ის ბიჭი რომ ჩემს სახლში დაინახო, არ ვიცი, რას ვიზამო.

გაბრიელს არც ამჯერად გაუმართლა: ნაზიბროლა გაუწონასწორებელი ხასიათისა აღმოჩნდა, ოჯახში ყველას უმნიშვნელო საბაბით, და უფრო ხშირად კი – უმიზეზოდაც, ეჩხუბებოდა, გულს იფხანდა; თითის ტოლა ბავშვებს უმნიშვნელო რამის გამო უმოწყალოდ სცემდა... გაბრიელი ხომ ბუნებით ფიცხი იყო, მაგრამ ამჯერად ცდილობდა, თავშეკავება გამოეჩინა; ხშირად ცოლის მხრიდან შეტევას არ პასუხობდა, ატყობდა, რომ ფუჭი ცდა იქნებოდა და უარეს შედეგს კი მოიტანდა...

– სოფელს ერთი გიჟი კეკლუცა არ ეყოფოდა, შენ რაღამ გადაგრია? – ეუბნებოდა გაბრიელი, როცა ყელში ამოუვიდოდა ცოლის ხუმტურები და სხვა გამოსავალს რომ ვერ ხედავდა, შინიდან გარბოდა; ხშირად რამდენიმე დღითაც დაიკარგებოდა, ღამეს ადრე აშენებულ ხუხულაში ათევდა; შემდეგ ბავშვები შეეცოდებოდა აშარი ქალის ხელში და შინ ბრუნდებოდა.

გაბრიელმა სმას უმატა...

ერთხელ დილიდანვე ანჩხლობდა ნაზიბროლა, და ბოლოს, როცა ქალი ყოველგვარ საზღვარს გადავიდა, გაბრიელმა ველარ მოითმინა და უყვირა:

– მეყოფა, რაც ამდენ ხანს მაწამე!... შენთან მე ველარ გაგძლებ, სამუდამოდ მივდივარ! – და გაიჯახუნა კარი.

გააფთრებულმა ნაზიბროლამ ჯერ ჭურჭელი დაამტვრია, მერე სკამები და სხვა საოჯახო საგნები ფანჯრიდან ეზოში გადაყარა, ბოლოს – ცეცხლი წაუკიდა სახლს და გაიქცა, გადაიკარგა...

სანამ აგიზგიზებულმა სახლმა მეზობლების ყურადღება მიიპყრო, ლოგინის ქვეშ შემძვრალმა შეშინებულმა ბავშვებმა მძიმე დამწვრობა მიიღეს. ისინი სასწრაფოდ რაიონულ საავადმყოფოში გადაიყვანეს, მაგრამ მათ ველარ უშველეს...

ნაზიბროლას რამდენიმე დღის შემდეგ მიაკვლიეს ტყეში – ტანსაცმელშემოფლეთილს, ადგუნებულს; ძლივს შეკოჭეს, წამოიყვანეს სოფელში, შემდეგ ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში გადაიყვანეს...

გაბრიელს დამწვარი სახლის აღდგენა არც უფიქრია, სასაფლაოზე დაბინავდა – ჯერ შეილების საფლაგებს უვლიდა, ღამეს კი სოფლის განაპირას ადრე აშენებულ ხუხულაში ათევდა; მერე საბოლოოდ გადასახლდა სასაფლაოს გვერდით – ამქვეყნად ყველაზე წყნარ, უშფოთველ ადგილას... ახლო გამდინარე ჭადარდღისგან მარადი შხუილიც არ ურღვევდა მყუდროებას. სასაფლაოს ღობესთან ფიცრებისგან ახალი ბუდრუგანა შეაკოწიწა – უკვე მერამდენე საცხოვრისს იშენებდა...

გაბრიელმა უხაქმოდ დიდხანს ვერ გაძლო, ვერ მოისვენა – იქვე გვერდით ბუდრუგანას ფარულივით მიუშენა და შიგ სადურგლო გამართა, დილიდან საღამომდე შრომობდა. სოფელელთა-

გან ვიღაცამ დაასმინა – უნებართვო სარეწაო საქმიანობას ეწევაო (რატომღაც თარს ტასოზე ჰქონდა ეჭვი) და რაიონის ფინანსური განყოფილებიდან აკითხავდნენ ფინანსური ინსპექტორები – გადასახადს აწერდნენ, შემდგომ კი გადაუხდელობის გამო აჯარიმებდნენ. გაბრიელი ვერაფრით გადაიხდიდა ჯარიმასაც – უსასყიდლოდ მიუშობდა, მხოლოდ ცოტაოდენ ფეკვილს, ყველს და მისთანანს თუ მიუტანდნენ ზოგჯერ გასამრჯელოდ. დაპატიმრებას უპირებდნენ, მაგრამ ქაიხოსრომ მადლი ჰქნა, გამოაშვებინა – სოფელი უგაბრიელოდ ვერ ძლებდა. ისიც გაითვალისწინა ხოსრომ, რომ ახალი სახლის აშენებას აპირებდა ვაჟიშვილისთვის და კარგი ღურგლის შორიდან მოყვანა იაფი არ დაუჯდებოდა...

სადამოობით გაბრიელს ბუდრუგანაში ხშირად სტუმრობდა მისი ყრმობის მეგობარი მამუკა კალმახაური, ერთად სვამდნენ არაყს და ხანგრძლივ საუბრებში ვერ ამჩნევდნენ დროის მდინარებას. სულიერად აქ ისვენებდა მამუკა, უკითხავდა ხოლმე მეგობარს საკუთარ მოთხრობებსა თუ ლექსებს... მამუკასთვის მნიშვნელობა არ ჰქონდა, რამდენად გამგები და ჭეშმარიტი დამფასებელი იყო გაბრიელი მისი ნაწარმოებებისა, მთავარი ის იყო, რომ მეგობარი მოთმინებით უსმენდა, არასდროს ეტყოდა, რა სისულელეებში ხარჯავ ფუჭად დროს, მაგას ჯობს, ნაღდ საქმეს ეწიოო... მამუკას მსმენელი სწყყუროდა, ხმამაღლა კითხვის დროს ცხადად ხედავდა, რა ხინჯი ჰქონდა ნაწარმოებს, როგორ შეიძლებოდა მისი გაუმჯობესება, ხშირად კი გაბრიელიც ფასეულ შენიშვნას აძლევდა, რაც თითქოს ესოდენ მოულოდნელი უნდა ყოფილიყო გაუნათლებელი ღურგლისგან; ჩანდა, მას მხოლოდ ოქროს ხელი არ ჰქონდა...

ხ ე ლ ი

(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

ხელი – ყოვლის შემქმნელი,
 ხელი – ხეალის წამშლელი!
 ხელი – მკვლელი,
 ხელი – მხსნელი,
 ხელი – ცომის მზელი,
 ხელი – მჭამელი,
 ხელი – მჭედელი,
 ხელი – მწყალობელი,
 ხელი – მწვალებელი,
 ხელი – ძარღვიანი, ხმელი,
 ხელი – ყანის მშველი,
 ხელი – ლექსის მწერი,
 ხელი – ჩუქურთმის მჭრელი,
 ხელი – საფლავის მოხრელი,
 ხელი – ხუთი სანთელი:
 ველი –
 გაფანტოს ბნელი!

კარი VIII. თქვენი თვალით განახვებთ!

როცა “ტურიკოს ოინები” დამთავრდა თუ ჩაფლავდა, მაყურებელთა უმრავლესობა ნაწყენი დარჩა – მხიარული ამბავის ბოლომდე ხილვა სურდათ... ამები ქურუხაძეები და მათი მეგობრები კი ფრიად მხიარულები და კმაყოფილები ჩანდნენ წარმოდგენის ჩააფუშვით – კარგი დრო გაატარეს! შინ წასვლაზე ჯერხანობით არ ფიქრობდნენ, ნაზიბროლა ცოცხიაშვილის სახლის ეზოში შეკრებილნი, ბჭობდნენ დარბაზში მომხდარის შესახებ...

– მოგეწონათ, ბიჭებო? – მერამდენედ კმაყოფილი კითხულობდა შოთა; კარგ ხასიათზე იყო, თუმცა კი მოუწია მიწის იატაკზე გაშხლართვა მიხას ძალისმიერი ილეთის შემდეგ. – ხომ მაგარი შიში ვაჭამეთ ხალხსა! ცოტა დაგვიანდა “ბომბის” სროლა, ანხორამ დროზე ვერ გამართა.

– მაინცდამაინც ყველაზე საინტერესო ადგილზე უნდა შემოეგდო ბომბი?.. – უკმაყოფილო იყო ბესა ტურიკაშვილი, – ნეტა ბოლომდე გვენახა, გავგეგო, რითი დამთავრდებოდა ყველაფერი.

– ბრიყვი ხარ, შვილო! მამაშენს ჰკითხე, ის ჩაგიკაკლავს დაწვრილებითა! – იცინის შოთა და გაფიცხებული აგრძელებს: – ეგ რა არი! მე შემიძლია ისეთი წარმოდგენა გაგიმართოთ, სიზმარშიც რომ არ მოგვლანდებიათ!.. თანაც ნამდვილი!

– რა ნამდვილი?

– განახოთ? მაგარი წარმოდგენა იქნება, თქვენს თვალწინ მოხდება ყველაფერი... გინდათ?

– მიდი, აბა! – ეშხში ჩავარდნენ ბიჭები.

– არა, ასე არ გამოვა... – თავს იფასებს შოთა. – ჯერ დაგნაძლევდეთ! თქვენი თვალით განახვებთ!

- მერე, ღირს რო შენი მიამუნობა ამდენად? მამუკას ეჯიბრები? სასაცილოა...
 - მამუკას ვაჯობებ კიდევაცა!
 - რაღაცას მასხარაობ!
 - მასხარა თავი გაბია!
 - რაღაც უშნოდ იღმიჭები...
 - რას გმასხარაობ, ბიჭო, ჯერ დაგნაძღვევდეთ! ერთი კარგი პურმარილი იკისრეთ რობიზონას დუქანში!
 - მაგრა გაუტიე, აი!
 - არა გჯერათ?
 - გვანახვე და დავიჯერებთ!
 - ჰო, კარგი, აი, ახლავე, ნახევარ საათში...
 - ნუ გაგვიწერილე გული! მაინც, რას აპირებ?
 - ბაბოს მოვაჯდები!..
 - თუ ხუმარჯანაშვილების ჯულის? ხომ არ გეშლება?
 - ჯული, თუ გინდათ, სხვა ღროს იყოს, დღეს ბაბოს ჯერია!
 - ვისი, ბიჭო, ექთან ბაბოსი?
 - ჰო, ექთან ბაბოსი!
 - ტყუილია!.. გვაპამპულაგებ!.. მეტისმეტი მოგდის!.. - იძახდნენ გახარებული თუ გულნატკენი ბიჭები და არ იცოდნენ, რა უხაროდათ თუ სწყინდათ ერთდროულად. - მიჰქარავ, შოთავ, ბაბოსნაირი წესიერი გოგო მეორე არ მოიძებნება სოფელში!
 - მაშ, თქვენ თვალებით განახვებთ!.. დაჰკათ ხელი! თუ არა და, მე ვკისრულობ სამოც ხინკალს რობიზონასთან თავისი არყითა! დღესვე ერთი გემრიელად მოვილხინოთ!
 - ჰო, კარგი, სამოცი რას გვეყოფა, ასზე ყაბულსა ხარ?
 - ასი იყოს!
- ახალგაზრდები სათითაოდ უტყაპუნებდნენ მარჯვენას შოთას ხელისგულს ნაძღვევის დასტურად. მხოლოდ გოდერძი კალმახაური იღბა შორიახლოს, სხვა ბიჭებთან, შოთას ჯგუფთან არ მისულა და ბაბოს სახელის ხსენებაზე ყურები ცქციტა...
- თქვენ ახლა წადით ჯვარისმამაზე, იქ ყველაზე დიდი საფლავის ღოღი რომაა, ვიღაც ლიპარიტ ამილახერიშვილისა, მარმარილოსი... ხომ იცით, იქა... - აგრძელებდა შოთა. - ახლოს არ მოხვიდეთ, ვირისთაგებო, თორემ ყველაფერი ჩამეშლება. წადით, წადით, დროზე ჩასაფრდით... საყდარში ჯობს, იქიდან კარგად გამოჩნდება, ნახევარ საათში დაიწყება ახალი წარმოდგენა. წყნარად იყავით, კისრებსაც ძალიან ნუ დაიგრძელებთ, თორემ დაგაჭრით თავებს!..
- შოთა სწრაფად განშორდა მეგობრებს, დანარჩენები კი ლაპარაკ-ლაპარაკით ჯგროდ დაიძრნენ ძველი ეკლესიისკენ. გზა-გზა სულ ხუმრობდნენ, მუქთა პურმარილი გაგზარხეთო; არავის სჯეროდა, თუ შოთა დანაპირებს აასრულებდა - საერთოდ, შოთა ბრექია იყო, უყვარდა ბაქიბუქი, თვალებში ნაცრის შეყრა...
- ბაბო ბარისაშვილი ჭადარდიდის ამბულატორიაში მუშაობდა ექიმის თანაშემწედ. საყურებებს, გულქანდებს, სამაჯურებს და მისთანანს არ ხმარობდა; როცა მიზეზს ეკითხებოდნენ, პასუხობდა - არ მიხდებაო. სინამდვილეში - ძვირფასს ვერ ყიდულობდა, შეძლება არ ჰქონდა, საერთოდ კი მართლაც ერთგვარად გულგრილი იყო სამკაულების მიმართ... კაცმა რომ თქვას, არც სჭირდებოდა! იმდენად ლამაზი იყო, სხვა სოფლებიდანაც საგანგებოდ მოდიოდნენ ბიჭები მის სანახავად: ოქროსფერი თმები და ისეთი თეთრი პირისკანი ჰქონდა, პირდაპირ ანათებდა! გაარშიყვბას კი არა, მის ცისფერ თვალებში პირისპირ შეხედვასაც კი ბიჭები ვერ ბედადნენ; თუკი სოფელში ვინმეს რაღაც გაეკაწრებოდა, მაშინვე ბაბოსთან გარბოდა შესახვევად, უფრო კი - ბაბოს სანახავად... რამდენჯერმე ბაბოს მოტაცებასაც უპირებდნენ, ცხადია, სხვა სოფლელი ბიჭები, თორემ ჭადარდიდში შოთას ყველა გაფრთხილებული ჰყავდა - მაგ გოგოს ვინც ახლოს გაეკარება, ვაი იმისი ბრალიო... ხეობაში სახელგაგარდნილი შოთას მუქარამ სხვაგანაც გააღწია და ქალიშვილი აღარ შეუწუხებიათ... ბაბო სათვალეს ატარებდა, რაც მის ყოველთვის სერიოზულ, ერთგვარად მკაცრ იერსაც კი, კიდევ უფრო მიუკარებელს წარმოაჩენდა... და უცებ - შოთა ბიჭებს რაღაც წარმოუდგენელ, დაუჯერებელ ამბავს ჰპირდება!
- შოთას ნათქვამით ყველაზე უფრო გოდერძი იყო დაეჭვებული, ამასთანავე - შეშფოთებულიც... ბიჭებს შეუშინებლად უკან აედევნა და როცა ისინი სასაფლაოს რკინის ჭიშკარში შევიდნენ, თვითონ განზე უტია და ხის მესერზე მოხერხებულად გადაძვრა, მიუხედავად იმისა, რომ მარცხენა ფეხი ბავშვობიდანვე სანახევროდ გამხმარი ჰქონდა და კოჭლობდა. ფრთხილად, ფრთხვით მიიწევა იმ ადგილისკენ, სადაც, შოთას, დანაკვეხნის მიხედვით, ახალი წარმოდგენა უნდა გაემართა...
- გული უსიამოვნოდ უჩქროლაგდა რაღაცის ცუდის მოლოდინში... იმედი იმისა, რომ ბაბო როდისმე შეიყვარებდა, გოდერძის არ ჰქონდა, უფრო სწორედ, სადღაც გულის კუნჭულში სულ მცირე იმედის ნაპერწკალი მაინც ბუჭტავდა... მაგრამ, ამის მიუხედავად, საოცარ ტკივილს აყენებდა თუნდაც გაფიქრება იმისა, რომ... რომ წარმოუდგენელ რასმე ჩაიდენდა შოთა და ბაბოს აკადრებდა საქვეყნოდ თავის მოჭრას... არა, ეს არ მოხდებოდა, შეუძლებელი იყო, ბაბო დათან-

ხმებოდა, ისეთი პიროვნების თავხედურ ნებას დაჰყოლოდა, როგორც შოთა იყო... შოთა ქურუხამე, მთელ სოფელში ცნობილი მუსუსი, ხან ვის აცტორღიანებოდა, ხან – ვის და წესიერო გოგო მასთან გვერდით გაგლასაც მოერიდებოდა, არამცთუ ღამით უდაბურ ადგილას წაყოლას და თანხმდებოდა... არა, ბაბო თავმოყვარე გოგოა, თავს როგორ გაუყადრებს შოთასნაირს, ალბათ შოთამ იხუმრა და ბიჭები სასაფლაოზე წამოიყვანა, თვითონ კი ალბათ ახლა რობიზონას დუქანში ზის ხოსროს სუფრაზე და იქ მყოფთ ართობს მისი მოგონილი გაპამპულების მოყოლით... შეეძლო, უფრო შესაფერისი რამ მოეგონებინა და სხვისი სახელის არად ჩაგდება, ლაფში ამოსვრა არ ეკადრა... თუმცა, შოთასგან კეთილშობილებას რატომ ელის, ის რატომღა იკადრა, რომ ქაიხოსროს გაურიგდა და, სასადილოში დაპატიჟების საფასურად, მამუკას “ტურიკოს ოინების” წარმოდგენა ჩაშალა... შოთა იმდენად უტიფარია, ამ ამბის დაფარვა არც უცდია, პირიქით, ეტყობა, სიამოვნებდა კიდევ, რომ მისი ეშმაკობის შესახებ ყველამ გაიგო – გამგულე-გამომგულეს სიცილ-ხარხარით დაწვრილებით უამბობდა საკუთარი “გმირობის” ამბავს... ადრე თუ გვიან შოთა ცხვირს მაინც წაიტყნეს, ჯანდაბამდის გზა ჰქონია, მაგრამ ბაბოს რაღას ერჩის, თავი გაანებოს...

ცოტა ხანში სასვე მთვარის შუქზე ჩურჩულით მომავალი შოთა და ბაბო გამოჩნდნენ. შოთას შინ გაველო და პიჯაკი წამოედო, რომელიც ახლა ბაბოს მხრებზე ჰქონდა მოხურული; შოთას ხელი ჰქონდა მოხვეული გოგოსთვის, დროდადრო აჩერებდა, ჩაიხუტებდა და ხანგრძლივად ჰკოცნიდა.

გოდერძის ეჩვენებოდა, რომ სიზმარში იყო... თვალები დახუჭა... არა, ვერ წარმოედგინა, რომ შოთა დანაქადნებს შეასრულებდა. კი, კარგად იცნობდა მის ხასიათს, მრავალი სისამაგლე თვითონაც უწვინეოა მისგან, ბევრად მეტი – გაგონილი ჰქონდა და რაღა უნდა გაჰკვირვებოდა, მაგრამ... მაგრამ არ უნდოდა დაეჯერებინა, რომ მისი თავხედობა, არაკაცობა ყოველგვარ საზღვარს გადალახავდა... ბაბო? იმას რაღა დაემართა?... აქ რატომ წამოჰყვა? ჩახუტებულები მოდიან... ნუთუ მართლა მისცემს უფლებას... არა, ამას ბაბო არ იზამს... გული ტკივილით შეეკუმშა... არ სჯერა და მოკალი თუ გინდა... თუ სიყვარულმა დააბრმავა, იმდენად მაღალი ოცნების კოშკი ააშენა, რომ იქიდან ვერ ხედავს, ქვევით რა ხდება, რა მიწიერი ვნებები ბოლოქრობენ?... რატომ ჰგონია, ბაბო უმწიკველობის განსახიერება?... აგერ თვითონ, საკუთარი თვალთ არ ხედავს, როგორ მოდიან ჩახუტებულები, როგორ ღოშნის შოთა ბაბოს? ფუი... არა, იქით აღარ გაიხედავს... რატომ უკვირს, თუ შოთა მართლაც შეასრულებს დანაქადნებს? რატომ აქვს ბედი ასეთ ნაძირაღას? ნეტავ შეეძლოს, ცხვირ-პირი დაუნაყოს... მაგრამ ამით ბაბოს გულს ალბათ ვერ მოიგებს, პირიქით... ზოგიერთ ქალს მოსწონს ძლიერი მამაკაცები, თავხედობასაც აპატიებენ, უხეშობასაც... ნუთუ ბაბოც ასეთია? თუმცა... არავის აქვს ულება, სხვებს ჭკუა დაარიგოს, ყოველი თავისუფალია და საკუთარ ცხოვრებას ისე წარმართავს, როგორც თვითონ სურს... ბაბო მაინც სხვანაირი ეგონა... ნუთუ ისე დააბრმავა შოთას გარეგნობამ, რომ ვერ ამჩნევს მის გონებრივ შეზღუდულობას, მისი უტიფრობა გულს არ ურევს? მთელი ჭადარდიდის გოგოები და ქალებიც, დაინახავენ შოთას თუ არა, მაშინვე საჩქაროდ განერიდებიან, მის თვალთაგან მოშორებას ლამობენ...

შოთა ქურუხამემ სკოლა დაამთავრა თუ არა, მაშინვე წაიყვანეს ქალაქს – ამ დროს რაიონის ჩემპიონი გახდა ქართულ ჭიდაობაში; ადგილობრივ შეჯიბრებებში კი გამოდიოდა, მაგრამ უცოდინარობას ამჟღავნებდა ილეუების ცოდნისა, რასაც ტექნიკას უწოდებენ, ასევე – სტრატეგიისა თუ ტაქტიკისა, და მხოლოდ საოცარი ჯან-ღონის წყალობით აკრავდა ყველა მოწინააღმდეგეს ბეჭებზე. მისი გამორჩეული ფიზიკური მონაცემები თვალში საცემი იყო და იმავე წელს ჩარიცხეს ფიზკულტურის ინსტიტუტში. დაიწყო ვარჯიში თავისუფალ ჭიდაობაში გამოცდილი მწვრთნელების ხელმძღვანელობით, ერთხმად აღიარებდნენ – სპორტულ სარბიელზე დიდი წარმატება ელოდა; სულ მალე რესპუბლიკის ნაკრების კანდიდატიც გახდა. ზაფხულში წაიყვანეს ზღვის კურორტზე, ქობულეთში, ერთთვიან სპორტულ შეკრებაზე. იქ პლაჟზე დამსვენებელ გოგოს მაგნიტოფონი მოჰპარა... დაიჭირეს, გამოიყვანეს ნაკრების შემადგენლობიდან. მოკლე ხანში მაინც გამოუშვეს ციხიდან – სპორტული სამყაროს გავლენიანი პირები ჩაერივნენ საქმის გარჩევაში და სასამართლომ პირობითი სასჯელი აკმარა... დაადებინეს ხელწერილი, რომ მსგავსი შემთხვევა აღარ განმეორდებოდა და აღადგინეს ინსტიტუტში, ისევ დააწვებინეს ვარჯიში...

ამ ზაფხულს შოთა ჭადარდიდში ატარებს, ალბათ ეშინიათ შეკრებაზე წაყვანისა, ისევ რაიმეზე არ წაიმტვრიოს ფეხიო. აქაც არ ისვენებს და ქალებს დასდევს. ერთ ოჯახს მიწებებული ვით არ სცილდება – უცნაური, ბრეკია დამსვენებლები რომ არიან ჩამოსულნი ქალაქიდან: პახუმა ხუმარჯანაშვილი, მისი ცოლი ხანუმა და მათი შვილები – ჯიმი და ჯული; ცოლ-ქმარი შინ და გარეთ მთელი დღე დაიარებიან დიდი ფერადი ყვავილებით, დრაკონებითა და გვეხვებით მოხატული ჩინური თუ იაპონური აბრეშუმის ხალათებით შემოსილნი... ამბობენ, შოთა ეკურკურება ხანუმასაც და მის ქალიშვილსაც, ჯულის, და ორივეს – წარმატებით...

ეტყობა, ახლა სწორედ ამის შესახებ ცხარედ მსჯელობენ შოთა და ბაბო; ბიჭი რაღაცას უმტკიცებს გოგოს და საკუთარი სიმართლის დასამტკიცებლად ჰკოცნის და ჰკოცნის...

ამბავში ნათლის მოსაფენად, ამ საჩოთირო ამბავს მოკლედ მოგიხსრობთ...

კარი IX. ხუმარჯანაშვილები

ამ ზაფხულს ჭადარდიდს ბლომად ჩამოვიდნენ დამსვენებლები – ქალაქს მაცხოვრებელი ჭადარდიდელნიც და უცხონიც, რომლებიც აქაურობამ მიიზიდა სოფლური სიწყნარით, სუფთა, გრილი ჰაერითა და გარემოს სილამაზით. სტუმრები გამოირჩევიან უზრუნველი, ჯერ მზედაუკრავი სახეებით და მოღური, უფრო ხშირად – სპორტული, ტანსაცმლით. ერთი ოჯახი განსაკუთრებით განსხვავებულია – შეძლებულები ჩანან, გაფუყულები, გულზვიადები, თავს არავის უყადრებენ: ცოლ-ქმარი – პახუმ ხუმარჯანაშვილი და ხანუმა – და მათი უკვე მოზრდილი შვილები, ქალ-ვაჟი – ჯიმი და ჯული, სტუდენტები.

ვინ განხლავთ ბატონი პახუმ ხუმარჯანაშვილი?

სოფლელთა აზრით, უდაოდ დიდი კაცია, ალბათ ფრიად მნიშვნელოვანი თანამდებობა უჭირავს, რისი დასტურიც განხლავთ თუნდაც ის, რომ წამოყვანილი ჰყავთ შინამოსამახურე გოგო – ლიზიკო, თუმცა ელამი, და ცოტა კოჭლიც, მაგრამ ჯანმრთელი და ყოჩაღი: ადრე დიდიდან გვიან საღამომდე დაუღალავად ემსახურება ოთხ ადამიანს – აკეთებს გემრიელ კერძებს, რეცხავს და აუთოებს, ხვეტავს და ყოველ მზიან დღეს ამზეურებს ქვეშაგებს...

ცოლ-ქმარს ორივეს სულ პაპიროსი აქვთ პირში გაჩრილი; მზის შავ, დიდშუშეებიან სათვალებს მხოლოდ ძილის დროს იშორებენ; მთელი დღე აბრეშუმის ლამაზი, ფერად-ფერადი ხალათები აცვიათ, კაცს: წინ – დრაკონით და ზურგზე – ფარშევანგით მოხატული ან წინ – ლომით და ზურგზე – გადაჯვარედინებული მოღუნული მახვილებით; ქალს კი: ხან – დიდი, ლამაზი ქრიზანთემების ყვავილებით დამშვენებული, ხან – სამოთხის ჩიტებით... აი ასეთი ძვირფასი, აბრეშუმის მბზინავი ხალათებით დაბრძანდებიან შინ თუ გარეთ. პახუმის მეუღლე დიასახლისი განხლავთ. თვალბომოხატულ, ჩაპომადებულ ხანუმას ისედაც ამპარტავნული იერი აქვს და თან წარბები ისე ამოუქნია, რომ ზევით აზიდული ბოლოები ქედმაღლობას კიდევ უფრო ამძაფრებს. ხანუმას მხოლოდ ერთი რამ აწუხებს ფრიად – სახეზე ნაადრევად გაუნდა ნაოჭები და მთელი მისი ენერჯია ამ სამწუხარო მოვლენასთან გამირულ ბრძოლას ხმარდება: სახეზე ისვამს დიდი ძალისხმევით შედეგად ნაშოვნ ნაირ-ნაირ უცხოურ ძვირფას საცხებს, იფენს კიტრის ნაფცქვენს, ძილის წინ იკეთებს მაწვნის “ნიდაბს”... საკვირველია, “ტურიკოს ოინების” სანახავად რომ წაბრძანდა – სიცილი ხომ ნაოჭებს აჩენს!

საკვირველი ისიც არის, რომ ხუმარჯანაშვილები, ამასთანავე, გამოირჩევიან საოცარი, შეიძლება ითქვას, ბავშვური უშუალოებით. დილით ბატონი პახუმა და მისი ვაჟი, პატივცემული ჯიმი ნიფხვის ამარა, ფეხშიშველნი გამოტანტალდებიან აივანზე და მეორე სართულიდან პირდაპირ ეზოში შარდავენ, ერთმანეთს ეჯიბრებიან, ვინ უფრო შორს გასტყორცნის ჭავლს... ქვევით მოსიარულე სახლის პატრონებს ბუზადაც არ აგდებენ... თუ შემთხვევით ან განზრახ ვინმეს ამ დროს გაწუწავენ, ხორხოცით იკლებენ იქაურობას, თან ხუმრობენ: “დღეს ცხელი დღე იქნება, გაგრილება კარგია!”...

ქალიშვილი, ჯული, – მაღალი გოგო, მკერდსავსე, გავასქელი, – სამი დღე რომ მკაცრ დიეტას იცავს, მეოთხე დღეს, მგელივით მოშივეებული, იმდენს მიირთმევს, რომ წინა დროის “ნაშრომი” წყალში ეყრება... მთელი დღე სულ იდლიაში ამოჩრილი დააქვს რომელიღაც ინგლისური საბავშვო წიგნი, – ინგლისურს სწავლობს! – მაგრამ ზაფხულის განმავლობაში პირველ გვერდს ვერაფრით გასცდა. შინ და გარეთ ერთობ შილიფად ჩაცმული დაბრძანდება, სიგარეტს ფრიად ელგანტურად გამეცებით აფუილებს და სოფელში მოკლე შარვლით სეირნობისას ავიყვებს სოფლის ჯეელებს სავსე ბარძაყების სითეთრით – როგორც ატეხილი ძაღლები, ისე დასდევს უკან მთელი ბრბო ვაჟებისა... კაცებს გამომწვევად უდიმის და აქა-იქ ხელის მოსმას და კოცნასაც კი კისკისით ვითომ უშლის და არც უშლის... ბიჭები ლამის ერთმანეთს ცხვირ-პირს ალეწავენ მისი გულისთვის...

ბოლოს და ბოლოს, შოთა ქურუხაძემ დააშოშმინა ყველანი – ჯული ადვილად “დაითრია” და ძალაუნებურად დანარჩენები შეეშენენ გოგოსთან ღლაბუცს. სწორედ ჯულისთან მეტისმეტად ახლო ურთიერთობის გამო საყვედურობდა ბაბო შოთას...

ბარემ ხუმარჯანაშვილებთან დაკავშირებულ ცოტა გვიანდელ რამდენიმე ამბავსაც გავიხსენებ.

ერთ ცხელ დღეს ეს პატივცემული ოჯახი მდინარეზე საბანაოდ მიდიოდა, ვიწრო ორღობეში გადაეყარნენ ჭადარდიდელ ბიჭებს და გამომწვევად არ დაუთმეს გასაგლეჯად ადგილი... გაიმართა გაწევა-გამოწევა და “ველურმა” სოფლელებმა ჩვენი ცხვირბუკილი მამა და ვაჟი გემრიელად დაბეჟეს, ქალბატონი და გოგო კი დაინდეს, ძიძგილაობაში მხოლოდ მისრის-მოსრისეს...

მოვარდა შოთა ქურუხაძე ვითომ საშველად, მაგრამ დაავიანა, პახუმა და ჯიმი უკვე მდინარის პირად იბანდნენ ცხვირიდან წამსკდარ სისხლს.

გაბრაზებულმა პახუმ ხუმარჯანაშვილმა იჩივლა, რაიონული ცენტრიდან ჩამოვიდა გამომძიებელიც; საქმეში ჩაერია შოთა და, ქაიხოსროს დახმარებითაც, ეს საქმე ჩაიფარცხა – დასრულდა “ედემში” გაშლილი სუფრით; “მომრიგებელმა” შოთამ ჩვეულებას არ უღალატა, მით უმეტეს,

მუქთა პურ-ღვინოზე იყო დაპატიჟებული – უზომოდ დათვრა, ატეხა ჩხუბი და კინაღამ გამომძიებელს ახალი საქმე გაუჩინა...

როგორც მოგახსენეთ, ბატონი პახუმა, ეტყობა, ფრიად საქმიანი კაცი გახლავთ და, შესაბამისად – შეძლებული ოჯახის პატრონი, ჰოდა, ახლაც, ჭადარდღიში ერთი შეხედვით უზრუნველად დასვენებისას, საქმესაც არ იფიწყებდა. ჯერ იყო და რამდენიმე გლენს გაურიგლა (რა თქმა უნდა, წინასწარ ქაიხოსრო ტურიკაშვილთან მოლაპარაკება და “საქმის ჩაწყობა” არ დაიწყებია) – წაბლისა და კაკლის ხეების დამზადება და გასადება წამოიწყო... მაგრამ მხოლოდ წამოიწყო და გელარ გააგრძელა: მამუკა კალმახაურმა რესპუბლიკურ გაზეთში მამხილებელი წერილი დროულად აფრინა და ქალაქიდან კომისია ჩამოვიდა ხის ძვირფასი ჯიშების დანაშაულებრივი ჭრის შესასწავლად... ქაიხოსრო ტურიკაშვილმა მოახერხა დაუსჯელად გამოძრომა – რაიმე საბუთზე ხელი არ ჰქონდა მოწერილი, ხოლო ბატონ პახუმას აქტი შეუდგინეს და მსხვილი ჯარიმის გადახდა დააკისრეს.

ხუმარჯანაშვილების ოჯახი იძულებით დიეტაზე გადავიდა... რატომღაც ეს მდგომარეობა არ განარბიბათ არა მხოლოდ პახუმასა და ჯიმის, არამედ განდობაზე მეოცნებე ქალბატონებსაც – ხანუმასა და ჯულის. ახლა მაინც ხომ არ მიაძახებდნენ კაცები ქუჩაში გოგმანით მიმავალ ქალბატონ ხანუმას, მაგალითად, ამგვარად: “ვაჰ, ქალო, რამოდენა საჯდომს დაათრევ!” ერთ ცოტა უფრო უხეშ სიტყვასაც ხმარობდნენ, რომელსაც, ცხადია, აქ ვერ გავიმეორებ.

სასწრაფოდ საჭირო გახდა ახალი საარსებო წყაროს გაჩენა და ბატონმა პახუმ ხუმარჯანაშვილმა განაგრძო სოფელში წანწალი, ამჯერად ჭადარდღიელთ თავს გეოლოგიის პროფესორად აცნობდა; საქმიანი იერით გაივლიდა-გამოივლიდა მავანის ეზოში და არწმუნებდა – ბელი გქონია, მეგობარო, სწორედ შენთან არის საუკეთესო ადგილი, ჭაბურღილს გაგიყვან და იმდენი წყალი გექნება, სარწყავადაც გეყოფათ... გულუბრყვილო გლენი, განარბებული, მხოლოდ ღიმილით არ ასაჩუქრებდა ბატონ პახუმას, სუფრას გაუშლიდა... და, თუმცა თვითონ ხელმოკლედ ცხოვრობდა, ასეთი საშვილიშვილო საქმისთვის ნათესავ-მეზობლისგან ფულის სესხებაც ღირდა, რათა ბე მიეცათ მათი კეთილისმყოფელისთვის.

მაღე პახუმამ ისე მოაწყო საქმე, რომ ჭადარდღიელნი ერთმანეთს ართმევდნენ ძვირფას სტუმარს, იქნებ პირველად ჩემს ეზოში “დაარტყას ბურღი”...

ერთხელ ბატონმა პახუმ ხუმარჯანაშვილმა მამუკას სახლთან შეაჩერა ნაბიჯი, ფიქრობდა, ღირდა თუ არა ამ, როგორც ჩანდა, ჯერაც დაუმთავრებელ სახლში სტუმრობა, მაგრამ ჯულის, რომელიც ამ დღეს თან ახლდა, თვალი ვერ მოსწყვიტა ეზოს ვარდნარს.

– უი, დედა, რა ლამაზია! – წამოიძახა ღობესთან მიმდგარმა ქალიშვილმა, შავად შეღებილ წამწამებს აფახულებდა.

- მამუკა რაღაცას საქმიანობდა ეზოში, ღობესთან მივიდა:
- თქვენ გაზაფხულზე უნდა ნახოთ, ბევრად მეტი ჯიშში ყვავილობს.
- პახუმმა იფიქრა, რახან შეეჩერდით, ბარემ აქაც ვცდი ბედსო:
- გამარჯობა! – რიხიანად მიესალმა მამუკას. – შეიძლება, შემოვიდეთ?
- გაგიმარჯოს! – სალაში არ დაუგვიანა მამუკამ და ჰკითხა: – თქვენ ვინ ბრძანდებით?
- არ მიცნობთ? – გაუკვირდა პახუმას, – მე პახუმ ხუმარჯანაშვილი გახლავართ!
- მშვენივრად ვიცი, ვისი ხილვის ბედნიერება მხვდა წილად, მე სხვა რამ გკითხეთ: თქვენ ვინ ბრძანდებით, რა ხელობის კაცი, რას საქმიანობთ?
- არ გაგივათ? მე გეოლოგიის პროფესორი გახლავართ!
- ძალიან სასიამოვნოა, რა გნებავთ? – ცოტა კი ეუხერხულა, უხეშად გამომდისო, მაგრამ მაინც შეეკითხა მამუკა.
- მე წყლის ამოყვანა შემიძლია!.. სათანადო შესწავლის შემდგომ დავარტყამთ ბურღს და... ჭას ძალიან ღრმად ვერ ამოთხრი, ბურღი ამ მხრივ შეუცვლელია... თან ბევრად იაფიც დაგიჯდებათ...

– თქვენ გინდათ თქვათ, რომ ჰიდროგეოლოგი ბრძანდებით? მაშინ უნდა იცოდეთ და გაითვალისწინოთ, რომ მდინარესთან ახლოსაა ჩემი ეზო და მცირე სიღრმის ჭაშიც ამოვა წყალი, ჭაბურღილის გაყვანა არაფრად მჭირდება... ამას გარდა, მდინარე ორ ნაბიჯზეა და წყლის უკმარისობას ისედაც არ გუჩივით... კიდევ ვიტყვი: ძალიან სასიამოვნოა თქვენი გაცნობა, ბატონო პროფესორო! ორმაგად სასიამოვნო იქნება, თუ იმასაც მოგახსენებთ, სად მოღვაწეობთ, რომელი ორგანიზაციის წარმომადგენელი ბრძანდებით?

- ბატონმა პახუმამ პასუხი დაუგვიანა, ბოლოს უგემურად ამოდერდა:
- მე აქ, როგორც კერძო პირი, ისე ვარ...
- აჰა, კერძო პირი ბრძანდებით... კეთილი... მაინც სად მუშაობთ? – არ ეშვებოდა მამუკა, თან ღიმილით აკვირდებოდა პახუმას დაბნეულ სახეს.
- მე ხომ გითხარით, კერძო პირი ვარ...
- და კაკლის ხეებსაც, როგორც კერძო პირმა, ისე დაადგით თვალი? უფრო სწორედ – ნაჯახი მოუმარჯვეთ?

ბატონმა პახუმ ხუმარჯანაშვილმა, წარუმატებელი სტუმრობით გულაცრუებულმა და საკმაოდ დამფრთხალმა მამუკას სიტყვებითა და მღიმარი სახით, საჩქაროდ ხელი მოჰკიდა ქალიშ-

ვილს, რომელიც ამ საუბრის დროს მათ არ უსმენდა და უფრო ღობის გადაღმა ეზოში გაშენებულ მშვენიერ ვარდნარს ათვალიერებდა, მასპინძელს არ გამომშვიდობებია:

– წამოდი, წამოდი, შვილო, საქმე ბევრი გვაქვს, დროს ნუ დაგკარგავთ...

კიდევ რა გადაუდებელი საქმე ჰქონდა ბატონ პახუმს, ამის გამორკვევას ჩვენ აღარ გამოვეციდებით, საკმარისია აღვნიშნოთ, რომ მეორე დღეს ხუმარჯანაშვილები დაემშვიდობნენ ჭადარდის – იმის მიუხედავად, რომ ქალბატონი ხანუმა და ჯული წინააღმდეგნი იყვნენ...

ჩვენ კი, ჯობს, შოთასა და ბაბოს ამბავს მივუბრუნდეთ.

კარი X. შოთა ქურუხაძე და ბაბო ბარისაშვილი

შოთა და ბაბო შემოვიდნენ ჭიშკარში, ეკლესიისკენ მიმავალი აღმართის მეტი წილი აიარეს და გვერდზე გაუხვიეს... შეჩერდნენ, შოთამ ბაბოს მხრებზე მოხვეული პიჯაკი გამოართვა და ძირს გაფინა...

სავსე მთვარე გულგრილად იცქირებოდა ციდან, შემდეგ, თითქოს ველარ გაუძლო ქვეყნის სიმუხთლესა და სიავესო, ეული ღრუბლის ფთილა ჩამოიფარა სახეზე და ირგვლივ ყველაფერი წყვილიაღმა მოიცვა.

ერთი აღბათ ძილგამკრთალი თუ ანგარიშშემოღილი მამლის ხრინწიანი ყივილი იჭრებოდა გარემოს უმფოთველ სიმყუდროვეში; მხოლოდ ჭადარდისხვევი ჩვეულად მიშხუოდა შორიახლოს და რამდენიმე ძაღლიც დავლაგებდა დროდადრო – უანგარიშოდ, უაზროდ...

ღამე... იღუმალა დროა, როცა ჩვენ თითქოს არ ვართ, არ ვარსებობთ... უმეტეს წილად ბნელი საქმეები სწორედ ამ დროს ხდება...

მთვარემ ისევ გამოიხედა, კვლავ გულგრილად დასცქერის მიდამოს და არაფერი უკვირს – ამქვეყნად რაღა არ უნახავს...

გოდერძი თვალს არიდებს “იმ ადგილს”, თან მისდა უნებურად თვალი მაინც გაუბრბის იქითკენ – აქ, ამ სასაფლაოზე, მისი ცხოვრება დასრულდა? არა, მაგრამ გარკვეული ნაწილი კი – ნამდვილად...

მერე ისმობდა შოთას კმაყოფილი ხითხითი, ბაბო კი რაღაცას ჩუმად ეკამათებოდა თუ ემუღაბრებოდა.

– ხომ დამპირდი! ხომ დამპირდი! – ოდნავ ხმას აუმაღლა ბაბომ.

– ეგრე მე ბევრ ვინმეს დაგპირდი! – ღრეჭით უპასუხა შოთამ. – ხომ გითხარი, ჯერ არ მცალია, შეჯიბრებითვის უნდა მოვემზადო...

– შე უსინდისო!

– უსინდისო რათა?! თუ მართალი გინდა გითხრა, მე ისეთ ქალს ცოლად არ მოვიყვან, ქორწილამდე რომ კაცს დაუწვება, გაიგე? თანაც მერამდენედა!.. ჰი-ჰი-ჰი!..

ამ დროს საყდარში ტაში დასცხეს... ვიღაცამ დაუსტვინა...

ელდანაცემი ბაბო წამოხტა, კაბა გაისწორა და დაიშალა საფლავის ღოდს უკან... ტანსაცმელი სწრაფად მოიწესრიგა, მოიკუნტა და თავი ჩარგო მუხლებში.

– ეს რა ჰქენი, შოთავ, ეს რა ჰქენი! – ჩუმი ზღუქუნით იმეორებდა...

მერე უცებ წამოხტა და ქვევით სირბილით დაეშვა. სანამ ჭიშკრამდე მიაღწევდა, ერთი-ორჯერ წაიფორხილა და წაიქცა კიდევ, გავარდა გზაზე და ტირილ-ტირილით გაიქცა.

გოდერძი პირდაპირ ღობეზე გადაძვრა და ქალს უკან აედევნა.

სინდისი ქენჯნიდა, რომ დროზე არ ჩაერთა, მაგრამ... როგორ წარმოიდგენდა, რომ ასეთი რამ შეიძლებოდა მომხდარიყო...

ბიჭები საყდრის ჩრდილიდან გამოვიდნენ, გაღიმებულ შოთას გარს შემოერტყნენ; მხარზე ხელს უტყაპუნებდნენ, ხუმრობით ხელი ჰკრეს კიდევ, კინაღამ საფლავზე წააქციეს.

– ნელა, თქვე ოხრებო, არ დამამარცხოთ! – ტანსაცმელს იფერთხავდა შოთა. – ესეც ასე! ახლა თქვენა შინ წადით, ფული მოკრიფეთ და რობიზონას დუქანში მოდით, ახლავე გაგანადლოთ ნაძლევი, ძაან მომწყურდა!..

ბიჭები ხორხოცით გამოეშურნენ სოფლისკენ.

ბაბო კი შეკავებული ტირილით ძალიან ჩქარა მიდიოდა, დროდადრო – თითქმის გარბოდა და გოდერძის უჭირდა, მას მისდევნებოდა. ნეტავ საით მიიღტვის ასე თავგამოდებით, რაიმე საშინელების ჩადენა ხომ არ აქვს გადაწყვეტილი?.. გოდერძი მთელი ძალ-ღონით ცდილობდა, დიდად არ ჩამორჩენოდა გოგოს, მაგრამ ბოლოს, მაინც დაეკარგა, როცა ბაბო მარცხნივ გადავიდა გზიდან და მურყნარის ბუჩქებში გაუჩინარდა...

მდინარისკენ გადაუხვია!

გოდერძის შეეშინდა, თავი არ დაიხრჩოსო, გადაწყვიტა, წყალში გადაეშვებოდა და ბაბოს გადავარჩენო...

როცა აქლოშინებული გოდერძი ნაპირს მიუახლოვდა, დაინახა: მდინარეში მუხლებამდე შესული გარინდებული ბაბო, თავჩაქინდრული, მოლივლივ წყალს დასცქეროდა...

მდინარე აქ შედარებით მდოვრედ მიედინებოდა გაშლილ ჭაღლაში და არც ისე ღრმა იყო; ოდნავ ქვევით ჩქარდებოდა მდინარე, ჩქერებზე იქორებოდა, შემდეგ რამდენიმე ათეული მეტრს გაივლიდა და მარჯვენა ნაპირის მაღალ კლდესთან ღრმა მორევეს აჩენდა, მთელი სოფლის ბიჭების საყვარელ საბანაო ადგილს.

ბუჩქს ამოფარებული გაოფლიანებული გოდერძი, სულშეგუბებული, ჩუმად უცქეროდა ქალს, ვერ გადაეწყვიტა, დაეყვირა მისთვის თუ ჯერ მოეცადა...

მაგრამ ბაბო მხოლოდ დაინახა, ჯერ სახეზე შეისხა წყალი, შემდეგ – მხრებზე, მკერდზე... თავფეხიანად ჩაწვა წყალში, ცოტა ხანს გარინდებული იყო, მინდობილად მიჰყებოდა მდინარეებს, მერე თავი წამოყო, წამოდგა, ამოვიდა ნაპირზე და ქვაზე ჩამოჯდა.

დიდხანს ზის ასე გაუნძრევლად, გარინდებული, თავდახრილი, ხელებჩამოყრილი... მუხლებს ჩასცქერის თუ წყლის მდინარეებს აყოლებს მღელვარე გრძნობებს? რას ფიქრობს?

წყალი ჭყლაპუნობს, მთვარის ნათელი ქალის სველ, ოქროსფერ თმებს ეალერსება; მდინარის ზედაპირზე ათამაშებული სხივები და გაღმა ნაპირის მუქი ჭალიდან ბაყაყების ყიყინი ერთგვარ უმფოთველ სურათს ჰქმნის...

გოდერძის უნდოდა, მისუღიყო ქალთან, მაგრამ ერთი რამ აკავებდა: რა უნდა ეთქვა მისთვის? თანაგრძნობისა თუ დაყვავების სიტყვებს შეიძლებოდა, პირიქით, უარყოფითი შედეგი გამოეყო, ისედაც აფორიაქებული ბაბო კიდევ უფრო აელვლებინა...

ბაბო წამოდგა, ნელ-ნელა, თავჩაქინდრული, ნაპირ-ნაპირ აღმა წავიდა, წყალი წვეთ-წვეთად ჩამოედინებოდა სველი კაბიდან, გზა-გზა მუქ კვალს ტოვებდა... გავიდა გზაზე, რომლითაც სოფელელი ჭალიდან სამშენებლო ქვიშა-სილას ეზიდებოდნენ მანქანებით...

არა, ძლიერი გოგოა ბაბო!..

გოდერძიმ სახლამდე მაინც მიაცილა ჩუმად.

კარი XI. "ედემსა" შინა...

როცა შოთა და მისი ამფსონები ლაზღანდარობა-სიცილით შევარდნენ რობიზონას სასადილოში "ედემი", იქ უკვე გაშლილი იყო სხვა სუფრა – სოფელ ჭადარდიდის კოლმეურნეობა "გზა ნათელი მომავლისკენ" გამგეობის თავმჯდომარე ქაიხოსრო ტურიკაშვილი, სასოფლო საბჭოს თავმჯდომარე იაკოფა ჩიტაფაფაშვილი და პარტიული კომიტეტის მდივანი მელიტონ ლიტონაშვილი რაღაც წამოწყებაში წარმატებას თუ გამარჯვებას აღნიშნავდნენ – იქნებ "ტურიკოს ოინების" წარმოდგენის ჩაშლასაც, თუმცა, უსაბაბოდაც აქაურობის ხშირი სტუმრები იყვნენ.

– აი, შე მამაძაღლო, რა მშვენივრად ჰქენ საქმე და! შენი ვალი მაქვს, ახლავე გაგისწორდები! – წამოიძახა შოთას დანახვისას ხოსრომ და რობიზონას ხელი დაუქნია: – აბა, ამ ბიჭებს ჩემს ხარჯზე გაუმასპინძლდი!..

რობიზონამ ბიჭები ხოსროს კამპანიასთან კი არა, ცალკე მაგიდასთან დასხა – მდინარეზე გადამდგარი აივნის შორეულ კუთხეში.

სანამ ბიჭებისთვის ხინკალს გააკეთებდნენ, ხოსრომ ბოხი ხმით შესძახა შოთას, მოკაკული საჩვენებელი თითით თავისთან მიიწვია:

– ყმაწვილო, ერთი აქ მობრძანდი ცოტა ხნითა! – და მაშინვე მის მაგიდასთან მისულ შოთას საუბარი გაუბა: – დაჯექ და კარგად მისმინე... თან ხინკალი და მწვადი მიირთვი... მოწყურებული იქნები და გინდა არაფი დააყოლე, გინდა – ლუდი... ბიჯო, ხუმარჯანაშვილებს ხომ იცნობ?

– რომელსა? – ბანზე აუგლო სიტყვა შოთამ, არ მოელოდა საუბრის ამგვარ დაწყებას, თან ერთი კათხა ცივი ლუდი სულმოუთქმელად გამოსცადა და ხინკალს დასწვდა.

– ვითომ არაფის იცნობ? დღედაღამ მათსა ხარ, მთელი სოფელი იმას ლაპარაკობს, იმ გოგოს რა თაფლი სცხია ისეთიო... ცოლად ხომ არ მოგყავს?

– ცოლად კი არა, ისა... – აგდებულად აიქნია ხელი შოთამ, ცხელ-ცხელი მწვადით პირს ითუთქავდა.

– რას უწუნებ? კარგი, შენი საქმისა თვითონ იცი, ერთი ეს მითხარი, მამამისი პახუმა რა კაცია? გოგოს არაფერი უთქვამს? სად მუშაობს... ვინ არის საერთოდ...

შოთა მიხვდა, რამაც შეაშფოთა მოსაუბრე – წარმოდგენის დროს რომ პახუმა ხოსროს დაემუქრა...

– რა ვიცი, აბა, რომელიდაც სამინისტროში განყოფილების გამგე უნდა იყოს... ისე, გემრიელი ჭამა-სმა და კარგი ცხოვრება რომ უყვარს, ზედვე ეტყობა, რათ უნდა ბევრი ლაპარაკი...

– ჰოდა, ერთი თხოვნა უნდა შემისრულო... წადი ახლა და აქ მოიყვა, ხინკალზე დაჰპატიჟე... რაც გინდა, ის უთხარი, ოღონდ უარი არ ათქმევინო, გაიგე?.. ახლავე!

შოთას არც ხოსროს ამ თხოვნის შესრულებაზე შეეძლო უარის თქმა, დაჰყაბულდა; მწვადს მიეძალა, კიდევ ერთი კათხა ლუდი დააყოლა და მხოლოდ შემდეგ წავიდა.

ნახევარ საათში რობიზონამ საკუთარი ხელით მართვა ბიჭებს ოხშივარავარდნილი ცხელ-ცხელი ხინკლით საგსე ლანგარი და ორი ბოთლი არაფი. ბიჭები მაშინვე ხინკალს ეცნენ, ერთმა-

ნეთს ასწრებდნენ, პირის დათუთქვას არად აგდებდნენ – ასეთი გემრიელი ხინკალი ბიჭებს არასდროს ეჭამათ, არადა, კვირაში ორჯერ მაინც იყვნენ “ედემის” სტუმრები.

ცოტა ხანში შოთაც დაბრუნდა, თან მოჰყვინნ პახუმა და მისი ვაჟი – ჯიმი; უფროს ხუმარჯანაშიგლს ამჯერად განუყრელი ხალათი კი არა, პიჯაკი ეცვა; ფრიად სერიოზული სახით შემოვიდა სასადილოში და ყველას თავის დაკვირვებით მიესალმა.

ხოსრო წამოხტა, პატივსაცემი სტუმარი მოწიწებით სუფრასთან მიიწვია. პახუმამ ღირსეულად კიდევ ერთხელ დაუკრა თავი – ამჯერად ხოსროს – და ღინჯად დაჯდა შემოთავაზებულ სკამზე. შოთა და ჯიმი ბიჭების სუფრისკენ გაემართნენ – იქ უკვე მეორე ხინკლიანი ლანგარი მიიტანეს.

ხოსრომ ტაში შემოჰკრა და მაშინვე მაგიდაზე გაჩნდა ახალი, ცხელ-ცხელი მწვადიცა და ხინკალიც. ბატონ პახუმას თავპატივი არ დაუწვია, გემრიელად მიირთმევდა ყველაფერს, ლუდსაც აყოლებდა, ოღონდ რობიზონას, რომელიც სუფრას თავს დასტრიალებდა, კონიაკი ხომ არ გექნებათო, ჰკითხა. რა თქმა უნდა, სტუმრის თხოვნა მაშინვე შესრულდა. ბატონმა ქაიხოსრომ შემოსწრებული სტუმარი ადღეგრძელა, შემდეგ ისიც დაურთო, ჩვენი ახლო გაცნობის სურვილითა ვართ აღვსილნი ყველანი, ამ სუფრაზე მსხდომნიო... ასეთი რჩეული სტუმარი სოფელს ეამყება და თუკი რაიმე სურვილი გაქვთ, ჩვენი თავი გენაცვალთ, ყოველმხრივ ვეცდებით, გასიამოვნოთო... ბატონმა პახუმაც, ვითარცა განათლებულ და ზრდილ ადამიანს შეჰფერის, მადლობა მოახსენა იქ მყოფთ, ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ის და მისი ოჯახი ფრიად კმაყოფილია ჭადარდში ყოფნით... ბოლოს კი მოულოდნელად იკითხა:

– ვინ არის ეგ თქვენი გამოგზავნილი ყმაწვილი, მგონი, შოთა ჰქვია, ხომ? ჩემს გოგოს ეტორღიალება...

– სიძედ გინდა? – გაიცინა ხოსრომ. – მაგარი ბიჭია, მოჭიდავე, ამ ხეობაში მასეთს მეორეს ვერ ნახავ. ნაკრებში ვარჯიშობს, აგერ ნახავ, მოკლე ხანში მაგის სახელი მთელ ქვეყანას მოედება!

– თუ მასეთი კარგია, შენს გოგოს ვერ მისცემ? – უპასუხა ”შენობითვე” პახუმამ.

– ჯერ რა ეჩქარება, სწავლა ურჩევნია.

– ჩემსას რა, სწავლა აწყენს? – ეწვინა პახუმას და წარბებიც კი შეჭმუნა...

მაგრამ ბატონმა ქაიხოსრომ ისევ და ისევ ჩამოუსხა ის საუცხოო სასმელი “ენისელი” ბატონ პახუმას და მოქარგულ სადღეგრძელოებსაც არ აკლებდა, ასე რომ, კარგად შეთვრნენ ყველანი, განსაკუთრებით – პახუმ ხუმარჯანაშიგლი; ყველაფერი კეთილად დასრულდა და, ბოლოს, გამომშვიდობებისას, “გახტანგურადაც” დალიეს...

როცა ხოსრომ და მისმა მეგობრებმა დაამთავრეს პურისჭამა, საკმაოდ შეჭიკჭიკებულ ბატონ პახუმას შვილი შეუდგა მხარში და ისე გავიდნენ გარეთ. წასვლის წინ ბატონ ქაიხოსროს არ დავიწყებია შოთა ქურუხაძესთან განცალკევებით მეორედ, ამჯერად ხანმოკლე საუბარი; მიხვდით ალბათ, მორიგი დავალება მისცა – იმ ოხერ ხუმარჯანაშიგლებს ჩივილი და დაბეზდება სჩვევიათ; უფრო დაუახლოვდი, გამაგებინე მაგათი ამბავი, თუ რამეს დააპირებენ და ხინკლაობას არც მერე მოგაკლებო...

შემდგომში, როგორც ადრე აღვნიშნე, ბატონ ქაიხოსროსა და ბატონ პახუმას საერთო “საქმეც” გაუნდათ – ხე-ტყის დამზადება.

ემსში შესულმა ბიჭებმა და შოთა ქურუხაძემი შუალამეს იქითაც განაგრძეს ქეიფი, ხოსროს გასტუმრებულ დანახარჯს ორი იმდენი კიდევ დაამატეს: მიირთვეს ხბოს ხაშლამა, ღორის მწვადები, ხაჭაპურები, სვეს და სვეს საუცხოო კახური ღვინო, რომელიც მანამდე აქ არც გაესინჯათ; ამჯერად საპატიო სტუმრებად ითვლებოდნენ – ქაიხოსროს ხათრით!.. სიმღერა არც ერთს ეხერხებოდა, მაგრამ მათი ღრიალი ალბათ სოფლის მეორე კიდეში ესმოდათ დილივარდისასა და გოჯასპირს; იმდენი იცეკვეს და იბუქნავეს, კინაღამ აივნის ხის სქელი იატაკი არ ჩამატვრიეს და ჩაცვიფრდნენ მდინარეში... გამოსავათებულ დამკვრელებს ცალთვალა იაშა მეგარმონესა და მედოლე მსუქან არშაკას სულ გაპარვაზე ეჭირათ თვალი, მაგრამ ამაოდ... არც რობიზონას თხოვნამ გაჭრა, დროზე ჩამორიგდით სახლებშიო, ლამის დაათენდათ თავზე. პატარა ჩხუბიც გამოურთეს რომელიღაც დავიწყებული წყენის გამო და შოთამ ბესა ტურიკაშიგლი მდინარეში გადაუძახა, მერე თვითონაც გადახტა გახურებული შუბლის გასაგრილებლად...

ბოლოს, როგორც იქნა, წამოიშალნენ. ახალი დანახარჯი, შოთას გარდა, მის ძმებსაც არ გადაუხდიათ; ამაზე ცოტა წაკინკლავდნენ... მაგაზე ნუ იღარდებთ, ბიჭებო, – აპატიო ქურუხაძეებს რობიზონამ დანაკლისი, – ოღონდ დროზე მომცილდით აქედანო.

ჭკვიანი კაცი იყო რობიზონა, გამოცდილებით იცოდა: ჩხუბს შეეძლო, მეტი ზარალი მოეტანა მისთვის. სხვა დროსაც ქეიფის შემდეგ ძმებ ქურუხაძეებს ბევრჯერ არც არაფერი გადაუხდიათ და ამ ბოლო დროს კი უარესსაც შერებიან – რამდენჯერ ვითომ ძალიან დამთვრალებს ჩხუბი აუტეხიათ და იქაურობა დაუღუწიათ კიდევ... ათას დავიდარაბაგამოვლილ რობიზონას რა გამოეპარება: იცის, რატომ და ვისი დავალებით და წაქეზებით აკეთებენ ამას ქურუხაძეები, – “ედემს” დამფრთხალი მუშტარი მოაკლდება და რობიზონა იძულებული იქნება, იქაურობას გაეცალოს, – დიდად მომგებიან სასადილოს ქორის თვალი დაადგა ბატონმა ქაიხოსრომ და სანამ ხელში არ ჩაიგდებს მსუქან ლუკმას, სოფლის “თავაკაცი” ვერ მოისვენებს...

* * *

მთელ სოფელს მოეფინა სასაფლაოზე მომხდარი ამბავი...

ბაბო სირცხვილით გარეთ ველარ გამოდიოდა. მერე ჩუმად წავიდა თავის სოფელში – მდინარის აღმა, ხუთ კილომეტრში, მთის ძირში შეყუჟული პატარა სოფლიდან, ციხისუბნიდან, იყო.

შოთა? სირცხვილის, და მით უმეტეს – სინანულისა, არაფერი შეტყობია – ძველებურად ყინჩად დადიოდა სოფელში და შემხვედრი კაცების შეხუმრებას და ქალების გამკილავე მზერას ერთნაირი, გამარჯვებულის ამაყი ღიმილით პასუხობდა.

მხოლოდ მამამისმა, გოჯასპირ ქურუხაძემ შეახურა:

– ჭკვას მოეგე, ბიჭო, ერთხელაც იქნება, ცოდვა გიწვეს! დროზე ითხოვე ცოლი და დაშოშინდი!..

დედამისი კი, დილაგარდისა, როგორც ყოველთვის, ახლაც შვილს გამოექომაგა:

– ძალიანაც კარგი! ბიჭი ბიჭი უნდა იყოს, დედალი კი არა! გენაცვალე შოთას გაუკაცობასა!

კარი XII. გოჯასპირ ქურუხაძე და დილაგარდისა

არაგინ იცოდა, საიდან და რატომ ჩამოეთესლა თითქმის ოცდაათი წლის წინათ ჭადარდღში გოჯასპირ ქურუხაძე, მისი გვარის ოჯახი ამ და მეზობელ ხეობებშიც არ გაეგონათ. ბევრჯერ შეკითხვიან მისი წარმომავლობის შესახებ, მაგრამ არასდროს გაუცია დალაგებული პასუხი... დაბალ-დაბალი, ჯმუხი, სამი კაცის ღონის პატრონი იყო; შავი, აჯღაბაჯღად გაბურღული წვერულვაში მთელ სახეს უფარავდა, მხოლოდ მოზრდილი ცხვირი მოუჩანდა და წვრილი თვალები ელაგდნენ სადღაც სიღრმეში. ტანზეც მეტისმეტად ბამჯგვლიანი გახლდათ – ხშირი ბალნით იყო შემოსილი არა მხოლოდ მისი მკერდი, არამედ მხრებიც და ზურგიც კი. ამბობენ, კაცის ბანჯგვლიანობა ბედნიერების მომტანიაო; რამდენად გამართლდება ეს შეხედულება გოჯასპირ ქურუხაძის შემთხვევაში, ამას შემდგომ დავინახავთ, ერთ ამბავს კი ახლაც მოგახსენებთ. ერთხელ ზამთარში გოჯა შინ გათოშილი დაბრუნდა, წელზევით გაშიშვლებული, ფეხებს ტაშტში ითბილაგდა და ზურგით ეფიცებოდა ღუმელს და უცებ ცეცხლი მოეკიდა... ცოლმა იმარჯვა და გასანელებლად იქვე მდგარი მთელი ვედრო ცივი წყალი გადაასხა თავზე...

იქნებ მკითხველმა ეს სალაღობო პასაჟი სიმბოლოებით გატაცებულ ჩამითვალოს, დასკვნა კი ასეთია: ცეცხლთან მეტისმეტად ახლო მიჩოჩება საშიშია! განსაკუთრებით – დიდად გაბანჯგვლულთათვის, თუნდაც ბალნის ხშირი საფარველი მართლაც ბედნიერების მომტანი იყოს!

დიახ, გოჯას ცოლი, დილაგარდისა, მარჯვე ქალი იყო; ქმარზე საგრძნობლად მაღალს, დიდდი, ჭროლა თვალები ჰქონდა და გამჭოლი მზერით შეეძლო, ადამიანში უსიამოვნო ურყოლა გამოეწვია. როცა ათასში ერთხელ მეზობელი შეადებდა მათი ძეგვით შემორაგული ეზოს ხის ჭრიალა კარს, მისალმებამდე თხოვნით იწყებდა:

– ამ შენ კეთილ ქოფაკს ვერ მოაშორებ? – თან გულში ფიქრობდა: “ამათ ქოფაკი რაღათ უნდათ ნეტავ, დილაგარდისა არ ეყოფათ!?”; მერე კი, როცა ძალღს დააბამდნენ, რა საქმისთვისაც უნდა ყოფილიყო მისული, მეორე თხოვნასაც მიაყოლებდა: – ვარდო, შენი ჭირიმე, არ გამიბრაზდე რა!

თუმცა, ქურუხაძეებთან სტუმრობა მეტისმეტად იშვიათი მოვლენა გახლდათ, მხოლოდ თარსი ტანო კი რატომღაც თვეში ერთხელ მაინც მიდიოდა – ვითომ ბიჭებისთვის სარძლოებს სთავაზობდა; დაუპატიუებელი სტუმარი თითქმის მთელი დღე რჩებოდა, რატრატებდა და რატრატებდა, მთელი სოფლის ჭორებს ჩამოფქავდა, თვითონაც ათას რასმე გამოიკითხავდა, სახლ-კარის ყველა კუნჭულს ბარგანაობით დაივლიდა... სადილსაც ქურუხაძეებთან ერთად მიირთმევდა და აინუნშიც არ აგდებდა დილაგარდისას ბრაზით აკვესებული თვალების რისხვას.

ჰო-ჰო, რა ავი ქალის სახელი ჰქონდა გავარდნილი დილაგარდისას! სულ ჩახმანშეყენებული იყო, მოთუხთუხე ქვაბივით მარად აღგზნებული, შვილებსაც კი ქმრის წინააღმდეგ ამხედრებდა:

– მიდი, უთხარი მაგ თავმკვდარსა, ნავავი ხარ-თქო!

გოჯასპირი განგებ იყრუებდა თავს, მაგრამ ზოგჯერ ვერ მოითმენდა და შეუტევედა ცოლს:

– ქალო, დააყენე ეგ მყრალი ენა, თორემ გისვრი ფანჯარაში! – ცოლს სახელით არასდროს მიმართავდა, მხოლოდ: “ქალო!”; ხშირად ამბობდა, მე შინ ორი ქოფაკი მყავსო, მეორეში დილაგარდისას გულისხმობდა.

მაღალი ქალი იყო, ტანსრული, მარად წარბშეკრული; იმისი მჭექარე ხმა ლამის სოფლის მეორე ბოლოში ისმოდა!

გოჯასპირს, რომელსაც ყველანი გოჯას უწოდებდნენ, უკვე შუახნისაც ეთქმოდა, როცა სოფელში გამოჩნდა. რატომღაც განცალკევებით, სოფლის ზემო უბნის ბოლო სახლებიდანაც ასიოდე მეტრის მოშორებით, მდინარის პირას, ამადლებულ ფლატეზე, მოზრდილ ადგილს ძეგვის ღობე შემოავლო, შუაში ჩადგა რაღაც ხუხულის მსგავსი, ნაყარნუყართ შეკოწიწებული, ერთი წლის შემდეგ კი მთის მიყრუებული პატარა სოფლიდან ცოლიც მოიყვანა – თავისაზე ბევრად

ახალგაზრდა, ზორბა, ორბისთვალეობა. ერთმანეთის მიყოლებით ხუთი ვაჟი აჩუქა გოჯას ვარდომ: შოთა, ანზორ, ბარნაბა, ბიძინა და ზაურ.

ოჯახის ზრდასთან ერთად გოჯა სახლსაც აფართოებდა; სადაც კი რასმე მოიხელთებდა, – ფიცარს, ბოძს, თუნუქის ფურცელს, მავთულს, ჟანგიან ლურსმანსაც კი, – ყველაფერს ჩუმიად შინისკენ გააცუნტულვებდა. ყველამ იცოდა მისი ხელმრუდობის ამბავი, მაგრამ გოჯა იმდენად მოხერხებული იყო, ერთხელაც ვერ დაიჭირეს. ცოლი მაინც უკმაყოფილოდ ეჯიჯლინებოდა, უგერგილოს ეძახდა და არ ასვენებდა, აიძულებდა, დღედაღამ ეწანწალა რაიმეს გამორჩენის იმედით. ცოლიც ხშირ-ხშირად ჩამოივლიდა სოფელს და ნათხოვრობდა ჩაქუჩს თუ ნაჯახს, ძალაყინს თუ წერაქვს და ათას სხვა წვრილმანსაც. ნასესხებს უკან არასდროს აბრუნებდა და, ცხადია, ბევრ ოჯახში სათხოვნელად მისულს, უკან უარით გამოაბუნძულვებდნენ. დიახ, თითქმის ყველასთან პირშავად იყო და თითქოს აღარ მიესვლებოდა, მაგრამ დილაგარდისა ისევ და ისევ უტიფრად მიადგებოდა ხოლმე რომელიმე ოჯახს, რომლისგანაც უკვე რამდენჯერმე ხელცარიელი გაისტუმრეს – აბეზარი ბუზივით არ ასვენებდა... მარად თხოულობდა კიდევ “სესხად”: ერთ ჭიქა ბრინჯს, ერთ კოვზ მარილს, რამდენიმე ნატყვ შაქარს... მეზობლები მაინც ხშირად უმართავდნენ ხელს – იქნებ უფრო ფასეული რამ არ მოგეპარონ ქურუხაძეებმა და ჯანდაბას, წვრილმანს არ დაეუჭერთო... თან მოსამადლიერებლად ატანდნენ საჩუქრად ნახმარ ტანსაცმელსა და ფეხსაცმელს, გადასაგდებლად განწირულ თუ უხმარ ნივთებს...

ამასობაში ბიჭები იზრდებოდნენ, თანდათან იზრდებოდა გოჯას სახლიც – ემატებოდა მინაშენს მინაშენი და ეს, ყოველგვარი გვერდისა და გააზრების გარეშე, სტიქიურად მზარდი შენობა ტყეში ქურდულად მოჭრილი ხეებით, მდინარის პირას გამონარიყი მორებით, ნაპარავი ფიცრებითა და თუნუქის ნატყვებით შეკოწიწებული, მართლაც უცნაური სანახავი გახლდათ.

ოჯახიც უცნაური იყო. ჯოგასპირის აქ დაფუძნებიდან, როგორც მოგახსენეთ, ოც წელზე მეტი გავიდა და მცირე ბოსტანიც კი არ ჰქონდათ, ბაღის გაშენებაზე ხომ ზედმეტია ლაპარაკი, მხოლოდ შემთხვევით ამოსული და გაზრდილი მამალი თუთის ხე იდგა ეზოს შუაგულში. უღარდელად აშრიალებდა მწვანედ აქოჩრილ ვარჯს და დაჰყურებდა ზევიდან ეზოში მორბენალი ბავშვების ჟრიამულს. ოჯახის დიასახლისიც მასავით უღარდელი იყო, კერძის შესაკმაზი მწვანლისთვისაც კი დილაგარდისა რომელიმე მეზობელთან სათხოვრად ან თვითონ მივიდოდა, ან, უმეტეს შემთხვევაში, გააქცუნებდა ხოლმე ერთ-ერთ ვაჟს “საშოვარზე”; ბიჭიც არ იწუნებდა თავს დამამცირებელი თხოვნით და პირდაპირ მეზობლის ბოსტანს ესტუმრებოდა... წვრილწვრილ ქურდობაში ხუთივე ბიჭი იმდენად გაიწაფა, რომ ოჯახი არც ხილ-ბოსტნეულის უკმარისობას გრძნობდა, არც – კაკლის, გოგრის, თაფლის, ჭყინტი სიმინდის, ასევე – ქათმისა და გოჭისაც; სადამოსპირს გზააბნეულ თხას, ცხვარს თუ ხბოსაც არ ტოვებდნენ უყურადღებოდ და ღია ცის ქვეშ ღამის გათენებას “გადაარჩენდნენ”... გაზაფხულობით მოზრდილი ეზოს ერთ კუთხეში ცოტა კარტოფილს თუ დათესავდნენ, რაიონის ცენტრში იაფად იყიდდნენ ხუთიოდე გოჭს, რამდენიმე დღით შესაჩვენად დააბამდნენ, მერე კი ღობის გადაღმა გაუშვებდნენ და სრულ თავისუფლებას ანიჭებდნენ შემოდგომის მიწურულამდე ან ბევრად გვიანობამდეც – სანამ არ მოთოვდა. ყველა ღორს ძველი კატორღელივით უშნო დამლაჰქონდა ამომანთული გვერდზე – დიდი ასო “ფ” – და კაი დედამამიშვილი იყო ვინმე და ამ ღრუტუნებისთვის თუნდაც ხმამაღალი სიტყვა ეკადრებინა, არამცთუ კენჭი ესროლა ან წკეპლა დაეკრა. არადა, გოჯას ღორებს აკლებული ჰყავდათ სოფელი – პატრონებივით საოცარი ნიჭი აღმოაჩნდებოდათ ხოლმე სხვათა ბოსტნების დალაშქვრისა, დიდად დაოსტატებულნი იყვნენ ღობე-მესრების გარღვევაში და ფრიად სახელგანთქმულნიც. თუკი რომელიმე ბაღ-ბოსტნიდან ისმოდა პატრონის წყევლა-კრულვა ღორების პატრონთა ჯიშ-ჯილაგის მისამართით, ასე აოხრდეს და ღმერთმა არ გაახაროს, როგორც ჩემი ბოსტანი მოსპეს და გაანადგურესო, შეიძლებოდა დაბეჯითებით გვევარაუდა, რომ ამის მიზეზი სწორედ გოჯას ღორების მორიგი გმირობა გახლდათ. აბა, რა ქნას პატივცემულმა პირუტყვმა, ის ხომ ღორია, სანაქებო მადა აქვს და, თუ პატრონს ღვთის ანაბარა ჰყავს მიგდებულნი, დღეში ერთხელაც კი არაფერს აჭმევს, საკუთარ თავზე თვითონვე აღარ იზრუნოს?... მხოლოდ “გოჯას მინდორზე” ბალახის ძოვებითა და ძირხვევების ამოჩინებით მუცელს ვერ ამოიყო-რავდნენ. დიახ, მოზრდილ მინდორს, მოქცეულს ქურუხაძეთა საცხოვრისსა და სოფელს შორის, სწორედ ამ სახელით მოიხსენიებდა მოსახლეობა. სოფლის ნაძრახ ადგილად გადაიქცა გოჯას მინდორი, განსაკუთრებით მწვემსათვის და, საძოვართა სიმცირის მიუხედავად, აქ ნახირის ძოვებას ერიდებოდნენ. მიზეზი მარტივი იყო: იცოდნენ – წუთით რომ თვალი მოეცილებინათ საქონლისთვის, დადარაჯებულ ქურუხაძეთაგან ერთ-ერთი მაშინვე ოსტატურად “ააოთქლებდა” ხბოს, ან, თუ მოიხელთებდა, ძროხასაც კი... წამიერად შედენიდა ეზოში, მერე – ფიცრულში; იქ დაესოდნენ შინ მყოფთაგან ყველანი, დაკლაგდნენ და ნახევარ საათში მოტაცებული საქონელი “გამქრალი” იყო. დანაკლისი გინდაც შეემჩნია მწვემს, ქურუხაძეთა ეზოში ვინ გაბედავდა შესვლას: ვარდოს რომ თავი დაგანებოთ, უზარმაზარი, ხბოს ხელა ნაგაზი დღედაღამ აშვებული იყო და ბოხი ხმით ჰყეფდა – რას აჭმევდნენ ნეტავი, თვითონ რომ სულ სამათხოვროდ ჰქონდათ საქმე? თუმცა, ძაღლი რაც უფრო მშვიდია, მით ავია...

ისე კი დილაგარდისა ფრიად გემრიელ კერძებს ამზადებდა; ხშირად შვილებს საჭმელს რომ ურიგებდა, ხელში ნახშირი ეჭირა და მათ შუბლზე ჯვარს უსვამდა, რათა სცოდნოდა, რომელს

მისცა და რომელს არა – ბიჭები ერთმანეთს არ აცლიდნენ, ძიძგილაობდნენ, ზედმეტის წაგლეჯას ლამობდნენ. ერთხელ უფროსმა ბიჭმა – შოთამ – იცუღლუტა, ჩუმად მოიწმინდა ნახშირი შუბლიდან და მეორედ ჩადგა რიგში, მაგრამ ოინი ჩაუმწარდა – ნაქურდალი მოხარული სიმინდი რომ არ ეყოთ, მიხვდნენ და გოჯამ გემოზე მიბერტყა... ისე კი ბიჭები მშვიდრები არასდროს იყვნენ და მოზრებივით მუტრუკები დაიზარდნენ; სახითაც რომ დედას დაემგვანენ – დიდრონ ჭროლა თვალებს აბრიალებდნენ, კეხიანი ცხვირები ძალიან უხდებოდათ, გაუკაცურ იერს აძლევდათ. დიახ, სამზარეულოში ტრიალი იყო ვარდოს საყვარელი საქმიანობა, თუ, რა თქმა უნდა, სიტყვით გულის მოფხანას არ ჩავთვლით – მისი ლანძღვა-გინებაში გაგარჯიშებული ხმა ლამის მთელ ჭადარდიდს ეფინებოდა ხოლმე და ისე შეჩვეულნი იყვნენ სოფლელები, ეს ჭექა-ქუხილი მთელ დღეს ჩვეულ ფონად გასდევდა და ყურადღებას აღარავინ აქცევდა.

ხოჯაერ კი დილაგარდისა თაფლივით დადნებოდა და ქმარსა და შვილებს ენის მოჩლექით ელაპარაკებოდა, ყველას საკოცნელად ეტანებოდა. უფრო ხშირად კი ყოველ წვრილმანს შეეძლო, წონასწორობიდან გამოეყვანა და მერე მთელი დღე ღვარძლიანად ანთხევდა გესლს.

გოჯა ამ დროს ხმას არ სცემდა ცოლს და დამსახურებულ თუ დაუმსახურებულ საყვედურებს გაეცლებოდა ხოლმე – სახლიდან გარბოდა, უფრო ხშირად – ტყეში, ტყეურივით ცხოვრობდა, რადგან მეგობარ-ამხანაგები არ ჰყავდა და სოფელში არ უყვარდა გასვლა, მხოლოდ აუცილებელ საქმეზე, მაგალითად, ტყვიაწამლის და თამბაქოს საყიდლად თუ ნახავდი კოოპერატივის მაღაზიაში. ხშირად დადიოდა სათევზაოდ, სულ უფრო შორს აჰყვებოდა ჭადარდიდხევეს აღმა: სოფლელები ჩიოდნენ, რაც გოჯასპირი დაესახლა მდინარის პირად, შიგ თევზი გაწყდაო; ტყეშიც დაწანწალებდა თოფით, მგალობელ ჩიტებსაც არ ინდობდა.

როცა გოჯასპირი ჭადარდიდს დაფუძნდა, დაემუქრნენ: თუ კოლმეურნეობაში არ შემოხვალ, გაგასამართლებენ როგორც უსაქმურს და გადაგასახლებენო. გოჯასპირი კი “მთარჯულეს”, მაგრამ მხოლოდ გარეგნულად – კოლმეურნეობაში ერთი დღეც არ უმუშავია, არც – ცოლს. როგორც მრავალშვილიანი დედა, ვარდო იღებდა დანხარებას, ოჯახს ჰქონდა საგადასახადო შეღავათებიც, თუმცა არასდროს არავითარი გადასახადი არ გადაუხდიათ.

წვრილმანი ქურდბაცაცობის გარდა, სოფელს გოჯასპირისგან ცუდი არაფერი ახსოვდა; პირიქით, როცა რომელიმე მეზობელს ელექტროდენი გამოერთებოდა, გოჯას მიმართავდნენ დასახმარებლად და ისიც უარით არავის ისტუმრებდა: ჩაიცვამდა რეზინის მაღალყელიან ჩექმებს, რომელსაც თევზაობის დროს იყენებდა, დაიჭერდა ხელში რეზინის ხელთათმანებს, ბრტყელტუჩას და დაუზარლად გაემართებოდა მეზობლის საშველად. ბოძებზე აძრომაში კი ეს არცთუ ახალგაზრდა კაცი ფრიად დახელოვნებული გახლდათ. ელექტროდენის საფასურის ამკრეფი სულ ტყუილად უტალახიანებდა კარს, ერთხელაც ვერ გადაახდევინა დანახარჯის საფასური; მილიციითაც ბევრჯერ დაემუქრნენ გოჯასპირს, თითქმის ყოველ ორ-სამ თვეში ჩაუჭრიდნენ ხოლმე ხახს, მაგრამ ინკასატორი და მისი მხლებლები თვალს მიეფარებოდნენ თუ არა, ნახევარ საათში ხაზი უკვე აღდგენილი იყო. ეს “ომი” წლების მანძილზე გრძელდებოდა და მას ბოლო არ უჩანდა. ქურუხაძეებს ცუდი დრო მხოლოდ მაშინ დაუდგათ, როცა გოჯასპირი ციხეში ჩასვეს; ეს ცალკე ამბავია და შემდგომ გიამბობთ...

კარი XIII. მამუკა კალმახური და ქაიხოსრო ტურიკაშვილი

საღამოსპირს ჭადარდიდისკენ მიმავალ გზაზე მცირე აღმართში მიბღუის ავტომანქანა “ვოლგა”, – თეთრი ფერის, – ტყუილად კი არ მისცა ბატონმა ქაიხოსრომ ყიდვისას მაღაზიაში ზედმეტი 1000 მანეთი ფერის ასარჩევად! მიიწვევა მანქანა, უკან ნაცრისფერ ბუქს აყენებს მტვრიან გზაზე. სავარძლის საზურგეზე ნებიერად გადაწოლილა მისი ზორბა მფლობელი, ჭადარდიდის კოლმეურნეობის “გზა ნათელი მომავლისკენ” თავმჯდომარე, ბატონი ქაიხოსრო ტურიკაშვილი; ერთი ეგაა, ჯერ კიდევ ცხელა – სუფთად გაპარსულ სახეზე ოფლის წვეთები უბზინავს, მაღლი-მალ ისვამს მჩვრად ქცეულ ცხვირსახოცს ცხვირზე, უღვაშზე, კისერზე, მელოტზე; მოდური ჰალსტუხი თავისუფლად სუნთქვას უშლის, მაგრამ მის მოხსნას არც ფიქრობს... გივა შოფერიც მოსული ტანისაა, დათვსა ჰგავს; შავი უღვაში უფარავს პირს, ხშირი ბაღანი მოსდებია მსხვილ მკლავეებს, მუქ ბურქად მოუჩანს გაღვილი მძლავრი მკერდიდან; თავზე, “უფროსისგან” განსხვავებით, ჯაგარა, მოკლედ შეკრეჭილი თმა თითქმის წარბებამდე უწევს. ისიც ოფლად არის გახვითქული, დაბალ შუბლს წამდაუწუმ იმშრალებს სახელოთი...

წინ გამოჩნდა მიმდოღავი მუქი წერტილი – ვიღაც ფეხებს მიაფრატუნებს; მხარზე თოხი გაუდგია, ალბათ ყანიდან შინ ბრუნდება, დაღლილი.

როცა “ვოლგა” მამუკა კალმახურს წამოეწია, ბატონმა ქაიხოსრომ მძღოლს მანქანა გააჩერებინა.

მამუკაც გაჩერდა, მანქანას მოხედა. მაგის კაცი არ არის ხოსრო, რომ პატივი დასდოს და შინ მისყვანად გაუჩეროს ავტომობილი: “ჩემო მამუკა, მთელი დღის თოხის ყაყუნით დაღლილი იქნები და სახლამდე დარჩენილ ორნახევარ კილომეტრს ფეხით აღარ ივლი, ჩემი მანქანით მიგაბრძანებ შინო”... მამუკა გრძნობს, აქ სხვა მიზეზია: ერთი კვირის წინ სოფელს მოვიდა სატი-

რულ-ჰუმორისტულ ჟურნალ “ნიანგის” ნომერი, რომელშიც სოფლის თავკაცები, მათ შორის უპირველესად – ჭადარდღის კოლმეურნეობა “გზა ნათელი მომავლისკენ” თავმჯდომარე, ბატონი ქაიხოსრო ტურიკაშვილი, მშვენივრად იყვნენ დახასიათებულნი, ვითარცა დიდად მოამბგენი საკუთარი ჯიბისა და კუჭისა, რა თქმა უნდა, სოფელთა ხარჯზე; მათი ხრიკებიც იყო დაწერილებით ჩამოთვლილი... კრიტიკული კორესპონდენცია ფსევდონიმით, მგელიკა ჭადარდღელის სახელით იყო ხელმოწერილი, მაგრამ მთელი სოფელი მაშინვე მიხვდა, ვინც იყო ამ წერილის დამწერი.

– ძაან იბრიკები, მამუკაგ, აი! – მოღუშული ბატონი ქაიხოსრო კარს ადებს და მანქანიდან გადაუსვლელად ეუბნება.

მამუკა დიმილით აჩენს თეთრ კბილებს:

– გამარჯობა, როგორ ბრძანდები? – პასუხი რომ ვერ მიიღო, გააგრძელა: – ხოსროგ, აბა, შენს მეტი ვინ ამბობს ამასა? ვინმეს უფროსი ვარ და დამიჩაგრია?

– განა დამაფიწყდა შენი გათამაშებული ოინბაზობა, ახლა კიდევ გაზეთშიც საქვეყნოდ გამომაჭენე ხომ? ჩემთან ხუმრობას ბედავ, დიდი კაცი გგონია თავი! – თვალებს უქაჩავს ბატონი ქაიხოსრო.

– არ გაგიგია? ქალაღი მომივიდა: მომავალი კვირიდან შაჰის კარზე დიდვაზირად მნიშნავენ! – გაიცინა მამუკამ, აღარ დაუწყო დაზუსტება, რომ წერილი ჟურნალში იყო გამოქვეყნებული და არა გაზეთში. – მაშ, რა გეგონა, დიახაც, მაღალთან მაღალი ვარ და დაბალთან დაბალი!

– მაშ მე დაბალი გგონივარ, არა?! – კიდევ უფრო მოიქუფრა ბატონი ქაიხოსრო, შეუბღვირა: – რად მიყურებ ეგრე?

– მაინც როგორა?

– რა გაცინებს, კბილებს რასა კრეჭ?!.

– მომწონხარ და იმიტომა!

– მოგწონვარ?... – ბატონი ქაიხოსრო, ცოტა არ იყოს, დააბნია მამუკას სიტყვებმა.

– ჰო, ხოსროგ, შენი გაბრაზება მომწონს, გიხდება, ხომ იცი, კიდევ გაბრაზდი რა!

– შენა გიჟი ხარ, გიჟოვტა გვაკლდა სოფელში სწორედ! ამა ქვეყნისა არა ხარ, ღრუბლებში დაფრინავ... უმაქნისო, დამცინი კიდევ? ჭკვიანად იყავ, შე ნაბიჭვარო, ჩემთან ეგეთი რამეები არ გაგივა! შენ მარტო გივა გეყოფა, ცოცხლად გადაგყლაპავს! – აღუღებული ბატონი ქაიხოსრო შოფერს მიუტრიალდა: – მიდი ერთი, დაელაპარაკე!

გივა შოფერი, მოხვერივით მუტრუკი, ზღაზვნით გადმოვიდა მანქანიდან და მამუკასკენ უნდილად გაემართა...

გივა მამუკას მონათლულია.

გივას ცოლი – ლალი – ორი წლის მოყვანილი ჰყავს; ცოლმა უკვე მოასწრო ტყუპი ბიჭების დაბადება და ახლა ისევ ფეხმძიმედაა. გივას ჩხუბი და აყალმაყალი ადრეც არასდროს იზიდავდა და ახლა ხომ განსაკუთრებით გაურბის. მაღალი არ ეთქმის, სიგანე კი ისეთი აქვს, ლამის სიმაღლეს გაუტოლდეს; სქელი კისრის გამო თავი პირდაპირ მხრებზე ჩანს მიბმული თუ ზედ დადგმული.

კარგა ხანს გივა გულგაწყალებული იყო: ყველა, ვისაც არ ეზარებოდა, ყოველ ნაბიჯზე იმას ეკითხებოდა, რატომ დროზე არ დაქორწილდებიო, ასეთი კაი ბიჭი ხარ, უარს ვინ გეტყვის ქალზეო...

ერთხელ ქალაქს იყო რაღაც საქმეზე (მაშინ სატვირთო მანქანაზე მუშაობდა) და, როცა სოფელში ბრუნდებოდა, გზაზე, ჭადარდღისხევის ხეობისკენ გადასახვევზე, ერთმა ყაყაჩოსავით წითელკაბიანმა ქალიშვილმა ხელი აუწია:

– წამიყვანე, შენს სოფლამდე მაინცა!

– წაგიყვან, უეჭველად წაგიყვან; ეგეთ გოგოს, სადაც მიბრძანებს, იქ წაგიყვან! – გაუღიმა გივამ და კაბინის კარი გაუღო. – მაინც, საიდან იცი, სადამდე მივიღივარ?

ჩაისვა გოგო კაბინაში, გზაში საუბრობდნენ. გაიგო დაწვრილებით ამ ქალიშვილის ამბავი, – ლალი რქმევი; თურმე ჭადარდღისხევის ხეობის ერთი ზედა სოფლიდან იყო, სკოლა ახალი დამთავრებული ჰქონია, გორში გათხოვილ უფროს დასთან სტუმრობდა. პედაგოგიურ ინსტიტუტში მისაღები გამოცდები ჩაუბარებია, მაგრამ ქულები დაჰკლებია, ვერ ჩარიცხულა და ახლა შინ ბრუნდებოდა. სხვა დროს გივა არ დაინტერესდებოდა მაინცდამაინც, მაგრამ ახლა გოგო თვალში მოუვიდა, ხშირ-ხშირად შეხედავდა... ჯიშინი ჩანდა: მაღალი და ტანსრული იყო, ბრაქიანი მკერდი კაბაში ვერ ეტეოდა; შავ თვალებს რომ შეანათებდა, გივა თვალს არიდებდა და ისევ გზას მიაჩერდებოდა...

შევიდნენ ჭადარდღიში. გივამ უთხრა, კარგი გოგო ჩანხარ, ბარემ შენს სოფელში აგიყვან, მაგრამ ბენზინი იქამდე არ მეყოფა, უნდა ჩავასხა, ცოტა ხნით ერთ ადგილას მივიდეთო. ლალის სხვა რაღა გზა ჰქონდა, დაჰყაბულდა.

გივამ გააჩერა საკუთარი სახლის წინ მანქანა, ჩამოვიდა, გააღო ფართოდ ჭიშკარი, შეაგორა მანქანა ეზოში, ჭიშკარი საგულდაგულოდ დააკეტა, მერე ხანგრძლივად დააპიპინა და დევის ხმით დაიყვირა (თვითონ ტანად დათვსა ჰგავდა!):

– ხალხო!.. გამაიხედეთ გარეთა, ხომ არ ამამწყდარხართ!.. ერთი ნახეთ, რა პატარაძალი მოგეყვანეთ!.. ქალი კი არა, ნატვრისთვალაია!

მთებმა მთაკაცის ძახილს აქეთ-იქიდან ბანი მისცეს, გიგას შინაურები ეზოში გამოეფინნენ, მზემაც ღრუბლებიდან ცნობისმოყვარედ გამოიჭყიტა...

ლალი შეცბა, გადმოხტა კაბინიდან და უნდოდა, გაქცეულიყო, მაგრამ ვინ გაუშვებდა!..

აუვარდა ტირილი...

– გოგონა, რა გატირებს? – დაუყვავა ლალის გიგას მამამ ნოშრევანმა. – ნუ გეშინია, აქ უბატონოდ ხმას ვერავინ გაგცემს!

ლალიმ მადლიერი თვალები მიაშუქა.

– ჰო, ეგრე, გენაცვალე... გინდა, ერთ ამბავს გეტყვი? მომისმინე... ერთი ქალი მეხუთედ გათხოვდა. “რა გატირებს, ქალო, რამ შეგაშინაო”, – უთხრეს. “მე რაღა შემაშინებს, მაგრამ ეგრე არის წესად და იმიტომ ვტირიო...” შენ მერამდენედ თხოვდები?

როგორც პოეტები იტყოდნენ, ლალის ტუჩებზე ნაზი ღიმილის ვარდი გაიფურჩქნა...

ერთხელ რაღაც საქმეზე მივიდა მამუკა კალმასხაური გიგასთან და მისდა უნებურად ცოლქმრის ალერსს შეესწრო...

შეშურდა გიგა შოფრისა!

ლალი ქმარს ჰკოცნიდა:

– უნდა შეგჭამო!

– ვინა ხარ შენ, ქალო, ეგეთი გაუმაძღარი?

– მე მგელი ვარ, მშვიერი მგელი, უნდა შეგახრამუნო!..

– ჰო, კარგი, ოღონდ უცებ ნუ გადამყლაპავ!.. ნელ-ნელა, ნელ-ნელა... ნახად, ნახად...

– რა გეშვებდობდა უჩემოდ, ბიჭო!.. ვინ გაგაბრაზებდა ჩემზე უკეთ, ბიჭო!.. ვინ მოგფხანდა ასე კარგად ზურგს, ბიჭო!.. ვინ მოგეფერებოდა ასე ტკბილად, ბიჭო!.. მე ძალღი ვარ, ქოფაკი, ღრ-რ!.. უნდა ვიკბინო აი აქ, კისერში, ნახად, ნახად... უჰ, რა თბილი ხარ, ბიჭო, რა გემრიელი ტუჩები გაქვს, ბიჭო, რა ღონიერი მკლავები გაქვს, რა ტკიპასავით მომეკარი, ერთ არსებად გადავიქცეით, ბიჭო!..

მამუკა ჩუმად უკანვე გამობრუნდა, არ უნდოდა, ოჯახური სიამტკბილობა დაერღვია...

გზად მამუკა შურით არა, მაგრამ მაინც გულისტკივილით ფიქრობდა: “ამ ბანჯგელიან დათვს ჩემზე ბევრად უკეთესი ბედი ჰქონია, თუმცა საჭის ტრიალის მეტი არაფერი იცის, სკოლაც კი არ დაამთავრა... ისე კი კარგი ბიჭია ჩემი ნათლული... ყველას აქვს ბედნიერების უფლება... მაგრამ, ეტყობა, არც ამ ერთი შეხედვით ბედნიერ ოჯახშია ყველაფერი დალაგებული... გიგას გაუთხოვარი და – ძმაზე ათი წლით უფროსი, გუგულა – და ლალი რატომღაც მაინცდამაინც ვერ შეეწყვნენ ერთმანეთს... საკვირველია, ორივე თითქოს რბილი ხასიათისაა, არც სიკეთე აკლიათ და რა ვერ გაიყვეს?”

გიგა ჩუმად აძლევდა ხოლმე ფულს დას, გუგულას: “აჰა, მიეცი ლალის, უთხარი, კაბა იყიდოს ან სხვა რამე” – იქნებ მათ შორის კეთილი დამოკიდებულება დამყარდესო...

გუგულა გამორათმეგდა ფულს და მოწყალედ “ჩუქნიდა” ლალის...

ლალი ნაჩუქარ ფულს გიგას აძლევდა – მოიხმარეო...

სწორედ ეს გიგა შოფერი ახლა თავდახრილი მიემართებოდა მამუკასკენ; სახეში არ უყურებდა, გზას დასცქეროდა.

მამუკას შეეცოდა გიგა, მხრიდან თოხი ჩამოიღო და ხოსროს გასაგონად ყასიდად დაუყვირა:

– შენ რაღა ატკავებია, ხომ არ გინდა, თავი გაგისეთქო?

შეფიქრიანებული გიგა შეჩერდა, ერთი შეხედა ნათლიას, შემდეგ კეფა მოიფხანა და ბურტყუნით გაბრუნდა უკან.

– აი, შე დაბღურო, მაგ ღობემძვრალამ შეგაშინა? – ებგერა შოფერს ბატონი ქაიხოსრო.

– ჩემთან რა გინდა? – ხელები გაასავსავა გიგამ. – მე მაგასთან საქმე არა მაქვს, აგე, დგას და გიცდის! მიდი, გადადი!

გაცოფებულიმა ბატონმა ქაიხოსრომ კარი მოიჯახუნა და გიგას დაუყვირა:

– დაქოქე!

მანქანა ბღუილით მოწყდა ადგილიდან...

მამუკამ თვალი გააყოლა, გაეღიმა, შემდეგ თოხი მხარზე გაიღო და ისევ გზას გაუყვა.

მიდის და გამომშრალ, მტვრიან გზას დაჰყურებს... მისი ფიქრი ხან წინ გაიჭრება, შინ გადაახტუნებს, ოჯახში, ხან – უკან, ცხოვრების განვლილ გზას გასცქერის, ზომავს და წონის... არა, წინ მაინცდამაინც არ ეჩქარება, უფრო სწორედ, სრულებით არ ეჩქარება და ხოსროს მართლაც რომ შესცოდებოდა და შეეთავაზებინა, მანქანით წაგიყვან, დადლილი ხარ და ხუთ წუთში შინ იქნებიო, უთუოდ უარს ეტყოდა... ის კი არა, იქნებ განგებ იხანგრძლივებს გზას კიდევ, რათა უფრო გვიან მივიდეს შინ... მე შენ გეტყვი, მზეინარი, გახარებული, მაშინვე შეფრთხილდება მის დანახვაზე: “ახლავე, ახლავე, შენ გენაცვალე, აგერ ცხელი წყალი მოგიმზადე, ჯერ ათი წუთით წამოწე და დაისვენე... ახლა სწრაფად დაიბანე ხელ-პირი, მე დაგისხამ წყალს, ბარემ წელამდე გადაიბანე ოფლი, მერე – ფეხებიც ჩაყარე ნელთბილ წყლიან ტაშტში... მერე სუფრას მივუსხდეთ ერთად, გემრიელად ვისადილოთ და ვივანშმოთ კიდევცა... შენი საყვარელი ხინკალი

ბლომად გაგაკეთე, ვიცოდი, ამ დროს მოხვიდოდი, ახლახან ამოგყარე და ჯერ ქაფქაფაა... ჯერ ეს ერთი არაყი დაურტყი! თუ ლუდი გირჩევნია? გოდერძის საგანგებოდ ამოვატანინე კოოპერატივიდან... ბოდიში, დიდი ბოდიში, რომ საგზაალი არ გაგატანე დილითა, არც სამხარი გამოგიზახენე ბავშვის ხელით შუადღეზე... თან ტკბილად ვისაუბროთ..."

მამუკას მწარედ ეღიშება და უნებურად გვერდზე აფურთხებს...

დღეს კიდევ არა უშავს, ზაფხულია და დაღამებამდე შორია, სადილ-გახშამი თუ არ დახვდება, ერთ-ორ კვერცხს მოტაფავს ხელად, ერთ ნაჭერ ყველსაც წაატანს, ცხელ ჩაის დაყოლებს და მეტი არც სხვა რამ უნდა... ისეც ხშირად მომხდარა, რომ, მაგალითად, გვიან შემოდგომაზე ტყეში შეშის ჩამოსატანად დილაბინდში წასული, გვიან საღამოს ბრუნდები შინ – დაღლილ-დაქანცული, მთელი დღის მშვიერ-მწყურვალნი... და შინ გეხვდება უჩვეულო სიჩუმე – ყველანი სადღაც გაკრეფილან... კი, ბატონო, შეილება გასართობად წავიდნენ – კინოს ნახვენ, მერე ერთად შეიყრებიან, ხუმრობენ, ლაღობენ... ცოლი სადღა დაიკარგა? მაგიდაზე კერძი მაინც იდგეს გამზადებული, პურიც კი არ არის, რომ წაილოღნოს კაცმა... წამოწვები ლოგინზე გაუხდელად, დაღლილ ხელ-ფეხს ასვენებ...

უკვე სიბნელეში შემოვა მზევინარი, აანთებს სინათლეს და პირველად კუთხეში მიდგმულ კალათს ახდის გადაფარებულ გახეთს:

– ეს რა ნაგავი მოგიტანია?

– მანჭკვალაა, ვითომ პირველადა ხედავ!

– არ დაგვწამლო, სადაც გინდა, იქ წაიდე!

– ქალო, მთელი დღე ნაჯახს ვიქნევდი, მერე ურემზე დაგტვირთე და თხუთმეტი კილომეტრი ფეხით გამოვიარე, ცხელი კერძი მაინც დაგეხვედრებინა გამზადებული! პური მაინც გამოგეცხო ან არადა კოოპერატივიდან ამოგეტანათ!

– ეგე, სოკოს მოსაკრეფად ხომ მოიცალე, ახლა შენ თვითონ გარეცხე და გაამზადე, მე მაგას ხელს არ ვახლებ!

– მკვდარივით დაღლილი ვარ, ქალო, და ისევ მე უნდა მოვუარო? ნამუსი აღარ გაქვს? გამზადებულს კი გემრიელად მიირთმევ! სად იყავი მთელი დღე, ისევ მეზობლებში იფხანდი ენას?

– მე ქე მაინც ხალხში ვიყავი გასული, ადამიანებს ველაპარაკებოდი, შენ კი ნამდვილი ტყისკაცი გახდი, დილიდან საღამომდე ტყე-ღრეში დაწოწილობ!

– ფუი, შენი გამომცემლის... – შეიგინები, დააგვლებ ხელს ქურთუკს და კარებს გამოიჯახუნებ – რობიზონას “ედემში” გაუთავებელ ლაქლაქს მაინც არ მოგართმევენ ცხელი ხინკლის ნაცვლად...

ახლაც ხომ არ გაუხვიოს “ედემისკენ”? ჯერ ერთ ჭირს გადაეყარა გზაზე და შინ კიდევ მარადი კბილის ტყვიელი ელის – საყვარელი ცოლი მზევინარი... ისიც რომ ხოსროსავით საყვედურრობს! უმაქნისი ხარ, შენი მტირალა ლექსები ვის რა ჭირად უნდა, ამხელა კაცს ქაღალდის საჯღაბნად გცალიათ? რაღა მზევინარი და რაღა ხოსრო ტურიკაშვილი... მაინც რა ჭირად გადაეყარა დაღლილ-დაქანცული... აფსუსი არ არის, ქაიხოსრო ერქვას? შესახედავად თითქოს კაცსა ჰგავს, მაგრამ სახელად მას ტურიკო უფრო შეეფერებოდა, გვარიც რომ ხელს უწყობს... თუ მე-ლაა? არა, წუნკალი ტურიკოა, ჭადარდიღში ზემო სოფლიდან ჩამოთესლებული... ეს პატარა სოფელი – ციხისუბანი – მდინარის აღმა მდებარეობს, ჭადარდიღიდან ხუთი კილომეტრითაა დაშორებული. იქ მხოლოდ დაწყებითი სკოლა იყო და ოთხი კლასის დამთავრების შემდეგ ხოსრო ჭადარდიღის საშუალო სკოლის მეხუთე კლასში მოვიდა. ზამთარში დიდთოვლობისას სახლიდან შორი გზის გავლა ბავშვისთვის ჭირდა და ხოსრო მამუკას მამინაცვალთან დადგა ბინად, მხოლოდ დასვენების დღეებისთვის ბრუნდებოდა შინ, მშობლიურ სოფელში. ხოსრო ლტაკი, უბირი ოჯახიდან იყო, მის გარდა კიდევ ოთხი შვილი ჰყავდათ მის მშობლებს და მამუკას მამა არაფერს ახდევინებდა ხოსროს მდგმურობისთვის; ის კი არა, დღეში სამჯერ კერძსაც უწილადებდნენ, ვითარცა საკუთარი ოჯახის წევრს. ხანდახან ტურიკოს მამა თუ მიუტანდათ ხოლმე ერთ თავ ყველს, ერთ ქილა ერბოს ან თაფლს... მოკრძალებული ბიჭი იყო ხოსრო, ხმას ვერ ამოადებინებდი... ახლა რომ გაბღენძილი დადის და ყველას ბოხი ხმით ელაპარაკება, მაშინ უფროსისთვის თვალეში პირდაპირ შეხედვისა რცხვენოდა. დღეს თვით გახდა “უფროსი”, ვერ იცნობ, ისე შეიცვალა ნირი! ყოყლოჩინა გახდა, ბრექია, ამაყოლს, რომ რაიონში ყველა იცნობს, ყველა ეგრეთწოდებული “ხელმძღვანელი მუშაკი” მისი ძმაცაცია: ზოგის შვილის ნათლიაა, ზოგს თვითონ მონათველია შვილები... ნუთუ მთელ სოფელში კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ უკეთესი ვერავინ მოძებნეს? დიდი ნიჭ-უნარით ხოსრო არასდროს ბრწყინავდა... კარგად ახსოვს მამუკას: რამდენჯერ ხოსროს მამა მისულა მასწავლებლებთან ძღვენით – კლასიდან კლასში ძლივს გადაფორთხდებოდა ხოლმე ბატონი ქაიხოსრო! ბეჯითი კი იყო, მაგრამ უჭირდა სწავლა, ბოლო კლასშიც კი გამართულად ვერ კითხულობდა, ტუჩებს აცმაცუნებდა. მამუკა ორი კლასით წინ იყო და თითქმის ყოველდღე ხოსროს ამეცადინებდა, უხსნიდა მაგალითებს შინაური დავალებზე ბიდან... მამუკამ საშუალო სკოლის დასრულების შემდეგ სწავლის გაგრძელება უსახსრობის გამო ვეღარ შეძლო და კოლმეურნეობაში დაიწყო მუშაობა მჭედლის შეგირდად მისი უფროსი მეგობრის, მიხას, მამასთან, ტარიელასთან. მიხაც უფრო ადრე შეგირდობდა საკუთარ მამასთან, მერე და მერე კარგი მჭედელი დადგა, მამუკამ კი გული ვერ დაუღო, თან იმდენი ჯანიც არ

მოსდევდა – მიძიმე სამუშაო იყო – და ისევ თოხი და ბარი აიღო ხელში... უფრო კი ხელში კალამი ეჭირა და მოძალებულ სახეებს, სტრიქონებს ქალაქზე მიუჩინდა ადგილს... დიდი სურვილი ჰქონდა, ქალაქს ესწავლა უნივერსიტეტში ფილოლოგიურ ფაკულტეტზე, დიდხანს ელოდებოდა ამ ოცნებას, მაგრამ წლები გადიოდა, ოცნება კი ოცნებად რჩებოდა, მეგრე კი ჩაიფერფლა, უკვალოდ გაქრა – დაოჯახდა... გაბედნიერდა!.. ფუი ეშმაკს, ამას თუ გაბედნიერება ჰქვია! ხოსროს კი მეტი მიზანსწრაფულობა, მეტი სიჯიუტე თუ სიკერპე აღმოაჩნდა – ქალაქს წავიდა, სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში მოისურვა სწავლის გაგრძელება! პირველ წელს ვერ ჩაირიცხა; ქალაქის ერთ-ერთ სანერგეში მუშად გაფორმდა და მეორე წელს, დაუსწრებელ განყოფილებაზე, მართალია, გაჭირვებით, მაგრამ მაინც მოხვდა – ეს საოცრება მამამისის მიერ სოფლიდან ჩამოტანილი “დიდი ხურჯინის” წყალობაც იყო. უმაღლესი განათლების ტაძარში ცოდნის დაუფლებას, უფრო ზუსტად – სანუკვარი დიპლომის ხელში ჩაგდებას, ათ წელზე მეტი მოანდომა... ვინ იცის, რამდენი იცოდვილა, მამამისს რამდენი “ხურჯინის” ჩატანა მოუწია ლექტორ-მასწავლებლებთან, მაგრამ, ბოლოს და ბოლოს, ხოსრომ საწადელ მიზანს მიაღწია – დაუსწრებელი ფაკულტეტი ჭაპანწყვევით დაამთავრა! მაშინვე მშობლიური რაიონის პარტიის რაიკომში რიგით ინსტრუქტორად დაიწყო მუშაობა, რამდენიმე წელიწადში კი – პოი, საოცრება! – სოფელ ჭადარდიდს კოლმეურნეობის თავმჯდომარედ მოველინა! და აგერ უკვე ათ წელიწადზე მეტია, ამშვენებს ამ თანამდებობას... ბედს არ ემდურის: მშვენიერი ცოლიც ჰყავს, შვილებიც, კარგი გამართული სახლ-კარიც აქვს... ახლა ბიჭს, ბესას, უნდა მიხედოს – უკვე საცოლოა და იმხელა სახლი აუშენა, რამდენიმე ოჯახიც თავისუფლად დაეტევა... ხოსროს რომ პკითხო, გაიმარჯვა! კაცი გახდა! ხოსროსთვის არავის უსწავლებია “წარმატების” მოპოვების ხერხები, მათ მან თვითონ მიაგნო – მიზანმა აპოვნინა! მიზანი კი – სიმდიდრის, კეთილდღეობის მიღწევა – სიდუხჭირეში გაზრდილი ხოსროსთვის უმთავრესი გახლდათ, ოცნების მწვერვალს წარმოადგენდა და ყოველგვარ ხერხსა თუ ილეთს იხმარდა მის მისაღწევად... და თავიდანვე მიხვდა: ამ მიზანის შესრულებას ვერ შესძლებ, თუ “ძლიერებთან”, ცხოვრების წესის დამდგენებთან არ იმეგობრებ, ბოლოს კი – ერთ-ერთი მათგანი არ გახდები! ამისთვის საკუთარი მეობის დათმობა იყო საჭირო, სხვათა ხელის ბიჭობა არ უნდა გეთაკილნა, რასაც ხოსრო იოლად შეეგუა... და “გაიმარჯვა”!.. მამუკას ადგილას რომ ყოფილიყო, ალბათ მხოლოდ ჟურნალებში კი არ გაშინაურდებოდა, რამდენიმე წიგნს გამოსცემდა კიდევ... მამუკა უმამოდ გაიზარდა და, შესაძლოა, ამის გამოც დიდად აკლია ხასიათის სიკერპე... თუმცა არა, მის ხასიათს ალბათ ძირითადად მაინც განსაზღვრავს დაბადებიდან თანდაყოლილი ბუნება... ზოგიერთებს მასზე არანაკლებ ძნელი ბავშვობა გამოუვლიათ, მაგრამ ამ გარემობას, პირიქით, მხოლოდ გაუკაჟებია მათი ძლიერი ხასიათი...

მამუკა მიდის, თავჩაღუნული დასცქერის გზას, ხანდახან რაღაც აბეზარი, უსიამოვნო აზრის მოსაცილებლად თავს გააქნევს...

კიდევ რა საფიქრალი აწუხებს? იქნებ... იქნებ სადმე წასვლა უნდა, მარტოდ დარჩენა... მარტობა – თავისუფლებაა!.. მდინარის პირად ჩამოჯდომა ყველაფერს სჯობს, არც მდელზე, მაღალ ბალახებში წამოწოლა და უძირო ცისთვის თვალის გაშტერებაა ურიგო სულიერი სიწყნარის, ნეტარი უშფოთველობის მისაღწევად... თეთრქულა ღრუბლები მიცურავენ თავისი გზით და ნელ-ნელა შენი, ერთი ჭიანჭველის, ამ ცოდვილ მიწაზე დოღვა-საწუხარი უკვე ნამცეცად გქრებნება... მთლიანად ქრება... ან თუნდაც მთაში გასეირნებას სჯობს რამე?.. “ჰაერში დაფრინავო”, – როგორ ზუსტად, შეუცდომლად გამოიცნო ამ რეგენმა ხოსრომ მისი გულისწადილი! ბავშვობაში სიზმარში ვის არ უფრენია ლაღად ფრთებგაშლილს, მომავალი ცხოვრებაც ხომ ჯერ მხოლოდ გიღიმის და ვარდისფერ, მომხიბვლელ ბურუსშია გახვეული... ის, მართალია, უკვე კარგა ხანია, ბავშვობის ასაკში აღარ არის, მისი შვილები მოზრდილები არიან, უფროსი ქალიშვილი გაათხოვა კიდევ, მაგრამ თვითონ ვერა და ვერ დადინჯდა და ახლა სიზმარში უფრო ხშირად დაფრინავს, ვიდრე ბავშვობაში – ზეცას ეახლება და ზევიდან გადმოხედავს ცოდვილ ქვეყანას, თითქოს უნდა მოწყდეს იმ ტკივილებს, უსამართლობას, გაუტანლობას, რომელიც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე უმწარებენ ცხოვრებას... დაივიწყოს დამცირება, შეურაცხყოფა, ამაღლდეს სულით და ფრენის სიამით განიქარვოს წყენაც და ბევრი სხვა გაუგებრობაც – ურთიერთ შუღლი, ბოღმა, შური და გაუტანლობა... ზევიდან ყველაფერი ლამაზი მოჩანს, განწმენდილი, თვითონაც ბავშვით მიმნდობი და ხალისიანი ხდება, ავიწყდება ყველაფერი, რაც გულის უმიძიებს და დასავიწყებელია – არის ლაღი, ფრთაგაშლილი, მპყრობელი ცისა და ხმელისა... და რომ გაიღვიძებს, ვერ კი იხსენებს, რა დაინახა, რა განიცადა ისეთი, რამაც გაახარა, მაგრამ იმ განცდილი სულის თავისუფლების გრძნობას კი მთლიანად შეუპყრია და უნებურად იღიმება... იღიმება სხვათათვის უაზროდ, გაუგებარი სიმშვიდე ეფინება მის სახეს და მიმტევებლობა იპყრობს – ამ დროს აღარაფერი ახსოვს ცუდი, უზომოდ კეთილია და მიმნდობი ყველასადმი... და უცებ ვიღაც დასწახაფლებს მის ფიქრებს, გარინდებიდან გამოიყვანს და ტკბილ ბურანს წამიერად გაფანტავს: “ადე დროზე, უკვე ლამის შუადღეა, ათასი საქმეა გასაკეთებელი! ჯერ ღობიო დაადგი, მე მაღაზიაში მივიღივარ და ჩემს მოსვლამდე მზად იყოს!” კარს გაიჯახუნებს მხეინარი, წავა და დაიკარგება – საღამომდე არ გამოჩნდება... ეს კარგიც არის და ცუდიც: კარგი იმიტომ, რომ მთელი დღე სახლში მყუდროება ისადგურებს და მისი საფიქრალი ლაღად მიედინება, შემაფერხებელი, გამაღიზიანებელი ხმა ცოლისა ხელს არ უშლის, მაგრამ, მეორეს მხრივ, მთელი საოჯახო საქმის დი-

დი ნაწილი მის მხრებს აწვება და საღამოსთვის ისე იღლება, რომ ველარაფერს წაიკითხავს, მით უმეტეს – აღარც რაიმეს დაწერის თავი აქვს...

რამდენ რამეზე უნდა იფიქრო ერთდროულად? დრო მდინარესავით შეუჩერებლად მიედინება, უფრო – გარბის თავკუთმოდოლეჯილი... ის კი რას აკეთებს? რას ეძებს და რას პოულობს? რას დატოვებს მისი წასვლის შემდეგ – ერთ, ხელით წვრილად ნაწერ მსხვილ რგეულს, რომლის თავფურცელზეც საგულდაგულოდ გამოყვანილია: “ფიქრთა თოვა”? იქნება კი ეს მისი განწყობა–განწყობილების გადმომცემი ლირიკული დღიური სხვებისთვისაც საინტერესო და მნიშვნელოვანი, ხომ არ მოეჩვენებათ, რომ წვრილმან თემებზე ხურდავდებოდა? სხვათა მრავალთა თვალში ის უფერული კაცია, რომელიც უცნაურ ახირებას აუტანია და ცდილობს, რაღაც საცოდაობის ფურცლებზე გადატანას და მით თავსაც იწონებს... და სულ აწვალებს მარად თანმდევი ფიქრი: თუ თვითონ მართლა უმნიშვნელო პიროვნებაა, როგორღა იქნება მისი ნაფიქრ-ნააზრევი სხვათათვის საინტერესო და ღირებული? გულს იმით იმშვიდებს, რომ მისი უპრეტენზიო მცირე ჩანახატები თუ ლექსები არავისთვის არის ზიანის მომტანი, არავის არაფერს უშავებს, მხოლოდ საკუთარ ჭიას ახარებს – სულ ეს არის; არც გამოქვეყნებისთვის იკლავს თავს, მეტწილად დამარხულია მისი ნაწერი, მხოლოდ გაბრიელი ეცნობა... თუმიცა... მისმა შაირებმა ერთი-ორი კი გაანაწყენა და “ტურიკოს ოინებმა” ხომ – განსაკუთრებით...

აქამდე მომცრო “ნადირს” დასდევდა, ახლა უნდა, მოზრდილი ფორმის ნაწარმოების შექმნაშიც სცადოს ბედი, გინდაც იგი მარცხის მომტანი მომდგეს... წარუმატებლობასაც თავისი ფასი აქვს, გამოცდილებას გამატებს, მომავალში შეცდომისგან უფრო ხარ დაზღვეული...

ერთი დიდი პოემა აქვს ჩაფიქრებული – “ცა და მიწა”; უკვე ღონივრად გრძნობს თავს ამგვარი ჩანაფიქრის დასაძლევად და თუ მოახერხა მისი ხორცშესხმა, უზარმაზარი იქნება ზომით და უჩვეულო ფორმითა და შინაარსით... იმდენად რთული რამ განიზრახა, რომ ხანგრძლივი დრო დასჭირდება მის დაწერას – ნელ-ნელა, ნაბიჯ-ნაბიჯ მიუახლოვდება მიზანს... მასში იქნება ლირიკული ფურცლებიც, მხიარულიც, დრამატულიცა და ტრაგიკულიც კი, – მრავალფეროვანი უნდა გამოვიდეს ფრიად, როგორიცაა ეს ჩვენი ცხოვრებაც და დაერქმევა “წუთისოფელი”... რთული სიუჟეტური ქარგა, რთული ურთიერთობანი მრავალრიცხოვან პერსონაჟებს შორის... მისი დაწერა არ იქნება ადვილი – “ფესვები” მიწაში, ყოველდღიურობაში უნდა ჰქონდეს მყარად გადგმული, ხოლო “კენწერო” – ცაში ატყორცნილი, ღრუბლებთან უნდა მეგობრობდეს, მზესთან ახლოს, რათა ფართო მზერით არწივივით ზევიდან დაჰყურებდეს არე-მიდამოს... ცხადია, დიდი ტვირთის აწევას ერთბაშად ვერ მოერევა – ნაწილ-ნაწილ შეაკოწიწებს; მთავარია, ბოლოში გავიდეს, მთლიანობაში დაინახოს, რა გამოუვიდა, შემდგომ კი ნელ-ნელა დახვეწს: ნაწილს ამოიღებს, ალბათ ბევრ რასმე დაუმატებს, შეცვლის, გააღრმავებს, – “ჩონჩხს” ფერ-ხორციტ “შემოსავს”... თუ, რასაკვირველია, ავადობამ ან უფრო უარესმა ხელი არ შეუშალა – კარგა ხანია, ყანაში ძველებურად მარჯვედ ვეღარ ირჯება და ხშირ-ხშირად ისვენებს, ვეღარც სიარულისას უჩქარებს ფეხს – მაშინვე მკერდის მარცხენა მხარეს მხვლეტავი ტკივილი ეწყება, თითქოს ხანჯლის წვერს უსობენო... იგივე ემართება წვიმის დაწყების წინ ან ქარიან დღეს – გული ეუბნება, თავს გაუფრთხილდით... ეგ არაფერი, კოჭლობით ძაღლი არ მოკვდება, მთავარია, რომ გონებას ჯერ ვერ ამჩნევს სიძაბუნეს, პირიქით – ახლა უფრო ძალუმად მოსდის თამამი სახეები და ამ ბოლო ხანს ძალიან გაახარა ახალმა თემამ – “წუთისოფელმა”, ან იქნებ სხვა სახელი შეურჩიოს პოემას – “ცა და მიწა”... გაბრიელს წაუკითხავს დაწერილ ნაწილებს – სხვა ვერაფერს ნახა, რომელიც მას გაუგებდა. საკვირველი კია, სოფელში მრავლად არიან მესაფლავეზე ბევრად განათლებულნი, მაგალითად, სკოლის მასწავლებლები, მაგრამ... მათთან ურთიერთობისა ეშინია; არა, კი არ ეშინია, დაცინვას თუ არა, მისი ჩანაფიქრის სხვაგვარად, უშნოდ გაგებასაც ძნელად ეგუება... ქალაქს რედაქციებში რამდენჯერმე იწვინა მსგავსი რამ: მისთვის სრულიად მოულოდნელად, მის ნაწერებში სულ სხვა რამ დაინახეს, რაც არც დასიზმრებია... მეტი აღარ მისულა, ფეხი ამოიკვეთა, – საკმარისი იყო, დაცინვა და დამცირება შინაც არ აკლდა!

ამ მხრივ არც შეილებმა გაუმართლეს... ყველაზე უფრო გოდერძის იმედი ჰქონდა, მაგრამ ვაგლას! გოდერძის ხელოვნების, პოეზიის მიმართ მიდრეკილება არ აქვს, რაც ძალიან საწყენია... ქალიშვილებზე უფრო კი აინტერესებს თითქოს, მაგრამ ყველაზე უფრო ჩხირკედელაობა იზიდავს, სულ რაღაცას ჩირთიფირთობს, დაშლის-ააწყობს... მთელი სოფლიდან გაჩერებული მადვიძარა საათები და სხვა რაღაცეები გოდერძისთან მოაქვთ გასაკეთებლად. ელექტროწისქვილი გაუმართა რობიზონას, ხოსროს ელექტროსაწველი აპარატებიც შეაძენინა, მაგრამ ფერმაში მწველაგმა ქალებმა სულ მალე უარი თქვეს მათ გამოყენებაზე – ვერ შეეგუეთ ამ ეშმაკის მოგონილ აპარატებს, ისევ ხელით მოწველა გვირჩევენიაო... მამის მსგავსად ისიც კოლექციონერობის სენით არის დაავადებული, ოღონდ მარკების, პეპლების, ღია ბარათების და წიგნების ნაცვლად, ხელსაწყო-იარაღების მოგროვების ჟინს არის აყოლილი. ყველგან დაეძებს სხვადასხვა ზომისა და ფორმის სახრახნისებს, გაზებს, ბურღებს, ქანჩებს, ბრტყელტუჩებს... ზოგს გაცვლით თუ თხოვებით მოულობს, უფრო კი – ყიდულობს და ამ მიზნით მაშინვე მიდის ქალაქს, როგორც კი მცირე თანხა მაინც გამოუჩნდება... მამუკა სთავაზობს, როცა ქალაქს წასასვლელია – შენთვის საგანგებოდ შევივლი სამეურნეო მაღაზიებში და რასაც დამაბარებ, ყველაფერს გიყიდიო, მაგრამ გოდერძი არასდროს თანხმდება – თვითონ ვერ მოიკლებს სიამოვნებას მაღაზიაში ერთბა-

შად ბევრი საოცნებო ხელსაწყო-იარაღის ხილვისა... “რად გინდა ამდენი, მაღაზიის გახსნას ხომ არ აპირებ?”, – ეჯიჯღინება შვილს მზევინარი, მამუკა კი ცდილობს, თვითონაც შეძლებისდაგვარად რამე შემატოს გოდერძის “კოლექციას”...

მხოლოდ შვილს კი არა, მამუკა ყველას ეხმარება, რითაც შეუძლია და ის ყველას უყვარს სოფელში, განსაკუთრებული პატივისცემით ეპყრობიან... გრძნობენ, რომ გამორჩეული ადამიანია, თუმცა თვითონ ცდილობს, იყოს “ჩვეულებრივი”, არავის აგრძნობინოს საკუთარი განათლებულობა თუ ნიჭიერება... და იმიტომ არა, რომ ძალიან მგრძნობიარეა და გაურბის გართულებებს ურთიერთობებში, არა, ის გრძნობს, რომ მრავალი მისი თანასოფელი ბევრად აღემატება მას სხვა სანაქებო თვისებებით, მაგალითად, გულადობით; მას ხშირად არ ჰყოფნის ვაჟკაცობა, პირისპირ შეებას უსამართლობას... თავს იმართლებს იმით, რომ რომელ ერთს უნდა შეერკინო, ამდენი ძალა არ აქვს, თუმცა ბევრჯერ გამოუდგია თავი და არ შეშინებია, აშკარა ძალმომრეობას წინ აღდგომოდა... მაგრამ ყოველთვის ჩახმანსშემართული ვერ იქნები, მაშინ სოფლის მილიციონრად უნდა იმუშაო... მას კი შემოქმედებისთვისაც არ ჰყოფნის დრო. ისედაც გამოუჩნდა რამდენიმე მომდურებული, მაგრამ თითო-ოროლა მისი ავის მოსურნეც კი სოფლის “საზოგადოებრივ აზრს” ანგარიშს უწევს და მამუკას ვერ უბედავს ღიად აგნოს რამე...

ხოსრო... ქურუხაშვილები... ქურუხაშვილებთან მართლაც დაძაბული ურთიერთობა აქვს: გოჯასთან იმის გამო, რომ ნადირ-ფრინველს და თევზს უმოწყალოდ ანადგურებს, მის შვილებთან კი, იმის გარდა, რომ ბავშვობიდანვე გოდერძის ჩაგრავდნენ, მთელი სოფელი აკლებული ჰყავთ და გამკითხავი არავინ არის, რადგან სოფლის “მთავრობასთან” შეხმატკბილებული არიან... ხოსრო, მაგალითად, ძმებს გააღახინებს მისთვის არასასურველ პირებს, ზემოქმედების იარაღად იყენებს... ძმები რობიზონას “ედემში” მაგრად იქიფებენ, გაიტრიტებიან, მერე არც არაფერს გადაიხდიან, სამაგიეროდ, დალეწავენ ჭურჭელს, სკამებს, ფანჯრებსაც არ დაინდობენ... მუშტარსაც დაუფრთხობენ... მართალია, გოდერძის ამ ბოლო დროს უბატონოდ ხმას ვეღარ სცემენ – ცნობილმა ქალაქელმა ქურდმა “ულვაშამ”, ანუ ზაურ იგივე კოტე (ეს ახალი სახელი დაირქვა) ქურუხაძემ, მაყვალას თხოვნით ერთი-ორი ტკბილი სიტყვა უთხრა საკუთარ ძმებს...

ჰო, კიდევ – სოფელსაბჭოს თავმჯდომარე იაკოფა ჩიტაფაფაშვილი: მამუკა მასზე გაცილებით განათლებულად მიიჩნია და რატომღაც ჰგონია, რომ “სკამს” ეცილება... მამუკა ვერაფრით იქნებოდა თანამდებობისთვის ბრძოლაში მისი მოქიშპე – პარტიის წევრი არ არის და, რაც მთავარია, თუნდაც ყოფილიყო, მისთვის ეს თანამდებობა არ იყო მიმზიდველი, სხვათა – “ზემოდან” – ნების ბრმად, უსიტყვოდ გატარებას ვერაფრით შეეგუებოდა, მით უმეტეს, თუ ეს “ნება” ითვალისწინებდა სოფელელთა შევიწროებას, დათრგუნვას, მათი ბუნებრივი უფლებების ხელყოფას ან შეზღუდვას. არა, თანამდებობა მისი საქმე არ არის, ვერაფრით აიძულებდა თავს, შემოქმედებას სხვა რაღაც საქმე შეფერხებინა – თუნდაც იოტისოდენად... ახლა კი მთელი მისი გონება იმ დიდი საქმისკენაა მიმართული და ამაზე ფიქრობს ყველგან და ყოველთვის – შინაც, გარეთაც, ყანაშიც, ჭამის დროსაც და სიზმარშიც კი... მისი პოემა უჩვეულო უნდა გამოვიდეს და ალბათ ბევრი კრიტიკოსი გამოუჩნდება და მიწაში ჩამარხავს, რასაკვირველია, თუკი მისი დაბეჭდვა მოხერხდა.

არა, ჯერ ამაზე ოცნებაც კი ზედმეტია – ჯერ უნდა დაწეროს და იქნებ არც გამოუვიდეს ხეირიანი რამე...

ძალიან კი დაიღალა, მაგრამ დღესაც სადამოს გაბრიელთან ხომ არ გადავიდეს?.. თუ ჯობს, დღის განმავლობაში პოემისთვის “ცა და მიწა” თავში მოფრენილ რამდენიმე აზრს და კიდევ საიდანდაც უნებურად, თავისთავად გამოტყვერნილ სხვა ჩანაფიქრსაც ჩაუჯდეს სადილის შემდეგ? თუმცა, სადილიც ეგ იქნება და ვახშამიც...

სანამ მამუკა ჭოჭმანობს, ჩვენ მის წიგნში ჩავიჭყიტოთ...

სიტყვასთან თამაში (მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

სიტყვა, სიტყვები უნდა აბურთავო, გაეთამაშო, წინადადებაში თუ ლექსის სტრიქონში ჩასვა, წინადადება კი უნდა მოზილო შენს გემოზე, როგორც კარგი დიასახლისი ამზადებს ხაჭაპურისთვის მაწვნით მოზელილ ცომს; გემრიელად მოზელს, კოხტად აგუნდავებს, ლამაზად გააბრტყელებს, ერთ მუჭა კვერცხგარეულ დაფხენილ ყველს შუაში ჩადებს, ცომს პირს მოუკრავს, ისევ გააბრტყელებს და ცხელ გაფხმე ფრთხილად დადებს, რომ მდულარე ზეთის შხეფებმა ხელი არ დაუწვან (მე თუ მკითხავთ, კარაქი ჯობს ზეთს – საუცხოო სურნელი ექნება და გემოზე რაღა ითქმის!)... ასევე, მოფრენილ წინადადებასაც რამდენჯერმე გონებაში “მოაგუნდავებ”, მერე – დაწერ, მერე – დაწერილს ამუშავებ: “აბრტყელებ”, ზოგ სიტყვას ამოშლი, ზოგს – გადაადგილებ, ზოგს – მარილივით ჩაამაგებ გასამძაფრებლად, ამრის გასაცხოველებლად, ალაგ მთელ პერიოდს დებ ყველივით გასაგემრიელებლად; გონების ცხელ ქურაში შემდგარი ამბავი გამოცხვება და, ნამდვილი ხაჭაპურისგან განსხვავებით, არასდროს გაცივდება, მარად გემრიელი დარჩება, თუკი ვინმე მას დააგემოვნებს... მაგრამ, ისევ ნამდვილი ხაჭაპურისგან განსხვავებით, რომელიც თითქმის ყოველთვის გემრიელია (თუკი ცხელია, რასაკვირველია), მწერლისგან

“გამომცხვარი” ამბავი, შესაძლოა, უღაბათო გამოვიდეს და მისი წაკითხვის მსურველს კმაყოფილება ვერ მიანიჭოს...

ახლა – ერთი ახალგამომცხვარი ჩანახაგი...

მთების სიმღერა

ჰეი, მთებო!

რამდენჯერ აღგაცებით უმღერიათ თქვენთვის – თქვენი თვალის დამაგყვევებელი სილამაზისთვის, თქვენი სიღიადისთვის, თქვენი ამაყი სწრაფისთვის მალლა, ციურ სილაქვარდში!..

ამაღლებულ გოლიათებთან შენც სულით მალღდები, ხლები ამაყი, ნაგიფი აზრებით იგვირთები, წრფელი გრძნობებით იმუხგები – განიწმინდები ყოველგვარი უკეთურებისგან...

ღიახ, მთა მხოლოდ თვალისთვის კი არ არის ამო საცქერი, ის სულსაც სიამით ავსებს – უსასრულოდ უცქერ და განუწყვეტლივ მოედინება შენს სულში დედა-ბუნების სასწაულებრივი სიგურფე: მის მკერდზე დაბადებული ნაკადულები ბროლის ნაკადად მიისწრაფვიან ქვევით, ხგებიან ქვიდან ქვაზე, ხან ქაფად გადათეთრდებიან, ხან სარკისებრ ირეკლავენ ცის სილურჯეს და ღრუბელთა სისპეგაკეს; ალაგ დაბალი, ალაგ ფლაგე ნაპირებიდან გადმოხრილან მთის კაშკაშა მზით გალაღებული ბალახ-ყვავილები, ხასხასებენ მწვანედ, იისფრად, ყვითელ-წითლად, ცისფრად და ნარინჯისფრად – ცისარგყელას ყველა ფერი მიმოფანტულა ფერდობზე შეფენილ ყვავილების ხავერდოვან ხალიჩაში; სიჩუმე დავანებულია ირგვლივ და მხოლოდ წყლიდან ამომხგარ-ასხმარგალეული და შემდეგ წყალში ჩაბრუნებული კალმახის ცყლაშუნი და მალლა-მალლა, თვალისმომჭრელად გაცისკროვნებულ ზეცაში მოსრიალე მთის არწივის ყაშყაში თუ გაიხმიანებს... აქა-იქ მთის გულიდან ამოსხლეკილი კლდეები ამუქებენ კალთათა გულისპირს, განსაკუთრებით კი იგაცებენ თვალს სულ მალლა ასვეკილი მკაცრი, მოღუშული კლდეები...

სულში კი საზეიმო სიმღერა გუგუნებს დიდებული საორღანო ქორალივით, იმუხგები უხილავი გრძნეული ძალით, და ამ მთებივით ძლიერი და ამაყი, გაცსქერი ქელთა მთაგრეხილებს და შენს სულშიც ჩაეწვინება მარადიული სილამაზის და უკვდავების გრძნობა... გგონია. რომ შენც სულ ასე მუღმივად იქნები ამქვეყნად, ვერაფერს დაგაკლებს ცხოვრების ტალღების ცემა, ვერ დაგღლის, ვერ დაგაძაბუნებს; გგონია, ამ მთების დამძრავი ძალ-ღონე გიდულს ძარღვებში, მზად ხარ, დაეჭვილო ნებისმიერ სიძნელეს, დაძლიო ნებისმიერი წინაღობა – შენ ანთეოსი ხარ მთების გვერდით...

კარი XIV. ფლორენცია და ვენეცია

მამუკა ხშირად დადიოდა ორ ოჯახში – ერთში ფლორენცია იზრდებოდა, მეორეში – ვენეცია; ერთ ქალიშვილსაც და მეორესაც უცხოეთიდან წერილები მოსდიოდა და მამუკას ლამაზ მარკებს უნახავდნენ.

ფლორენცია და ვენეცია დები იყვნენ: მამა საერთო ჰყავდათ, დედები კი – სხვადასხვა.

საიდან ჰქონდათ ეს უცნაური სახელები?

მამა ჰყავდათ მეზღვაური!

ეს მეზღვაური, ჭადარდღივლი ოთარ მეკოვზიშვილი, რობიზონ მეკოვზიშვილის ბიძაშვილი და მამუკას მეზობელი, ახალგაზრდობიდანვე დიდი თავმოშობელი ვინმე იყო. ყველაფერი ეხერხებოდა, მრავალმხრივი ნიჭი დააბერტყა ბუნებამ, მაგრამ მისი გამოყენებისა კი – ნურას უკაცრავად...

ოთარი ერთადერთი შვილი იყო, მშობლებს გვიან შეეძინათ და უზომოდ ანებივრებდნენ. სკოლაში სულ იოლად, თამაშ-თამაშ სწავლობდა, გასაოცარი მეხსიერება ჰქონდა და კლასში მასწავლებლის ახსნილი გაკვეთილი სიტყვა-სიტყვით ახსოვდა, ასე რომ, შინ წიგნის გადაშლა თითქმის არც სჭირდებოდა... მათემატიკაც ეხერხებოდა და ლექსებსაც წერდა, საოცარი მუსიკალობითაც ბავშვობიდანვე გამოირჩეოდა – თავისით, დამოუკიდებლად ისწავლა გიტარაზე დაკვრა, გადასარეგად მღეროდა, საკუთარ სიმღერებსაც კი თხზავდა და სოფელში განთქმულ მომღერალსა და გიტარაზე დამკვრელს – ოლიმპიადას – ტოლს არ უდებდა. მამუკა ემუდარებოდა: ბიჭო, იშვიათი სილამაზის ხმა გაქვს, გამოირჩეული მუსიკალობა – ყურადღებით მოეყარ, ნიჭს მიწაში ნუ დამარხავ და ხელოვნების გამოჩენილი მოღვაწე გახდებიო. მამუკას დაჟინებული მოთხოვნით ოთარი ქალაქს ჩაიყვანეს, ოლიმპიადას დას, სტეფანიას, სამუსიკო სასწავლებლის ცნობილ პედაგოგს, გაასინჯეს და სამუსიკო სასწავლებელში დაიწყო სწავლა. თავიდან წარმატებით ეცნობოდა და ადვილად ეუფლებოდა ჰანგების ჯადოსნური სამყაროს უთვალავ და აუწონავ სიმღერებს, შემდეგ კი რატომღაც გულთ აიყარა მუსიკაზე – ჩაჯდომა და გულდაგულ შრომა-გარჯიში უძნელდებოდა; ამჯერად სპორტიმა გაიტაცა – ტანვარჯიში. იმის მაგივრად, რომ გამები და სხვა სავარჯიშოები დაეკრა, ფორტეპიანოს მრგალ სკამზე საოცარი ოსტატობით ყირას ჭიმავდა, თან ცირკის აკრობატივით იმ სკამს ატრიალებდა... იძულებული გახდნენ, სპორტულ სკოლაში გადაეყვანათ. მშვენივრად ეუფლებოდა ტანვარჯიშის ილეთებს, შეჯიბრებებშიც წარმატებით მონაწილეობდა, მაგრამ... უკვე 18 წლის იყო და გადაბმული ვარჯიშები მოხერხდა, უკვე

სიმაღლითაც აღარ შეეფერებოდა ტანვარჯიშს... ლამაზი, საშუალოზე მაღალი, მაგრამ საოცრად მოქნილი და ღონიერი, მთელ დროს უკვე ცეკვებსა და ქალიშვილებთან პაემანებს უთმობდა... მშვენიერი წაბლისფერი თმა ჰქონდა – ხშირი, დატალღული, ოდნავ გრძლად მოშვებული, – ძალიან უხდებოდა! შესანიშნავი ტიპაჟი იქნებოდა კინომსახიობად, არც მომხიბვლელი აკლდა – სილადე, თავისუფლება!

ეტყობა, მეტისმეტად გატაცებული იყო სათაგადასავლო და მოგზაურთა წიგნების კითხვით, უცებ ყველაფერი მიატოვა, საშუალო სკოლის დამთავრების ატესტატი აიღო თუ არა, მარტომ-მარტომ ბათუმს მიაშურა, პატარა თევზსაჭერ გემზე დაიწყო მუშაობა. ცოტა ხანში დიდ გემზე მოეწყო და საზღვარგარეთის მრავალი ქვეყნის პორტები მონახულა...

ერთ ზაფხულს ოთარ მეკოვზიშვილი ჩამოვიდა სოფელში ოთხი თვით, – რამდენიმე წლის შეგებულება ჰქონდა დაგროვებული, – მაღალი, ბეჭებგანიერი, მზით გარუჯული სახით... ფული ბლომად ჩამოიტანა და რობიზონას სასადილოში არ დაიკლო დიმიტრაური-დამპიტრაური; ყველანი მოაჯადოვა საუცხოო ხავერდოვანი ხმითა და გიტარაზე ბრწყინვალე დაკვრით... ვინ ეტყოდა მომხიბლავ მამაკაცს უარს – ვითომ ითხოვა აქაური ქალი – გოგოლა, მერე წავიდა, ფენმძიმე “ცოლი” კი დატოვა და მხოლოდ ის დაიბარა, თუ ქალიშვილი დაიბადოს, ვენეცია დაარქვით, თუ ბიჭი – მამაჩემის სახელი, კალენიკო... სამი წლის შემდეგ ისევ გამოჩნდა, – მისი გემი ამჯერად ხანგრძლივ კაპიტალურ შეკეთებას საჭიროებდა, თან შეგებულებაც ჰქონდა გასანადგურებელი. რობიზონას სასადილოში ქეიფსა და დროსტარებაში გაატარა ნახევარი წელი; ახლა სხვა ქალი “ითხოვა” – ჩიორა, დააფენმძიმე და კვლავ წავიდა; დაიბარა: ამჯერადაც თუ გოგო დაიბადოს, ფლორენცია დაარქვითო (თუმცა, ეს ქალაქი არ არის საპორტო და ნეტავ რატომ აირჩია?). მას მერე კვლავ დაიკარგა, ამჯერად – საბოლოოდ; მხოლოდ წერილები მორიოდით მის “ცოლებს” მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხიდან და – ცოტა ფულიც. კონვერტებზე ლამაზი უცხოური მარკები იყო დაკრული და მათ ეს “ცოლები” მამუკას აძლევდნენ. სოფელში ამბობდნენ, აქაურ ვენეციასა და ფლორენციას მსოფლიოს მრავალ ქალაქში უამრავი და და ძმა ჰყავთო; რა საბუთი ჰქონდათ ამისა, ვერაფერს მოგახსენებთ.

როცა მამუკამ მარკებით სამი მოზრდილი ალბომი გაავსო და მისი კოლექციით ნებისმიერი ფილატელისტი იამაყებდა, ვენეცია და ფლორენცია უკვე გასათხოვარი ქალიშვილები იყვნენ.

ვენეციამ სკოლის დამთავრების შემდგომ ქალაქს მიაშურა, როგორც ამას ჭადარდრიდელ ახალგაზრდათა უმრავლესობა აკეთებდა, ლამაზი გოგო იყო და იქ მალევე გათხოვდა... ფლორენცია ძალიან დარდობდა: მოსტაცეს უახლოესი მეგობარი, გულის მესაიდუმლე... მაგარ განცდებში იყო, ეჭვიანობდა – ახლა დას სხვა, უფრო ახლობელი ვიღაც გაუჩნდა...

ვენეციას ქმრის მშობლებთან უსიამოვნება მოუვიდა, ქმართანაც მაგრად იჩხუბა და სოფელში გამოიქცა, დედამისთან დაბრუნდა.

ცოტა ხანში ვენეციას ქმარი ჩამოვიდა ჭადარდრიდში ცოლთან შესარიგებლად. ჭიშკარში შეხვდა ფლორენცია, რომელიც იმ დროს დასთან იყო მისული; სიძეს არ უშვებდა ეზოში, ვენეცია კი ქმარს დაემალა.

- გამარჯობა, ფლორენცია, შენი ლამაზი დაიკო გამოვიდეს, უნდა დაველაპარაკო!
- გაეთრიე აქედან, შე მათხოვარო! – მისალმების მაგივრად შეუტია ფლორენციამ.
- რატომ მლანძღავ, თუ მტყუანი ვარ, ბოდიშს მოგუხდი...
- შენი ბოდიში შეიტენე, იცი, სად?.. ნაგავო!.. არაკაცო!..
- რა დაგემართა, აღამიანურად დამელაპარაკე... სალამზე არც მიპასუხე... მითხარი, შენთვის ხომ არაფერი დამიშავებია?.. მოდი, შევრიგდეთ, შეიძლება, გაკოცო?
- შე ნაბიჭვარო, წაბრძანდი და ქალაქის კახპებს აკოცე!
- მოიცა, შენთან საჩხუბრად კი არ მოვსულვარ... გეხვეწები, ვენეციას დაუძახე... ორ სიტყვას ვეტყვი...

- აღარ დაგვენახო! იმედი ნუ გექნება, შენი დამპალი თვალებით ვენეციას ვეღარ იხილავ!..

ფლორენციამ მიუშვა ლანძღვის ნიაღვარი და სიძე ლაფში ამოსვარა – რა არ უწოდა, მისი მშობლებიც არ დაინდო... სიძემ ვეღარ მოითმინა, ხელი მოჰკიდა, მიატრიალა და პანჩური უთავაზა:

- წადი, ქალო, შენს საქმეს მიხედე!..

ფლორენციამ სიძეს სასამართლოში უჩივლა... შეურაცხყოფისთვის სიძეს საჯაროდ ბოდიშის მოხდა და საკმაოდ დიდი ჯარიმის გადახდაც დააკისრეს.

ფლორენცია დედამისმა ქალაქს გააგზავნა საკუთარ დასთან, ფლორენციას დეიდასთან. ქალიშვილმა რაღაც ტექნიკური სასწავლებელი დაამთავრა და ფაბრიკაში დაიწყო მუშაობა, შემდეგ ბრიგადირზე გათხოვდა, შვილიც ეყოლა. ცოტა ხანში ქმარი გაეყარა აშარი ხასიათის გამო; ფლორენციამ საყვარელი გაიჩინა – ფულიანი ცოლშვილიანი საქმოსანი; საყვარელმა სამსახურს თავი დაანებებინა, ბინა უქირავა, კვირაში ორჯერ აკითხავდა და ყოველ მოსვლაზე უამრავი საჭმელ-სასმელი მოჰქონდა, ბლომად ფულსაც უტოვებდა...

ვენეციაც ქალაქში გადაბარგდა, რკინიგზის სადგურის ბუფეტში ლადიდის წყლებს, ხაჭაპურსა და ღვეხელს ჰყიდდა; კაცებს თვალებს უჟუჟუნებდა, რამდენიმე ბუშიც გააჩინა; ზოგი “გაანუქა”, ზოგი საბავშვო სახელში მიაბარა. დაიწყო რაღაც წამლების კეთება – ბუასილის, მაღალი

წნევის, საქალებო და სხვა, მკითხაობდა, ჯადოს უკეთებდა და ხსნიდა... მერე, როგორც ბორცვი ხმები ამბობდნენ, სწორედ ჯადოს მეშვეობით თვალები აუბა ერთ რუს სამხედროს, მასზე ახალგაზრდა ლეიტენანტს და გაჰყვა ცოლად. რამდენიმე წელიწადში მისი მეორე ქმარი სადღაც რუსეთში გადაიყვანეს; ვენეციაზე თან წაჰყვა, – ორი წლის ბიჭი ჰყავდათ, – და მისი კვალი დაიკარგა, წავიდა და წავიდა... არც წერილს იწერებოდა, აღარც ჩამოდიოდა.

კარი XV. ნათელა ბუთურაული და ნოდარ გარგალაძე

“ტურიკოს ოინების” ჩაფლავებიდან მოკლე ხანში ჭადარდღში ხმა გაეარდა, რომ დაიკარგა როკაპის როლის შემსრულებელი ნათელა ბუთურაული – 40 წლის ქმარშვილიანი ქალი.

ნათელა: თამამი, კეკლუცი, ასაკის მომატებასთან ერთად – ზომიერად ჩასუქებული, მოსული, ღონიერი ტან-ფეხით, ბრდღვიალა თვალებით; რომ გაიცინებდა, ლამაზად ჩაწიკვიკებული კბილები გამოანათებდა ეშხიან სახეზე... მოკლედ, ახლაც მოხდენილი ქალი გახლდათ, საკვირველია, საროკაპედ როგორ გაიმეტა მამუკამ.

მისი ქმარი, არსენა, მეცხვარეობის ფერმის ბრიგადირი, უმეტეს დროს ცხვარში ატარებდა; შეუხედავი იყო, თან ცალი თვალი რომ სტამბოლისკენ იყურებოდა, მეორე – ბაღდადისკენ; გვერდზე მიღრეცილი ცხვირი ამშვენებდა, დიდი, შავი უღვაშები ჰქონდა მოშვებული... თვითონაც სახედ შავი იყო არაბივით. კოხტაობა უყვარდა: როცა შინ იყო, ცოლი შეკლული ჰყავდა ხელში – შარვალ-ხალათს ყოველდღე იცვლიდა და ვაი მისი ბრალი, თუ კარგად გარეცხილსა და გაუთოებულს არ მიახრთებდა დილით! მაგრამ რამდენიც უნდა ეპარსა პირი და ლამაზად გამოწყობილიყო, მაინც ჩანჩურა ჩანდა და გაუპარსავიც კი. არც საუბარი ეხერხებოდა, თანაც ისე ბურტყუნებდა, წესიერად ვერ გააჩრევდი მის ნალაპარაკებს. ერთი ეს იყო, რომ ტანად მაღალი გახლდათ და ხშირი თმა ჰქონდა მართლაც მოსაწონი – კუპრივით შავი, ხუჭუჭა. ყველას უკვირდა: ამ დაბდურს როგორ გაჰყვა ცოლად ლამაზი და სხვა მხრივაც მშვენიერი ქალი, ნათელა, ცოლად... ნათელა ადრე გათხოვდა და უკვე საქორწილო ორი ვაჟი ჰყავდათ.

საოცრება: ბოლო დროს არსენამ გაიჩინა საყვარელი, კოლმეურნეობის ბუღალტერი ბებიკა: ორმოც წელს გადაცილებული შინაბერა, ტარანივით გამხმარ-დანამჩრებული და თითქმის უპბილო, ჩიფჩიფით მოლაპარაკე – სამოც წელსაც თავისუფლად მისცემდი. “ბებიკას ერთი ოქროს კბილი რომ აქვს შერჩენილი, იმან მოსჭრა არსენას თვალით”, – ხუმრობდნენ სოფელში. ბებიკა ქაიხოსრო ტურიკაშვილის მარჯვენა ხელი გახლდათ, ფული არ აკლდა და გამოპრანჭული დაიარებოდა, ახალგაზრდულად ჭრელაჭრულას იცვამდა; რასაკვირველია, არც გემრიელად ჭამასმას იკლებდა, მაგრამ მის გასუქებას მაინც არაფერი ეშველა.

სრულიად მოულოდნელად არსენას შუადამისას ჩუმ-ჩუმად ძრომიანს მარტოხელა ბებიკას სახლში შედგეი მოჰყვა: ქალი დაფეხმძიმდა!

დაწესებულ დროს ბებიკას ეყოლა მშვენიერი ჯანმრთელი გოგონა, რომელსაც დედამისმა ფრიად უცნაური სახელი უწოდა – არბე, მშობლების, არსენასა და ბებიკას სახელების წინა ნაწილების შეერთებით მიღებული. ენაკვიმატ სოფლელებს საბაბი მიეცათ და ბებიკას შეხვედრისას არცთუ უწყინარად გაეხუმრებოდნენ ხოლმე. ბებიკას ამგვარი მოპყრობა არ სწყინდა, პირიქით, თვითონაც ღიმილში გამოაჩენდა ხოლმე იმ ერთადერთ მბრწყინავ ოქროს კბილს და სხვების ხუმრობას თავისასაც დაამატებდა საკუთარი და არსენას მისამართით.

სულ არ იყო ხუმრობის ხასიათზე არსენას ცოლი; ნათელა კარგა ხანს ხმას არ სცემდა ქმარს, მერე თითქოს შეეგუა მდგომარეობას...

ახლა კი, როცა ნათელა მთელი თვე აღარ გამოჩნდა, ხომ არ მოიტაცესო, ხუმრობდნენ მეზობლები.

– გათხოვებას რა უნდა? – ამბობდა ხოლმე ღიმილით შინაბერების გასაგონად ნათელა. – რომ მოვინდომო, ათჯერაც გაეთხოვდები!

მერე ქალაქიდან ამბავი მოვიდა, ნათელა იქ უნახავთ ნოდართან ერთად. ახლად გაუკვირდათ: ნოდარ გარგალაძეც ხომ ერთი თვეა, რაც არავის უნახავს სოფელში, ეს ორი ამბავი როგორ ვერ დაგუკავშირეთ, ვერ გადავებით ერთმანეთსო. ისიც გაიხსენეს, რომ მამუკას დადგმულ “ტურიკოს ოინებში” ორივენი მონაწილეობდნენ და ხუმრობა-ხუმრობაში ნოდარა ბევრჯერ მიუტანა ნათელას მოსახვევად და ერთი-ორჯერ, ვგონებ, აკოცა კიდევცო, მაგრამ მაშინ ამ ამბისთვის დიდი კუდი არ გამოუბამთ – სცენაზე ყველაფერი ხდება! სინამდვილეში წარმოდგენის დროს ნათელა თვითონ გაეთამაშა ნოდარს – ხუმრობით ქიმუნჯი გაჰკრა, რამდენჯერმე უპწინა კიდევც. ნოდარი მორცხვი ბიჭი იყო, თავს იკავებდა, ქალის გამომწვევი ქცევისთვის არ უპასუხიდა...

– არტისტა, არტისტა!.. – რატომღაც “ტურიკოს ოინებში” მონაწილეთაგან მხოლოდ ყოველად უწყინარი, ბუნჩულია ნოდარი ამოიჩემა დასაცინად სოფლის ბიჭბუჭობამ და ამ შეძახილით დასდევდნენ კუდში, მოსვენებას არ აძლევდნენ.

– რა მაგრად თამაშობდი, ფეხები გებლანდებოდა!..

– როკაპს რომ ეკურკურებოდი, სამჯერ თითქმის წაიქეცი, კინაღამ სცენაზე ამოვარდი შენს დასახმარებლად!..

მართლაც, ნოდარს სცენაზე ხელ-ფეხი ებორკებოდა, როკაპის როლის შემსრულებლის, ნათელას ახლოს ყოფნისას კი სახეზე ისე წამოენთებოდა ხოლმე, ეშინოდა, გრიმიც კი ვერ დაფარავს ჩემს წამოჭარხლებასო.

ნოდარი ნათელას მეზობელი იყო, მისი უფროსი ბიჭის, გამეხის, კბილა; მათ ეზოებს მხოლოდ საერთო ღობე ჰყოფდათ. რამდენიმე წელია, ნათელა რომ ერთთავად საკუთარ ეზოში მიდი-მოდიოდა ჯიშინი თეძოებისა და საგსე გულ-მკერდის რხევით, ჩასაფრებული ნოდარი ღობის იქიდან მონუსხულივით არ აცილებდა მზერას... წარმოდგენის შემდეგ საერთოდ გაუბოდა ნათელას ეზოსკენ გახედვასაც კი – სულ ახსენდებოდა, როგორ გამომწვევად გაეთამაშებოდა ხოლმე ქალი სცენაზე...

ნოდარი ერთი უთქმელი, ძალიან მორიდებული ყმაწვილი გახლდათ, მამუკამ ძლივს დაიყოლია წარმოდგენაში სათამაშოდ, ისიც – ნათელას დახმარებით. რეპეტიციების დროს კი მოულოდნელად მშვენიერი სამსახიობო მონაცემები გამოავლინა და ნელ-ნელა გამბედაობა და თავისუფლება დაეტყო მის მიერ კოპალას არცთუ მარტივი როლის შესრულებას. მხოლოდ, როცა უშუალოდ ნათელასთან ჰქონდა დიალოგი, როგორც მოგახსენეთ, შებოჭილად გრძნობდა თავს და რეპლიკებისას ხშირად ენა ებმოდა, განსაკუთრებით – თუ ქალთან ახლოს ყოფნა უწევდა.

ერთ საღამოს, წარმოდგენის ჩაფლავებიდან რამდენიმე დღეში, ნოდარას ნათელას ძახილი მოესმა:

– ნოდარა, ბიჭო!

ნოდარი სახლიდან გამოვიდა, ნათელა საზიარო ღობეს იყო მომდგარი:

– მოდი, ბიჭო, ძროხა გამიჭირვებულა და, შენ გენაცვალე, მომეხმარე ბოსელებში შედენაში!

ნოდარა პირდაპირ ღობეს გადაეფლო, სხარტად გადახტა ნათელას ეზოში...

წინიდან ნოდარი ექაჩებოდა ძროხას თოკით, უკანიდან ნათელა ერეკებოდა წკეპლით. როცა ძროხა შეიყვანეს სადგომში და ბაგასთან დააბეს, ნათელამ ფეხი წამოჭრა თბილი წყლით სავსე ვედროს – მოწველის წინ ცური უნდა მოებანა ძროხისთვის – და წაფორხილდა. ნოდარმა ხელი შეაშველა და ქალის შიშველ საგსე მკლავეში ხელის შევლებამ დენის მძლავრ დარტყმასავით დაუარა ტანში... ნახევრად სიბნელეშიც შეამჩნია, ქალი მშვიდი თვალებით შეაცქერდა და ამან გააბედინა – მეორე ხელი წელზე მოხვია და მიიზიდა...

მთელი კვირა საღამოობით ყოველდღე ხვდებოდნენ ერთმანეთს ბოსელებში, მერე დაჰკრეს ფეხი და ქალაქს გაიპარნენ...

ერთ წელიწადში შვილიც შეეძინათ – ბიჭი, მეორე წელიწადს – ისევ ბიჭი მიაყოლეს...

სოფელში ჩასვლას ერიდებოდნენ – ჭადარდობიდან ფეხი ამოიკვეთეს...

არსენამ ბებიკა ცოლად არ მოიყვანა (არსენას უფროსი ბიჭი, გამეხი, ამ დროს უკვე დაქორწილდა), ოღონდ ქალიშვილს კი, უცნაური სახელით – არბე, პატრონობდა და საკუთარი გვარიც მისცა – ბუთურაული.

კარი XVI. დურმიშხან კვატაძე, დომნა და ანუკა

იმ ზაფხულს, როცა ნათელა და ნოდარი ქალაქს გადასახლდნენ, მამუკასთვის რამდენიმე მოულოდნელი ამბავი მოხდა: ერთი ის, რომ აღმოჩინა – თურმე უმცროსი და ჰყოლია... მეორეც: მან მესაფლავე გაბრიელის შემდეგ მეორე ერთგული მეგობარიც შეიძინა – რძლის, დომნას, დის შვილიშვილი, 10 წლის პატარა ანუკა.

ჯერ – პირველი ამბის შესახებ...

მამუკას მამინაცვალი ვანო კვატაძე ადრე გარდაიცვალა – ერთი უფერული, ჩუმი კაცი იყო. კარგა ხნის შემდეგ, როცა მამუკას მესხიერებაში მამინაცვლის სახე იშვიათად, მაგრამ მაინც ამოტივტივდებოდა, მის ხმას ვერაფრით იხსენებდა, თითქოს ეს კაცი არც არსებობდა არასდროს... არა, როგორ არ არსებობდა – ახსენდებოდა ბუნდოვნად, უფერხორცოდ, თამბაქოს სქელ კვამლში გახვეული... პირველი ოპერაციის შემდეგ (მარჯვენა ფეხის თითები წააჭრეს – განგრენა ჰქონდა დაწვებული), ექიმებმა გააფრთხილეს: თამბაქოს წვეს თუ არ შეეშვები, გამოჯანმრთელება გაგიჭირდებათ, მაგრამ შეგონებამ არ გაჭრა: ეტყობა, ვანოს ცხოვრებაში ეს ჰქონდა ყველაზე ფასეული და თამბაქოს ვერაფრით შეეღია... მეორედ ფეხის ტერფი მოჰკვეთეს, მესამედ – მუხლამდე აპირებდნენ, მაგრამ ეს ბოლო ოპერაცია შუა გზაზე შეწყვიტეს: გული გაუჩერდა... მისი შვილი, მამუკას ნახევარძმა დურმიშხან კვატაძე, მაშინ მხოლოდ ხუთი წლისა იყო. ექვსი წლით უფროსი მამუკა პატრონობდა დურმიშხანს, სამხედრო ვალდებულების მოხდის შემდეგ ჯერ მას ცალკე აუშენა სახლი (საკუთარი სახლის დამთავრებას კი არ დააყენა საშველი), მისი დაქორწილების შემდგომ მის შვილებსაც არ აკლებდა ყურადღებას...

მამუკას ეჭვი არასდროს ეპარებოდა, რომ მამა ფრონტზე დაედუპა. ის კი აკვირვებდა, რომ ოჯახში მისი ერთი ფოტოსურათიც არ იყო, როცა დედამისის – ვასასის – საკმაოდ მოიბეგებო-

და: ბავშვობის და ქალიშვილობის დროინდელი, ასევე – ვასასის დედ-მამისა და დაძმებისა, განოსიც... მაგრამ პირველ ქმართან გადაღებული ერთი სურათიც კი – არა!

ვასასი უკვე ცოცხალი აღარ იყო, როცა საიდუმლოს ფარდა აეხადა...

მამუკა ქალაქს იყო, ერთ-ერთი სალიტერატურო ჟურნალის რედაქციის პოეზიის განყოფილებაში ლექსები ჰქონდა დატოვებული და სურდა, მათი ბედი გაეგო. რედაქციის მოსაცდელში განყოფილების გამგის მოსვლას ელოდა, როცა თანამშრომელმა შემთხვევით კალმასაურის გვარი ახსენა... მამუკა წამოხტა ტყავის დივანიდან, აქ განსვლავარო, მაგრამ გაირკვა, რომ მასზე კი არა, რედაქციის კორექტორზე, ანა კალმასაურზე იყო საუბარი...

მამუკასთან თვითონ ანა – შუახნის შეუხედავი ქალი – მივიდა და დაინტერესდა, საიდან იყო ჩამოსული რედაქციის სტუმარი, მისი მოგვარე: ეს გვარი საკმაოდ იშვიათია და, ალბათ რაღაც ნათესაობაც გვაკავშირებსო. მამუკამ აუხსნა, ჭადარდლიდან განსვლავართ, სოფელში სულ რამდენიმე ოჯახია ამ გვარისა და სხვაგან თუ არიან სადმე, ეგ კი არ ვიცო; შემდეგ ანას ჰკითხა, მისი მშობლები ვინ იყვნენ, მამამისი სადაური იყო... გაირკვა, რომ ანას მამას გოდერძი რქმევი, ცოცხალი აღარ ყოფილა... საიდან იყო წარმოშობით? ანამ ზუსტად არ იცოდა, მამჩემს რამდენჯერმე ვკითხე და ყოველთვის ერთსა და იმავეს მპასუხობდა – შიდა ქართლის მთიანეთის ერთ-ერთი ხეობიდან ვარ წარმოშობითო... უფრო ზუსტად სოფლის სახელი არასდროს უთქვამსო...

მამუკას მამასაც გოდერძი ერქვა...

მერე, ჭადარდლის დაბრუნებულმა მამუკამ გაიკითხა-გამოიკითხა, ვერაფერი გაარკვია და, ბოლოს, ყოველმცოდნე თარს ტასოს მიადგა... ტასომ უთხრა, ეგ ამბავი ტარიელა მუხაიძეს ეცოდინებაო; ტარიელამ: “მამაშენი მართლა წავიდა ფრონტზე, ჩემს ნიკასთან და მიხასთან ერთად გაიწვიეს... გამოგონია, დედაშენთან ნახუბარი იყო და უთხრა, თუ გადარჩენა მიწერია, შენთან მაინც აღარ დავბრუნდებიო... ისიც ვიცი, ომის დამთავრების შემდეგ ქალაქს დარჩა, იქ სხვა ქალი ითხოვა...”

ქალაქს ჩასული მამუკა ყოველთვის მოინახულებდა ანას, რამდენჯერმე მის ღარიბულ ბინაშიც ეწვია – ანას ქმარი ერთი არცთუ ცნობილი პოეტი იყო, მამუკასთვის კი – თითქმის დმერტის ტოლი: იბეჭდებოდა და, მწერალთა კავშირის წევრს, რამდენიმე მომცრო პოეტური კრებულშიც ჰქონდა გამოცემული.

ანა კალმასაურმა შესთავაზა მამუკას, საქმეს მოგიკვარახსენებ, ხელს წავიკრავ, რადგან შენი ნაწერები მომწონს, დაბეჭდვის ღირსია, რამდენიმე მოთხრობას გამოგაქვეყნებინებ ჩვენს ჟურნალშიო, მაგრამ აღშფოთებულმა მამუკამ უარი უთხრა და მას შემდეგ იმ რედაქციაში ფეხი აღარ შეუდგამს.

მამუკას განსაკუთრებით უკლავდა გულს ის გარემოება, რომ მის ცოლს ანას ამბის გაგების შემდეგ ახალი სალანძღავი პიროვნება გაუჩნდა, თუმცა იგი თვალთაც არ ენახა. “ალბათ შიშობს, სახლიდან და ქონებიდან წილი არ მომთხოვოსო”, – ვარაუდობდა მამუკა და მწარედ ეღიმებოდა – ძველი სახლი ხომ მეწყერმა წაიღო, ამ ახლის დამთავრებასაც ბევრი უკლდა, ხოლო რაიმე ღირებულ ქონებაზე სასაცილოც იყო ლაპარაკი – ყველაზე ფასეული, მამუკას შეხედულებით, მისი “ფიქრთა თოვას” წიგნად შეკრული რეგულები იყო, რომელიც მზევინარს ჩირადაც არ უღირდა...

ახლა სხვა, მნიშვნელოვანი ამბის შესახებ.

დომნა, მამუკას ნახევარძმის, დურმიშხან კვატაძის მეუღლე, ოჯახში იყო ჩაკეტილი, მეზობლებთან ურთიერთობას გაურბოდა; მაზლსა და მისი ოჯახის წევრებსაც კი თითქმის არ ელაპარაკებოდა, მხოლოდ შეხვედრისას გამარჯობას თუ ეტყოდა (იქვე გვერდით, საზიარო სახლის მეორე მხარეს, ცხოვრობდნენ; ერთ დროს საერთო დიდი ეზო დომნას მოსვლის შემდეგ მავთულის ბადით ორად იყო გაყოფილი)...

ახლო მეზობლებს რატომღაც დომნასი ეშინოდათ, ავიაო, თუმცა მისი ხმამაღალი სიტყვა არავის გაეგონა.

დურმიშხანის ოჯახში უცხო არასდროს სტუმრობდა, თვითონ დომნა სახლიდან თითქმის არ გადიოდა – მაღაზიაშიც კი, და თუ ეზოს გასცდებოდა, მხოლოდ წყლის მოსატანად (შიოს წყარო მოშორებით იყო) და ისიც სისხამ დილით, რომ გზაში არავინ შეხვედროდა.

გადაყოფილი იყო საკუთარ ოჯახს – მთელი დღე სულ შინ ტრიალებდა, ფუსფუსებდა, გაჩერებულს ვერ ნახავდი; არც მეზობლებში დადიოდა საჭოროად ან თუნდაც რაიმეს სათხოვნელად თუ უბრალოდ სამეზობლოდ; არც ქორწილ-ქელეხებს ესწრებოდა... დიდი ხნის წინათ ორი წლის პირმშო, ვაჟი, გარდაეცვალა და მას შემდეგ ასე ჩაიკეტა შინაგანად და გარეგნულადაც...

კუშტი, გაუცინარი სახე, მოკუმული ტუჩები, ენერგიული, მოუსვენარი სიარული – აი, ასეთი იყო მისი ჩვეულებრივი მდგომარეობა...

უზარმაზარი ნაგაზი ჰყავდათ, რომ ჭიშკარს იქიდან მათ ეზოში ვინმე არ შესულიყო, თუნდაც შემთხვევით... ერთხელ გაჭირვებულმა ტურისტმა შეადლო მათი ჭიშკარი, ძალიან მოწყურებოდა და ნაგაზი კინაღამ მიაფრინდა – კიდევ კარგი, ტურისტი მკვირცხელი ახალგაზრდა იყო და მოასწრო უკან გადახტომა და კარის მოხურვა, თორემ საავადმყოფოში წასაყვანი გახდებოდა.

ქმარი – ღურმიშხანი – ასაკით მასზე საგრძნობლად უმცროსი იყო. ქალს თმა ადრე გაუთეთრდა, ჯერ კიდევ სკოლაში სწავლისას გამოაჩნდა პირველი ჭაღარა, და მუდამ თავწაკრული დადიოდა; არავის ახსოვს, რომ მისი თმა დაენახოს, ზაფხულის თაკარაშიც კი.

ორი შვილი გაზარდა – თალიკო და რევაზი; კარგი ახალგაზრდები დადგნენ, ორივენი ნიჭიერებით გამოირჩეოდნენ და ქალაქს სწავლობდნენ უნივერსიტეტში. მათ წარმატებაში მნიშვნელოვანი წვლილი მიუძღოდა მათ ბიძას, მამუკა კალმახაურს – მამუკას შვილებთან ერთად გაიზარდნენ, ერთ ეზოში თამაშობდნენ, ოღონდ მამუკას შვილებისგან განსხვავებით, ძალიან უყვარდათ კითხვა და ბიძის ბიბლიოთეკის ხშირი სტუმრები იყვნენ; მამუკაც, რა თქმა უნდა, გახარებული და კმაყოფილი იყო ძმიშვილების მიერ გამოჩენილი ინტერესით წიგნებისადმი, რჩევა-დარიგებას არ აკლებდა და სკოლის მასწავლებლებზე ბევრად მეტი ცოდნა შესძინა მათ. ერთი ეს იყო, რომ მამუკას გული სწყდებოდა საკუთარი შვილების, რბილად რომ ვთქვათ, გულგრილი დამოკიდებულების გამო წიგნების მიმართ.

თალიკოსა და რევაზს რატომღაც არ მოსწონდათ მამის გვარი – კვატაძე – და, დიდი დავი-დარაბის შემდეგ, სკოლის დამთავრებისას გვარი გამოიცვალეს, კალმახაურებად დაეწერნენ. ღურმიშხანი მამუკაზე ნაწყენი იყო – ეგონა, ბიძის წაქეზებით შეიცვალეს მისმა შვილებმა გვარი... მოულოდნელად მათ შესარიგებლად დომნამ გამოიღო თავი: ბლომად ხინკალი გააკეთა, ხაჭაპურები დააცხო და მამუკა დაჰპატიჟა; როცა ღურმიშხანმა უთხრა ცოლს, მხეინარიც მოვიწვიოთო, დომნასგან ცივი უარი მიიღო, მხოლოდ გოდერძი კი დამატებით მიიწვია...

ამ ზაფხულს თალიკომ და რევაზმა ქალაქიდან ჭადარდის დასასვენებლად ჩამოიყვანეს დომნას უფროსი დის შვილიშვილი, 10 წლის ანცი გოგო – ანუკა, სულ რომ იცინოდა, ხტოდა, მღეროდა, ყოველგვარ საქმეს თამაშად აქცევდა. ამ მეტისმეტად გამოუსვლელ, კარჩაკეტილ ოჯახში, სადაც აქამდე სიწყინარე და უშფოთველობა სუფევდა, ამ დაუდებარი, სიცოცხლით საფსე გოგოს გამოჩენამ დიდი შფოთი გამოიწვია; ოჯახის წევრები ძნელად ეგუებოდნენ მის აქტივობას, განსაკუთრებით – დომნა...

ანუკას ყველაზე დიდი მეგობარი მისი თანატოლებიდან ვინმე კი არა, ბიძია მამუკა გახდა, უფრო რომ პაპად ერგებოდა...

მამუკას სამი შვილი ჰყავს (ამჟამად უკვე დიდები), მათ შორის – ორი ქალიშვილი, მზექალა და მზია; მხეინარმა დაარქვა ეს სახელები – აჩემა: ჩემი ქალიშვილების სახელები აუცილებლად მზესთან და ჩემს სახელთან უნდა იყოს დაკავშირებული. მამუკა არ იყო წინააღმდეგი, გაუიშვილს კი ომში დაღუპული მამის სახელი დაარქვა – გოდერძი. ქალიშვილები დედას დაემგებნენ: დაბლებია, ჩამრგვალებულები, ოღონდ ორივეს თვალების ფერი გამოჰყვა მამისა – თაფლისფერი; გოდერძის თუმცა მტკიანი ფეხი დაჰყვა, მამაზე მაღალი გაიზარდა, ოღონდ მამუკასავით გამხდარია, მხეინარს კი მომწვანო-ღურჯი თვალებით ჰგავს... დიახ, მამუკამ სამი შვილი გაზარდა, ორი შვილიშვილიც ჰყავს, უფროსი ქალიშვილის, მზექალას, შვილები – რაიონულ ცენტრში ცხოვრობენ და სიძეს, ბეჟანს, ზოგჯერ ჩამოჰყავს ისინი ჭადარდისში, როცა კინოფილმი ჩამოაქვს კლუბში საჩვენებლად. ბავშვები ვის არ უყვარს, განსაკუთრებით – საკუთარი შვილები და შვილიშვილები, მაგრამ მამუკას არავისთან ასეთი სითბო და სიახლოვე არ ჰქონია, როგორც ანუკასთან.

ანუკა მაინც სულ სხვაა...

დილაადრიან ანუკა უკვე მამუკას სახლის კარს უკაკუნებს. მამუკა ხუმრობით ეკითხება:

– გოგო, ხეზე ხომ არ გეძინა ჩიტებთან?

– ჰო, მათთან ვიყავი და დამაბარეს, ბიძია მამუკამ რომ ახალი ზღაპარი დაწერა, ჩვენც წაგვიკითხეთო!

ამ ბოლო დროს მამუკამ ანუკას წაქეზებით კი არა, პირდაპირი მოთხოვნით, ზღაპრების შეთხზვა დაიწყო! და იმდენად გაიტაცა ამ ახალმა საქმემ, რომ გააკვირვებული ეკითხებოდა საკუთარ თავს: “შვილებისთვის ზღაპარი არასდროს მიაშობია – ჩემი შეთხზული მაინც; ხალხურ ზღაპრებს კი ვუკითხავდი, მაგრამ ის სულ სხვა რამ იყო... აქამდე რატომ არ მიგრძნობია ზღაპრების შეთხზვის მოთხოვნილება? საოცარიია! ყველა სხვა შემოქმედებითი სამუშაო უცებ სულ გვერდზე გადავდე და მთლიანად ახალ მომხიბვლელ სფეროს მივენდე – სულ მიტაცებს, რა ფანტაზიურ სფერებს მოვიგონებ, რა ჩემთვისაც მოულოდნელ თემებს აღმოვაჩენ! განსაკუთრებით ის მგვრის კმაყოფილებას და მოულოდნელი აღმოჩენის სიხალისით ვიგსები, ანუკას რომ გავახარებ – არ ვიცოდი, თუ ასეთი ძალიან მგრძნობიარე და მაღლიერი მსმენელის ყოლა აგრერიგად ალაგზნებდა ჩემს წარმოსახვას!”

უცნაური პერსონაჟები, მათი უცნაური თავგადასავლები ჯერ ანუკასთან თხრობისას იბადებოდნენ, შემდეგ ისინი ქალაქზე გადაჰქონდა და ახლა იმას წაუკითხავდა ხოლმე ანუკას, თანაც დროგამოშვებით – რამდენჯერმე. და თითოეული წაკითხვისას ახალი მოულოდნელი სფერები, ახალი დეტალები და სახეებიც კი იბადებოდნენ, ამიტომ კითხვის დროს მამუკას ყოველთვის ფანქარი ეჭირა ხელში და დამატებები და შესწორებები შეჰქონდა. და უნდა გენახათ, როგორ ხარობდა ყოველ ჯერზე ანუკა, როცა ასე თანდათან გამდიდრებულ და დახვეწილ ზღაპარს უსმენდა!

ერთი ასეთი იყო “დაუმთავრებელი სახლის ზღაპარი”. დაუმთავრებელი სახლი მღერის ნადვლიან სიმღერას-ზღაპარს – როგორ სტიკვა სახსრები, დაუმთავრებულობა როგორ მწვავე განცდებს იწვევს მასში – არასრულფასოვნების, ხინჯიანობის... უყვებოდა ანუკას და უცებ დადინჯებული გოგო საკუთარ ახალ-ახალ დეტალებს ამატებდა მამუკას მონაცვლში და ამდიდრებდა მას... “შენ ჩემი თანაავტორი ხარ!” – ეუბნებოდა ღიმილით მამუკა. “რას ნიშნავს თანაავტორი?” – ეკითხებოდა ანუკა. “აი, რამდენიმე კაცი რომ ერთ ლამაზ სახლს აშენებს და თითოეულს თავისი წვლილი შეაქვს მის აშენება-გამშენიერებაში – ეს არის თანაავტორობა! ჩვენ ერთად ვთხზავთ ზღაპარს და ამიტომ ვართ თანაავტორები!”

მზევინარიც კი მოაჯადოვა ანცმა და ცნობისმოყვარე ანუკამ და მამუკას გასაკვირად, მოხარულიც კი იყო, რომ ცელქი გოგო თითქმის მათ ოჯახში გადმოსახლდა...

ანუკა მამუკას სულ კუდში დასდევდა, ერთად დადიოდნენ ტყე-ველშიც, მდინარის პირას მაყვალს კრეფდნენ, ყვავილების თაიგულს ერთად კრავდნენ, აკვირდებოდნენ ჩიტებსა თუ ცხოველებს, მცენარეებს და ცაში ღრუბელთა თამაშსაც, ათას კიდევ სხვას...

მამუკამ და ანუკამ მთა-ველში ხეტიალისას ნახული მრავალი ლამაზი მინდვრის ყვავილი გადმორგეს სახლის ეზოში, ვარდნარის გვერდით; თითქმის ყოველდღე გასეირნების შემდეგ ამ ყვავილნარს ემატებოდა ახალი ყვავილები და საოცარი ის იყო, რომ მზევინარს ამის გამო უკმაყოფილება არ გამოუთქვამსა და ანუკას კიდევ ეხმარებოდა გადმორგული მცენარეების მორწყვაში.

და ყველაფერი ეს მამუკას წარმოსახვაში ბადებდა ცხოველ ახალ ხატებს, ზღაპრების პერსონაჟებს, მათ ფათერაკებიან და ბრძოლებით თუ მხიარული თავგადასავლებით აღსავსე ცხოვრებას... იქვე უამბობდა ანუკას ახალ ზღაპარს, პირდაპირ სიარულისას, მერე შეჩერდებოდა, ხელში დაბღუჯულ უბის წიგნაკს და ფანქარს მოიმარჯვებდა და თან მოყოლილს გაცხარებული მოკლედ წერდა, წერდა, წერდა... ამ დროს კი ანუკა თვალბეზარს ცხველებს უსმენდა, ათას კითხვას უსვამდა... და მამუკაც მაღლიერი იყო: თითქოს თვალი აეხილაო – უამრავი რამ სხვანაირად დაინახა, ახლებურად გაიანზრა, თემებისა და სახეების ისეთ მოზღვაებას გრძნობდა, რომ ეშინოდა, ნეტავ არაფერი გამომრჩეს ჩასაწერიო... დასამუშავებელი იმდენი მასალა დაუგროვდა, ისეთ სიხარულსა და კმაყოფილებას გრძნობდა, რომ მზევინარისადმი დამიკიდებულებაშიც კი უფრო დამომობი გახდა, ისე აღარ აღიზიანებდა ცოლის მოქმედება თუ ლაპარაკი – თითქოს რაღაც ავადობის წინააღმდეგ აცრესო, აღარ ბრაზდებოდა წინანდებურად. მერე მთელი ღამე ამუშავებდა დღისით ნაჩქარევად ჩანიშნულს, რადგან იცოდა, – რამდენიმე დღეში მის მეხსიერებაში ყველაფერი გაფერმკრთალდებოდა, ამიტომ ჯობდა, ყველაფერი შეგად მაინც, დაუმუშავებლად, გადაეტანა ქაღალდზე, სანამ სახეები მის წარმოსახვაში ჯერ ცინცხალი და ცოცხალი, ფერ-ხორციით და გრძნობით სავსე იყვნენ.

მამუკას უკვირდა: მისი საკუთარი შვილები რატომ არ გახდნენ ამგვარადვე მძლავრი ბიძგის მიმცემნი შემოქმედებითი წვისათვის? ანუკას გამოჩენამდე მამუკას ერთი ზღაპარიც კი არ დაუწერია, ახლა კი მთელი წიგნი შეიძლებოდა, გამოეცა! ერთ დროს ვაჟის, გოდერძის, იმედი ჰქონდა, პოეტური ნაპერწკალი აღმოაჩნდება და ამით დიდად გავიხარებო, მაგრამ...

კარი XVII. გოდერძი კალმანაური და ბაბო ბარისაშვილი

მამუკას ვაჟს, გოდერძის, ბავშვობაში იმდენად წიგნების კითხვა კი არ უყვარდა, რამდენადაც ჩხირკედელაობა, განსაკუთრებით ეხერხებოდა ხის ნაკეთობის დამზადება. მთელი ზემო უბნის ბავშვებს ხისგან უჩორკნიდა დედოფალებსა და კაცუნებს, უკეთებდა თხილის ლამაზად დაჭრულ ჯოხებს, სათამაშო კალათებს, ურმებს, პატარა სახლებსაც კი...

ერთხელ დღეში ნაკადულზე გამართა სათამაშო წისქვილი, დიდიდან სადამომდე გატაცებით, თავაუდებლად შრომობდა; მერე დღეს ნახა: ვიღაცას მოუშლია ეს წისქვილი – სულ ერთიანად დაუმტვრევია, ნატყეხები აქეთ-იქით მიმოუფანტავს...

მერე შეიტყო – ძმებ ქურუხაძეებს უვაჟაკიათ...

რატომ, რისთვის?... უკვირდა, ვერაფრით გაეგო: რა სიამოვნებას ნახულობდნენ სხვისი გაკეთებულის ნგრევა-გაფუჭებით?

გოდერძიმ ძმებს არ უსაყვედურა – რა აზრი ჰქონდა? თანაც, ხუთნი იყვნენ და ისედაც ყოველთვის მიზეზს ეძებდნენ საჩხუბრად... ბევრჯერ უმიზეზოდაც შარი მოუდგიათ და დაუწარიათ...

მერე დღეს უკეთესი წისქვილი გააკეთა – უფრო დიდი და ლამაზი!

კიდევ და კიდევ ხვეწდა წისქვილს და ამ დროს ძმები ქურუხაძეები მიუხტნენ; ახლა მის თვალწინ აპირებდნენ წისქვილის დანგრევას და ალბათ გოდერძისაც ერთი-ორი ქიმუნჯით გაუმასპინძლდებოდნენ.

შოთა აუხირდა:

– ბიჭო, რა გააჭირე საქმე, ჩვენს ადგილზე რატომ მოდიხარ, როგორ ბედავ აქ რაღაცის კეთებას?..

– თქვენ რას გიშავებთ? – შეეპასუხა გოდერძი. – ეს მდინარის შენაკადი ყველასია და ეს ადგილიც!

– მაგას ახლავე გაჩვენებ, ეს ადგილი ვისიცაა! – დაემუქრა შოთა გოდერძის და ხელიც ჰკრა. – დიდი ხანია, არ მოგხვედრია?

ბედად შოთას ყვირილზე გოჯასპირმა მოუსწროთ შემთხვევით, შვილები გაჯორა და ვინც გასწრება ვერ მოასწრო, წაუთაქა კიდევ:

– კიდევ რომ ვნახო, ამგვარად იქცეოდეთ, ცოცხალი არ გადამიჩნებით, თქვე გაფუჭებულე-ბო!..

შემდგომშიც ხშირად ჩაგრაგდნენ გოდერძის ძმები ქურუხაძეები; უფრო მაშინ, როდესაც ორნი, სამნი ან მეტნი იყვნენ. თუკი მხოლოდ ერთი შეხვდებოდა სადმე გოდერძის, ხმის გაცემას ვერ უბედავდა, არამცთუ დაჩაგვრას: ძმები ბევრად ღონივრები კი იყვნენ გოდერძიზე, მაგრამ ვაგლახად თავს არავის დააჩაგვრინებდა და საკადრის პასუხს გასცემდა, თუნდაც მას მეტი მუშტი მოხვედროდა.

გოდერძი თუმცა კოჭლია, სოფელში ძნელად ვინმე აჯობებს სიხალისით, აზრიანობით, შრომისმოყვარეობით და მთაში სიარულითაც კი. ერთხელ ზაფხულში ჭადარდიდს ჩამოსული მისი ბიძაშვილი ასიკო ტყეში წაყვა შეშის ჩამოსატანად და ფრიად გააკვირვა, ისე მარჯვედ, დაუღალავად მიძვრებოდა ტყე-ბუჩქნარით და მაცვლნიანით დაბურდულ ციცაბო აღმართში – ასიკოს საგრძნობლად სჯობდა; არადა, ასიკო სპორტსმენობდა, ნაგარჯიშევი იყო...

გოდერძის უიმედოდ შეუყვარდა ბაბო – გვერდით, მეზობელთან ჰქონდა ქალიშვილს ბინა ნაქირავები... ხშირად ხედავდა, მაგრამ ხმის გაცემასაც კი ვერ უბედავდა: ბუნებით ძალიან მორიდებული იყო, თან ცხადად ხედავდა – მშვენიერი ბაბოსთვის შეუფერებელი იყო... დაუღარაჯდებოდა ხოლმე და ვარდების თაიგულს მიათმევდა, – ყოველთვის სხვა ჯიშის, – და, აჭარხლე-ბული, მაშინვე უსიტყვოდ გაეცლებოდა... ამაზე ბაბოს ეცინებოდა...

ეს ვარდები გოდერძის საკუთარი ბაღიდან მოჰქონდა – დიდებული ვარდნარი იყო გაშენებული მამუკას მეცადინეობით. მიუხედავად იმისა, რომ მზევინარი სულ ეჯუჯღუნებოდა ქმარს, – რა გევარდება, შე უბედურო, კარტოფილის ადგილიც არ გაქვს სამყოფი, შეხედე, სოფელში ვინ იქცევა შენებერ უგუნურადო, – მამუკა ქალაქს ყოველი ჩასვლისას, წიგნის მაღაზიების გარდა, ხშირად სტუმრობდა ბოტანიკურ ბაღს და იქიდან სხვადასხვა ჯიშის ვარდის კალმები მოჰქონდა.

როცა გოდერძი სასაფლაოდან ბაბოს ჩუმად უკან დაედევნა და შემდეგ სახლამდეც მიჰყვა, იმ ღამეს გელარ დაიძინა – სულ თვალწინ ედგა მომხდარი ამბის სხვადასხვა ეპიზოდი: ხან – მთვარით განათებული სასაფლაო, ხან – როგორ ჩუმად მისდევდა ბაბოს უკან, ხან – მდინარეში მუხლებამდე შესული ბაბო როგორ წვებოდა წყალში... ამოდ ცდილობდა, საკუთარი თავი დაერწმუნებინა, რომ ყველაფერი მხოლოდ მოელანდა...

შემდეგ დღეებში მოხარულიყო დადიოდა, მტანჯველ ფიქრებში იყო ჩაძირული.

მამუკა ხვდებოდა, რა განცდებს დაეპყრო მისი ვაჟის გრძნობა-გონება, ბაბოს და შოთას ამბავი ხომ მთელ სოფელს მოედო.

რა არის სიყვარული? საიდუმლო თუ აუხსნელი ძალა, სტიქიური, დამმონებელი რამ?

მამუკას უკვირდა: სიყვარულს რატომღაც უმნიშვნელო ადგილი ეკავა მის შემოქმედებაში.. რატომ? ნუთუ მას საერთოდ სიყვარულის ნიჭი არ დაჰყვა? თუკი სიყვარულისადმი, ამ შეუცნობელი, გრძნეული გრძნობისადმი ბრმაა და ყრუ, საერთოდ როგორღა შესძლებს, იყოს შემოქმედი? და მაშ რატომღა აირჩია მან ეს გზა? და მიჰყვება კი რაიმე გზას? თუ ნაფოტივით მისდევს დღეთა მდინარებს? ალბათ “ქალური” ხასიათი აქვს, პასიურია, არ არის წინააღმდეგობათა გაღამლახავი...

ღიახ, ერთ დროს მასაც უყვარდა, მაგრამ... როცა სატრფო გაუთხოვდა და მერე გამოუთხოვდა, მან ვერ შეძლო სიყვარულისთვის ბრძოლა და მერე მთელი ცხოვრება ნანობს საკუთარ სულმოკლეობას...

მამუკას ძალიან მოსწონდა მისი კლასელი, მეზობლის, ქვრივ მალხაზას ერთადერთი ქალიშვილი – იმ უბანში კი არა, მთელ სოფელში სილამაზით გამორჩეული ჩიტო.

მალხაზას ჩვევა ჰქონდა: თუ გაიგებდა, ვინმეს ფული გაუჩნდაო, მაშინვე სასესხებლად მიცუნცუღდებოდა – საოცარი ალღო ჰქონდა, როგორ იგებდა? მერე თვეობით კი არა, წელიწადით დასდევდნენ, რომ ჩასესხებული თანხა ნაწილობრივ მაინც დაებრუნებინათ. მტირალა იყო, ყველას თავს აცოდებდა, თავს ისაწყლებდა, ვითომ რამდენიმე დღე არაფერი ეჭამოს – ფულის უქონლობას იმიზეზებდა...

მამუკა სკოლის შემდეგ თითქმის მთელ დღეს მეზობლად, ჩიტოსთან ატარებდა; ქალიშვილს უკითხავდა საკუთარ ლექსებს, ხშირად მათ ხეხილს რწყავდა, ბოსტანშიც საქმიანობდა – მალხაზა შრომისმოყვარეობით არ გამოირჩეოდა და უმეტეს დროს შინ ვერ ნახავდი, ძმაკაცებში ლაყობასა და ნარდის თამაშს იყო გადაყოლილი... მამუკა გრძნობდა, ჩიტო თანაუგრძნობდა, მაგრამ ბიჭმა გადამწყვეტი ნაბიჯის გადადგმა ვერ გაბედა – ჯარს მოვივლი ჯერო. სამხედრო სამსახურში ყოფნისას ერთმანეთს ხშირად წერდნენ წერილებს, ერთი წლის შემდეგ კი უცებ შეწყდა ქალის საპასუხო წერილები... როცა სამხედრო მოვალეობის მოხდის შემდეგ მამუკა დაბრუნდა სოფელში, გაიგო ამის მიზეზი: თურმე მალხაზამ იღბლიანად გაათხოვა ჩიტო: მშვენიერი

ქმარი უშოვა – ლამაზი, წესიერი, ძლიერი ოჯახის ერთადერთი შვილი. გაუჩნდა შვილიშვილი, გოგო. მალხაზა ყველა გამგელე-გამომგელელს შესჩიოდა: ჩემი სიძე მექალთანეა, ჩიტოს ყოველ ფეხის ნაბიჯზე დალატობსო; იმდენი ქნა, შვილი გააცილა ქმარს, ბავშვი დაიტოვა და მამა-შვილი ზრდიდნენ.

მამუკას ძველებურად გული მიუწევდა ჩიტოსკენ, მაგრამ რატომღაც მასთან მისვლას და დალაპარაკებას აჭიანურებდა...

ამასობაში მალხაზამ მეორედ გაათხოვა ქალიშვილი – ახლაც მდიდარს მისცა ცოლად (წინასწარ გაიგო: სასიძოს მარტოხელა შეძლებული მამიდა გარდაცვლოდა და ანდერძით დიდძალი ქონება და დიდი სახლი მიეღო). ცოტა ხანში, როცა მეორე შვილიშვილი შეეძინა, – ამჯერადაც გოგო, – ისევ გააცილა ჩიტო მეორე სიძეს, ბინა და ქონება კი გაუყო და თავისი წილი გაყიდა.

მესამედაც გაათხოვა – ისევ შეძლებულზე. შვილიშვილი ისევ შეეძინა, კვლავ გააცილა ქალიშვილი ქმარს, ქონება გაუყო და შვილიშვილიც – ბიჭი – დაიტოვა...

– პატივცემულო მოსამართლე, შვილი რომ გააჩინა, იმას რჩენა არ უნდა? ალიმენტები უნდა გადაიხადოს! – რკინის არგუმენტს იშველიებდა, მოსამართლის მოსაქრთამაგად ფულსაც არ იშურებდა და, რა თქმა უნდა, ყოველთვის გამარჯვებული რჩებოდა... მხოლოდ საკითხავი იყო, ჩიტო თუ რჩებოდა გამარჯვებული?..

მამუკა კი რომ წაგებულნი დარჩა, ამაში გვიან დარწმუნდა... თუმცა, იქნებოდა კი იგი ბედნიერი ჩიტოსთან? ვინ იცის... ის კი, სულმოკლეობა რომ გამოიჩინა და უბრძოლველად დათმო მისი საოცნებო ქალიშვილი, ცხადი იყო. ყველაფერი უნდა იღონოს, რომ გოდერძიმ მისი შეცდომა არ გაიმეოროს... თვალწინ მეორე მაგალითიც აქვს – მისი დეიდაშვილი გერვასი.

გერვასის და ბაიას მოსწონდათ ერთმანეთი, მაგრამ ბიჭი ვერაფრით ახერხებდა, ეთქვა გოგოსთვის, მიყვარხარო... ვერ გადაეწყვიტა, ცოლად შეერთო თუ არა. ასე გადიოდა დრო, ბაიას მოლოდინი ნაყოფს ვერ იღებდა...

ერთი კაცი სტუმრად ქორწილში მოვიდა ჭადარდის, სუფრაზე ბაია მოეწონა და მაშინვე მისი ცოლად მოყვანა გადაწყვიტა. ეს კაცი არ იყო შესახედავად ურიგო, სხვა მხრივაც უქეს და უკვე ოცდაათ წელს მიღწეული ბაია დათანხმდა, გათხოვდა სხვა სოფელში...

გერვასი ძალიან განიცდიდა ამ ამბავს, საკუთარ თავს ლანძღავდა მერყეობისთვის – საყვარელ ქალს საკუთარი სიბრძივით შეეღია, სამუდამოდ უნდა დაემშვიდობოს... გერვასიმ მოსვენება დაჰკარგა, ღამე გათენებისას თუ ჩასთვლემდა და მაშინაც სიზმრად სულ სანატრელ ბაიას ეგლებოდა თავს...

სამი თვის შემდეგ გერვასიმ ვეღარ გაუძლო სულის გემვას, წავიდა ბაიას სანახავად... იქ დიდხანს ელაპარაკა და, ბოლოს, დაითანხმა ქალი და წამოიყვანა, მიუხედავად იმისა, რომ ბაია უკვე დაფეხმძიმებული იყო...

ბაიას ყოლა ბიჭი, შემდეგ კი – უკვე გერვასისგან – კიდევ ოთხი შვილი...

თუმცა, ნაცნობების ამბავი რა მოსატანია, საკუთარი ქალიშვილის მაგალითი თვალწინ არ აქვს?

მამუკას უფროსი ქალიშვილი, ქალთამზე, მზევინარს ჰგავს გაჭრილი ვაშლივით – დედასავით დაბალია, ფუნთუშა, პირმრგვალი, ოღონდ თვალების ფერი მამისგან გამოჰყვა – თაფლისფერი – და თმაც მუქი აქვს.

დედისგან განსხვავებით, გათხოვება არ გასჭირვებია: საშუალო სკოლის დამთავრებისას, ბოლო გამოცდა რომ ჩააბარა, საღამოს მეგობრებთან ერთად კინოში წავიდა ჭადარდის კლუბში და... დაიკარგა!

კინოფილმის ნახვის შემდეგ თანაკლასელები ერთ-ერთ ოჯახში შეიკრიბნენ, რათა საზეიმოდ აღენიშნათ დიდი მოვლენა, ახალი ეპოქის დადგომა მათ ცხოვრებაში, მაგრამ, როგორც მერე გაირკვა, ქალთამზე მათთან ერთად არ ყოფილა! მაშინ ამისთვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა არავის მიუქცევია, მხოლოდ კარგა ხნის შემდეგ, როცა მზევინარმა და მამუკამ მთელი ჭადარდის დიდი დიდი უზომოდ დაგვიანებული ქალიშვილის ძებნაში, ყველამ დაიწყო ამბავის ჩხრეკა-კვლევა... ბოლოს, მათმა უმცროსმა ქალიშვილმა, მზიამ, როგორც იქნა, ხმა ამოიღო: დავინახე, როგორ ჩაუჯდა მანქანის კაბინაში ბეჟანა კინომექანიკოსს, ალბათ რაიონულ ცენტრში წაჰყვაო...

მამუკა მაშინვე მის ნათლულთან, გიგა შოფერთან მივარდა შინ – უკვე თითქმის თენდებოდა – და სასწრაფოდ რაიონულ ცენტრს მიაშურეს. იქ მიაღწიეს ოლიმპიადას უფროს დას: აქაურ ხალხს შენ ალბათ ყველას იცნობ და ისიც გეცოდნება, სად ცხოვრობს ის თავხედი ბეჟანა კინომექანიკოსი, მაგრამ ამაოდ, ვერაფერი გაიგეს... შემდეგ გავარდნენ რაიონის სკოლაში – კულტურის განყოფილებაში გავიგებთ მისამართსო... მათ ვერც იქ უშველეს.

გამოსავალი ისევ გიგა შოფერმა იპოვა:

– რა ჰქვია იმ ჯიგიტსა?

– რა, დაჭმუჭუნას ხომ არ უპირებ? ჯერ კარგად გავიგოთ, იქნებ ის კაცი არაფერ შუაშია...

– უპასუხა მამუკამ.

– კაცო, შენ მისი სახელი გამახსენე...

– ბეჟანა...

– ეგ ბეჟანა კინომექანიკოსიცაა და შოფერიც, ესე არ არის?

– ჰო, ესეა...
 – მერე, ოჯახაშენებულო, აქაურ შოფრებს თითქმის ყველას ვიცნობ, გარაჟში მივიდეთ, ისიც შოფერი არ არი?
 მართლაც, კითხვა-კითხვით მიაკვლიეს ბეჟანას – კინომექანიკოსისა და, შეთავსებით, შოფრის – საცხოვრისს...

ქალთამზესა და ბეჟანას ჯერ კიდევ ეძინათ, თუმცა უკვე შუადღეც დამდგარიყო. მამუკას ჯერ უნდოდა, აყალმაყალი აეტეხა, ბეჟანასთვის ცხვირ-პირი დაეღეწა – გიგა შოფრის დათვის ტორების იმედად თუ იყო! – და ქალიშვილი წამოეყვანა, მაგრამ სწორედ გიგამ დააშოშმინა და ურჩია: ყველაზე ჭკვიანური იქნება, ბედს შეურიგდე და ახლავე მიეუსხდე სუფრას, ხომ ხედავ, გუშინდელი გაშლილია და ჩვენთვისაც საკმაოდ დარჩენილა სასმელ-საჭმელიო...

რა თქმა უნდა, მამუკამ ქალთამზეს უსაყვედურა, არ უნდა მოქცეულიყავი ამგვარად, მშობლებსა და და-ძმას გულები გაგვიხეთქეო; ქალიშვილმა უპასუხა: მომბეზრდა შინ ყოველდღიური ჩხუბი და დავიღარაბა, ახლა ცოტა დავისვენებო; კიდევ მზია მეცოდება ძალიან და თუ ისევ განაგრძეთ შენ და დედამ გაუთავებელი კინკლაობა, ჩემს დას აქ წამოვიყვან ჩემთანო...

აი, ეს მაგალითები დაუდგა მამუკას თვალწინ, როცა ვაჟიშვილის ქცევას აკვირდებოდა. მამუკამ ერთხანს აცალა შვილს, რომ ცოტა დაწყენარებულ-დაღაგებულყოფი, შემდეგ, დაინახა რა, რომ გოდერძი ისევ დანადგელიანებული რჩებოდა, გაბრაზებულმა უთხრა:

– რა თავში ჩარტყმულივით ხარ, ყველას შეუძლია შენი დაბრიყვება და დაჩაგვრა!..
 – თავი დამანებე რა, ჩემი საქმისა მე ვიცი... – უხალისოდ უპასუხა გოდერძიმ, ეტყობოდა, საერთოდ ისეთ მდგომარეობაში იყო, მართლაც უჭირდა ლაპარაკი, განსაკუთრებით – ბაბოსთან მიმართებაში.

– შინ კი დიდი გული გაქვს, მარტო მე მიბედავ სიტყვის შებრუნებას... დედაშენი არ მყოფნის და შენც მე მეკამათები ყოველ წვრილმანზე. მასთან კამათს, კარგა ხანია, თავი დავანებე, არაფერს ვპასუხობ, რადგან აზრი არ აქვს, შენ კი ცოტა გაანძრე ტვინი, ბიჭო, ბავშვი აღარ ხარ... მამაშენი რასაც გეტყვის, ზოგჯერ მაინც დაუჯერე, რჩევა გაითვალისწინე... მე ვარ დამნაშავე, რომ ვერ გრძნობ თავს ძლიერად, თავდაჯერებულად... დიახ, ჩემი ბრალია – ვერ გაგზარდე მებრძოლად... იქნებ ზედმეტიც არის ჩემგან რჩევა, ალბათ მაინც ვერაფერს გიშეგლი.

– რა უნდა მირჩიო, მე თვითონ გავარკვევ ყველაფერს.
 – კეთილი, ბატონო... მე ჩემსას მაინც გეტყვი და დანარჩენი მერე თვითონ გადაწყვიტე... კი გიჭირს ამ თემაზე საუბარი...

– რა თემაზე? – ვითომ გაიკვირვა გოდერძიმ.
 – ბოდიშს ვიხდი, ვიცი, არ გსიამოვნებს, რომ შენს ამბავში... საქმეში... არა, ნუ გეშინია, არაფერში ჩავერევი, თუმცა მე შენი მამა ვარ და ორ სიტყვას მაინც გეტყვი და გთხოვ, მომისმინო... ბაბო შეცდა, ზოგი ქალი, ხომ იცი, ბუნებით სუსტია, მიმნდობი, მაგრამ გულით არ არის ცუდი გოგო... თუ მაინც გადაწყვეტ მის ცოლად მოყვანას, ცოტა გაინძერი, შინ არავინ მოგიყვანს... თვითონაც თავმოყვარეობა აქვს, უნდა გაითვალისწინო მისი მდგომარეობა... არ მოეშვა... თუ მართლა გიყვარს, ერთ შეცდომას აპატიებ... ოღონდ მერე ყვედრება არასდროს დაუწყო, არ იქნება ვაჟკაცური... ერთსაც გეტყვი: დროზე მიხედე საქმეს!.. და კიდევ: ცოლს რომ ითხოვ, აქ არ მოიყვანო, ცალკე იცხოვრეთ: მხოლოდ იმიტომ კი არა, რომ დაუმთავრებელ სახელში მისი მოყვანა სირცხვილია, რაც მთავარია, მზევინარი ცოცხლად შეჭამს!..

* * *

მოულოდნელად ბაბოს ციხისუბანში მიაკითხა თარსმა ტასომ, ჭიშკარიდანვე ყვირილი დაიწყო:

– გოგო, სასიხარულო ამბავი მომიტანია: ბედნიერება გეწვია – მამუკა კალმახაურს დიდ ხანია უყვარხარ და ცოლობას გთხოვს!.. მომილოცავს!

– რას მილოცავ, ტასო დეიდა, გოდერძის როგორ გავყვე! – ცივი უარი სტკიცა ბაბომ.
 – რას უწუნებ? ის მტკივანი ფეხი არაფერს უშლის, სხვა მხრივ კი მაგის მჯობნი ბიჭი რომელია მთელ სოფელში!.. – გაღიზიანების გარეშე, რბილად განაგრძობდა საუბარს გამოცდილი მაჭანკალი. – სანამ შენამდე მოვალწევდი, წყურვილით მოგვედი... ერთი ჭიქა წყალი მომიბრუნინე და ცოტა პურსა და ყველსაც თუ მოაყოლებ, მთლად კარგი გოგო იქნები...

ეზოში მაშინვე გაუწყვეს ტაბლა, ტასო ილუკმებოდა და თან საქმესაც არ ივიწყებდა:
 – აბა, ბევრი ფიქრი ზედმეტია, დამიჯერე, არ წააგებ! ვითომ რატომ ვერ წაყვები?
 – არა, ტასო დეიდა, მე ჩემს გასაჭირს ვგულისხმობდი: გოდერძი კარგი ბიჭია, მაგრამ მე აქაც აღარ დამედგომება – ნაძრახი ქალი ვის რად უნდა... უკვე ვემზადები ქალაქს წასასვლელად, სადმე საავადმყოფოში ან პოლიკლინიკაში მუშაობას დავიწყებ...

– მოიცა, გოგო, რა გეჩქარება, ბედი კარს მოგდგომია და მისთვის ხელის კვრა შენგან დიდი სისულელე იქნება... – განაგრძობდა ბაბოს დაყოლიებას ტასო.

– არა, არა... არ გამოვა ეგ საქმე!

ბევრი სიტყვა დახარჯა ტასიკომ, ხან აქედან მოუარა, ხან მის მშობლებს ეწურჩუნა, მაგრამ ბაბო ვერაფრით დაითანხმა. ტასო გემრიელად გამოძღა, დაისვენა კიდევ და წასვლისას ბაბოს უთხრა:

– კარგი აბა, მე წავალ და შენ კარგად დაფიქრდი... ორ-სამ დღეში ისევ გამოვივლი და პასუხი დამახვედრე... კარგად აწონ-დაწონე, მერე სანანებელი არ გაგიხდეს ნაჩქარევი უარი... გოდერძის უყვარხარ, ხელს ნუ ჰკრავ... იფიქრე, იფიქრე, შვილო...

თარს ტასოს რამდენჯერმე კიდევ მოუწია ციხისუბანში სტუმრობა, ყოველ მისვლაზე წასვლას არ ჩქარობდა, კარგადაც მოილხენდა, მაგრამ მისი ყოველი ცდა, ბაბო გათხოვებაზე დაეყოლიებინა, მარცხით დამთავრდა.

ერთხელ გოდერძიმაც ააკითხა ბაბოს ციხისუბანში – ცხენით ფუჭად აჯირითდა, მის მიერ გაზრდილი თოვლათი. ეს თოვლა, ჯერ კიდევ კვიცი, მიხამ ორი წლის წინათ აჩუქა გოდერძის, რომელიც მასთან მჭედლის შეგირდად მუშაობდა და მომავალში ალბათ მიხას შეცვლიდა სამჭედლოში – მიაგრო საკუთარ მოწოდებას...

ბოლოს, გოდერძიმ, მამის დაჟინებული თხოვნით, გადაწყვიტა, ერთხელ კიდევ ეცადა ბედი და უკანასკნელად წვეოდა ბაბოს ოჯახს...

ამჯერად გიგა შოფერმა აიყვანა ციხისუბანში თეთრი ფერის “ვოლგით” (ხოსროს რომ ეს ამბავი გაეგო, არ ვიცი, გიგას თავს რას დააწვედა...).

ბაბო გაკვირვებული იყო გოდერძის შეუპოვრობით და, თავჩაღუნული, სულ იმას პასუხობდა, ნაძრახი ქალი რად გინდა, ქვეყანაზე ჩემს მეტი არავინააო? ბაბოს მშობლები მათ საუბარში არ ერეოდნენ, ყველაფერს შორიდან უცქეროდნენ, მხოლოდ გიგა შოფერი შეიყვანეს შინ და იქ პატარა სუფრაც გაუშალეს...

ბოლოს, გოდერძიმ ყოყმანი შეატყო ქალს, ხელი მოხვია და, თავჩაქინდრული, თითქმის ძალატი გაიყვანა ეზოდან (ბაბომ ცხადად შეიგრძნო ბიჭის არა მხოლოდ ფიზიკური, – სამჭედლოში დიდიდან სადამომდე ჩაქურჩის ქნევას და ხარ-ცხენების დაჭედვაში დახმარებას უკვალოდ არ ჩაუვლია! – არამედ სულიერი სიძლიერეც და ხმა არ ამოუღია), მერე ჩასვა მანქანაში...

გახარებული გიგა დეჭვა-დეჭვით მაშინვე გამოვარდა სახლიდან, თან ბაბოს რაღაცით დამფრთხალ მშობლებს მოდენდა, თქვენც წამოდით ჩქარაო; აფორიაქებულმა ბაბოს მშობლებმა საჩქაროდ ჩაიცვეს საგარეო ტანისამოსი, ჩასხდნენ მანქანაში და ყველანი სულ სიგნალის გაბმული ჭყვირილ-ჭყვირილით ჭადარდიდს გაეშურნენ...

მზევინარი ჯერ კოპებშეკრული იბღვირებოდა:

– არ მინდა, შერცხენილი ქალი ჩემს წმინდა ოჯახში შემოვიდეს!.. მამუკას ცოლის თხოვის დრო კია, მაგრამ შენ სულ არ ფიქრობ შეილზე!.. სულ არ გადარდებს მისი მომავალი!.. მეც ფეხებზე გკიდევარ!..

შემდეგ, როცა მამუკამ გვერდზე გაიყვანა და, დიდი ძალისხმევით, როგორც იქნა, დააშოშმინა, ქალმა ახლა სხვა სიმღერა წამოიწყო:

– კარგი, ბატონო, მე ხელს არ შეეუშლი, ვინც მას გულით უნდა, ის ითხოვოს, მაგრამ აქ სად უნდა მოიყვანოს, ამ დანგრეულ სახლში? ამდენი ხანია, ერთი სახლის აშენებას ვერ მოაბი თავი, კაცი ხარ შენ?..

კარგა ხანს ჯიჯღინებდა...

იმავე საღამოს მამუკას ოჯახში სახელდახელო სუფრას მიუსხდნენ ციხისუბნიდან ჩამოსულნი, გოდერძის ოჯახის წევრები და რამდენიმე მეგობარი, აგრეთვე – გაბრიელ ადგომელაძე, მიხა მუხაიძე და ოლიმპიადა. როცა ოლიმპიადა გიტარაზე დამწვრის სიმღერებს არაკრავებდა, მზევინარი მაშინაც სულ წარბშეკრული იყო...

მამუკა არ შემცდარა და არც გოდერძი – ბაბო კარგი მეოჯახე ქალი გამოდგა, შრომისმოყვარე და ზნეკეთილი, მზევინარიც კი მოიმადლიერა და იმდენად, რომ მამუკა აღარ ფიქრობდა ვაჟიშვილის ცალკე დასახლებაზე. მამუკა გაკვირვებული იყო: ვერაფრით წარმოიდგენდა, თუ მზევინარი ვინმეს შეეგუებოდა; იქნებ ეს გამოწვეული იყო იმიტაც, რომ მზევინარს მამალი გრიპი შეეყარა, რომელიც შემდგომ ფილტვების ანთებაში გადაეზარდა და ბაბოს რომ პენიცილინის ნემსები არ გაეკეთებინა, იქნებ საიქიოსაც გამგზავრებულიყო. მამუკა გახარებული იყო: ამ ერთ რამეში მაინც გაუმართლა, მშვენიერი რძალი შეხვდა და არა მხოლოდ გარეგნობით – ბაბოსთან მშვიდად და ბედნიერად გრძნობდა თავს. ხშირად მას აკითხებდა ხოლმე ახალდაწერილს, გოდერძისაც კი არ სდებდა ამგვარ პატივს...

შემოქმედების გარდა, კიდევ ერთი მარადი საფიქრალი ჰქონდა – სახლი! ასაშენებელი სახლი! დიდი ხნის წინ დაწყებული და აქამდე დაუმთავრებელი...

სოფელში ცნობილმა მშენებელმა გოგია ციხურაშვილმა შეიცოდა და დაჰპირდა – როგორც კი ქაიხოსროს ვალს მოვიშორებ და სახლს გადავუხურავ, ჩემს საკუთარ სახლსაც კი საბოლოოდ არ დავამთავრებ, მაშინვე შენს გვერდით მიგულე, მოკლე ხანში შენს სახლს დავამთავრებინებო.

მამუკა ძალიან გახარებული იყო, მაგრამ ვაგლახს!..

კარი XVIII. გოგია ციხურაშვილი და ნინია

ქაიხოსრო ტურიკაშვილისთვის უზარმაზარ, როგორც ჭადარდღიდელებმა დაცინვით უწოდეს – “სათავადო”, სახლს მთელს იმ მხარეში ცნობილი და დაფასებული ოსტატი გოგია ციხურაშვილი აშენებდა.

გოგიას მეტსახელად მოცლილს უძახიან: ერთ წუთს გაჩერებულს ვერ ნახავ, მარად დაძაბულია, საქმით მეტისმეტად დაკავებული კაცის იერი აქვს, სულ რაღაცას ჩირთიფირთობს... სალაპარაკოდ ნაცნობ-მეგობართანაც კი არ გაჩერდება, მოკლედ მიუგვებს: “გამარჯობა!” – და ჩქარი ნაბიჯით გააგრძელებს გზას. თუ თხოვენ, ერთ წამს მოიცადე, ამოიქაქანე, ორიოდე სიტყვა გავცვალთ ან აგერ რობიზონასთან სასადილოში შევიდეთ, ორი-სამი ჭიქა ღვინო გადაგვრათო, მაშინვე მიუგვებს: “ეჰ, მოცლილი ჩანხარ, გეტყობა, ბედნიერი კაცი ხარ!” და სასწრაფოდ გაეცლება, თითქოს ჭირიანს გადაეყარათ. კი არ დადის, დარბის... ჭამის დროსაც კი წესიერად დაღუპვისთვის ვერ იცლის და თითქმის მთელ-მთელ ლუკმებს ყლაპავს. წვერის მოსაპარსადაც კი დროს არ კარგავს და ხუჭუჭა შავი წვერით დაიარება, ბოშას ჰგავს. დაბალია, მაგრამ ისეთი ჯანიანი, რომ ხის მიძმე კოჭის ცალ მხარეს რომ თამაშ-თამაშ ასწევს, მეორე მხარის ასაწევად ორი-სამი კაცია საჭირო. მუშაობისას ზამთარ-ზაფხულ წელზევით მხოლოდ მაისური აცვია, სქელი მკლავები ოფლისგან უბზინავს, მკერდსა და ზურგზე ოხშივარი ასდის...

გოგიას ცოლი, ნინია, გამხდარი, კაფანდარა ქალი, პირიქით – მეტისმეტად დინჯად, აუჩქარებლად ირჯება, შეიძლება ითქვას – ზანტია. ქმარი მარად ეჩხუბება: გამოიღვიძე, ქალო, დროზე გაანძრე ხელი, ხედავ, ცეცხლი მიკიდიაო და ხელიდან გამოგლეჯს ცოცხს, თუ ნინია ჰგვის, ან ჩამჩას, თუ კერძს უსხამს მათლაფაზე. ქალი არაფერს პასუხობს, ოდესღაც ლამაზ, ახლა ნაადრევად მობერებულ სახეზე საყვედურს მაინც ვერ ამოიკითხავ.

საკვირველია, როდის მოახერხა ცოლის მოყვანა? ათ წელზე მეტია, ერთად ცხოვრობდნენ, შვილი არაფრით ეყოლათ, თუმცა არც ექიმები დაუკლია ცოლისთვის და არც ექიმბაშებში სიარული...

მოკლედ რომ მოგახსენოთ, გოგია დღესა და ღამეს ასწორებდა, რათა საოჯახო ხარჯებსაც გაწვდენოდა, სახლის მშენებლობაც წინ წაეწია და, რაც მისთვის მთავარი განხლდათ... სანუკვარი ოცნება აესრულებინა – მანქანა ეყიდა!

ერთხელ, როცა მშობლიურ სოფელში უნდა დაბრუნებულიყო, საყიდლებით დატვირთული იდგა ავტობუსების სადგურზე და რაიმე ტრანსპორტს ელოდა – ხალხით გაძევილ ჭადარდღის ავტობუსში ცხვირიც ვერ შეყო. კარგა ხნის ლოდინის შემდეგ ბელმა გაუღიმა – ჩამოიარა ავტომანქანა “ნივით” მისმა მეზობელმა და სახლამდე მიიყვანა. როცა სოფელში შევიდნენ, მანქანის მფლობელს შემხვედრნი მოწიწებით ესალმებოდნენ... გოგია შურით აივსო: მისი კეთილისმყოფელი მასზე ბევრად ახალგაზრდა იყო, არც განსაკუთრებული ცოდნა-განათლებითა და მუყაითობით გამოირჩეოდა და აგე – კარგა ხნია, მანქანით დანავარდობდა... მან კი მოტოციკლიც ვერ იყიდა, არადა, რამდენი წელია, ვირივით შრომობს...

მას შემდეგ გულში ჩარჩა: გინდაც მოკვდეს, მანქანის შესაძენი ფული უნდა მოაქუროს! ეყო ამდენი წელი სამშენებლო მასალების თრევიტ წელის წყვეტა – ერთხელაც ჭადარდღიში საკუთარი მანქანით უნდა აგრიადღეს!

და როგორც იქნა, ერთი თვის წინათ შეიძინა ავტომანქანა “ნივა” – მართალია, ნახმარი, მაგრამ საკმაოდ კარგად შენახული...

ახლა კი გოგია კვდება – საკუთარი დაუმთავრებელი სახლის ქვედა სართულზე, დიდ სამზარეულო ოთახში... მეორე სართულზე ოთხი ოთახი კი აქვს (წინ კიდევ – განიერი და გრძელი აივანი), მაგრამ ახალგაღესილებია, სინესტის სუნი ჯერ მძაფრად იგრძნობა და, რაც მთავარია, მალე ასასვლელად მისადგმელ კიბეზე ვეღარ შეძლებდა აძრომას – თიქარი სჭირდა. კაპიტალური კიბის ასაშენებელი ფული ახლა თითქმის შეაგროვა გოგიამ, მაგრამ ჩანაფიქრის ასრულება არ დასცალდა...

როგორც მოგახსენეთ, ქაიხოსრო ტურიკაშვილისთვის დიდ, “სათავადო” სახლს აშენებდა მეზობლად და გარდაცვალებამდე ორი კვირით ადრე დაამთავრა მისი თუნუქით გადახურვა... ახლა იქიდან ამ მოვლენისადმი მიძღვნილი ლხინის ხმები ისმის, უფრო მართალი ვიქნები, თუ ღრიანცელს ვუწოდებ – ალბათ ქაიხოსრო ტურიკაშვილმა დანარჩენ მშენებლებს, გოგიას “ბრიგადის” წევრებს, სუფრა გაუშალა და წესითა და რიგით იქ უნდა მჯდარიყო საპატიო ადგილზე გოგია ციხურაშვილიც...

ამ სახლის მფლობელი გოგიას ახალი მეზობელი – თავმჯდომარის ვაჟი, ბესა ტურიკაშვილი, გახლავთ; მოქეიფე, დარდიმანდი ბიჭია, მაგრამ ცუდი გულის არ არის, ოღონდ ცოტა ფუქსავატი ჩანს და უნებისყოფო. ორი წლის წინ ცოლი ითხოვა, უფრო სწორედ, ქაიხოსრომ შერთო ქალაქელი ქალიშვილი შეძლებული ოჯახიდან. ერთი ჭირი ის იყო, რომ რძალმა თავი მოიკლა, არ მოინდომა დედამთილ-მამამთილთან და ტურფასთან ცხოვრება (ტურფას შესაფერისი საქმრო ვერაფრით მოუძებნა ქაიხოსრომ, არადა უფროსი იყო ძმაზე)... ქაიხოსრო ტურიკაშვილი იძულებული გახდა, ეყიდა გოგიას გვერდით ქალაქს გადასახლებული ერთი ჭადარდღიელის კარ-მიღამო მშენიერი სახლით. სახლი ერთ თვეში დაანგრევეინა, საძირკველიც კი მოშალა ძირფესვი-

ნად და სრულიად ახალი, უზარმაზარი სახლის შენება დაიწყო. სულ რამდენიმე თვე იყო გასული მშენებლობის დაწყებიდან და უკვე გადახურეს კიდეც... ორ-სამ თვეში მთლიანად მოთავსება ამ სახლის მშენებლობა, ბეტონის მაღალი ღობეც შემოველება დიდ ეზოს – ბატონ ქაიხოსროს რა დაუშლის? ფული ყოველს შემძლეა... მე რე ტურფასაც გაათხოვებს და ის და მისი ცოლი ტურეზა ძველ სახლში მარტონი დარჩებიან მოსვენებულად...

გოგია კი უკვე ათი წელია, ნელ-ნელა აკოწიწებდა საკუთარ სახლს და მის დამთავრებას კიდევ რამდენიმე წელი დასჭირდებოდა... ბევრჯერ იხანა, რომ უფრო მცირე სახლის აშენებით არ დაკმაყოფილდა, მაგრამ გვიანდა იყო თითზე კბენანი: სიხარბით, უზომო შრომით თიაქარი გაუჩნდა; არ მიხედა დროზე (“საქმე, საქმე!”), გაეჭედა, ანთება დაემართა, გაუმიზეზდა და დაგვიანებულმა ოპერაციამ ვეღარ უშველა – მოკვდა...

იწვა, სასახლეში ჩასვენებული, გაჭიმული, პაპისეულ ტანტზე გაუნძრევლად, თითქოს ეშინოდა, ძველთაძველ ტანტს ჭრიალი არ დაგაწყებინო და ხელი არ შემეშალოს მეზობელი სახლიდან მოდენილი დოღ-გარმონის ჭყვიტინისა და აცაბაცა, არეული სიმღერის მოსმენაში...

გოგიას ქვრივი, ნინია უცებ, ორ თვეში გათხოვდა! ოცდახუთი წლით უფროსმა კაცმა, მიხას უფროსმა ძმამ, თითქმის სამოც წელს მიღწეულმა ნიკა მუხაიძემ ითხოვა... და წლისთავზე ბიჭიც შეეძინათ – ბაგრატო!

ერთი თვის შემდეგ მათ მეზობლებსაც, ბესასა და მის მეუღლეს, შეეძინათ დიდი ხნის ნანატრი შვილი – გოგოს ნატრული დაარქვეს.

მთელი სოფელი დაეხმარა ნინიასა და ნიკას და კიდევ ერთ წელიწადში სახლის დამთავრება შეძლეს.

კარი XIX. t a r i e l m u x a i Z e d a T a n a r

ნიკა ტარიელ მუხაიძის უფროსი ვაჟი გახლდათ.

ტარიელა ოთხმოც წელს კარგადაა გადაცილებული, ათი წელიც იქნება, სულ იძახის, ასი წლისა ვარო.

ტარიელას პირველ ცოლს თამარი ერქვა; საწყალი, დიდხანს ავადმყოფობდა; გარდაიცვალა, როცა მისი სამივე ვაჟი ფრონტზე იყო წასული და უმცროსი ბიჭის, მახარეს, დაღუპვის ცნობა მოუვიდათ – ამ ამბავს გადაყვა...

როცა მიხა ჩამოვიდა ჯარიდან, შინ უფრო ადრე დაბრუნებული უფროსი ძმა ნიკა, დედინაცვალი, ისიც სახელად თამარი და... სამი თვის ძმა დახვდა. პატარა მახალი სანახევროდ მიხას ცოლმა, ოლიმპიადამ გაზარდა, სანახევროდ კი არა, თითქმის მთლიანად: მეორე ცოლი, თამარი და ტარიელა ერთმანეთში ვერ რიგდებოდნენ და ცალ-ცალკე ცხოვრობდნენ, თუმცა ერთ შენობაში.

ტარიელას პირველი ცოლისგან სამი ბიჭი და ერთი ქალიშვილი ჰყავდა, როგორც მოგახსენეთ, ყველაზე უმცროსი ვაჟი – მახარე – ფრონტზე დაეღუპა, მან დაცოლშვილება ვერ მოასწრო; ტარიელა მის პენსიას იღებდა და სულ მახარეს ქებაში იყო, დანარჩენ შვილებს – ყველას აგინებდა. ქალიშვილი დიდი ხანია, სხვა სოფელში იყო გათხოვილი, მეორე ცოლისგან შეძენილი ბიჭიც დაოჯახდა და რაიონის ცენტრში მშენებლობაზე მუშაობდა; ტარიელასთან დიდ სახლში დარჩნენ მისი მეორე მეუღლე, თამარი, მარტოხელა უფროსი ვაჟი, ნიკა, და მეორე ვაჟი, მიხა, ოჯახითურთ.

ნიკა მუხაიძე ჯარიდან ბრძოლებში მიღებული მრავალი ჯილდოთი დაბრუნდა და მოკლე ხანში დაუფასეს თავდადება – პარტიის რაიონულ კომიტეტში დაიბარეს და ბრიგადირად უნდოდით დაენიშნათ. შემოთავაზებაზე ნიკამ მაშინვე უარი განაცხადა. როცა მიზეზი ჰკითხეს, ნიკამ ჩვეული პირდაპირობით უპასუხა, რომ ჭადარდიდხევში, ამ მთის მცირემიწიან სოფელში, საერთოდ რა კოლმეურნეობანას თამაშია საჭირო... ნიკას სიტყვებმა ფრიალი გაკვირვება გამოიწვია ოთახში მყოფ ბიუროს წევრთა შორის და როცა ცოტა გონს მოვიდნენ, ერთ-ერთმა პასუხისმგებელმა ამხანაგმა ცხარედ განუცხადა: შენ, პარტიცემულო მეგობარო, მეტისმეტად გრძელი ენა გქონია, კარგად არ გცოდნია, სად რა უნდა ილაპარაკო... მომდევნო კვირაშივე ნიკა დაიჭირეს, სასწრაფოდ გაასამართლეს და შორს გადასახლეს – კიდევ მაღლობელი იყავი, რომ წინა დამსახურებამ გიშველა და გრძელმა ენამ მხოლოდ გრძელ გზას გაგიყენა, თორემ ბევრად უარეს შედეგსაც მოიმიტოვებ...

ციმბირის ჩრდილოეთში გადასახლებული ნიკა მხოლოდ თხუთმეტი წლის შემდეგ დაბრუნდა სამშობლოში; იქ დაოჯახებული იყო, მაგრამ ცოლმა რატომღაც არ ისურვა, ქმარს გამოჰყოლოდა საქართველოში, ერთადერთი შვილიც, ვაჟი, რომელიც უკვე სკოლაში დადიოდა, თავისთან დაიტოვა. ნიკამ ჭადარდიდს დაბრუნებისთანავე მამაპაპისეულ სახლს ეზოს მხრიდან გაბრიელას დახმარებით ფიცრული სადგომი მიუშენა და დროებით იქ დასახლდა, ერთი წლის შემდეგ კი გოგია ციხურაშვილმა იმ ფიცრულის ადგილზე მკვიდრად ნაგები ერთი ოთახი და სამზარეულო ჩაუდგა. იქ საკმაოდ დიდხანს ცხოვრობდა ნიკა ნინიას ცოლად შერთვამდე და და მასთან გაღაბარებამდე.

ტარიელა მარტო ცხოვრობს დიდი სახლის ნახევარსარდაფში, ცოლი – სხვა მხარეს, ცალკე ოთახში... ცოლს არ ელაპარაკება, მიხას, რძალს და შვილიშვილებს სულ ეჯიჯღინება – მცირე რამეზეც კი. უყვარს: მოხარშული კომში, კანფეტები და ცაცხვის ჩაი. ყველაფერი ეს გამოუღეფლად აქვს; არავის ახსოვს, რომ რომელიმე შვილიშვილისთვის ერთი კანფეტი მაინც მიეწოდებოდა... რძალს, ოლიმპიადას, მაინც ეცოდება – ყოველ შუადღეს გარედან გააღებს მისი სენაკის ფანჯარას და ჯამით საჭმელს შემოუდგამს რაფაზე.

ბაღიც კი გაყოფილი აქვთ ტარიელასა და თამარს. ერთი დიდი კომშის ხე უდგათ ბაღში, საზღვარზე და ამ ხის ნახევარი პაპის მხარეს იწვედნენ ტოტებს, ნახევარი – თამარისა. შემოდგომობით დიდი ჩხუბი აქვთ ხოლმე ცოლ-ქმარს – ერთმანეთს ადანაშაულებენ, კომშს მპარაფო.

მიუხედავად იმისა, რომ თამარისთვის მიხა გერია, მიხას შვილებს უკეთ ეპყრობა, ვიდრე ნაღდი პაპა – ტარიელა; თამარს ტარიელაზე ბევრად მცირე, მხოლოდ მოხუცებულობის პენსია აქვს, რადგან არასდროს უმუშავია, – მიხას შვილებს ზოგჯერ კინოს ფულს მაინც აძლევს.

ერთხელ ერთი შვილიშვილი, უკვე ქალიშვილობაში შესული მაყვალა, პაპის ბაღში თუთაზე აძვრა – რატომღაც ძალიან მოუნდა.

მიუსწრო ტარიელამ და გინებით აიკლო: ახლავე ჩამოეთრეე ხიდანო. თავმოყვარე ქალიშვილს ძალიან ეწყინა...

გამოვარდა ოთახიდან თამარი და ქმარს უყვირა: “შე ოხერო, არ იცი, რომ თუთა ბავშვებისაა?”

ნაბოლარა მაყვალა განსაკუთრებით უყვარდა მიხას, შვილებში გამოარჩევა და ყოველმხრივ ანებივრებდა. განსაკუთრებით სიამოვნებდა სხვათა მხრიდან ნაბოლარა შვილის შექება და ხშირ-ხშირად ტრახახობდა, მაყვალასნაირი ჭკვიანი, ნიჭიერი, ლამაზი და ზნეკეთილი სხვა ვინ არის მთელ სოფელშიო. მაყვალას მამისგან ხმამაღალი სიტყვა არ ახსოვდა, ვინმე ოდნავ მაინც თუ აწყენინებდა, მაშინვე მიხასთან გარბოდა საჩივლელად და ვაი დამნაშავის ბრალი!

ახლაც, სადამოს, სამჭედლოდან დაბრუნებულ მიხას ჭიშკართან შეეგება მაყვალა, აზღუქუნდა და იმ დღის სასტიკი შეურაცხყოფა ამცნო – პაპამ თუთიდან ლამის ჯოხით ჩამომავდო...

მიხამ მამას არაფერი უთხრა, ცოლს კი, ოლიმპიადას, უბრძანა – ამიერიდან არ გაბედო ტარიელასთვის კერძის მიცემაო. ოლიმპიადამ გამძვინვარებულ მიხას თანხმობა განუცხადა, მაგრამ შემდგომ ჩუმ-ჩუმად ძველებურად განაგრძობდა მამამთილისთვის კერძის თეფშით შემოდგმას რაფაზე – მაინც ეცოდებოდა...

კარი XX. მიხა მუხაიძე და ოლიმპიადა

მიხა მჭედელს მარად თეთრი ცხენი ჰყავდა, ყოველთვის – ძალიან ლამაზი, ყიდვისას საგანგებოდ არჩევა ხოლმე და ამ საქმისთვის ფული არასდროს ენანებოდა; თვითონ ბრგე, მოსული ტანისა იყო, ვაჟკაცური შესახედაობისა და ახალგაზრდობისას, როცა სოფლის ერთადერთ გზაზე, ცხენზე ამხედრებული, ქერა ქოჩორაფშეკილი, გაივლიდა (უფრო – დილა-სადამოს, სამჭედლოში მიმავალი და იქიდან მომავალი), ქალებს მასზე თვალი რჩებოდათ, განსაკუთრებით – ოლიმპიადას, სოფლის ბიბლიოთეკის გამგეს. მაშინ ახალდამთავრებული ჰქონდა საბიბლიოთეკო სასწავლებელი და სამუშაოდ ჭადარდში გაამწესეს.

თავის მხრივ, მიხასაც იზიდავდა ოლიმპიადა – ნასწავლი ქალიშვილი იყო, რაიონულ ცენტრში მცხოვრები კულტურული ოჯახიდან; მისი სახელი ისეთი უცხო და უცნაური იყო, რომ სოფელელებში მხოლოდ ამის გამოც შეეძლო, გამოეწვია პატივისცემის გრძნობა. ტანად დაბალი, ჩამრგვალებული, შავგვრემანი გოგო იყო; სახის მარილიანობით ვერ დაიკეენინდა, ოდნავ მოზრდილი ცხვირიც ამშვენებდა, სამაგიეროდ, მკერდასევე ქალიშვილს დიდი, თაფლისფერი, ცოცხალი თვალები ჰქონდა და მხიარული სიცილი იცოდა, მშვენიერი სიტყვა-პასუხით, სანაქებო ზრდილობითა და ყოფაქცევითაც გამოირჩეოდა; ერთ ქალად კი მარტო ის ღირდა, გიტარაზე რომ სიმღერას ტკბილად დაარაკრავებდა... ამან ყველაზე უფრო მოხიბლა მიხა მჭედელი, სიმღერა უყვარდა.

მიხა ახალი ჩამოსული იყო ფრონტიდან – პრავაში შეხვდა გამარჯვების დღესასწაულს; თან ჩამოიტანა სამი შეხორცებული ჭრილობა, ამოუღებელი ტყვია თავში და ისეთი მოხარშულ-დაშაშრული ფეხები (სტალინგრადიდან პრავამდე მთელი საბრძოლო გზა ფეხით გაიარა!), რომ მისი საოცრად დიდი და მაგარი კოჭრების ცხელ წყალში დარბილებასა და შემდეგ ბასრი დანით ჩამოთლას მთელი კვირა მოუნდა... აზუნდა ოცნება – თითქმის ხუთი წლის განმავლობაში ერთი ნატვრა მარად სდევდა თან: ნეტავ ჩემი სახლის კარების წინ კიბეზე დამსვა და ცოტა ხანს მაყურებინა ეზო-მიდამოსთვის და მერე თუნდაც მოგვედო...

მიხამ ერთი თვე დაისვენა, შემდეგ სამჭედლოში დაიწყო მუშაობა, სადაც ომში წასვლამდეც საქმიანობდა. საქმე გამოუღეფი ჰქონდა, დასვენების დღე მისთვის არ არსებობდა; მთის სოფლებიდან მრავლად ჩამოჰყავდათ მასთან დასაჭედად ხარები და ცხენები, ათასგვარ საოჯახო საქმეში საჭირო რკინის ნივთსაც ამზადებდა – ნაჯახს, თოხს და მისთანანს. თავისუფალი დრო მცირე რჩებოდა და იმასაც მიხა ბიბლიოთეკაში ატარებდა. მიჯღებოდა კუთხეში, აიფარებდა გა-

ზეთს და ჩემად საათობით აკვირდებოდა ოლიმპიადას... ერთხელ ოლიმპიადა მივიდა მასთან და გაზეთი გამოართვა, შემდეგ გაზეთი შეატრიალა და დაუბრუნა... მიხამ წერა-კითხვა თითქმის სულ არ იცოდა, მხოლოდ ოთხი კლასი ჰქონდა დამთავრებული, შემდეგ იძულებული გახდა, მუშაობა დაეწყო და სკოლაში სიარულისას მიღებული მცირე ცოდნაც სანახევროდ დაგიწყებული ჰქონდა. მიხას შერცხვა, შერცხვა კი არა, თითქმის დაიწვა სახეზე ავარდნილი ალმურისგან... მაგრამ ფრონტგამოვლილი ვაჟკაცი ნახევარ საათში გონს მოვიდა და მაშინვე დასახა სამოქმედო გეგმა. როცა ბიბლიოთეკამ მუშაობა დაამთავრა, მიხამ ოლიმპიადა დაქირავებულ ბინამდე მიაცილა და გზად ცოლობაც სთხოვა...

ერთ თვეში მოკრძალებული ქორწილი გადაიხადეს. ოლიმპიადა გართობის მოყვარული ქალი იყო, არც ერთ ღვინოსა და ქორწილს არ დააკლდებოდა – ყველგან ჰპატიუბდნენ, როგორც მშვენიერ მომღერალსა და გიტარაზე უბადლო დამკვრელს. მიხა უშლიდა ქორწილ-ქეიფებში წოწიალს, ბავშვებს ყურადღება არ მიაკლდესო. მერე დაკვრა სულ აუკრძალა – სამი გიტარა დაუმტვრია.

მიხა ნამდვილი გლეხკაცი იყო, – უწიგნური, მაგრამ თვალში გამოხედული, გონებაგახსნილი, ნამუსიანი და შრომისმოყვარე – დღედაღამ სამჭედლოში საქმიანობდა, სოფელიც დიდად აფასებდა. მას გლეხის ქალი უნდა შეხვედროდა, ბარისა და თოხის ხმარება, ცხვარ-ძროხის მოვლა, ბაღ-ბოსტნის გაშენება რომ ეხერხებოდა... ოლიმპიადას კი, მართალი მოგახსენოთ, შრომა, ცოტა არ იყოს, არ უყვარდა. განათლებული, პატიოსანი ქალი კი იყო, მაგრამ უყაირათო, თავმოუბმელი; არც საქონელი გაიჩინა, არც – ქათამ-ინდაური... მხოლოდ ღორები ჰყავდათ: სარდაფში ასუქებდნენ, სანამ კიბეზე ამოსვლას ვეღარ შეძლებდნენ, – ეს მოვლენა ჩვეულებრივ შემოდგომის მიწურულს ემთხვეოდა, – დაკლავდნენ, დაამარილებდნენ და მთელი ზამთარი ჰყოფნიდათ. ოლიმპიადამ არც გეგმა იცოდა, არც ხვალინდელ დღეზე ფიქრით იწუხებდა თავს. როცა მიხა მიუტანდა მთიდან ყველს, სულ უწუნებდა: “ფუი, სუნი აქვს!” სადილობის დრო რომ მოვიდოდა, მხოლოდ მაშინ გაახსენდებოდა კერძის გაკეთება... სამი შვილი როგორ გაზარდეს, საკვირველია. არც ჭრა-კერვა ეხერხებოდა, არც – ქსოვა ან ქარგვა. საოჯახო საქმიდან მხოლოდ საჭმლის კეთება უყვარდა. სამზარეულოს ქალიშვილებს არ გააკარებდა, არ მიაჩვია კერძის კეთებას; სხვათა შორის, არც გიტარაზე დაკვრა და სიმღერა ასწავლა შვილებს...

ელგუჯას უკვირდა, როგორ ცხოვრობდა ერთად ამდენ ხანს ერთად მისი დედ-მამა – ორი ასე განსხვავებული ადამიანი... განსხვავებულნი იყვნენ ყველაფრით: გარეგნობით, ხასიათით, განათლებით, მიდრეკილებებით თუ ჩვეულებებითა და ახირებებითაც. ამიტომ იყო მუხაიძეთა ოჯახში ყოველდღიური ჩხუბი და აყალბაყალი, თუკი ცოლ-ქმარი ერთდროულად იმყოფებოდა შინ. ამის გამო მიხა უმეტესწილად სამჭედლოში მუშაობდა, კვირაში ერთი-ორჯერ კი რობიზონას სასადილოს სტუმარი იყო და შინ გატიალებული მთვრალი ბრუნდებოდა. ამ დროს ოლიმპიადა ცდილობდა, ქმრის თვალებს მორიდებოდა, რადგან თუ ფხიზელი მიხა უდრტვინველად, ხმა-ამოუღებლად იტანდა ცოლის გაუთავებელ საყვედურებსა და წყევლასაც კი, ნასვამ მჭედელს საკმარისი იყო, ერთი სიტყვა არ მოსწონებოდა ოლიმპიადასი, მაშინვე ცოფდებოდა და ირგვლივ ლეწდა ყველაფერს... ჩასუქებულ-ჩამრგვალებული ოლიმპიადა ამ დროს საოცარ სიმკვირცხლეს იჩენდა, შურდულივით გაგარდებოდა კარში და კარგა ხნით გადაიკარგებოდა, სანამ მის ოჯახში ჭექა-ქუხილი საბოლოოდ ჩაცხრებოდა. ამ დროს მიხას დაწყნარება მხოლოდ მყვალას ხეწნა-მოფერებას შეეძლო.

ისე კი, საოცრად კეთილი კაცი იყო მიხა მუხაიძე, გულჩვილი და მოსიყვარულე, მაგრამ გარეგნულად ამის გამჟღავნება არ ეხერხებოდა.

ოლიმპიადაც უზომოდ გულკეთილი იყო, ყველას “მამიდა”; ხალისიან ქალბატონს, გიტარაზე დამღერებისა და სამზარეულოში ტრიალის გარდა, უზომოდ იტაცებდა სტუმრად წოწიალი: ნათესავ-მოყვრების დიდი მოყვარული გახლდათ, ხშირ-ხშირად წავიდოდა ხოლმე მათ მოსანახულებლად; დაივლიდა, დაურიგებდა ვის რას და ვის რას... მის ნათესაობაში ბევრს აწუხებდა ფხეზე ვენების გაგანიერება, ეტყობა, ჯიში ჰქონდათ ასეთი, და ოლიმპიადა დაუზარლად აგროვებდა ხოლმე შემოდგომობით მათთვის კოწახურს – უბარაქოსა და ძნელად საკრეფს: წვრილი ნაყოფი აქვს და ბუჩქი ფრიად ეკლიან-მჩხვლეტავია. დიახ, ხალისით დადიოდა ხოლმე სტუმრად ყველასთან, ნათესავებს, შორეულსაც კი, არ ივიწყებდა...

მიხასა და ოლიმპიადას ქალიშვილები, კესანე და მყვალა, სრულებით არ ჰგავდნენ ერთმანეთს – არც გარეგნულად და არც ხასიათით. კესანე დედასავით შავგვრემანი იყო, სკოლაში კარგად სწავლობდა, დინჯი იყო და დაკვირვებული; მყვალა კი ფიცხი იყო, მამასავით ცისფერთვალა და ქერათმიანი... სწავლას მაინცდამაინც ვერ დაუდო გული, რის გამოც მშობლები ხშირად უჯავრდებოდნენ, კესანე კი ყოველთვის იცავდა საყვარელ უმცროს დას და ხშირად მის სხვა მცირე ცოდვებსაც კი იბრალებდა. მყვალა ისე შეეჩვია დის ამგვარ მფარველობას, რომ ერთხელ სასაცილო მდგომარეობაშიც მოხვდა... მყვალას მშობლებს ხშირად იბარებდნენ სკოლაში და ყოველთვის ოლიმპიადა მიდიოდა ხოლმე; ამჯერად კი ისე მოხდა, რომ მიხა წავიდა და იქიდან დაბრუნებულმა, გაბრაზებულმა დაუდრიალა: “ვინ დაწერა ვეფხისტყაოსანი?” (ეტყობა, ქართული ლიტერატურის მასწავლებელმა დაიჩივლა მყვალას მიმართ). შეშინებულმა მყვალამ მაშინვე დაიყვირა: “არა, მე არ დამიწერია, მამიკო, კესანემ დაწერა!”

ოლიმპიადას ერთ-ერთი და, სტეფანია, მუსიკის მასწავლებელი (ოლიმპიადას დებს მშვენიერი მუსიკალობა გამოარჩევდა), ქალაქს იყო გათხოვილი, შვილი არ ჰყავდა და გაზარდა ნაშვილები გოგო – ჯულიეტა. ოლიმპიადამ მაყვალა, მიხას სასტიკი წინააღმდეგობის მიუხედავად, სტეფანიას ჩაუყვანა ქალაქს – აქ ოჯახურ საქმეებში დაგეხმარება, თან რაიმე ხელობას ისწავლის ტექნიკუმში. მაყვალას დეიდა ცუდად ეპყრობოდა: ბევრს ამუშავებდა, სტიპენდიას ართმევდა; სტეფანიას სახლში ყველა უჯრა და კარადა დაკეტილი ჰქონდა და გასაღებები თან დაჰქონდა – წუწურაქი იყო, მაყვალას აშიმშილებდა... ნაშვილებს კი, ჯულიეტას, ყოველმხრივ ანებივრებდა – სულ შოკოლადებს ყიდულობდა მისთვის, ნაირ-ნაირ კაბებს აცმევდა. ჯულიეტა ბუნებით კეთილი იყო, დედისგან მალულად შოკოლადს უნაწილებდა მაყვალას. როცა საეჭვო მეგობრები მოდიოდნენ მასთან, არასდროს გაუცვნიხ მათთვის მაყვალა – დეიდაშვილს არ აკარებდა მათ...

ჯულიეტა ნიჭიერი ქალიშვილი გახლდათ, მშვენიერი მუსიკოსი დადგებოდა, – სტეფანია აღფრთოვანებული იყო მისი მონაცემებით, – მაგრამ ქუჩამ გაიტაცა: გაიგო შემთხვევით თუ ბოროტმა ადამიანებმა ჩააწვეთეს ყურში, რომ ნაშვილები იყო, გული აიყარა ოჯახზე და შინ ვეღარ ჩერდებოდა; გარე-გარე სიარულს მოუხშირა, მერე თექვსმეტი წლისა ქურდებს დაუკავშირდა... დაიჭირეს, ჩასვეს... ოლიმპიადამ ეს გაიგო, არ დაიზარა და დედაქალაქში სასამართლოს დაწვების წინ ინახულა... რა გინდა, რომ მოგიტანო, – ჰკითხა დისშვილს; ჯულიეტამ თხოვა – ნიორწყალში ჩაწყობილი მოხარშული კალმახი მომენატრა ძალიანო... ოლიმპიადამ არ დაიზარა, მაშინვე წავიდა ბაზარში, იქ რომ ვერ იშოვა, გაიკითხ-გამოიკითხა, რამდენიმე სასტუმროს რესტორანი მოიარა და, ბოლოს, შეკვეთილი კერძი ჯულიეტას მაინც მიუტანა...

აი, ასეთი ქალი იყო ოლიმპიადა.

რამდენჯერმე მოხვდა ჯულიეტა ციხეში, მაინც ვერ მოარჯულეს, ნირი ვერ შეაცვლევინეს... გააჩინა ბუში – გოგო, ზრდიდა დედამისი. სტეფანიამ ეს გოგო ორი წლისა ჩუმად გააშვილა. როცა ჯულიეტა გამოვიდა საპატიმროდან, მოიკითხა თავისი შვილი, დედამ არაფრით გაუმხილა, ვინ იშვილა; ისე მოკვდა, რომ შვილს არაფერი გააგებინა...

ამასობაში ამაყ მაყვალას უსიამოვნო ამბავი შეემთხვა: ვერ აიტანა სტეფანიას დამოკიდებულება, სახლში ყოფნა უჭირდა და ხშირად ქუჩაში გადიოდა... სანამ დეიდაშვილი ისევ კოლონიის იხდიდა მორიგ სასჯელს, მაყვალას დაუახლოვდა ჯულიეტას მეგობარი ქალიშვილი, ქსენია, რომელმაც რამდენჯერმე წაიყვანა მაყვალა აბანოში და ნელ-ნელა იქ ქურდობა დააწყებინა... ხშირად დადიოდნენ აბანოებში და ტანსაცმელს იპარავდნენ. ერთხელაც ორივე დაიჭირეს და ორი წლით თავისუფლების აღკვეთა მიუსაჯეს...

მიხამ რომ ეს ამბავი გაიგო, თითქმის გაგიჟდა; რობიზონას სასადილოში დარდისგან მაგრად დათვრა, მერე, შინ მისულმა, კინაღამ მოკლა ოლიმპიადა, შენ დაღუპე ჩვენი შვილი, ხომ გეუბნებოდი, ქალაქს ნუ გაგზავნი შენს ტყლარტია დასთან, სტეფანიასთანო... საცემადაც გაიწია, მაგრამ ოლიმპიადამ გარეთ გაასწრო და რამდენიმე დამე მეზობელთან გაათია...

კარი XXI. მაყვალა მუხაიძე და დემნა რაინაშვილი

და აი, ზაფხულის ერთ ცხელ დღეს ჭადარდის დაბრუნდა მაყვალა მუხაიძე, თან მარტო არა...

მაყვალას ტრამვაიში შემთხვევით შეხვდა მაღალი, შავტუხა, მზისგან კიდევ უფრო გარუჯული, ჯარისკაცისფორმიანი ჭადარდიდელი ბიჭი, დემნა რაინაშვილი. სამხედრო სამსახური დაემთავრებინა და სამწლიანი განშორების შემდეგ სოფელში ბრუნდებოდა. მაშინვე იცნო ქალიშვილი, ოღონდ დააფიქრა მის ხელზე გაკეთებულმა ლურჯმა სვირინგმა “მაყვალა”... ვერც იფიქრებდი, თუ მაყვალა შავგვრემანი, დაბალი ოლიმპიადას შვილი იყო, მამას, მიხას, კი ჰგავდა ძალიან... დემნაზე ოდნავ დაბალი იყო, ცისფერთვალა, ქერა; სახეზე ოქროსფერი ჭორფლი შვენიდა, მისი თეთრი, ნაზი პირისკანი თითქოს ანათებდა... ახლა კიდევ უფრო მომხიბლავი მოეჩვენა; მსუბუქი, უსახელო, ტანზე შემოტმასნილი ცისფერი კაბა ეცვა...

– გამარჯობა, მაყვალა!

მაყვალამ სვირინგიანი ხელი დამალა და შეუბღვირა:

– წადი, საქმე ნახე!

– ვერ მიცანი?

– თავი დამანებე, თორემ პატრონი ვერ გიცნობს! – და გოგომ საიდანღაც ბებუთი გამოაძვრინა.

ბიჭს გაეღიმა:

– მოიცა, შენ ოლიმპიადას გოგო არა ხარ?

– ნუ ახსენებ მის სახელს, დედაჩემმა დამლუპა...

– ვერ მიცანი? მე დემნა ვარ, რაინაშვილი, ვერც ახლა მიცანი?... შენზე რამდენიმე კლასით წინ ვსწავლობდი, შენს დასთან, კესანესთან, ერთ კლასში ვიყავი...

– ჰო, გიცანი, გიცანი, მერე რა?

– ძალიან კარგი გოგო იყავი, მერე სადღაც დაიკარგე...

- გოგომ დაიმორცხვა და თვითონვე უკვირდა – თითქოს მორცხვობა უკვე კარგა ხანია, აღარ ახასიათებდა...
- ჰო, მეგრე კლასიდან აქ გამომავლავნა დედაჩემმა, ტექნიკუმში ვსწავლობდი...
 - ახლა რას აკეთებ?
 - ჯერ არაფერს... ალბათ სადმე სამუშაოდ მოვეწყობი... ან იქნებ ტექნიკუმში მოვასერხო აღდგენა. შენ?
 - ახლა ავტობუსების სადგურში მივდივარ, ჭადარდის ვებრუნდები... თუ გინდა, წამომყევი, ერთად წავიდეთ...
 - სოფელში რა მინდა, მამაჩემმა რომ დამინახოს, მომკლავს...
 - ასეთ მშვენიერ ქალიშვილს? რა დააშავე ისეთი? წამოდი და ხმას უბატონოდ ვერაგინ გაგცემს...
 - რას მეუბნები?... – დაცინვა გამოურია ხმაში მაყვალამ. – მე აქაც ვერაგინ გამიბედავს ხმა-მალალ სიტყვას!
 - ჰო, ვიცი, ვიცი... შენნაირი ლამაზი გოგო მართლა ბებუთით უნდა დადიოდეს... ძალიან შეცვლილხარ... წამოხვალ?
 - რატომ უნდა წამოვიდე? ხომ გითხარი...
 - ცოლად გამომყევი!.. – პირდაპირ თოფივით ესროლა დემნამ და პასუხის მოლოდინში სუნთქვა შეეკრა.
 - ბიჭო, შენ აზრზე ხარ? შენ ხომ სრულებით არ მიცნობ...
 - რა დიდი ცოდნა უნდა, ბავშვობიდან არ გიცნობ? სკოლას რომ ვამთავრებდი, კესანესთან ხშირად მოვდიოდი – ვითომ გამოცდებისთვის ერთად უნდა მოვმზადებულყავით... მაშინაც მომწონდი... ახლა... ახლა რომ დაგინახე... წამომყევი!
 - ხუმრობის ხასიათზე ხარ? იცი, მე კოლონიიდან ერთი კვირის გამოსული ვარ... თითქმის ორი წელი ვიჯექი...
 - ჰო, გეტყობა, მზეს ჯერ არ უნახხარ, ვერც კი წამოგაწითლა... ყოველთვის ასეთი თეთრი იყავი... ლამაზი თვალები გაქვს, ცისფერი, კესანე შენ უნდა გრქმეოდა, შენს დას კი – მაყვალამ... გარეთ რომ დარჩენილიყავი, ვიდაც ნაღდად მოგიტაცებდა და დავიღუპებოდი!
- მაყვალამ წამოწითლდა, ვერაფერს პასუხობდა.
- ეგ სვირინგი იქ გაიკეთე?
 - ჰო...
 - რაზე იჯექი?
 - სისულელეზე... მეორე სისულელეს ახლა ჩავიდენ, თუ მართლა წამოვალ... იქნებ უფრო დიდსაც!
 - შენ მათემატიკაში რა ნიშანი გქონდა? – მოულოდნელად ჰკითხა დემნამ.
- მაყვალამ, როგორც იქნა, თავი ასწია და დემნას შეხედა, გაიღიმა:
- კარგი...
 - ჰოდა, ხომ იცი, მინუსი და მინუსი პლიუსს გვაძლევს... ნურაფრის გეშინია!
 - ხომ გითხარი, არაფრისაც არ მეშინია!
 - მაშინ წამომყევი!
 - ასე უცებ? ვის გაუგია... რამდენიმე დღე მაინც არ უნდა ვიფიქრო?
 - რაღა ბევრი გაგაჯანჯლოთ, ერთ საათში ჩვენი ავტობუსი გადის, საბოლოოდ გადაწყვიტე – მომყევი თუ არა?.. – და როცა დემნამ გოგოს ყოყმანი შეატყო, რბილად განაგრძო: – ბო-ლიშს გიხდი, ასე ხმლით რომ დაგადექი თავზე, მაგრამ... ჰო, ვიცი, საკმარისად არ ვიცნობთ ერთმანეთს... ერთ ამბავს გიამბობ, გინდა?... ჯარში ერთი მეგობარი მყავდა, ქართველები მარტო მე და ის ვიყავით მთელ ნაწილში... გენერლის შვილი იყო და მამამ საგანგებოდ გაუშვა ჯარში, კაცად იქ იქცევიო. ჰოდა, ის გენერალი ერთხელ მატარებლით მგზავრობდა, სოფელში მიდიოდა მოკლევადიანი შევებულებით, მაშინ ჯერ უბრალო ჯარისკაცი იყო, მეტი კი არაფერი... ერთი მგზავრი გოგო მოეწონა, შემთხვევით მის გვერდით იჯდა, გაუბა საუბარი. როცა მატარებელი მიუახლოვდა იმ ბაქანს, სადაც ჯარისკაცი უნდა ჩასულიყო, ქალიშვილს უთხრა, წამომყევი ცოლადო, მოსაფიქრებლად სულ ნახევარი წუთი მისცა... მე კი შენ უკვე ლამის ერთი საათია, გეხვეწები...
 - მეგრე, რა ჰქნა იმ გოგომ?
 - შენსავით – რას მეხუმრებო, მარტო ეს უთხრა... როცა მატარებელმა სვლა შეანელა, ბიჭი წამოდგა წასასვლელად და გოგოს დაემშვიდობა, თან ბოლიშიც მოუხადა... გოგო კი უცებ წამოხტა... აი, ასე გახდა მომავალი გენერლის ცოლი.
 - შენც გენერლობას ხომ არ აპირებ? – გაეღიმა მაყვალას.
 - მე – არა, სამხედრო სამსახური უკვე მოვიხადე და ეგ საქმე საჩემო არ არის... ისე, თუ მიბრძანებ, იქნებ მართლაც გავხდე გენერალი... ოღონდ ახლა წამომყევი, ავტობუსს კიდევ მივუსწრებთ... გადაწყვიტე!

მაყვალას არაფერი უპასუხია, გაურკვეველი ღიმილით გვერდზე იცქირებოდა, მაგრამ, როცა დემნამ ფრთხილად მოჰკიდა ხელი მკლავში და წასასვლელად შეატრიალა, წინააღმდეგობა არ გაუწევია...

ორი კვირის შემდეგ მიხა როგორღაც შეარიგეს შვილს და, რა თქმა უნდა, ის და ოლიმპიაც ისხდნენ საქორწილო სუფრაზე, ოღონდ ცალ-ცალკე – ოლიმპიადას ემინოდა, მიხა დათვრება და სიმღერას რომ შემოეძახებ, ნათხოვარ გიტარას გადამამტვრევს თავზეო...

ორი თვის შემდეგ კი მიხასა და ოლიმპიადას ვაჟიც – ელგუჯა – გაბედნიერდა.

კარი XXII. ელგუჯა მუხაიძე, ნაზი და ბიკო

ნაზის დედ-მამას, კერატა და ეთერ თუთაძეებს, ორი ქალიშვილი ჰყავდათ, ორივე – ლამაზი, განსაკუთრებით – უმცროსი, ნაზი. უფროსი ადრევე გაათხოვეს, უმცროსს ჰყავდა შეყვარებული – მიხა მუხაიძის ვაჟი, ელგუჯა.

ნაზის დედა ქალიშვილისთვის შეძლებულ საქმროს ეძებდა და ხშირ-ხშირად იმეორებდა: “ჩემს გოგოს კინოში სურათს გადაუღებენ, ნატო ვაჩნაძეს შეცვლის, ენაცვალოს დედა!”

როცა ძმები ქურუსაძეები მეტისმეტად აუხირდნენ ელგუჯას, შოთა კი აშკარად იმუქრებოდა – ნაზის საყვარლად გავიხდიო, მათ მაყვალა მუხაიძემ ქალაქიდან შემოუთვალა: გაფრთხილებთ: ჭკვიანად იყავით, თქვე ნაბიჭვრებო, და ჩემს ძმას, ელგუჯას თავი დაანებეთ, ნაზისაც შეეშვით, თუ არ გინდათ, თქვენმა ძმამ და ჩემმა მეგობარმა, უღვაშამ, სათითაოდ დაგატრათ ყველას თავებიო...

ელგუჯა ჯარში იყო გაწვეული და ერთხელ ნაზის მშობლებთან მივიდნენ მთხოვნელები რაიონული ცენტრიდან – მაღაზიის გამგე ჯანსუღ ბართიაშვილი და მისი ცოლი თანუსია: გავიგეთ, მშვენიერი გოგო გყოლიათ, ჩვენ კი კარგი ბიჭი გყავს, ერთადერთი შვილი, მოვრიგდეთო. მოიტანეს ბელგა: ოქროს საათი, ოქროს ბეჭედი, ოქროს გულქანდა; მშობლებს – ძვირფასი საჩუქრები...

თუთაძეების ოჯახი მოკრძალებული შეძლების იყო და მშობლები დახარბდნენ სიმდიდრეს – შეუჩინდნენ ნაზის, ბედნიერება კარს მოგდგომია, მუჯღუგუნს ნუ ჰკრავ, მერე ინანებო; იმდენს ეჩინინდნენ, რომ დაითანხმეს...

დიდი წვეულება გაიმართა სარძლოს ოჯახში ბართიაშვილების ხარჯით, თითქმის ნახევარმა ჭადარდღიმა მოიღებინა, მერე – რაიონულ ცენტრში, სიძის უზარმაზარ სახლში გადაიხადეს უზარმაზარი ქორწილი.

ელგუჯამ ნაზის მოულოდნელი გათხოვება რუსეთში, ჯარში ყოფნისას შეიტყო, ძალიან განიცადა... იქიდან შინ აღარ დაბრუნებულა; ვოლოგდაში ვიღაც რუსის გოგო შეერთო და ბიჭი შეეძინა.

ნაზის ქმარი გამოდგა საკმაოდ ჭკუასუსტი, ფულს ძლივს ცნობდა. მშობლებმა შოფრად მოაწვევეს ავტობუსზე, ყოველდღე, შინიდან სამუშაოდ წასვლის წინ, დაუწყობდნენ მაგიდაზე ფულის სხვადასხვა ნიშნებს: “უყურე, ბიკო (ბიკენტი ერქვა), აი ასეთი აიღე, ასეთიც, ასეთიც, სხვა არ აიღო, არ ვარგა. იცოდე, არ მოგატყუნ!” ბიკო თანხმობის ნიშნად თავს უქნევდა, დღის ბოლოს კი არცთუ იშვიათად მოჰქონდა შემოტყუებული, ხმარებიდან ამოღებული ძველი ფულიც. ამის მიუხედავად, ფულს მაინც ბლომად შოულობდა. დიას, თუმცა ბიკომ მხოლოდ ოთხი კლასის დამთავრება შეძლო, არცთუ ურიგო შოფერი დადგა; კარგად დაჰყავდა მანქანა და იშვიათადაც უფუჭდებოდა – ხმაზე შეუცდომლად ცნობდა, თუ ძრავას რაიმე სჭირდა. სოფლებში დაჰყავდა ხალხი და უყვარდა ერთ ადგილას შუა მდინარეში მანქანის გაჩერება – ფულის ასაკრეფად. რატომ იქცეოდა ასე, ღმერთმა უწყის, გზაზე რომ გაეჩერებინა, ვინმე გაექცეოდა ფულის გადაუხდელად თუ რა... ხშირად ატყუებდნენ, საწყაღს, და მეფისდროინდელ ასიგნაციებსაც კი აჩერებდნენ, თან ხურდად ნაღდ ფულსაც ართმევდნენ... ბიკოს მშობლებს უკვირდათ: მაინც საიდან შემორჩა ხალხს ამდენი ყავლგასული ძველი ფული?

ნაზიმ ითმინა ერთი წელი, მერე კი გამოიქცა, დაბრუნდა დედ-მამასთან, თან ორი თვის პატარა გოგონაც თან წამოიყვანა...

რამდენიმე წლის შემდეგ ელგუჯა დაბრუნდა ჭადარდღიში – რუსეთში ყოფნა გაუჭირდა, უცხო გარემოში ვერ გაძლო; თან ორი წლის ბიჭიც ჩამოიყვანა – ცოლი არ გამოყვა, გაიყარნენ.

რამდენიმე თვეში კი ნაზი და ელგუჯა შეუღლდნენ. ეყოლათ ოთხი შვილი, სულ ოჯახში ექვსი ბავშვი იზრდებოდა...

კარი XXIII. მიხა მუხაიძე და რობიზონ მეკოვზიშვილი

– ე, სოფლელო! – დაცინვით ეუბნება მოტოციკლით დაწვეული რობიზონა თეთრ ცხენზე ამხედრებულ მიხა მჭედელს. – რაღა დროს ჯაგლაგით ჯაყვჯაყია, კაცი კოსმოსში გაფრინდა!

– ჯერ კარგი გამარჯობა უნდა გეთქვა, რობიზონა მამაძაღლო, და მერე დაგეწყო ჩემი ცხენის ძაგება და ჭკუის სწავლება! – უპასუხა მიხამ და ცხენს შოლტი დაჰკრა, თითქოს რობიზონას მიანიშნა, შენც ეგრე მოგიხდებოდა.

– ვატყობ, შეყვარებული ხარ მაგ შენს დაფეხვილზე, არ მომყიდი? – ატრიზავენს რობიზონა. – კარგ ფასს მოგცემ!

– ვიცი, ვიცი, საითაც უმიზნებ! არ გეყოფა ვითომ, რასაც შენს სასაღილოში ასი წლის ძროხის ხინკალს გვაჭმევ, იმასაც ხორცისა კი არა, სულ ძარღვებისა და ნაწლავებისა!

– რა დროს ცხენია, თანაც – ბეხრეკი, მაგაზე რამ შეგაჯინა? – არ ეშვება რობიზონა, თან მოტოციკლს აბლუილებს, რომ მიხას ფიცხი ცხენი დააფრთხოს. – თუმცა ბებერი კაცის შესაფერი – ფერი ფერსა...

მიხა სიმდიდრით ვერ დაიკვებინს, მაგრამ თავმომწონე კაცია, ამაყი, თანაც მაგარი მთვრალია: ერთი ზემო სოფლიდან მოდის, სამჭედლო საქმეზე იყო; იქ კარგად აპურმარილეს, ბლომად ყველი და თაფლიც გამოატანეს... იუკადრისა დაცინვა:

– რობიზონა ღიპიანო, მანქანაში ველარ ეტევი? ეს ჩემი ცხენი თუ შენს მყრალ მოტოციკლს არა სჯობდეს!

– რითა სჯობს, შევეჯიბროთ!

– შევეჯიბროთ!

მიხამ მათრახი გამეტებით უთავაზა ერთგულ მეგობარს და ამგვარ მოპყრობას მიუწვეველი ცხენი გაგთეხული გავარდა წინ, რობიზონამ მოტოციკლს გაზი მისცა და...

სანამ სულიერი და უსულო და მათი მხედრები თავქუდმოგლეჯილნი გარბიან ერთიმეორის გადასასწრებად, მე რობიზონ მუკოვნიშვილს გაგაცნობთ.

ამ ღარიბ სოფელში სულ რამდენიმე შეძლებული კაცია და ერთ-ერთად რობიზონა ითვლება: ორსართულიანი სახლი აიშენა, მოთუთიებული თუნუქით გადახურა, ოთახები ქალაქურ ყაიდაზე უცხოური დგამ-ავეჯით გააწყო; ქვეყნის ფული ჩაყარა და ვაჭიშვილი უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე დაუსწრებელზე მოაწყო – თუ მარიფათი ვერ გამოიჩინა და რაიკომის მდივანი ან რაიონული სასამართლოს თავმჯდომარე ვერ გახდება, ავტონისპექტორობა ხომ განადღებულ იქნება, ცხოვრებაში არ დაიხარება, ფული და კაი პურისჭამაც არ მოაკლდებაო. ყველაფერი კი მისი სასაღილოს წყალობა იყო, რომლის გამგედაც რობიზონა აგერ უკვე ათი წელიწადია, მუშაობდა. მართლაც აღლოიანად უძღვებოდა საქმეს რობიზონ მუკოვნიშვილი, ყველა მისი კმაყოფილი იყო; თუმცა, მართალი უნდა ითქვას, მის სასაღილოში ხინკალს მთიულური კი ერქვა, მაგრამ, როგორც მიხამაც უსაყვედურა, მის გულში ხორცზე უმეტესი მართლაც ძარღვი და კანი იყო ხოლმე... თუ, რასაკვირველია, ძვირფასი სტუმრები არ ეწვეოდნენ – მაღალი სკამებისა და გავლენის მეპატრონენი! ასეთებს კი რობიზონას გამოცდილი თვალი მაშინვე შეუმცდარად ამოიცნობდა. მათთვის მაშინვე საგანგებოდ დაიკვლებოდა ნაპატივები ცხვარი და ისეთი გადასარევი გემრიელი, წვნიანი ხინკალი კეთდებოდა, სტუმრები სულ ქარვისფერქონიან თითებს ილოკავდნენ, შიგადაშიგ აყობდნენ ჭანჭურის სოფლურ არაყს (“არაყი კი არა, წამალია, წამალი!” – ბოთლებს ღიმილით დგამდა მაგიდაზე რობიზონა) და ხინკლის ახალ ულუფას უკვეთავდნენ... არც სხვა კერძები იყო დასაწუნი, თუკი, რობიზონას აზრით, მათ “დამფასებელი” ჰყავდა.

რობიზონას სასაღილო “ედემი” მთელს რაიონში იყო სახელგანთქმული და საქეიფოდ უფრო შორი ადგილებიდანაც ხშირად აკითხავდნენ.

ამ მდგომარეობას რობიზონ მუკოვნიშვილმა ნაბიჯ-ნაბიჯ, ბეჯითი შრომითა და მიზანსწრაფულობით მიაღწია.

რობიზონ მუკოვნიშვილმა ჭადარდლის საშუალო სკოლა დაამთავრა, შემდეგ ქალაქს ისწავლა, – ეკონომიური განათლება მიიღო უნივერსიტეტში. დიპლომის მინჯების შემდგომ თავიდან პურის საცხობში დაიწყო მუშაობა მომმარაგებლად; წელიწადნახევარში ამ საცხობის გამგე გახდა; შემდეგ გადავიდა საკონდიტრო საწარმოში ღირექტორის მოადგილედ, სადაც ღვეზლებს, ნამცხვრებს, ტორტებს და მისთანანებს აცხობდნენ... მისი უფროსი დააწინაურეს, რობიზონა გახდა ღირექტორი, საქმე გააფართოვა. მაგარ მოგებას ნახულობდა: ბევრად მეტ პროდუქციას უშვებდა, ვიდრე გეგმით ჰქონდა გათვალისწინებული; ამისთვის დამატებით ყიდულობდა ფქვილს, შაქარს, მარგარინს; თან ნაწარმში აკლებდა ცხიმს, უმთავრესად – კარაქს, ასევე – შაქარს, ვანილს და სხვას... ზედმეტ პროდუქციას აბარებდა მაღაზიებს, გაიჩინა უამრავი საქმიანი მეგობარი, მათ შორის – საკონტროლო ორგანოებში, მილიციაში...

ერთხელ მოულოდნელი რევიზია ესტუმრა, ყველა ფანდი წვრილად აღუწერეს... რობიზონამ ჭკუა იხმარა, ქვეყნის ფული ჩაყარა, რათა თავი დაეძვინა და მიაღწია კიდევ მიზანს. მიხვდა: სჯობდა, გაცლოდა ქალაქს, რადგან მისი “მოწველის” მსურველები აღარ გამოილია; ვეძისში, ახლად გაშენებულ უბანში, ორსართულიანი, ექვსოთახიანი სახლი თავის ბოსტან-ბაღიანად სარფიანად გაყიდა და სასწრაფოდ ჭადარდლის დაბრუნდა.

აქ რაიონულ ცენტრში საქმე გაჩარხა, არც ფული დაიშურა და არც მონდომება და ჭადარდლიში, სოფლის დასაწყისში, ხიდთან, მდინარის პირას, სადაც ჭადარდლიხევეს ორჩომელასხევის შეერთების ადგილზე პატარა ნახევარკინძულივით იყო შექმნილი, ახალი სასაღილო ააშენა და მოაწყო. საქმე კარგად წაუვიდა, ახალი მეგობარ-ამხანაგებიც შეიძინა და ბედით ყოველმხრივ

კმაყოფილი იყო... ცოლიც შესაფერისი შეხვდა, ორ შვილს – მშვენიერ ქალ-ვაჟს – თავს ეგლე-ბოდა: გოგო ჯერ სკოლაში დადიოდა, მუსიკაში და უცხო ენებში მასწავლებლებთან მეცადინეობდა; ბიჭი კი უკვე უნივერსიტეტში მეორე კურსზე სწავლობდა ეკონომიკურზე – ეტყობა, მამის ნიჭი დაჰყვა; სკოლაშიც კარგად სწავლობდა, თუმცა მამას არ დაუკლია მეცადინეობა და სკოლის მასწავლებლები კიდევ დამატებით შინ აკითხავდნენ მოწაფეს; იქ კი ყოველთვის ხალისით მიდიოდნენ – გასამრჯელოს გარდა, მეცადინეობის შემდეგ ყოველთვის ელოდათ შესანიშნავად გაწყობილი სუფრა!

მარიუათიანმა რობიზონამ ახალი სახლი აიშენა – იქვე, “ედემთან” ახლოს – და სახლ-კარიც გამორჩეულად მოაწყო!

მიხასაც შეეძლო, რობიზონაზე არანაკლები სახლ-კარი ჰქონოდა, მაგრამ... ცოლის, ოლიმპია-დას, ხელგაშლილობა და მიხას უყარათობა – კვირაში ერთხელ ძმაკაცებს შეჰკრებდა და რობიზონასთან აქეიფებდა!

ახლა კი რობიზონასა და მიხას შეჯიბრს დაეუბრუნდეთ.

გააქროლა რობიზონამ მოტოციკლი, მისდევს უკან მისი ბედაურით მიხა მჭედელი – რას დაეწევა!..

გადავარდნენ მოსახვევში სადღაც ხევში თეთრონი ცხენიცა და მისი მთვრალი პატრონიც...

რობიზონამ არც მოხედა – წაეიდა, დაიკარგა.

მიხა მაგრად დაიბუჟა; შინ ლოგინში გაშოტილი როცა კენესოდა, მისი ქალიშვილი, კესანე, სახლიდან მეზობლად, ხვანცალაურებთან გარბოდა, ვერ იტანდა მამის გმინვას.

ცოლი, ოლიმპიადა, მთელი დღეობით ჯუჯღუნებდა, წყველიდა რობიზონასაც და, განსაკუთრებით, მიხას – ნეტა სული სულ არ ამოგყოლოდა ხევიდან, იმ ყველსა და თაფლთან დარჩენილიყავიო.

მიხა არ პასუხობდა, მხოლოდ ოხრავდა: ნეკნი ჰქონდა გაბზარული და ლაპარაკის თავი სად ჰქონდა – ყოველი სიტყვის წარმოთქმა მძაფრ ტკივილს იწვევდა. ოლიმპიადა კი სარგებლობდა ქმრის უმწეობით და, რასაც სხვა დროს ვერ უბედავდა, ახლა ასწილად ინაზღაურებდა:

– ხმა გაკმინდე!.. შენ რანაირი ნაფრონტალი ხარ, მოსალოგინებელი დედაკაცივით კრუსუნებ ამხელა კაცი! ნეტა იმ საბრალო ცხენს მაინც რაღას ერჩოდი, შენზე მეტი ჭკუა იმასა აქვს!.. ერთი ჭირი მაკლდა და – აჰა!..

რობიზონ მეკოვზიშვილს კი, მოკლე ხანში, მიხა მუხაიძე რომ ჯერ ისევ ლოგინს იყო მიჯაჭვული, ძალიან ცუდად წაუვიდა საქმე...

კარი XXIV. პანღური

რობიზონ მეკოვზიშვილსა და მის სასადილოს, როგორც ადრე მოგახსენეთ, სახელი ჰქონდა განთქმული მთელს იმ მხარეში და იმის იქითაც. თუ ვინმე პატივსაცემი, გაგლენიანი პიროვნება ესტუმრებოდა ამ და რამდენიმე მომიჯნავე რაიონსაც, მაშინვე გააქანებდნენ “რობიზონასთან”.

სასადილო “ედემი” სოფლის თავში, მშვენიერ ადგილას იდგა: ორი მდინარის – ჭადარდიდხევისა და ორჩხომელასხევის – შეერთების ადგილზე წარმოქმნილ მცირე ნახევარკუნძულზე. ნახევარკუნძულის ზედ წვერზე რობიზონამ ჯერ ორი მდინარის მხრიდან ბეტონის მაღალი, კაპიტალური კედელი ააშენებინა, შემდეგ ზედ სასადილოს შენობაც დადგა. შუაზე ჯაყვასავით მოხრილი გრძელი და ფართო აივანი, სადაც მაგიდები ჩამწკრივებინათ, ორი მხრიდან მიუყვებოდა შენობას და პირდაპირ ჭადარდიდხევეზე და ორჩხომელასხევეზე იყო გადამდგარი. შემდგომ რობიზონამ მიმდებარე უსწორმასწორო ყოფილ რიყნარზე სატვირთო მანქანებით ტყის მიწა მოზიდა, მშვენიერი ბოსტანი და ბაღი საკუთარი ხელით გააშენა; ავტომანქანების გასაჩერებელი ადგილიც არ დავიწყებია – საგანგებოდ მოახრეშინა.

რობიზონა საოცარი კაცი იყო, მარად ფუსფუსა, დაუდგომელი. შეიძლება ითქვას, რომ სასადილო ფაქტობრივად კოლპერატისა კი არა, მისი საკუთრება გახლდათ – მისი ნიჭის, ალღოს, მონღომებისა და ყოველდღიური რუღუნების ნაყოფი. სასადილოში მომუშავენი რობიზონას სანაქებოდ ჰყავდა გაწვრთნილი და უმაღლეს დონეზე ემსახურებოდნენ “მაღალ” სტუმრებს, აქედან განაწყენებული მათგან არავინ არასდროს წასულა. ამისთვის კი სხვა მხრივაც სანაქებო პირობები იყო შექმნილი: კახეთიდან ჩამოტანილი შინაური კარგი ღვინო, ლიმონათი და “ბორჯომი” უღვევად ჰქონდათ; ყოველ მეორე დღეს ხბოს კლავდნენ და ახალი ხორცი არასდროს აკლდათ; იქვე, სასადილოს გვერდზე გაშენებულ ბოსტანში, სურვილისამებრ თვით სტუმარს შეეძლო, ამოეჩნია და საკუთარი ხელით დაეკრიფა ქორფა კიტრი, ჯიშაინი პომიდორი, ფართო შემოღობილში გადაეხედა და მოეთხოვა: აი, ის ქათამი, ინდაური ან გოჭი დამიკალით, ან აი, იმ ღორის მწვადები მოგვართვითო – მაშინვე დასაკლავი დაკლული იყო და სულ მოკლე ხანში შეკვეთილი კერძი იდგა სუფრაზე, ცხელი ოხშივარი ასდიოდა და გამაბრუნებელი სურნელებით ნერწყვით უვსებდა პირს მოუთმენელ მუშტარს. მშვენიერ კოინდრიან ეზოში წყვილი შველი თავისუფლად იყო გაშვებული, დედალ-მამალი ფარშევანგი დაგოგმანობდა, ციცრებიც ბლომად მოაშენა – ლამაზები ხომ იყვნენ, მისი გარეული ფრინველის გემოს მქონე ხორციც ბევრს მოსწონდა; ჯაჭვზე

დაბმული მოშინაურებული დათვიც ჰყავდა... ერთხელ ვიღაცამ უთხრა: “კი, ნამდვილი ედემი გაქვს, რობიზონ ბატონო, ოღონდ აუზი გააკლია თევზითო”. არ გასულა დიდი ხანი და მიზეზიან სტუმარს უკვე შეეძლო, პირდაპირ დიდი აუზიდან ცოცხალი თევზი საკუთარი ხელით ბადით დაეჭირა და ამოეყვანა – შესაწავგად თუ მოსახარმად, ვისაც როგორ მოესურვილებოდა. თუ რამე დააკლდებოდა სასადილოს ან, როგორც სოფელში მოიხსენიებდნენ, რობიზონას ღუქანს, “ედემის” პატრონი მაშინვე ჯდებოდა საკუთარ მანქანა “ვოლგაში”, გაგარდებოდა რაიონული ცენტრის ბაზარში ან, უფრო ხშირად – ქალაქს, და რამდენიმე საათში სანოვაგით დატვირთული ბრუნდებოდა. რობიზონას საცხოვრებელი სახლი სასადილოს შორიანხლო ჰქონდა აშენებული და მისი ეზო-ყურეც მშვენივრად, განსაკუთრებულად იყო მოწყობილი. მარტო მისი სამზარეულოს შენობა ბევრს შეშურდებოდა საცხოვრებლად. გოდერძი კალმახაურის მიერ გამართული საკუთარი ელექტროწისქვილიც ჰქონდა, თონეც, რომლის წინაც გადაფარებულში რცხილის შეშის უღევი მარაგი იყო დაწყობილი. თუკი სადმე რაიმე საინტერესოს ნახავდა, აუცილებლად მასაც უნდა ჰქონოდა. მაგალითად, საიდანდაც ჩამოიტანა ელექტრული ინკუბატორი (ინდაურის, ქათმებისა და ციცრების წიწილებს მასში ჩეკდა), ეზოში და ბაღში გააშენა უამრავი სხვადასხვა ჯიშის ვაშლი, მსხალი, ქლიავი... ვაზის დარგავც სცადა, მაგრამ, იზაბელას გარდა, სხვა ჯიშებმა ვერ იხეირა სიმადლის გამო.

რობიზონა სასადილოში სისხამ დიდიდან გვიან დამემდე ტრიალებდა, ოღონდ ლუკმას არ ჩაიდებდა პირში. თუ მიიპატიებდნენ, მაშინაც არასდროს დაჯდებოდა, მხოლოდ დალოცავდა სუფრას და ღვინოს დაღეგდა. შინ გვიან დაბრუნებული, მთელი დღის მშვიერი, გემოზე მოილხენდა და ერთ ბოთლ ღვინოსაც დაღეგდა. ალბათ ამის მიზეზი თუ იყო, რომ ორმოციოდე წლის კაცს უკვე საკმაო ღიპიკოც წამოეპარა, თუმცა ხვეულ წაბლისფერ თმაში ჯერ ერთი თეთრი ღერი არ ჰქონდა გარეული.

ერთი მშვენიერი, მზიანი დღით სასადილოსთან ავტომანქანა “ვოლგა” გაჩერდა; გადმოვიდა თვით პატრონი, სასადილოს გამგე რობიზონა – დაბალი, მაგრამ ძვალმსხვილი, ჩასუქებული, ღვინისფერი.

იქვე მეგობარ-ნაცნობები იდგნენ, ერთ-ერთმა ჰკითხა:

– როგორ იყო გუშინა, ჰა, დილით ძლივს ავწიე თავი... ბახვა სად არის?

რობიზონამ აგდებულად აიქნია ხელი:

– ერთი მაგის... ისა, კაცო, ალბათ ღვინოს ინელებს, მაგრად შეგუბერეთ...

ამ დროს მას დაუძახეს:

– რობიზონ!

რობიზონა მოტრიალდა და დაინახა მისკენ მიმავალი ბახვა, – დაბალი, გამხდარი, მაგრამ ძარღვიანი; ხელში ორლულიანი თოფი ეჭირა.

რობიზონამ ალბათ რამის გაფიქრებაც ვერ მოასწრო, რომ ახლოს მისულმა ბახვამ დაახალა ორივე ლულიდან და გაიქცა.

იქ მყოფნი დაიბნენ, შემდეგ სასადილოს მიმტანი ქალი, მზარეული და დამხმარე ბიჭი, რომელიც იმ დროს შეშას ჩეხავდა, მივარდნენ წაქცეულ რობიზონასთან, სხეები ბახვას გამოუდგნენ. ბახვა თავისი სახლისკენ გარბოდა – იქვე ახლოს ცხოვრობდა, მაგრამ ვერ მიაღწია იქამდე; რომ დაინახა, მეწვეიანო, შევარდა ერთ-ერთი მოსახლის ეზოში და ჩარახა ჭიშკრის კარი. სანამ მომხდურნი კარს ეჯავჯავრებოდნენ, ბახვამ თოფი გადატენა, მიიღო ლულების ბოლო მეკრდზე, დაიყვირა: “ეს ცოდვა იმას წაეკიდოს, ვინც რობიზონა და მე ერთმანეთს წაგვკიდა!” და გამოჰკრა თითი ჩახმახს...

მაშინვე, იქვე გათავდა.

რობიზონა მისი მანქანითვე გააქანეს რაიონული საავადმყოფოსკენ. იქ რობიზონა ქირურგს ეხვეწებოდა:

– ოღონდ გადამარჩინე და მე ვალში არ დაგრჩები! მხოლოდ იმიტომ მინდა გადავრჩე, რომ ბახვას სამაგიერო ვუზღო!

უთხრეს:

– მაგაზე ნუ დარდობ, ბახვა უკვე წასულია... გაგასწრო, ვეღარ დაეწვი...

მანც დაეწია – მაღე მის გზას გაუყვა, მთელი გულ-მუცელი გაფატრული ჰქონდა.

გაკვეთეს – აღმოაჩნდა შორს წასული ღვიძლის ციროზი. ექიმმა თქვა, დიდი ხნის სიცოცხლე მანც აღარ ეწერათ. არც არის გასაკვირი: ყოველდღე სვამდა, შინ შუაღამეს გადაცილებულზე ბრუნდებოდა.

ბოლო დროს მარჯვენა ფერდქვეშ ძლიერ ტკივილებს უჩიოდა, ამბობდა, სმას თავს დაგანებებო.

წინა დღეს იქეიფეს ძმაბიჭებმა სასადილოში.

ბახვას სადღეგრძელო იყო.

როცა რობიზონას რიგი მოვიდა, მან ბახვა ადღეგრძელა, თან დაამატა:

– კი, კაი ბიჭი ხარ, მაგრამ ამ ბოლო დროს შენი ამხანაგები ცოტა აღმაცერად გიყურებენ, რაღაცას გაბრალებენ... ხოსროსთან საქმე დაგიჭერია... თუ აქამდე იყავი ჩვენთან, აწიც დარჩი, ნუ იკადრებ ცუდ საქმეს...

იმხანად საქმე “გაიხსნა” – რაღაც კომბინაციები ტარდებოდა ტყის ხილ-კენკრის დამზადებაში და ბახვავზე ჰქონდათ ეჭვი, იმან “გაგვიდაო”. რობიზონას ბახვას უფროსი შვილი ჰყავდა მონათლული და ნათლიმამას უთხრეს ძმაბიჭებმა – შენ უფრო დაგიჯერებს, დაარიგე ჰკუპო, იმიტომაც შეიკრიბნენ იმ დღეს რობიზონასთან, რომ “საქმე” გაერჩიათ. რობიზონას ცალკე სალაპარაკოც ჰქონდა ბახვასთან: მასთან ხმამ მოაღწია, რომ ჭადარდლის კოლმეურნეობის “გზა ნათელი მომავლისკენ” თავმჯდომარეს ხოსრო ტურიკაშვილს თვალში მოუვიდა “ედემი”, მისი ხელში ჩაგდება უნდაო; რაიონულ ცენტრში უკვე “ჩააწყო საქმე”, რობიზონას რევიზია დაეცემა და საფინანსო დარღვევებისთვის, კერძოდ, თევზის აუზის, წისქვილის, დიდი გერანდის და სხვათა უნებართვო მშენებლობებისთვის, ღვინის, ხორცისა და სხვა სურსათის კერძო პირთაგან შეძენისთვის, სასამართლოს გადასცემენ და კარგა ხნით ჩააყუდებენ, მის ადგილზე კი ხოსრო ბახვას დასვა მსო, სწორედ ამიტომ მონათლა ამას წინათ ხოსრომ ბახვას უმცროსი ვაჟიო...

ბახვა გაბრაზებული წამოხტა:

– მე არაგის ჰკუპის სწავლება ამ მჭირდება!

– მე რასაც გუბნები, დამიჯერე! – გაწიწმატდა რობიზონაც. – ხოსროს ეს სასადილო შენთვის კი არა, თავისი შვილისთვის, ბესასთვის უნდა, შე შტერო! შოთა ქურუხაძეც ამიტომ მომიქსია...

– შენ საკუთარ თავს და საკუთარ საქმეს მიხედ, ის გირჩევნია! – არ დაუთმო ბახვამ.

– შენ რა ღირსი ხან ამ სუფრაზე ჯდომის! – წამოხტა რობიზონა, ტანმორჩილ ბახვას ქეროში სტაცა ხელი, წამოაყენა და გასასვლელისკენ უბიძგა, თან პანდურიც ამოჰკრა.

– შენ, შეიძლება, ჩემზე მეტი სიგრძე-სიგანე გქონდეს, მაგრამ მიყურე, თუ სამაგიერო არ დაგიხადო! – ბოღმით უთხრა ბახვამ რობიზონას, მიტრიალდა და წავიდა.

მეორე დღეს, დილით, ბახვამ ორღულიანი თოფი დატენა, გაზეთში გაახვია და გაემართა სასადილოსკენ, სადაც რობიზონა უნდა გამოჩენილიყო, მივიდა და თოფი იქვე ბურჭებში დამალა...

მერე ეს სამწუხარო ამბავი მოხდა...

ამბობენ, იმ დილით ბახვამ სახლიდან წამოსვლისას წერილიც დაწერა, ის ახლა მილიციაში ინახებაო, მაგრამ მისი შინაარსი არავინ იცის.

ბოლო დროს რობიზონა ხშირად იმეორებდა:

– სახლ-კარი უნდა გაგვიდო, ქალაქს გადავიდე, აღარ ღირს აქ გაჩერება!

ქალაქში სახლიც უგაჭრია შესაძენად.

მოხუცი დედ-მამა და ცოლი წინააღმდეგნი იყვნენ. მამამ უთხრა:

– ბიჭო, შენნაირი კაცი არსად დაიკარგება, მაგრამ, ხის პირში რომ ჩამოჯდები და დაისვენებ, იმ ადგილის დატოვება დაგეანება და სადაც დაიბადე და გაიზარდე, იმაზე რაღა უნდა თქვა... სანამ მე ცოცხალი ვარ, აქ ვიქნები და მერე, რაც გინდა, ის ქენი!

რობიზონა რასაც ჩაიფიქრებდა, უეჭველად შეასრულებდა; ამჯერად კი არ დასცალდა – ერთმა პანჩურმა შეიწირა ორი კაცის სიცოცხლე...

მიწის სიმღერა

(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

მიწა...

ტყუილად კი არ ითქმის:

დედა-მიწა, დედამიწა – ყველას სახლია და ყველას დამპურებელი...

მიწის ყივილი ხომ გაგიგონიათ?

მიწა-წყალი;

მიწიერი და მეციერი;

მიწაზე მკვიდრად ღვას;

ჯობდა, მიწა გარღვეოდა უცებ და თან ჩაეგანა;

მიწა – ყველაფრის დასაწყისი და ყველაფრის ბოლო;

მიწამ გშვა და მიწავე მიგიღებს – მიწა იყავ და მიწად იქეც...

კარი XXV. შოთა ქურუხაძე

ჭადარდიდელთა აზრით, შოთა ქურუხაძე უბედური ვიღაცა იყო.

მას შემდეგ, რაც ბაბო ბარისაშვილი სასაფლაოზე გაასეირნა და საქვეყნოდ თავი მოჭრა, ბევრმა წყალმა ჩაიარა, შოთა კი დაუსჯელობამ უფრო და უფრო გაათამამა... მამამისი გოჯა და დედამისი დილაგარდისა ბევრს ეჩინებოდნენ, გონს მოდი, უკვე ბავშვი აღარ ხარ, ცოლი ითხოვე და რამე საქმეს ეწიეო, მაგრამ – შეაყარე კედელს ცერცვი...

მთის მიყრუებული სოფლიდან ქურუხაძეებს ვარდოს შორეული ნათესავი გოგო ესტუმრათ ერთი დღით, ღამის გასათევად – ქალაქს მიდიოდა ტექნიკუმში გამოცდების ჩასაბარებლად. შო-

თამ ძალა იხმარა და გააუპატიურა; საწყალი გოგო ჭადარდღებში გადახტა მაღალი ფლატი-დან და მხოლოდ მესამე დღეს იპოვეს მისი ცხედარი – დინებას რამდენიმე კილომეტრით ქვევით წაეღო და ნაპირზე გამოერიყა...

შოთა ციხეში მოხვდა, უკვე მეორედ. ვარდომ ჩარია ნათესავეები, ირბინა, გოჯასაც, რაც კი ფული ჰქონდათ გადანახული, დაახარჯინა და შოთას რბილი სასჯელი აკმარეს, ვითომ მხოლოდ ცდა ჰქონდა ძალადობისა...

რამდენიმე წელიწადში შოთა დაბრუნდა სოფელში და ერთ კვირაში ახალი გმირობა ჩაიდინა: აგვისტოში მეზობლებთან სოფლად სტუმრად ჩამოსული ქალიშვილი, ციური, – მოსული ტანის, ჯიქივით მოქნილი და თამამი გოგო, – ტყეში გაიტყუა და გააუპატიურა. გოგოს ნათესავეები შოთას მოსაკლავად დასდევდნენ, მაგრამ ვერ დაიჭირეს: ჯერ ტყეში იმალებოდა, მერე, შემოდგომის ბოლოს, მეცხვარეებს გაჰყვა და ყალბუხეთში გადავიდა. იქ ვითომ მწყემსად მუშაობდა მეცხვარეებთან ზამთრის საძოვრებზე, მაგრამ იქაც რაღაც იმამაძაღლა, გამოაგდეს და იძულებული გახდა, გაზაფხულზე ჭადარდღებში დაბრუნებულიყო... ცოცხა მოინანია და ციური ცოლად ითხოვა...

შეეძინათ ქალ-ვაჟი. ეგონათ, შოთა ჩადგა, როგორც იქნა, კალაპოტში, მაგრამ ისევ ვერ მოისვენა.

ერთხელ, სექტემბრის დასაწყისში, მდინარის პირად მაყვლის საკრეფად მისულ თარს ტასოს გადაეყარა და... ეცა, წამოაქცია... ტასომ ეს ამბავი მთელ ქვეყანას მოსდო – ეამაყებოდა კიდევ, აი, ასეთი ლამაზი ახალგაზრდა მეტრფისო, მაგრამ არ უჩივლია და ეს ამბავიც შერჩა შოთას ხახვივით.

მეორეჯერ, მწყემსობისას (სხვა საქმე არ ეხერხებოდა), მინდორში მოხელთა 55 წლის თანასოფლელი ქალი, ქვრივი გოგუცა, – სამი მოწიფული ვაჟკაცისა და უკვე რამდენიმე შვილიშვილის პატრონი, – და ძალა იხმარა...

ქალმა ეს ამბავი არ დაფარა და შინ ყველაფერს მოყვა...

გოგუცას ვაჟებმა – რუბენამ, ხოსიტამ და ვარლამმა (მათგან უმცროსი – შოთას ხნისა იყო) – შეხვედრისას უთხრეს მოძალადეს:

– შენ ჩვენი დედა რად შეაშინე?!

შოთამ აინუნშიც არ ჩააგდო ძმების გაცხარება:

– შევაშინე კი არა, წამოვიციე და, თუ ხოში მექნება, კიდევ ბევრჯერ ვიხმარ! აი, ახლა მე აქა ვარ, თქვენ – ჩემს წინა, აბა ერთი, რას მიზამთ, რა ფეხებს მომჭამთ!..

ძმებმა ჩაყლაპეს შეურაცხყოფა, რაღაცის ლულულუს მოჰყვნენ...

ჩაიფარცხა ეს ამბავიც.

მერე, ყველას გასაკვირად, შოთასა და გოგუცას შვილებს შორის ძმაბიჭური ურთიერთობა დამყარდა; ხშირად ერთად მოიღებდნენ რობიზონას სასადილოში.

ელაციცებოდნენ, ეფერებოდნენ შოთას სოფლის თავკაცებიც... მისი ძმებიც ლაღად გრძნობდნენ თავს და ხან ვის წაჰგლეჯდნენ რაიმეს, ხან – ვის, მათი ხმის გამცემი კი, ერთი შეხედვით, არავინ ჩანდა მთელ სოფელში...

საოცარია, მაგრამ მხოლოდ ჭადარდღის ყველაზე უბადრუკი ადამიანის, – პამპულიას, – ქონში სტუმრობამ მკვეთრი გავლენა იქონია ქურუხაშვილების ოჯახის ბედზე...

კარი XXVI. პამპულია და ულვაშა

პამპულია – მათხოვარი ქალი, კარგა ხნის, ბუჭებში ძლიერ მოხრილი, – მარად ძონძებში გახვეული დადიოდა. ცხოვრობდა სოფლის განაპირას, პატარა, სიძველისა და მოუვლელობისგან გვერდზე წაფერდებულ ქონში.

მისი ნამდვილი სახელი აღარავის ახსოვდა, ყველა პამპულიას ეძახდა. დიდ-პატარა დასცინოდა, მას კი არ სწყინდა; ყველას უღიმოდა, მაგრამ ირონიული თვალმოჭუტვით; მარად რაღაცას ლოლნიდა უკბილო პირით...

თუ დარი იყო, ადრე დილას შინიდან გასული, ჯერ სოფელში დამათხოვრობდა, შუადღის შემდეგ კი ამოჩემებულ ადგილზე, – ხილთან, რობიზონას სასადილოს წინ, – მზის ჩასვლამდე იჯდა, ფეხს არ მოიცვლიდა; წინ, მიწაზე, კიდევამომტვრეული თევში ეღო, გვერდზე – ბოთლით წყალი...

როგორ გახდა ერთ დროს თავმომწონე, ამაყი, ლამაზი ქალი – მათხოვარი?

დაეხოცა ქმარ-შვილი... ავადობა... მარტობა... ნელ-ნელა ქვევით-ქვევით მიდის...

გრძელი და ნაღვლიანი ამბავია, ახლა აქ ვერ მოვეყვები, ძალზე შორს წაგვიყვანს...

ჭადარდღელთაგან მასთან შინ სტუმრად არავინ დადიოდა. ხანდახან მანქანით ქალაქიდან ამოსული ცნობილი ქალაქელი ქურდი, მეტსახელად ულვაშა, გააჩერებდა ხოლმე მანქანას, თეთრ “ვოლგას”, სასადილო “ედემთან”, ჩაისვამდა პამპულიას მანქანაში და გასწევდნენ მათხოვრის ქონში... რატომ, რისთვის, რას აკეთებდნენ იქ, რა ჰქონდათ მათ საერთო? დიდი არისტოკრატივით გამოპრანჭული ქურდი და ძონძებში გახვეული მათხოვარი...

მერე უღვაშა მოკლე ხანში გამოვიდოდა პამპულიას ქოხიდან და მანქანით მიადგებოდა ჭადარდიდელი თერძის, როსტია ზანდუკიშვილის, ეზოს შავად შეღებილ რკინის ჭიშკარს. მანქანა ჯერ გაჩერებული არც იყო – თითქოს მთელი დღე მანქანის გამორჩენას ელოდაო, მაშინვე გაიღებოდა ფანჯარა ორსართულიანი სახლის ზედა სართულზე და იქიდან გამოიხედავდა დიდი, ცისფერი, ფოფინა თვალებით ქალიშვილი, – ნატულია, – დიმილში ბროლივით გამოაშუქებდა ქათქათა კბილებს სისხარულით გაბრწყინებულ სახეზე; მერე შეიმალეობდა ოთახში, ერთ წუთში ჩამოიბრუნდა კბიეზე და სირბილით გაემშურებოდა ჭიშკარის გასაღებად...

ეს ჭადარდიდის ერთ-ერთი გამორჩეულად ტურფა გოგო უღვაშას ცოლად ითვლებოდა, თუმცა – არაოფიციალურად, ხელი არ ჰქონდათ მოწერილი – “კანონიერ ქურდს” ოჯახის ყოლის უფლება არ ჰქონდა...

ახლა დროა, ეს უღვაშა უფრო ახლოს გაგაცნოთ... უფრო ახლოს კი იმიტომ, რომ გაკვრით მას უკვე იცნობს მკითხველი: რამდენჯერმე გვიხსენებია – კოტე ქურუხაძე გახლავთ, გოჯას უმცროსი შვილი! კი მაგრამ, იკითხავთ, იმ შვილს ხომ ზაური ერქვა? დიახ, ერქვა და ახლა კი, უკვე კარგა ხანია, ნაბოლარა ქურუხაძემ სახელი შეიცვალა და ამჟამად კოტედ იწოდება... ბარემ იმასაც მოგახსენებთ, რამ განაპირობა ზაურის ქალაქს გადაბარება და ნაწილობრივ – ალბათ სახელის შეცვლაც...

ზაური ქალაქს კი არ წავიდა – გაიქცა! უკვე სკოლას ამთავრებდა, როცა მამამისმა სასტიკად სცემა, სოფელელთაგან არავინ იცოდა – რისთვის (აქვე ფრჩხილებში შევნიშნავ, რომ ალბათ ამის საკმაო კერძო საბაზიცი ჰქონდა გოჯასპირს ესოდენ სასტიკი მოპყრობისთვის, მაგრამ არც ისაა დასაშალო, რომ თუ შვილის სწორ გზაზე დაყენება უნდოდა, ბევრად ადრე უნდა ეზრუნა ამაზე). იმასაც ამბობდნენ, რომ პასუხად შეურაცხყოფილ ბიჭს მამისთვის დანა დაურტყიაო... სად დაარტყა და როგორ, ვერც ამას ადასტურებს ვინმე, მაგრამ ის კი ცხადი იყო, რომ ზაურის ძმები მამას გამოესარჩლნენ (თუმცა მისგან მათაც ხშირად უარესადაც მოხვედრიათ – ჯოხიცა და ქამარიც), ზაურს ცემა კიდევ დაუმატეს, თანაც ისე, რომ კინადამ მიასიკვდილეს, მერე ღობის იქით ცოცხალ-მკვდარი გადაადგეს და უთხრეს: წაეთრიე, ჩქარა დაიკარგე აქედან, თორემ კიდევ რომ დაგინახოთ, ცოცხალი ვეღარ გადაგივრჩებიო... ჩქარა ვერა, მაგრამ, როგორც კი ზაურმა შეძლო მოძრაობა, იქაურობას გაეცალა და აღარც სოფელში გაჩერებულა – პირველსავე ავტობუსს ქალაქს გაჰყვა.

მრავალი წლის შემდეგ ზაური ისევ გამოჩნდა ჭადარდიდს, აწ უკვე როგორც კოტე ან, როგორც ყველანი უწოდებდნენ, უღვაშა – მშვენიერი შესახედავი: მაღალი, ტანთხელი, მაგრამ მის მოძრაობაში იგრძნობოდა სიძლიერე და მოქნილობა... სოფელელებმა პირი დაადეს: უმაღლესი ხარისხის მუქ ლურჯ შარვალ-კოსტუმში გამოწკეპილი (ქალაქის ყველაზე ძვირ თერძს შეაკერინა, რომელიც მხოლოდ და მხოლოდ მინისტრებს, დეპუტატებს, რაიკომის მდივნებს, ქარხანათა დირექტორებს, არტელების თავმჯდომარეებს და სხვა ჯიბესქელებს ემსახურებოდა!), ქათქათა თეთრი ხალათი, ძვირფასი უცხოური ჰალსტუხი, თავზე – რბილი შავი შლაპა... ხელზე – ძვირფასი შვეიცარული საათი, მარცხენა ხელის არათითზე – რაღაც უცნაური ბეჭედი: სპილოს ძვლისგან თავის ქალა იყო გამოქანდაკებული... ფეხზე – მბრწყინავი შავი ფეხსაცმელი, მეიდანში საგანგებოდ შეკერილი სახელგანთქმულ იაშა მეწაღესთან... ყოველთვის – სუფთად გაპარსული, შავი უღვაშები – კოხტად შეკრეჭილი... თითქმის ყოველთვის ფრიად სერიოზული იყო – გაღიმებულს იშვიათად ნახავდი, მაგრამ არც კუშტი გამოხედვა ჰქონდა; დინჯად დადიოდა, დინჯად ლაპარაკობდა, ყველას ხაზგასმული პატივისცემითა და თავაზიანობით ესალმებოდა (რომელშიც დაკვირვებული კაცისთვის ძნელი არ იყო დაცინვისა თუ ამპარტავნობის დანახვაც...)

– პროფესორია? – კითხულობდნენ, ვინც არ იცნობდა (ასეთი კი სოფელში იშვიათად გამოერეოდა).

– ჰო, მაგარი ქურდია! ქურდებში პროფესორიცაა და მეფეც!

დედ-მამასთან უღვაშას ურთიერთობა არ ჰქონდა, ერთხელაც არ უნახავს ისინი, ძმები ხომ თვითონ ერიდებოდნენ – სათოფეზე არ ეკარებოდნენ.

უღვაშა ხელგაშლილი იყო – ნატულიასა და მისი ოჯახის წევრებს ბლომად ფულს და საჩუქრებს ჩამოუტანდა... მეორე დღით, როცა უღვაშა მიდიოდა ქალაქს, მას მთელი ოჯახი – ცოლ-ქმარი და მათი ოთხი ქალიშვილი – დიდი პატივით აცილებდა...

არც იყო გასაკვირი. ეს სახლი რამდენიმე წლის წინათ უღვაშას ფულით იყო ნაყიდი სწორედ მისი სატრფოსთვის, ნაბოლარა ქალიშვილისთვის – ნატულიასთვის... როსტიას ოთხი ქალიშვილი ჰყავდა – ბიჭი არა და არ შეეძინა! კარგი გოგონები იყვნენ, ვერცერთი ვერ გაათხოვა... მშობლები ჯერ ათვალწუნებით უყურებდნენ უღვაშას გამიჯნურებას ნატულიასთან, არც დებს მოსდიოდათ თვალში მაინცდამაინც, მაგრამ მას შემდეგ, რაც უღვაშამ გოგია ციხურაშვილს ააშენებინა მათთვის ახალი სახლი და ახალი დგამ-ავეჯვითაც გაუწყო, დატკბნენ...

ერთხელ პამპულია რამდენიმე დღე არ გამოჩნდა სასადილოსთან. მისი ამბავი არავის აღელვებდა, არავის მოუკითხავს. შუადღეზე ამოიარა უღვაშას თეთრმა მანქანა “გოლგაშ”; იქ რომ პამპულია არ დახვდა, არავისთვის არაფერი უკითხავს და მაშინვე გიჟივით გააქროლა მანქანა მათხოვრის ქოხისკენ; შევარდა შიგ და ნახევარ საათში უკანვე გაბრუნდა, ისევ გაჩნდა სასადილოსთან. ხანგრძლივად დააპიპინა, სასადილოდან გამოსულ რობიზონას “მემკვიდრეს”, ბესა ტუ-

რიკაშივლს, მანქანიდან გადმოუსვლელად უთხრა, პამპულია მომკვდარა, მიხედვით, თან ხელში ფულის დასტა ჩაუდო – 500 მანეთი; მანქანის ძრავა არ გაუჩერებია და მაშინვე ქალაქს მოუსვა, სატრფოსთან აღარ მისულა.

ბესამ მაშინვე პამპულიას რამდენიმე მეზობელს მოუყარა თავი და ჯგროდ მიაღწენ მის წაფერდებულ, ღარიბულ ქოხს...

შეაღეს კარი, აუტანელი სუნის გამო ცხვირზე მიიჭირეს თითები და, არა მხოლოდ ამის გამო, პირებიც დააღეს – ქოხი ანტიკვარული ძვირფასი ავეჯით იყო გაწყობილი, თვით პამპულია მდიდრულ საწოლში იწვა...

სოფელში ხმა გავარდა: გარდაცვლილ პამპულიას აურაცხელი სიმდიდრე დარჩაო; იხუვლა ხალხმა და ვინ რა წაიღო, ვინ – რა: სკამები, მაგიდა, კარადები (რატომღაც სულ კაცის მდიდრული სამოსით იყო გამოტენილი); ორი სკივრი სავსე იყო რაღაც უცხო ნაკეთობებით (ბრინჯაოს მცირე ქანდაკებები, ძვირფასი ზარდახშები, ძველებური ბრინჯაოს ქანდაკებიანი საათები და კიდევ მრავალი სხვა ნივთი, რომელთა დანიშნულება სოფლელებისთვის უცნობი დარჩა, თუმცა, მათი გარეგნული სილამაზით, იმას კი მიხვდნენ, რა ღიღი ფასიც ექნებოდათ.

ოთხნი ძმანი ქურუხაშვილებიც ერივნენ იმათში, ვინც დაესივნენ საგანძურს და, თუმცა მოგვიანებით მივიდნენ, მოახერხეს სხეებზე მეტი ნივთების ხელში ჩაგდება. მაინც უკმაყოფილონი იყვნენ და ნანობდნენ: ზაურთან ურთიერთობა რომ აღგვედგინა, დიდად მოგებული დავრჩებოდით ან ამ გადაყრუებულ დედაბერს ქოხი რატომ ჰქონდა სოფლის მათგან მოშორებულ კიდევ – უფრო ახლოს რომ ყოფილიყო, ადრე მივიდოდით და მეტი ნადავლი შეგვხვდებოდაო... ძმებმა ღიღი საწოლი არაგის დაანებეს, უკვე ეზოში გამოტანილი წაართვეს პამპულიას მეზობლებს...

ერთ-ერთი მეზობლის, ლალისა და გიგა შოფრის, ხუთი წლის გოგონა ამ ორმეტრიანის დროს მივიდა და ცნობისმოყვარეობით უყურებდა, როგორ იტაცებდნენ პამპულიას ქონებას; გადაგებულ ოქროსგარაყიან პატარა ჩარჩოზე წასცდა ხელი – ძალიან მოეწონა – და შინ გააცუნცულა; ანახა დედას, როგორი ლამაზი რამ მაქვსო. ლალიმ რომ გაიგო, საიდანაც წამოიღო ეს ჩარჩო, გამოდლიტა ხელიდან და ხელუკუღმა ისროლა ხევში – ნაქურდალი და ნაოხრალი არ დამანახო აქაო.

* * *

რამდენიმე თვეში ჭადარდის ამბავი მოვიდა: ქალაქში უღვაშა მოუკლავთ რაღაც საქმეზეო...

ვერაგინ გაარკვია – რა მოხდა? თუმცა, სოფელში ბურუსით მოცული მკვლელობით დიდად არაგინ დაინტერესებულა, საკუთარი საფიქრალ-სატკივარიც ჰყოფნიდათ...

ნატულია სულ რამდენიმე თვეში გათხოვდა – შორეულ სოფელში.

კარი XXVII. ჭადარდის ბოშებმა დასცეს კარავი...

შუა ზაფხულის ერთ ცხელ დღეს ჭადარდიში გამოჩნდნენ ბოშები – რამდენიმე ჩარდახიანი ფურგონითა და ერთი მოტოციკლით.

ბანაკად დადგნენ მდინარისპირა ჭალაში: დასცეს ჟოლოსფერი სპორტული კარგები სწორედ იმ მინდორზე, გოჯასპირის სახლს რომ სოფლისგან ჰყოფდა – სხვა თავისუფალი ადგილი ვერ იპოვეს, თანაც მდინარე იქვე იყო. კოცონებიდან აგარდა კვამლი; მდინარეში იბანავეს, ივანშემს... ხალხის ჟრიაშული, ცხენთა ჭიხვინი...

მთელი ჭადარდილი მოაწყდა “გოჯას მინდორს” უცხო ხალხის სანახავად.

უკვირდათ, როგორ მოურიდებლად, იქვე, ბანაკიდან ათიოდე ნაბიჯში, მოისაქმებდნენ ქალე-ბიცა და კაცებიც.

მეორე დილას კი, საუზმის შემდეგ, ნაწილი ბოშა ქალებისა სოფელს მოედო – გიმკითხავებთო, მეორე ნაწილმა კი სარეცხი ჩაიტანა მდინარის პირას, რამდენიმე ქალმა კი კოცონი გააჩადა და ღიღ ქვაბში კერძის კეთება დაიწყო.

– დაგიჭედავთ ცხენებს, ხარებს, ჯორებს... – ეზო-ეზო დადიოდნენ შლაპიანი, შავწვერა, თმა-ხუჭუჭა, მზისგან ზანგებივით სახეგარუჯული ბოშა კაცები.

– ჩვენს სოფელს თვითონ ჰყავს ისეთი მჭედელი, რომ სხვა სოფლებიდანაც აკითხავენ – მთელი ხეობიდან! – ყველგან უარით ისტუმრებდნენ.

ბოშა ქალებს უფრო გაუმართლათ: ჭადარდიდელ მანდილოსნებში მკითხაობით ცოტა ფული მაინც იშოვეს. ყველა მკითხავი აიღებდა ქალიშვილის ხელს, გადმოტრიალებულ ხელისგულს დააკვირდებოდა და ერთნაირად იწყებდა:

– შენ ორ ბიჭს მოსწონხარ: ერთი ქერაა, მეორე – შავგვრემანი...

როცა ბოშებმა გაიგეს, მიყრუებულ ხეობაში მოგხვდითო, – ზევით გზა მხოლოდ მცირე სოფლებისკენ მიდიოდა და თვით ჭადარდიდელს ღარიბი დასახლება აღმოჩნდა, – გამოჩენიდან მესამე დღეს, დილაადრიან, ისაუზმეს, ქალებმა გამურული ქვაბები მდინარის ქვიშა-სილით გახე-

ხეს, აიყარნენ და გზას გაუდგნენ. მიამტვერებდნენ შარას და გზა-გზა ბავშვები და მოწიფულე-ბიც მარჯვედ გადახტებოდნენ ღობეზე და ბაღს შეესეოდნენ – ჯერ უმწიფარი, მჟავე ვაშლით ივსებდნენ უბეებს; წყველა-კრულავით გამოდევნებულ, ჯონხომარჯვებულ მეპატრონეს მარჯვედ უსხლტებოდნენ და დაცინვით ენასაც უყოფდნენ.

მათი წასვლის შემდეგ დარჩა შავი ნაცვცხლური, ცარიელი კონსერვის ქილები, ცხენთა ნაჩლიქარისგან ახელილ მიწაზე ბლომად ჩონჩორიკი და ოდნავ მოშორებით – აქოთებული ადგილები. ბლომად მონასაქმი ქურუხაძეთა ღორებმა მაშინვე შეთქვლიფეს, როგორც კი ისინი პატრონმა საჩქეს იქით გამოუშვა – საწყალი ღორები რამდენიმე დღით დამწყვდეულნი იყვნენ, რადგან ბოშები ნაკვერჩხალზე შემწვარ ხორცზე უარს ნამდვილად არ იტყოდნენ.

ამ დროს გოჯასპირი ციხეში იჯდა, ვარდო ქალაქს საავადმყოფოში ავადმყოფი დის სანახავად გაემგზავრა წინა დღეს, შოთა ტყეში იყო წასული; მისი ცოლი, ციური, დილით, ბოშათა წასვლის წინ, “ერთი წუთით” მეზობელთან გადავიდა საჭორაოდ, შინ დატოვა ეზოში მოთამაშენი – 8 წლის ქალიშვილი და 2 წლის ვაჟი; როცა დაბრუნდა, შინ მარტო ქალიშვილი დაუხვდა...

ქურუხაძენი სოფელთან პირშავად იყვნენ, მაგრამ როცა ციურის კივილზე მოვარდნენ და პატარა ბიჭის დაკარგვის ამბავი შეიტყვეს, ჭადარდიდელნი მაშინვე რამდენიმე მანქანით დაედევნენ ბოშებს; უკვე ხეობის იქით დაეწივნენ, მაგრამ მათთან ბიჭი დიდი ჩხრეკის შემდეგაც ვერ აღმოაჩინეს...

კარი XXVIII. შემოდგომა

საყვარელო, აჰა, მოგოგმანდა შემოდგომა – ძალგულოვანი, “მრავალჟამიერის” ომანიანად მომდერალი, ეშხიანი ვაჟკაცი!

ფერადოვნად მოიკაზმა მთა-ბარი...

ჯერ ჭადარდიდხევს გაღმა, მთის ფერდობზე შეფენილ ხუჭუჭა ტყეში, აქა-იქ სანთელივით გამოერია კლდინზე წამოყვლეულაგებული არყის ხეები, მათ თანდათან მიბაძეს წითელ-ყვითლად დაფერვაში ნეკერჩხალმა, რცხილამ, წიფელმა...

თვალგასახარად თბილად დაიფერა ბაღებში ვაშლისა და მსხლის ღოყები, დაყვითლდა კომში, დამუქდა-დაშაქრდა ჭანჭური და ქლიავი,

უმეტესად დარი დგას – დაღლილი მზის ალერსიანი სხივები ეფინება გაყურებულ გარემოს, დამტკბარ ჰაერში მიფრინავს აბლაბუდა, აღარ ისმის ჰაერში მერცხლების ხალისიანი ჟღერტული; ხანდახან წამოშუნს წვიმა და მალევე გადავა ჩუმ, ხანგრძლივ სიმღერაზე – ცრის და ცრის...

ზაფხულში ველ-მინდვრად გამოხუნებულ-გადამხმარი ბალახი კვლავ ამოიწვერა ზურმუხტისფრად და გახალისებული ნახირი არად დაგიდევს გულის გამაწვრილებელ წვიმას...

მერე ისევ გამოიდარებს და ერთიმეორეს მისდევს თბილი, ჩატკბილებული დღეები, ხალხი შეესევა ყანა-ბაღებს, ეშურება ჭირნახულის დროულად მოწვევას და დაბინავებას.

ახმაურდა სკოლა, ახმაურდა ჭადარდიდხევიც – შემოდგომის წვიმების შემდეგ მიტენაობს დაღმა წყალამღვრეული და ტალღებფაფარაშლილი...

კარი XXIX. წყალდიდობა

ამ შემოდგომაზე ჯერ ადრინად აცივდა და უდროოდ დიდი თოვლი დადო, მერე უცებ დათბა; გადაუღებელმა ხანგრძლივმა წვიმამ ჭადარდიდხევი ისე საშინლად აადიდა, რომ პირდაპირ გადარია; ხათქითა და ღრიალით მოაქანებდა მღვრიე ზვირთებში ათამაშებულ ძირფესვიანად მოთხრილ უზარმაზარ ხეებს, თამაშ-თამაშით მოაგორებდა სახლის ხელა კლდეებს... გაცოფებულს, კალაპოტში რა დაატევდა; რიყე ამოავსო, იმძლავრა, გოჯას მინდვრის მაღალ, მაგრამ საკმაოდ რბილ ფლატეს მიადგა, რეცხა, რეცხა და, ბოლოს, გოჯასპირის სახლი წაიღო და ნახევარი ეზოც წარეცხა; დარჩა მხოლოდ ძეგვით შემოღობილი ეზოს მეორე ნახევარი და ახლად-გაჩენილი ფლატის კიდეზე – მამალი თუთის ხე... ეს დაუდევრობის ბრალი არ იყო – როცა გოჯა სახლს აშენებდა, იმ ადგილიდან მდინარე საკმაოდ შორს მიედინებოდა, ასე როგორ შეჭამა ეს ზოლი დროთა მდინარეებამ? ან ამ ოჯახმა რა დააშავა ისეთი, რომ მისმა ბურჯმა – ვარდომ, დილაგარდისამ – ვერ გაასწრო მდინარის გამძვინვარებას?.. პამპულიას ქოხიდან წადებული საწოლი დიდებულად მიცურავდა მდინარის შუაგულში, აზვირთებულ ტალღებს მიარღვევდა და მასში მწოლიარე ვარდო კი აღარსად ჩანდა...

გამძვინვარებული მდინარე მამუკას სახლსაც დაემუქრა, მაგრამ დაინდო, ბოლომდე არ გაწირა, მხოლოდ სანახევროდ დაანგრია და წარიტაცა... თითქოს გააფრთხილა: ახლა მხოლოდ ტალღებით მოგეალერსე, შემდგომ კი მიფრთხილდიო... მამუკა იძულებული გახდა, სახლის დარჩენილი ნაწილი დაერღვია და სხვაგან დაეწყო ახალი სახლის მშენებლობა, მაგრამ აჩემებულ აზრს

არც ამჯერად უღალატა – უეჭველად მდინარის პირას უნდა დავლიო სული, მანამდე კი ყოველ-
დღე მისი ხმაურის ქვეშ უნდა დავიძინო და გავიღვიძო...

მამუკამ სტიქიონის ამ საოცარ გაღალატებას ლირიკული ჩანახატიც მიუძღვნა, ვითარცა განსა-
კუთრებულ, სულის შემძვრელ მოვლენას... მისი ცოლი, მზევინარი, კინადამ გაცოფდა: ცალკერძ
იმით, რა უბედურებაც დაატყდათ თავს, უფრო კი – მამუკა რომ დანგრეულ სახლზე მეტად და-
კარგულ დროს მისტიროდა – წერისთვის იმდენს ვეღარ მოვიცლიო...

მამუკა იხტიბარს არ იტყვდა:

– კიდევ კარგი, მეორე სართულის გაწვობა ვერ მოვასწარი! ფული აღარ მეყო, კიბეც კი ვერ
გავაკეთე, რომ მეორე სართულზე ავსულიყავი! მაინც მადლობელი ვარ მდინარისა – ბევრი სი-
ხარული მოუტანია ჩემთვის, ბევრი ლამაზი მოგონება დამიტოვა და მრავალი ქებაც დამაწერინა!
ჩვენ წავალთ, ყველაზე მაგარი სახლები დაძველდება და დაინგრევა, ნაწერი კი დარჩება! დანარ-
ჩენი – გინდა ქარს წაუღია, გინდა – წყალს!

ცოლი ბრაზობდა:

– რა გინარია, შე უბედურო, ნაღდი გიჟი ხარ!

– ის მიხარია, რომ ცხოვრება ახალი ფურცლიდან იწყება – განახლება აუცილებელია და
სიბრძნე ის არის, ცუდშიც რაღაც კარგი აღმოაჩინო!.. ახალი საქმე გამიჩნდა, ახალი საზრუნავი
– თითქოს თავიდან ვიწყებ სიცოცხლეს!

– ვაჰ, ამ უსაქმურს ვის გადაგეკიდე, როცა გახურებული სამუშაო გამოჩნდება ან უბედურება
დაგვატყდება თავს, მაინდამაინც მაშინ მოუნდება ამ ჭკუიდან გადაცდენილს სისულელეების წე-
რა! გამომივიდა ესეც ვაჟა-ფშაველა!

– ყოჩაღ, ქალო, თურმე ვაჟას სახელი გაგიგონია! აბა ერთ მის ლექსსაც თუ ჩამიბუღებ-
ლებ, ერთ წელიწადს რაიმეს თხზვაზე ხელს ვიღებ, მეტი რაღა გინდა!

– ჰო, სხვა რა საქმე გაქვს, აპამაჟულე და დასცინე სხვას, მასხარა თავი გაბია! შვილიშვილე-
ბის მაინც არ გრცხვენია?

– ჰო, მრცხვენია, რომ ისეთი ცოლი მყავს, ხუმრობა არ ესმის...

ჭადარდიდში სხვა ეზო-მიდამოები დიდად არ დააზიანა, ჭალაში გაშენებული პატარ-პატარა
შემორაგული ბოსტნების გარდა – ძველთაძველი სოფელი იყო და წინაპრებმა იცოდნენ, რომ
მთის გიჟმაჟ მდინარესთან მეტისმეტად ახლო დასახლება არ შეიძლებოდა... სასადილო “ედემი”
კი დიდად დააზარალა – წყალი მაღალ აივანს მისწვდა და დარბაზშიც შეაღწია, მაგრამ მკვიდ-
რად აშენებულმა ნაგებობამ სტიქიონის შემოტევას მაინც გაუძლო, წადებას გადაურჩა; სამაგიე-
როდ, მიმდებარე არე მოვარდნილმა წყალმა მთლიანად მოსრა – საქათმე, საღორე და სხვა დამ-
ხმარე ნაგებობები ხომ მოლოკა და წაიღო, დაშოშმინებისა და უკან დახევის შემდეგ, ბაღ-ბოს-
ტანში ბლომად ქვიშა-სილა დატოვა. რობიზონანდროინდელისგან განსხვავებით, აქ არც ფარშე-
ვანგები ჰყავდათ, აღარც – ციცრები, ქათმები და ღორები, დათვიც კარგა ხნის წინ მოკვდა, თო-
რემ ყველას წყალი წაიღებდა...

* * *

როცა მდინარე კალაპოტში ჩადგა, როგორც უკვე მოგახსენეთ, “გოჯასპირის მინდორზე”
მხოლოდ ბეძვის მაღალი ღობის ნახევარი იყო შემორჩენილი... შემდგომ მდინარისპირა საკმაოდ
გაფართოებულ რიყეზე იალღუნმა, ფშატმა, ქაცვმა და სხვა მცენარეულობამ მოიკიდეს ფეხი,
ფლატის ძირს მაყვლიანი გაუყვა და რამდენიმე წლის შემდეგ იმ ადგილას, სადაც გოჯასპირის
სახლი იდგა, ჭადარდიდელნი შემოდგომობით მსხვილ, გემრიელ მაყვალს ჰკრეფდნენ...

კარი XXX. ოთარ მეკოვზიშვილი დაბრუნდა...

უცნობი ახალგაზრდა ქალბატონი, – გამხდარი, სანდომიანი, მაგრამ ღარიბულად ჩაცმული,
– მრავალი წლის წინ ჭადარდიდში უცნაური გარემოების გამო გამოჩნდა.

როგორც თვითონ ყვებოდა, ხეობის შორეულ, მთის პატარა სოფელში ცხოვრობდა, ჰყავდა
ქმარი და ორი შვილი – ვაჟი და ქალი.

ერთხელ სიზმარში უნახავს: დიდ სოფელში ერთი კაცი ყოფილა – მაღალი, ლამაზი... მაშინ-
ვე შეუყვარდა და გადაწყვიტა: ეს მისი საბედოა, აუცილებლად მასთან უნდა იყოს, მისი ცოლი
გახდეს!...

დილით ადგა, საუზმეც არ უჭამია, ისე გაუდგა გზას, შინ არავისთვის არაფერი უთქვამს.

მთელი დღე შეუსვენებლად იარა და საღამოსპირს ჭადარდიდს მიადწია. დაღლილი სახე ოფ-
ლისგან უბრწყინავდა, ფეხსაცმლის ფერს ვერ გამოიცნობდი დაფენილი მტვრის სქელი ფენის
გამო. ჭადარდიდხევეში ტანი დაიბანა, შემდეგ სოფელში გაიარ-გამოიარა, ყველა შემხვედრს ყუ-
რადღებით აკვირდებოდა და, ბოლოს, სოფელში დროებით მივლინებული ერთი შუახნის საგზაო
ინჟინერი იყო, დავითი, იმას დაადგა თვალი – სიზმარში განახე, შენ გეტრფი, უეჭველად ერთად

უნდა ვიყოთო. კაცს დიდად არ უყოყმანია: შეხედა, მოეწონა და მაშინვე თავისთან წაიყვანა – დაქირავებულ ოთახში...

ინჟინერთან ერთი თვე დაჰყო. იმან მალე შეატყო, ეს ქალი ცოტა ვერ არის სრულ ჭკუაზეო, ბედს მაღლობა შესწირა, რომ მივლინების ვადა დაუმთავრდა და დროებით საყვარელს სასწრაფოდ გაეცალა.

სოფელმა ქალი მაინც შეიფარა, კეკლუცა შეარქვეს. ერთი უპატრონოდ დარჩენილი სახლი იღბა, იქ მცხოვრები ოთარ მეკოვზიშვილის მოხუცი მშობლები დაიხოცნენ (თვითონ ოთარი – მეზღვაური – კარგა ხნის გადაკარგული იყო); კეკლუცა იქ დაბინავდა, შეძლებისდაგვარად ეზო-კარს უვლიდა. მეზობლებში დადიოდა კეკლუცა, მსურველთ სარეცხს ურეცხავდა, უუთოვებდა და სხვა წვრილმან საოჯახო საქმეშიც ეხმარებოდა, – ამით ჭამდა პურს. იმ გარემოებას, რომ უცნაურობა სჭირდა, – თავისთვის ბურტყუნებდა რაღაცას, ხანდახან კი მოულოდნელად უმიზეზოდ გადაიხარხარებდა, – შემწყნარებლურად უყურებდნენ, რადგან სხვა მხრივ არავის ერჩოდა.

კეკლუცა ყველას პირში აჩრიდა სიმართლეს, ამიტომ ზოგიერთები ერიდებოდნენ მასთან ურთიერთობას; იყვნენ ისეთებიც, რომლებიც მის “მოქრთამვას” ცდილობდნენ; კეკლუცა ძღვენს კი იღებდა, მაგრამ ნირს კი არ იცვლიდა!

წელი წელს მისდევდა...

და აი, მრავალი წლის შემდეგ, ოთარ მეკოვზიშვილი კვლავ გამოჩნდა ჭადარდში, ამჯერად – ხანში შესული, დაავადმყოფებული... როგორც მოგახსენეთ, მისი მშობლები კარგა ხნის გარდაცვლილნი იყვნენ, აღარც დეიდაშვილ-ბიძაშვილებიდან იყო ვინმე ცოცხლად დარჩენილი; მათ შორის რობიზონა პირველი გავიდა გაღმა მხარეს – დიდი, დიდი ხნის წინათ! ოთარის ქალიშვილებიდან უფროსი, ვენეცია, ოფიცერ ქმარს გაჰყვა რუსეთში და გადაიკარგა, კაციშიღმა არ იცოდა მისი ასავალ-დასავალი; უმცროსი ქალიშვილი, ქმარგაყრილი ფლორენცია, ქალაქს ცხოვრობდა, თითქმის ორი ათეული წლის განმავლობაში ერთი ცოლშიღიანი კაცის კმაყოფიზე ცხოვრობდა, რომელიც კვირაში ერთხელ ჩუმად აკითხავდა; ფლორენციას ვაჟიშვილი, აწ უკვე სტუდენტი, ამ კაცს მამას ეძახდა...

ოთარ მეკოვზიშვილს კეკლუცა სახლიდან არ გაუგლია. ქალი დილით საუზმეს უმზადებდა, ურეცხავდა, გვიდა თუ წმენდა – სახლს ავად თუ კარგად უვლიდა-პატრონობდა.

ოთარი ცარიელ-ტარიელი დაბრუნდა ჭადარდიდს, თან ჩამოჰყვა მხოლოდ ძველი გიტარა და ერთი ტყავის, მეტისმეტად გაცვეთილი, ფერდაკარგული საგზაო ჩემოდანი, – სოფელში დაბეჯითებით ამტკიცებდნენ, ფულით არის გატენილიო. ამის საფუძველს ის იძლეოდა, რომ ყოველდღე იმ საკმაოდ დიდი ჩემოდნის პატრონი დიდიდან საღამომდე სასადილო “ედემში” იჯდა. ყოფილ მეზღვაურს მიმართვისას და სადღეგრძელოებშიც ყველანი მოწიწებით “კაპიტანს” უწოდებდნენ; რა საბუთი ჰქონდათ ამისა, უცნობი იყო, მაგრამ თვით ოთარს რომ ძალზე ეამებოდა ამგვარად მისი მოხსენიება, ცხადზე უცხადესად ეხატა სახეზე და სუფრის წვერები გულზე მასპინძელს რატომ არ ასიამოვნებდნენ! იფერებდა ოთარ მეკოვზიშვილი ამგვარ მიმართვას სუფრის გარეშეც... ჭადარდიდისთვის “უცხო ფრინველი” გახლდათ – გზააბნეული, სოფელში თითქოს შემთხვევით შემოფრენილი და ყველასთვის დიდად პატივსაცემი... ყოველთვის სუფთად პირგაპარსული, კეკლუცას მიერ საგულდაგულოდ გაწმენდილ-დაუთოვებულ საზღვაო ფორმაში გამოწყობილი დაიარებოდა; ხაზგასმული პატივისცემით, ქუდთან გაჭიმული ხელის მტევნის მიტანით, ესალმებოდა შემხვედრ დიდ-პატარას... და არავის უკვირდა, რომ ჩამოსვლის დღიდანვე სასადილო “ედემის” “კაპიტნობა” ითავა, – შესანიშნავი თამადა იყო! – მხოლოდ დასაძინებლად ბრუნდებოდა შინ... გაჯგვიმული, ამაყად იჯდა ხოლმე სუფრის თავში – სრულიად გამელოტებული (სადღა ჰქონდა მშვენიერი დატალღული ხშირი თმა! ამიტომ ერთთავად მეზღვაურის საუცხოო ქუიდე ხურა), მწვარივით გამომშრალი და სახედანაოჭებული, ოღონდ – შავად უღვაშებულეობილი, ძველებურად ბოხხმიანი... ამ თავდაჯერებული, ხავერდოვანი ხმით, რომელიც ერთ დროს მომწუსხველად მოქმედებდა ქალებზე, ახლა, არაყისა და თამბაქოსგან ხრინწეშეპარულით, მაგრამ კვლავაც მედიდურით, სადღეგრძელოებს შორის დაუსრულებლად ხან ჩახლჩილი ხმით დაამღერებდა გიტარაზე ნაცნობ და, უმეტეს წილად, სრულიად უცნობ უცხოურ სიმღერებს, ხან რიხით უამბობდა პირში მიჩერებულ გულუბრყვილო მსმენელთ ათასგვარ ტყუილ-მართალს, უფრო – საკუთარი თავგადასავალების შესახებ... იცოდა უამრავი მხიარული, თავშესაქცევი ამბავიც, ხალისით ჰყვებოდა საკმაოდ უწმაწურ ანეკდოტებსაც, მაგრამ ყველაზე სასაცილო შემთხვევის შესახებ თხრობის დროსაც კი არ გაიღიმებდა, სახის ხაზგასმულად გულგრილი, განურჩევლი გამომეტყველება არ შეეცვლებოდა, მხოლოდ უკვე ჭადარაშერთულ, მსხვილ წარბებს არტისტულად ათამაშებდა და დროდადრო სოფელელთათვის უცხო ხილს, სურნელოვან სიგარას, არტისტულადვე გააფუილებდა. სიმღერაც უყვარდა და, შემთვრალი, ისეთ სახუმარო სიმღერებს აბუხუნებდა, გარშემო მყოფნი სიცილით გადაფიჩინდებოდნენ... და რაც უფრო მხიარულდებოდა საზოგადოება, მით უფრო დინჯდებოდა ბატონი ოთარი, მომრგვალებული ტუჩებიდან გამოტყორცნილი სიგარის რგოლებს ერთმანეთში ოსტატურად აძვრენდა, ხოლო მისი ჯიშინი წარბებიც ცელქობას არ იშლიდნენ...

და ბატონი ოთარი ერთი წუთითაც არ ნაღვლობდა, რომ, როგორც ეს ლამაზი რგოლები ნელ-ნელა ფორმას ჰკარგავდნენ და იფანტებოდნენ ჰაერში, ასევე იფანტებოდა მისი დანახოვი ფულიც – “კაპიტანი” სრული სვლით მიექანებოდა გაკოტრების მეჩურისკენ!

შემდგომ მოვლენები ისე წარიმართა, რომ კარგ მწერალს ფსიქოლოგიურ რომანს დააწერი-ნებდა, მე კი მოკლედ მოგახსენებთ.

ერთ ღამეს ოთარის ბინას დაეცა ნიღბიანი ყაჩაღი, გაკოჭა სახლის პატრონი, გადააქოთა ყველაფერი, წასადები კი ბევრი ვერაფერი იპოვა: ყოფილი მეზღვაურის სახელგანთქმულ ჩემო-დანში მხოლოდ სამიოდე თუმანი, რაღაც გაყვითლებული საბუთები, ქალთა უამრავი ფოტოსურათი, გაცვეთილ-გამოხუნებული საცვლები, დახეული წინდები და ერთი ცარიელი, მეორე კი სა-ნახევროდ დაცარიელებული სიგარის ყუთი იყო... მძარცველმა მთელი სახლი გადააქოთა, გიტა-რაც კი გატეხა და შიგ ვერაფერი აღმოაჩინა; იმედგაცრუებით გაბრაზებულმა, ცხელ გულზე ოთარი მაგრად მიბეგვა, სიკვდილის პირამდე მიიყვანა მოხუცი, შემდეგ დაახრჩო, მაგრამ ვერაფ-რით ათქმევინა, სად ჰქონდა გადაძალადი ფული...

ჩოჩქოლზე კეკლუცამ გაიღვიძა, მის ოთახშიც შეიჭრა მძარცველი; ქალს დაუღრიალა, ხმა-კრინტი არ დაძრა, თორემ გაგათავებო... აქაც ჯერ ყველაფერი ამოაქოთა-ამოაბრუნა – სულ ტყუილად, შემდეგ საბანქეშო თავიანად შემძვრალ, გაოცებისგან ენაჩავარდნილ ქალს ლოგინში შეუწვა...

ოთარ მეკოვზიშვილის მკვლელი მალევე დააკავეს – შოთა ქურუხაშვილი გამოდგა... კეკლუ-ცამ იცნო – ხმით!

შოთა მტკიცე უარზე იყო: მე უბრალო ვარ, მთელმა სოფელმა იცის – ეგ ქალი უშტკენს, ვინ დაუჯერებს, მაგის ჩვენებას ძალა არ აქვსო.

ნივთმტკიცება წარუდგინეს – მის სახლში ჩხრეკისას აღმოჩენილი სიგარის კოლოფი (სხვა-თა შორის, კოლოფი უკვე ცარიელი იყო – შოთამ და მისმა ძმებმა და ძმაბიჭებმა სიგარებს ხე-ლად მოუღეს ბოლო, თანაც შოთა დაკავებამდე დაუფარავად დადიოდა სოფელში პირში გარჭო-ბილი სიგარით და კიდევ ამაყობდა ამით!), მაგრამ ვეჭიღმა დაასაბუთა, რომ ეს შოთას მიერ დანაშაულის ჩადენის პირდაპირ სამხილად არ გამოდგებოდა, რადგან ვერ მტკიცდებოდა, რომ სიგარის კოლოფი ნამდვილად მოკლულს ეკუთვნოდა – იქნებ ოთარ მეკოვზიშვილმა ვინმეს აჩუ-ქა?

მაგრამ აქ საქმეში ჩაერია გავლენიანი, ერთი შეხედვით გარეშე პირი – კოლმეურნეობის “გზა ნათელი მომავლისკენ” “მუდმივი” თავმჯდომარე ქაიხოსრო ტურიკაშვილი! (მარადი ამქვეყ-ნად არაფერია და ხსენებული მოვლენებიდან რამდენიმე თვეში ხოსრო თავმჯდომარეობიდან გა-ანთავისუფლეს და კინაღამ დაიჭირეს – ეს ცალკე ამბავია).

კარგა ხანია, ბატონ ხოსროს შოთა ქურუხაზე აღარ მოსდიოდა თვალში. მართალია, იგი ხში-რად იყენებდა შოთას საკუთარი საქმეების, უნდა ითქვას – არცთუ წმინდა წყლისა, მოსაკვარახ-ჭინებლად, მაგრამ ამ ბოლო დროს ქაიხოსროს შვილმა, ბესა ტურიკაშვილმა, სასადილო “ედე-მის” გამგემ, ფაქტობრივად კი – მისმა მფლობელმა, მამას არაერთხელ შესწივლა: ძმები ქურუხა-ძენი ნამეტანი თავს გავიდნენო... “ედემში” კვირაში ორ-სამჯერ მაინც მოეთრევიან, თანაც მარ-ტონი კი არა, თავისი ამფსონებითო; ჭამენ-სვამენ და დანახარჯის გასტუმრებით ხომ არცთუ ხშირად იწუნებენ თავს – ეს ერთი უბედურებაა და უარესი კი ის არის, რომ უზომოდ დათვრე-ბიან, მერე ჩხუბის იშტაზე მოვლენ, დაერევიან იქ მყოფთ, ყველაფერს დაღეწავენ და წაბილწა-ვენო... ზარალს ზარალი ემატება – მუშტარი გაურბის “ედემს”, სადაც თითქმის ყოველდღე ჩხუ-ბი და ცემა-ტყევა იმართებაო...

კარგა ხნის წინათ ხოსროს მიერ “დაკვალიანებული” ძმების ქმედება, რობიზონასთვის სასა-დილოს წასართმევად მიმართული, ახლა თვით ტურიკაშვილებს მიუბრუნდა!

ოთარ მეკოვზიშვილის მკვლელობამდე ბატონი ქაიხოსრო ტურიკაშვილი ერთი მისთვის ფრი-ად უსიამოვნო არჩევანის წინაშე დადგა: მოულოდნელად შოთამ ხოსროს განუცხადა – მომწყინ-და საქონელთან ერთად ტყე-დრეში წანწალი, გიგა შოფერი გააგდე და მის მაგივრად მე დამსვი მანქანაზეო!.. ხოსრო ორ ცეცხლს შუა მოექცა: ერთი მხრივ – შოთას ბევრი რამ ჰქონდა გაკეთე-ბული მისთვის, თუმცა საკმაოდ გასამრჯელოს ფასად, მაგრამ თუ პირად შოფრად აიყვანს, იქნებ “ედემს” დაანებოს თავი? მეორე მხრივ კი – გიგა როგორ გააგდოს? ამდენი წელია, ერთგულად ემსახურება და მისი მრავალი ცოდვაც მშვენივრად მოეხსენება... თუნდაც ის, რომ ჭადარდში არა, ამ მხრივ ხოსრო ძალიან ფრთხილობდა, და ციხისუბანში კი ახლახან გაიჩინა ახალი საყ-ვარელი – მასზე ოცი წლით ახალგაზრდა ქერივი, მეორე კი, უკვე საკმაოდ დიდი ხანია, ქალაქს ჰყავდა – ფლორენცია, ოთარ მეკოვზიშვილის ქალიშვილი... შოთას მექალთანეობის ამბავი მთელმა ჭადარდში იცოდა და ხოსროს იმ საყვარლებს ისიც უეჭველად თვალს დაადგამდა – თავხედობა არ ეყოფოდა თუ ხოსროზე ბევრად ახალგაზრდა და შესახედავად მოსაწონი არ იყო?

იმავე დროს შოთასა და გიგა შოფრის დაპირისპირება სხვა რამის გამო მოხდა (გიგამ ჯერ-ხანობით არაფერი იცოდა იმის შესახებ, რომ შოთა შოფრის ადგილის წართმევას უპირებდა) – შოთას გიგა დაბალ ღობედ მოეჩვენა თუ უკვე ყოველგვარ ზღვარს გადააჭარბა მისმა უტიფრო-ბამ, ძნელი სათქმელია...

შოთა ორღობეში წყლის მოსატანად მიმავალ გიგა შოფრის ცოლს, ლალის, უკვე სამი შვილის დედას, უშნოდ გაეღლაბუცა; ქალი გაუსხლტა და გაიქცა. სადამოს შინ დაბრუნებულ ქმარს ყველაფერი უამბო, ის დაღურჯებული მეღაფიც აჩვენა, რომელზეც შოთა წაეტანა...

გიგა კინადამ გაგიჟდა, ვახშმისკენ არც გაუხედავს, ისე გავარდა შოთას მოსაძებნად... შოთას “ედემში” მიაკვლია – შუა ლხინში იყო!

გიგა მივარდა მის მაგიდასთან...

სულ ოთხნი ისხდნენ: შოთას გარდა, მისი მეგობრები – რუბენა, ხოსიტა და ვარლამი, – სწორედ მის მიერ გაუპატიურებული იმ ორმოცდაათ წელს გადაცილებული ქვრივის, გოგუცას, ვაჟები, რომლებსაც შემდგომ დაუმძაკაცდნენ შოთას...

– შე ვირიშვილო, აღარ გეყო მძ...რის ჭამა? – დაუღრიალა ბრაზისგან აცახცახებულმა გიგამ.

შოთა არყისგან შემდგურეული თვლებით უტიფრად მიაჩერდა, გადაიხარხარა:

– კაი ლუკმაა, გემრიელი!.. – მერე თავისი ჭიქა მიაწოდა: – დაჯე, კაცო, მოვრიგდებით, ჯერ ეს ერთი დაგვილიე...

გამძვინვარებულმა გიგამ გამოწვდილ სავესე ჭიქას იდაყვი აუკრა, ბოთლს წამოავლო ხელი და შოთას თავში გამეტებით დაუშვა... კიდევ კარგი, შოთამ მოასწრო ოდნავ გვერდზე გაწევა და ბოთლი თავში ირიბად მოხვდა, თორემ, შესაძლოა, სულიც გაეფრთხოებინებინა. დარტყმა მაინც იმდენად ძლიერი იყო, რომ შოთა წაიქცა, უკიდურესად გააფთრებულმა გიგამ მუცელში წინელი ჩააზილა, შემდეგ ორივე ხელით ზევით წიწილასავით აიტაცა-ააფრინა და აივნიდან ჭადარდღი-ხევში გადააგდო...

რუბენა, ხოსიტა და ვარლამ, გაოგნებულნი, პირდაფჩენილნი, გიგას უსიტყვოდ მისჩერებოდნენ...

გიგამ მაგიდა ხრიალით ამოატრიალა, ყველას ერთიანად ხმამაღლა შეუკურთხა და, ჯერ კიდევ მუშტებშეკუმშული, კარებისკენ გაეშურა.

აღბათ გადაუხდიდა სამაგიეროს გიგას შოთა, არ აპატიებდა სოფლის პირველი “ყოჩის” ასე არნახულად დამცირობას, მაგრამ, როგორც მოგახსენეთ, ორ კვირაში შოთა უკვე დაპატიმრებული იყო.

ხოსრო კარგა ხანია, აპირებდა, როგორმე მოეთოკა გაღალღებული ძმები ქურუხაძენი, უპირველესად კი მათგან ყველაზე საშიში – შოთა, რომელიც თვითონვე გააღალდა, გაათავებდა და ახლა კი იგი მისთვისაც სახიფათო გამხდარიყო... ამიტომ (საკუთარი რაიონის ფარგლებში საკმაოდ დიდი გავლენა ჰქონდა) შოთას საკადრისად დასასჯელად ანუ კარგა ხნით სოფლიდან მოსაცილებლად ყოველგვარი მისთვის ხელმისაწვდომი ხერხი გამოიყენა...

შოთას ბედის ჩარხი უკუღმა დატრიალდა და მას ამჯერად ციხიდან თითქოს ველარაფერი იხსნიდა, მაგრამ...

შოთას დანაშაული მამამისმა, უკვე მოხუცებულმა გოჯამ დაიბრადა... სასამართლოში განაცხადა: მოწმე შეცდა, უდანაშაულო კაცს დაადო ხელი, ოთარ მეკოვზიშვილი მე დაგაყაჩაღეო. ცოტაოდენი შემონახული ფულიც დახარჯა გოჯასპირმა და შეძლო, მოსამართლეები “დაერწმუნებინა”, მოხუცმა კაცმა ასეთი ცოდვა ნამდვილად ჩავიდინეო... ქაიხოსრო ტურიკაშვილი ამ დროს უკვე “გაფუჭებული”, თავმჯდომარეობიდან განთავისუფლებული იყო და თვითონ საცინოდ ჰქონდა საქმე – შოთასთვის აღარ ეცადა.

გოჯა შვილის მაგივრად ჩაჯდა ციხეში.

* * *

ერთ დღეს ოთარის სახლის კარს მოადგა ახალგაზრდა კაცი – ახოვანი, ლამაზი.

კეკლუცას უთხრა: მე შენი შვილი ვარ, დიდხანს გეძებე, ძლივს მოგაგენიო; რა გინდა, აქ რომ მარტო დაფარფატებ, უკვე ხანში ხარ შესული, წამოდი ჩემთან, შვილები მყავს, მათ გაზრდაში მომეხმარეო...

მას შემდეგ კეკლუცა სოფელში აღარ უნახავთ.

გზის სიმღერა

(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

გზა – ფილოსოფიურ კატეგორიად შეიძლება ჩავთვალოთ.

გზა – უსასრულობის სიმბოლო, დასაწყისისა და ბოლოს გარეშე.

ადამიანისთვის – გზის დასაწყისი და გზის ბოლოც არსებობს.

გზა – სიცოცხლის სიმბოლო... ცხოვრების გზის დასაწყისი, განვლილი ცხოვრების გზა...

სწორი გზა, მრუდე გზა.

სწორი თუ მრუდე გზით სიარული.

გზას აცდენილი.

უგზო-უკვლოდ ხეგიალი.
 გზის მანათობელი ვარსკვლავი.
 გზის გამკვალავი.
 გზაბნეული, გზადაკარგული.
 გეზი და გზა.
 მგზავრი.
 მგზავრული სიმღერა.
 დაკარგული გზა-კვალნი.
 მომავალი გზის მოლოდინით სულის აფორიაქება.
 მიხვეულ-მოხვეული გზის პოეზია.
 სწორი გზის პოეზია!
 აღმართის პოეზია!
 მთის გზის პოეზია – უმაღლესი!..
 მთის გზა: გზები – სარკველები მთის კალთებზე.
 გზა – ქამარი ველზე.
 ხეობის გზა.
 გზა, რომელიც მდინარის პირს მიუყვება.
 მინდვრის კიდეზე გამავალი გზა.
 სასაფლაოსკენ მიმავალი გზა...

კარი XXXI. ზამთარი

საყვარელო, გვესტუმრა ზამთარი – თეთრწვერა, დარბაისელი, ტკბილმოუბარი, თბილი მოხუცი!

თბილიო? ეგ როგორ წამოგცდა?! – იკითხავს გაკვირვებით მავანი.

თბილია გრძნობებით, სინარულის მოზღვაგებით, როცა ხეაგრიელ თოვას უცქერი ფანჯრიდან ან, მთლად უკეთესი – გარეთ ხარ, ზეცით მოგლენილ უთვალავ თეთრ პეპლებს-ფანტელებს სინარულით და სიამით შესცქერი; სხვებს, ასევე აღტაცებით სახეგანათებულთ, სტყორცნი გუნდას, პასუხსაც იღებ – თუ გუნდით არა, წაჭიდავებით, ფეხის გამოდებით და თოვლში გადაკოტრილალებით... თუ განსაკუთრებით აღვზნებული მეტოქე გამოგეკიდა და საზღაურის სამმაგად გადახდა მოიწადინა, მოხვეტილ თოვლს კისერში გჩურთავს, სახეში გაყრის... შენც ცდილობ, ვალში არ დარჩე, უკანიდან მიეპარები “დამწაგვრელს” და...

ცივა, ცივა, შენ კი, გახურებულს, ოფლი ჩამოგდის სახეზე, ღრმად ამოსუნთქული ჰაერი ორთქლის ქულებად იფრქვევა...

მერე კარგია შინ შებრუნება, თბილ ოთახში აგუზგუზებულ ბუნართან ან გაგარვარებულ ღუმელთან შიშველი, გათოშილი ხელისა და ფეხისგულების მიშვერა, ტაბლაზე გაწყობილი პურ-ღვინოს ნება-ნება დაგემოვნება... რა გემრიელია ამ ღროს ცხელ-ცხელი ლობიო, მჭადის ნაჭერს რომ ამოუსვამ და პირისკენ გააქანებ, ხახვს ჩაკბეჩ, ერთ-ორს წაუქნევ ყბებს, შემდეგ თლილ ჭიქაში ან თუნდაც თინის ჯამში – მამაპაპურად! – ჩამოსხმულ სურნელოვან ღვინოს დაეწაფები...

გახვალ, გახურებული, ეზოში შეშის დასაჩვენად, ღონივრად იქნევ ნაჯახს და საკუთარი ჯანით გახალისებულნი, არად აგდებ მოძალებულ სუსსს – მალე გაიხდი წელზევით და ერთ საათში მთელი კვირის სამყოფ შეშას დაახვავებ ზვინივით...

დაბრუნდები ოთახში, ისევ მიეფიცხები ბუნარს, ან იქვე ტახტზე წამოწვები; უყურებ ცეცხლის ალის აღვირახსნილ ცეკვა-თამაშს და უსმენ შეშის აღერსიან ტკაცატკუსს...

მამუკას ორი უსათაურო ღეჭი მისი წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”:

მიყვარს ცეცხლის ყურება –
 და ალის დაღალების
 ცეცხლოვანი თამაში,
 ხელ-ფეხის გახურება...

ბუნრის მომსახურება:
 როცა ღონე ეცლება,
 ალის წითელ ხახაში
 შეშის ჩაჩურხურება!

და კიდევ:

ზამთარო, თეთრო ყვავილო,

გადაპენტილო მთა-ბარო,
ცივი სინათლით ავსილო, –
მანაგრებ მაფხულს მარად!

მაფხულო, ფუნჯით ხაგულო,
მწვანელ, ყვითლად და წითლად,
ცისარგყელო, მაცდურო,
ზამთარს მანაგრებ თბილად!

სანამ ამ წიგნის დასასრულისკენ მივღრეჯდე ამბის მდინარების საჭეს, ამჯერად მამუკას პროზას დავესესხები.

ღრუბლიანი ცის მუსიკა (მამუკა კალმანაშურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

ღრუბლიანი ცა...
უყურებ, უყურებ...
რამდენი ფიქრი გეწვევა – მოულოდნელი, უცნაური, სწორედ რომ შესაფერისი ღრუბელთა ცვალებადი და უცხო ფორმებისა...

ზღაპული მუსიკა გვესმის ღრუბლიანი ცის ყურებისას...
რადაც უზომოდ ღრმა და ნათელ სივრცეში იძირები, მაღლდები, დაფრინავ, თითქოს ფრთები გამოგესხა და თავისუფლად დანავარდობ წარმოსახვის მოულოდნელი, დახლართული გზა-ბილიკებით... ლაღი ხარ, ლამაზი, ხალისით და სიხარულით ავსილი: როგორც თბილი ჰაერის ნაკადით გავსებული ბურთი – აიჭრები სილაღისა და სიამის აღმაველ ნაკადში მაღლა, მაღლა... ციური მუსიკა... ღვთიური მუსიკა... ნაზი, გამჭვირვალე მუსიკა... ამაყი არწივის მძლავრი ფრთების ფართქენი... ხალისიანი წკრიალი გოროლისა...

და უცებ – მზერას დახრი, უბრუნდები მიწას:
დიდი ჭადარი დასცქერის ხეობის კალთაზე შებუდებულ სოფელს, ქუჩაბანდებში დაღოღავენ ადამიანები, ყანა-ბაღებში მიწას ებრძვიან, სახლებში საქმიანობენ – პურს აცხობენ, კერძს ამზადებენ, კარაქს დღვებავენ, გაცელქებულ ბავშვებს უწყობენ, ჩვილს აკვანში აძინებენ, ეზოში – დილით სარეცხს ფენენ, შეშას ჩეხავენ,, ქათმებს აპურებენ, ზოგჯერ ცას ახედავენ – რას გვიქაღის მიმლოღავი ღრუბლები?

დგანან მიწაზე და შესცქერიან ცას...

კარი XXXII. შესანდობარი

იანვრის მზიანი, ყინვიანი, მშვიდი დღე გათენდა.
მამუკა კალმანაშურს დილიდანვე გული შინ არ გაუჩერდა; არც უსაუზმია, ისე ადრიანად გამოვიდა სახლიდან. “ელემში” გაიარა, ერთი ბოთლი არაყი და ოცდაათი ხინკალი წამოიღო და სასაფლაოსკენ გაემართა – გაბრიელა მესაფლავე უნდა მოენახულეზინა; თან ფურცელზე დაწერილი ახალი ლექსიც მიჰქონდა, უნდოდა, მისთვის წაეკითხა; კარგა ხანი იყო, საერთოდ კალმისთვის ხელი არ მოუკიდებია.

შორიდანვე ცუდი წინათგრძნობა დაეფულა – ბუდრუგანის საკვამურიდან ბოლი არ გამოდითოდა. ფეხს აუჩქარა, შეაღო კარი და გული შეეკუმშა – გაბრიელ აღვომელაძე ამ დროს არასდროს დახვედრია საწოლში; უკვე გაცვივებული იყო...

მამუკა მეგობრის საწოლზე ჩამოჯდა და ბოთლში არაყი სულმოუთქმელად გაანახევრა...
პანაშვილების გადახდა და ჭირის სუფრის გაშლა ჯერ მამუკასთან უნდოდათ, მაგრამ დაუმთავრებელ სახლში ამის ჩატარება უხერხულად მიიჩნიეს; ხანმოკლე ბჭობის შემდეგ სოფლის კლუბში დაასვენეს – ასეთი პატივი ჭადარდიდელთაგან გაბრიელს პირველს მიეგო...

გაბრიელისთვის საფლაგის გამჭრელი კი ვერაგინ ნახეს – გაყინულ მიწასთან ჭიდილის მსურველი არაგინ გამოჩნდა.

მაშინ თვითონ მამუკა წავიდა სასაფლაოზე და მარტომ გაუთხარა მეგობარს საფლაგი...
მთელი დღე მოუნდა ბარით, უფრო კი – წერაქვით, გაქვავებულ მიწასთან და ქვასთან ჭიდილს.

სადამოსპირს მიაკითხეს შვილმა გოდერძიმ და ელგუჯა მუხაიძემ – ოლიმპიადას მიერ გაკეთებული ცხელი ხაჭაპურები და ბოთლით არაყი მიუტანეს (მამუკა უკვე ამთავრებდა სამუშაოს).

ამ დროს სასაფლაოს ჭიშკარს მოადგა შავი “ვოლგა” – წინა დღით ქალაქიდან ჭადარდღის ჩამოსულმა გაბრიელის შვილმა კაკომ იქვე, გაზეთის ფურცელზე გაშლილ სუფრას “ედემიდან” წამოღებული ბლომად ცხელ-ცხელი ხინკალი და ორი ბოთლი კონიაკი მიუმატა.

გაყინულ მიწაზე დასხდომას მოერიდნენ – სუფრის გარშემო ზოგი ჩაცვუცქდა, ზოგიც ფეხზე იდგა; მათთანვე იყო კაკოს, ფაბრიკის დირექტორის, პერსონალური მანქანის მძღოლიც – და პირველი ჭიქით მამუკამ გაბრიელის შესანდობარი დალია...

– ნახევარ საუკუნეზე მეტიცაა, ჩემი მეგობარი იყო, აბა, მეტი რაღა უნდა გითხრათ... კიდევ მიკვირს: ამდენ ტკივილს, ამდენ უბედურებას, ბედის უსამართლობას როგორ გაუძლო აქამდე. რა ვიცი, სიკეთის მეტი ამქვეყნად არაფერი დაუთესია და თუკი ჩვენგან შენდობას მოელის, შეგუნდოთ... იმ ფიცრულში საცოდავს მარტოს უნდა ამოხდომოდა სული? არა, ნამდვილად არ დაუმსახურებია, რომ ასეთი ბოლო ჰქონოდა... თავს იმითლა ვინუგეშებ, რომ კეთილი სახელი დასტოვა, ეს კი, მე მგონი, ყველაზე დიდი სიმდიდრეა, რაც კი ადამიანს შეიძლება ჰქონდეს. უფალმა გაანათლოს გაბრიელის სული იქა, საცა არის...

– ბიძაჩემო, – მიმართა კაკომ მამუკას, – მე, როგორც მოგეხსენებათ, თითქმის უმამოდ გავიზარდე... ამას თავისი მიზეზი თუ მიზეზები ჰქონდა; რას იზამ: ზოგჯერ ისე აეწყობა ცხოვრება, რომ თავს ზევით ძალა არ გვაქვს, როგორც ამბობენ ხოლმე. როგორც ახლა ვხვდები, სამწუხაროდ, მეტისმეტად გვიან, მე უფრო მეტი დანაშაული მიმიძღვის – ძალიან მწყდება გული, რომ ვერ ვაქცევდი სათანადო ყურადღებას... ახლა გვიანდაა თითზე კბენანი, სინანულის მეტი რაღა დამჩენია... ღმერთმა ნათელში ამყოფოს...

ელგუჯამ, გოდერძიმ და მძღოლმაც მოკლედ თქვეს სათქმელი და სასმელი გადაჰკრეს, ხინკალი თუ ხაჭაპური მიაყოლეს...

რამდენიმე სადღეგრძელო კიდევ ითქვა: კაკოსი და მისი ოჯახისა, გაბრიელის მეგობრებისა (ერთადერთი მეგობარი კი ჰყავდა – მამუკა) და სხვა...

მამუკა მათ მოუყვა: ძალიან ხშირად მოდიოდა გაბრიელას ბუდრუგანაში ღამის გასათევად – ცოლისგან შეწუხებული... აქ, სასაფლაოზე, ბევრი რამეც აქვს შეთხზული... კარგი კაცი იყო გაბრიელა, დაუზარელი, უანგარო, კეთილი... მაგრამ ცხოვრებამ არ გაახარა – სრულიად დაუმსახურებლად... წუთისოფლის უღმობელ წნეხში მოჰყვა და ვეღარ ამოისუნთქა... რამდენი კაცისთვის, ცოცხლებისთვისაც და იმ ქვეყნად სამარადეოდ გადასახლებულთათვისაც პატივი უცია და უმადური, მაგრამ აუცილებელი საქმისთვის არასდროს უღალატია, ახლა კი მთელ სოფელში არაგინ აღმოჩნდა, მისთვის რომ პატივი მიეგო, ამაგი დაეფასებინა...

თანდათან შეხურდნენ და სხვა ამბებსაც გადასწვდნენ, ზოგიერთს – სახალისოსაც და შიგადაშიგ ხუმრობა-სიცილიც გაისმა.

ასეა: სიკვდილ-სიცოცხლე მარად ებრძვიან ერთმანეთს და სიცოცხლე ყოველთვის იმარჯვებს – ისეთ ადგილასაც კი, სადაც საუკუნოდ განსასვენებლად მიაბრძანებენ ხოლმე გარდაცვლილთ...

* * *

აბრეულ ადგომელაშვილის დასაფლავების დღეს, – კვირადღე იყო, – ქალაქიდან უამრავი ადამიანი ჩამოვიდა – კაკოს ფაბრიკის თანამშრომლები...

დღეთა ნადირობა ადამიანზე (მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

გარბიან დღენი –
სულსწრაფნი,
მაღნი,
ჩასაფრებულნი –
ადამიანზე მონადირენი...
ჩემი ლექსი-ფიქრი
ავაზასავით გაიზმორება,
ალეგორიების ცეცხლოვან თვალებს დააკვეცებს,
სადი ამრისადმი ჯანყის ბალანი აეშლება,
ბანალობის მიწას ბრჭყალით მოფხოჭნის...
ერთი აიშართება,
დარდის ხის ხორკლიან ტანს ფიცხლად აირბენს
და ოცნების მოქანავე კენწეროზე მოექცევა!..
იქ ბრამიან გორს გაიქნევს –
ცარიელ ჰაერშია გამოკიდებული თურმე...
სულ გყული ყოფილა შენი ძალისხმევა!

ფიქრი –
 გაუხედნავი კვიცი,
 ისევ აწყდება აქეთ-იქით...
 ვიცი –
 ხან უსასოობის ხრამს გადაახტება,
 და ხდება –
 მოგჯერ იმედის ხიდზე წაიფორხილებს...
 ხანაც –
 აიყრის პირობითობის ბორკილებს,
 სიხარულის გუნდად დაგორდება
 და მერე –
 აღმაფრენის მწვერვალზე ავარდება,
 მერე –
 სიძულვილის ცეცხლით ვარვარდება,
 ხან –
 სიყვარულის მდინარეში აგივგივდება,
 დატრიალდება
 და
 თავ-ბრუ-დახ-ვე-უ-ლი,
 გარშემო ველარაფერს ამჩნევს –
 ფერად-ფერადი ლამაზი ბუმტების გარდა,
 საყვარელი სახეების გარდა,
 ყვავილების
 და
 ვარსკვლავების გარდა...
 და,
 ბოლოს,
 დაეშვება ფარდა –
 ფიქრი წამიერად
 ერთ წერტილში თავმოიყრება,
 აფეთქდება,
 ჩაქრება –
 გაქრება...
 თითქოს გამორთესო ტელევიზორი...
 გარბიან დღენი –
 სულსწრაფნი,
 მალნი,
 ჩასაფრებულნი,
 აღამიანზე მონადირენი.
 დიახ, გამოცდილი მონადირენი ფრიად, –
 მათ ვერავინ გადაურჩება!
 ხან სიხარულის ნაჭერს გადმოუგდებენ
 აღამიანს მისატყუებლად,
 ხან,
 გულგრილობით შენიღბულნი,
 განურჩევლობის ფარქვეშ
 მალავენ მომაკვდინებელ ცელს –
 კარგად წამახულს, მჭრელს,
 სიბნელეშიც რომ კაშკაშად ელავს
 და
 ხდება ხოლმე –
 სამუდამოდ უშავებენ მზეს ზოგიერთს...
 ამ განწირულთა სიაში –
 დრო გიწევს და დღე მოვა
 (თუ ღამე – სულერთი არ არის?)
 და შენც აუცილებლად შეგიტანენ...
 ამით დასრულდება დღეთა ნადირობა,
 დიახ, დასრულდება,
 მაგრამ მხოლოდ შენზე,
 რადგან კვლავ მრავალნი რჩებიან

შენნაირნი,
რომელთა რიგიც
მოღის
ან
მოვა –
აუცილებლად...
უსასრულოდ გრძელდება ღღეთა ნადირობა ადამიანზე,
ადამიანზე – თოვლის ფიფქზე...

კარი XXXIII. გემშიდობები, მამუკავ!

შემდეგ წელს კი, ადრეულ გაზაფხულზე, როცა ადიდებული ჭადარდინებები ჩვეულებისამებრ ზათქითა და ზრიალით მიაქანებდა თავქვე მღვრიე ტალღებს და გაბრიელ ადგომელაშვილის საფლაგზეც ზურმუხტისფრად პირველად ამოიწვერა ბალახი, მამუკა კალმახაური გავიდა გაღმა მხარეს, საიდანაც ჯერ არავინ დაბრუნებულა...

კარგა ხანია, მამუკას დროდადრო გულის არეში ჩხვლეტები აწუხებდა, უფრო – ავღრის წინ ან ქარიან დღეს, განსაკუთრებით კი – ცოლთან უსიამოვნო ლაპარაკის შემდეგ... რძალმა, ბაბომ, მაღალი არტერიული წნევა დაუდგინა და, მისი დაჟინებული მოთხოვნის შემდგომ, მამუკა ექიმთანაც მიიყვანა გასასინჯად. მას სტენოკარდიის წამლები გამოუწერეს და დაბეჯითებით ურჩიეს მშვიდი ცხოვრება, ასევე – გადაღლისთვის თავის არიდება, მაგრამ...

საწყალო, იმ დღეს თურმე ტყეში ყოფილა დილიდან წასული, შეშა ჩამოუტანია ცხენით; გზაში წვიმამ მოუსწრო, მაგრამაც დადლილა და იმის მაგივრად, რომ, შინ მისულს, გათოშოილს, ერთი ჭიქა არაყი ეგრევე გადაეხუნა, მერე ცხელი კერძით გამოძძარიყო მთელი დღის ნაშიმშილარი, ფეხები ცხელ წყალში ჩაეყარა, ბოლოს კი ტკბილად დაეძინა, – ცოლმა არც საჭმელი დაახვედრა გაკეთებული, არყიანი ბოთლიც გადაუმაღა, ფეხების დათბილვაზე ხომ ზედმეტი იყო საუბარი... მამუკას საყვედურზე, ჯერ გაუთათხავს ქმარი, მერე სულაც კარი გაუჯახუნებია და მეზობელთან გადასულა საჭორაოდ... მამუკა ჯერ ერთხანს დამჯდარა მაგიდასთან, ტყეში მუშაობისას მოფრენილი ახალი ჩანაფიქრი გადაუტანია რვეულში – “ფიქრთა თოვას” ერთი “ფანტელიც” მიუმატა – და მხოლოდ შემდეგ წასულა “ედემში”. იქ მაგრად დამთვრალა და შინ აღარ მობრუნებულა – მზევინარის წყევლა-კრულვას გარიდებია და გაბრიელის მიტოვებული ქონისკენ წასულა ღამის გასათევად, მაგრამ იქამდე არ მიუღწევია – ეტყობა, გზაზე წაქცეულა და იქვე გათავებულა...

გულმა უმტყუნა.

როცა დილით მწვემსმა ჩაიარა ნახირით, წააწყდა მის უკვე გაცივებულ სხეულს.

პირაღმა ეგდო, თაფლისფერი თვალები ღია დარჩენოდა, თითქოს ვერაფრით გამძლარიყო ამ წუთისოფლის ხილვით, უნდოდა, დაუსრულებლად კიდევ და კიდევ ეცქირა გარემო სილამაზისთვის: გაღმა-გამოღმა ფერდობებზე შეფენილი ჯერაც შიშველი, წვიმით დაბურუსებული ტყისთვის, მწვანედ ამოუყუანებული ღორთქო ბალახისთვის, მოესმინა ადიდებული დაუდებარი ჭადარდინებების ომახიანი ბუბუნისთვის, რომელსაც განსხვავებულად ეხმიანებოდა ორჩხომელასხევი...

დაკრძალვის დღეს მშვენიერი მზიანი დილა გათენდა.

შუადღის შემდეგ მამუკას საცხოვრისთან მის უკანასკნელ გზაზე გასაცლიებლად უამრავი ადამიანი შეიკრიბა: ნათესავები, მეზობლები, ნაცნობ-მეგობრები... ქალაქიდანაც ჩამოვიდნენ – მისი კაცობისა და ნიჭის დამფასებელი და პატივისმცემელი. რესპუბლიკური მნიშვნელობის პენსიონერი ქაიხოსრო ტურიკაშვილიც მობრძანდა: იქნებ – ძველი წყენის გამო გულის მოსაფხანად, იქნებ – მართლა დასწყდა გული, მან ხომ მშვენივრად იცოდა მამუკას ფასი... წესით არც ის უნდა დავიწყებოდა, ყმაწვილობისას მამუკას ოჯახში რომ თავისიანივით მიიღეს და ღარიბულ სუფრაზე მისთვის ყოველთვის იყო სხვების თანაბარი ადგილი...

სოფელს ძალიან დაეტყო მამუკა კალმახაურის მოულოდნელი, ნაადრევი წასვლა: თითქოს გაუფერულდა სოფლის ცხოვრება – მარლი დააკლდა, ძველი გემო დაჰკარგა...

გასულ წელს მამუკამ თავისი არ დაიშალა: მზევინარის მძაფრი წინააღმდეგობის მიუხედავად, მდინარის მიერ წაღებული სახლისა და მორღვეული ეზო-მიდამოს სანაცვლოდ, ახალი სახლის მშენებლობა ისევ და ისევ მდინარის პირას წამოიწყო – “ეგ არის ჩემი უპირველესი მეგობარი!” – და ახლა, ამ დაუმთავრებელი და გაუწყობელი სახლის პირველ სართულზე დასვენებული; თავდახურული, ცუდად გაშალაშინებული ფიცრებით შეკრული კუბო სახელდახელოდ შეკოწიწებული, ფარდაგადაფარებულ სადგარზე დევს (ეტყობა, გაბრიელ ადგომელაშვილის საღარი ღურგალი სოფელს აღარ ჰყავს)...

ეზოში ირევა თალხი ხალხი; დედაბრები შავი ყორნებივით ჩამომსხდარან ღობესთან დაწყობილ მორებზე და ფიცრებზე; უზრუნველად დარბიან, მხიარულად დასდევენ ერთმანეთს ბავშვე-

ბი, მათ შორის ყველაზე უფრო ცელქობენ მამუკას შვილიშვილები; დაბორიალობენ და ყველას ფეხებში ებლანდებიან მოთუხთუხე ქვაბებიდან ავარდნილი სუნით მიზიდული მთელი სოფლის ძაღლები... ფართო ეზოში ღობის გასწვრივ მამუკას მიერ შარშან დარგული ნორჩი ტყემლები უკვე თეთრად აფეთქებულან და ნიაგი ყვავილების თეთრ ფურცლებს აფრქვევს იქ მყოფთ თავებსა და მხრებზე, სახეს ააწვეინებს და ჯერ ტყემლებს შეახედებს, მერე მზერას კიდევ უფრო შორს მიაპყრობინებს – ჰაერში უკვე ტრიალებს გაზაფხულის სურნელი და ფუტკრების საქმიანი ბზუილიც ისმის; თითო-ორი თეთრი პეპელაც დაფარფატებს უკვე ეზოში, მაგრამ მთების წვეროებზე თოვლი ჯერ კიდევ თეთრად ხასხასებს...

მწუხარების საერთო ფონზე ერთგვარი სიხალისეც იგრძნობა: გაღიმებული სახეები – რამდენი ქალი თუ კაცი ხვდება ორი-სამი ათეული წლის უნახავ ბავშვობის მეგობრებს... ნახვის სიხარულს ერევა კაეშანიც – როგორ მოტყევილან, ზოგს გაჭირვებით ან სულაც ვეღარ სცნობენ... გარეგნადა ჭადარა, ცხოვრებამ დაღალა მათი სულები, დაღარა სახეები; თვალეში შეხვედრის სიხარული კი ბრწყინავს, მაგრამ ნაღველგარეული – სვედიანი გამოხედვის მშვიდი შუქიც გამოსჭვივს... რამოდენა შვილები ჰყოლიათ, ზოგიერთებს – მოზრდილი შვილიშვილები და შვილთაშვილებიც კი...

მიედინება კითხვა-პასუხის ნაკადულები... განუწყვეტელი ყაყანი ერთიან ზუზუნად აღიქმება.

ცოლები წინდაწინ ეჯიჯლინებიან ქმრებს – ბევრს ნუ დაღვეთო... რატომ სვამს ხალხი? ერთის შვილი ასცდა სწორ გზას, მეორეს – კაპარჩხანა რძალი ან უსაქმური სიძე შეხვდა, მესამეს – ეს “სიმდიდრეც” არ არგუნა ღმერთმა – ბერბიჭა ან გაუთხოვარი დარჩა...

საკვირველია: დაჩამიჩბული, წელში მოხრილი, დაჩაჩანაკებული მოხუცები ყველაზე მხიარულებად ჩანან, თითქოს სამწუხარო გარემოებამ არ მოიყვანა აქ ისინი... ჩიფჩიფით ოხუნჯობენ და უდარდელად იღიმებიან უკბილო პირებით. ნუთუ ამისთვის საკმარისია იმის განცდა, რომ ვიღაც კი მიიცვალა, მაგრამ აი, ის კი ჯერ მაგრადაა!.. თუ ყველაფრისადმი გულგრილები გახდნენ და არამცთუ ძველთაძველი მეზობელ-მეგობრის დაკარგვის, არამედ საკუთარი ამ ქვეყნიერებასთან ჩქარი განშორება-დამშვიდობების მიმართაც?

ქალები დაგემოვნებით, თვალეების კარკვლითა და ტუჩების პრუწვით საუბრობენ ნაცნობ-მეზობლების აგ-კარვის შესახებ – ვის არ გაუმართლა ცხოვრებაში, ვინ გაიმარჯვა და სიამტკბოლობით ცხოვრობს... მათ კაცებიც არ ჩამორჩებიან, თან არც სახუმარო ამბებს ივიწყებენ და, პირზე ხელისგულის მიფარებით, ჩუმად ჩაიხიხითებენ... მრავალჯერ მამუკას გამოთქმულ შაირებსაც გაიხსენებენ და ღიმილს თან ოხვრას დააყოლებენ...

აგერ სამიძირის სათქმელად მოსული ერთი მშვენიერი ქალიშვილი გამოჩნდა: მკვეთრად გამოირჩევა ქათქათა თეთრ კაბაში გამოწყობილი, თითქოს ირგვლივ მოფარფატე თეთრონა პეპლებს ეჯიბრებო სინატიფით; ხელში ხასხასა წითელი ვარდების თაიგული უჭირავს... მთელი პოემის დაწერა შეიძლება, როგორ აფრქვევენ სილამაზეს გარემოს შავ-რუხ ხალხის მასაში ანუ კა და თაიგული!..

მე თვითონ ბევრი რომ აღარ ვილაპარაკო (მგონი, ჩემი ყბედობით ისედაც თავი მოვაბეზრე მკითხველს), თან ზოგიერთი ამბის კვანძიც გავხსნა, პირდაპირ მოგახსენებთ, ჩემი ფიქრით, საინტერესო ნაწყვეტებს ქალაქიდან თუ სხვა ადგილებიდან ჩამოსულთა და სოფელში მუდმივად მცხოვრებ ჭადარდიდელთა შორის საუბრებისა...

– შეხედე ერთი, მზევინარი როგორ გაშტერებული ზის, მერე უცებ თავ-პირში წაიშენს ხელებს... ახლა მოთქმა-ვაება რაღას უშველის.

– ალბათ უფრო იმას ნაღველობს, აწი ვისთან მოვიფხან გულსო.

– რად იცი ეგეთი მრუდე ლაპარაკი...

– რათა, კაცო და... აგე, მისი გოგოები ჩუმად ზღუქუნებენ, სულ არ ჭირდებათ თამაში.

– მე თუ მკითხავ, ბაბოც ჩუმად არი, მაგრამ მაგას უფრო აეწვა ჯიგარი.

– რამ დატენა ბოლმით მზევინარი, იმან ხომ არა, რომ ქალიშვილი გაეპარა და ჩუმად გაუთხოვდა?

– ქალთამზე? რა დააშავა ამითა, ახლა არი მშვენივრათა, სამი შვილი ჰყავ, აგე, ხომ ხედავ, მეოთხესაც ელოდება... ინდურ კინოებზე იყო გაგიჟებული და ბეჟანა კინომექანიკოსს გაჰყვა, შვილებსაც ინდური სახელები დაარქვა: ამრიტა, ინდირა და რაჯი. მამუკა გაგიჟებული იყო, ქართული სახელები გამოგველიაო?

– სულ დედას დამსგავსებია, კაცო, ისეთივე ფაშფაშაა... მზიაც გასუქებულა, ოღონდ დასთან ვერ მივა... გათხოვდა ეგეცა?

– არა, დარჩა გაუთხოვარი. სკოლა დაამთავრა თუ არა, მაშინვე ქალაქს გაიქცა, იქ ისწავლა და ახლა ქარხნის ლაბორატორიაშია ქიმიკოსად. უფროს დაზე ლამაზი იყო, მაგრამა... ბედია ყველაფერი.

– ეს გამხდარი შაოსანი ქალი არ მეცნობა... ქალაქელი უნდა იყოს, ჭირისუფლებში რათა ზის? მამუკას დიდი ნათესაობა არა ჰყავ, ყველას ვიცნობ...

– ეგა მაგისი და ყოფილა, ნახევარი დაი, ანა რქმევია, არც მე ვიცოდი. იქით კაცები მისი ქმარი დგა, არ ვიცი, ცნობილი პოეტიაო, რამდენიმე მწერალიც წამოჰყოლია ქალაქიდანა, მამუ-

კას პატივი სცეს; ის ერთი დიდი გვირგვინი როა დასვენებული მამუკას თავთან, მაგათ მოუტანიათ.

- ჰო, საწყალ მამუკას ბედმა გაუღიმა - დღეს მაინც გამოიღარა; რა იყო, კაცო, ორი კვირა რომ გადაუღებლად წვიმდა!

- ამაში გაუმართლა... მართლა საწყალი იყო - ისე წავიდა, მთავარი ოცნება ვერ აისრულა - გამოცემული საკუთარი წიგნი უნდოდა ეხილა, ხელში დაეჭირა.

- ღმერთო შემინდე და არ იყო მთლად დალაგებული... მაშ გიჟის მეტი ვინ შევარდებოდა უკვე მდინარისგან დაძრულ სახლში რაღაც რვეულის გამოსატანად...

- გიჟი უძახე შენა და მთელი სოფელი დაესია მისი ახალი სახლის მშენებლობას, ერთ-ორ თვეში დამთავრდება კიდევცა. ბევრი მადლი დათესა, სიკეთეს ხალხი არ ივიწყებს.

- მა წინა სახლის მოცოდვილებას ოცი წელიწადი რო მოანდომა, კინაღამ გადაყვა და მაინც ვერ მოათავა, მაშინ რატომ არავინ შეიწუხა თავი?

- ამაყი კაცი იყო ცხონებული, თვითონ ყველა გაჭირვებულს მხარში დაუდგებოდა, მაგრამ სხვას დახმარებას არასდროს სთხოვდა... ბევრი მადლიერი კი ჰყავდა.

- გავიგე, მამუკას მეგობარი, გაბრიელა მესაფლავეც მომკვდარა...

- კი, კაცო, ამ ზამთარსა, ლოთობას გადაჰყვა...

- უფრო რე კი - ალბათ ლოთობასაც და დარდასაც...

- სამი პირი ცოლ-შვილი გამოიცვალა და სიბერეში მთლად მარტო იყო ეგ უბედური, დაღვედა, მა რას იზამდა. ერთი ბიჭი კი დარჩა მაგისი, კაკო... აქ არი, დაგანახვებ თუ გინდა... ეგე ყველაზე მადლია, მაგის თავი როგორ ანათებს!

- რა სულ გათეთრებულია!

- ჰო, მამის ჯიში დაჰყვა... გაბრიელის უიღბლობა კი არ დაებედა; მამიღამ გაზარდა და დაუფასდა კიდევცა ამაგი: ფაბრიკის დირექტორი ყოფილა, ვერე ნუკი უყურებ, ნასწავლი კაცია! ჭიშკართან რო შავი "ვოლგა" ღვა, მაგისია, პირაღად მაგას ემსახურება; თავისი შოფერიცა ჰყავ, იმან ამიყვანა.

- გაბრიელას ბიჭი - დირექტორი!.. მაგარია!

- ამბობენ, სამინისტროში გადაჰყავთ მინისტრის მოადგილელო.

- შვილები ჰყავ?

- როგორ არა... ჭადარდღის ახალი სახლის აშენებას აპირებს - ნაზიბროლა ცოცხიაშვილის დამწვარი სახლის ადგილზე, ზაფხულობით აქ ჩამოიყვანს ოჯახს... აფსუს, გაბრიელი ვერ მოესწრო, ველარაფერს ვეღარ მოესწრება... რა მშრომელი კაცი იყო, რა დაუზარელი, კეთილი...

- გაბრიელისთვის ნაზიბროლა ცოცხიაშვილი რომ არ გაერიგებინა ტასოსა, იმ სასაფლაოს გვერდზე, ბუდრუგანაში არ დაღვედა სულს. ბევრი ცოდვა აწევს კისერზე საწყალ ტასოსა, ცოცხალია?

- თარსი ტასო? რა უბავ საწყალსა, ეგე, ვერა ხედავ, როგორ დაძვრება ვირთხასავითა? ეგე, ეგე მაგისი წითური თავი! ამ მიღეთის ხალხში არ დაიკარგება, როგორც ცეცხლი - თივის ბუღულში!

- ჰო, დავინახე, თვითონ ერთი ბეწოა, ძველებურად მარდია!.. თავზედაც და გულ-ღვიძლში-დაც ცეცხლი უკიდია! უყურე ერთი, როგორ ცქეიტად დაკვანჭილაობს!

- დაბალი კია, მაგრამა, შეხედე, როგორ გასუქებულია, შემოდგომის მწყერსა ჰგავს! ყოველთვის ეგეთი იყო, განჩერებულს ვერა ნახავ და რა ასუქებს? ჩემს ქალსა საჭმელ-სასმელს არ ვაკლებ, არც საქმის კეთებით იკლავს თავსა და მაინც ჩხირივით არი, კაცს გული არ მიგივა!

- ე რა ფინთი ენა გაქვს, ჭორიკანა ქალებს გაეჯობრე, აი!..

- შენ არა გცოდნია, ეგა, შვილსა, შაქრის ავადმყოფობისგან არი გასუქებული, თვალსაც ძალიან დააკლდა, დაბრმავდა თითქმისა...

- ცოდვამ უწია... თავისას მაინც არ იშლის, ძველებურად დაძვრება.

- რა ცოდვამ? ისე, ბევრი უგემური ოჯახი კი შექმნა ტასომა...

- ვითომ არ იცი! ეგა ძველი შპონია... პენსია რო მისცეს, რატო არ იკითხავ - რისთვის? რა დამსახურებისთვის? ერთი დღე არსად უმუშავია!

- არა, კაცო, ტყუილია, ჭორი დაუგდეს, ტასიკო არ არი მაგის ქალი...

- შენც კაი შეფერთხილი ჩანხარ, ავადობას ხომ არ უჩივი?

- რას ამბობ, კაცო, ჩვენი მთავრობის გადამიღე ტარანივით კი გახვდი, მაგრამა, ვერე ნუკი მიყურებ, ჯირკვივითა ვარ! სამოცდახუთი წლისა მოვიყარე და ე ცოდვილი თვალი კი სულ მარწყვივით გოგოებისკენ გამიბრბის...

- ჯველობაშიც ეგეთი ოხერი იყავ?

- სიტყვას მოყვა, თორემა... აი, საწყალი შოთა, იმაზე ითქმოდა, საკუთარი თავის უბედურია-ო... იფიქრებდი, მაგის მომრევი დევი ჯერ არ დაბადებულაო და ეგე...

- ჰო, გავიგე, ბოძიდან ჩამოვარდაო... იქ რა უნდოდა, კაცო?..

- რა უნდოდა და მისმა ბედმა საკუთარი ფეხით აიყვანა იქა... ხო იცი, გოჯას მის დღეში დენის ფული არ გადაუხდია, ინკასატორები ვერაფრით მოერივნენ: ზოგი შეაშინა, დაიფრინა, მეორედ არ დაგინახო აქა, თორემ მოგაჭრი თავსაო, ზოგიც, თუ ცხრათავიანი დევი იყო, მივიდოდა

მილიციონერის თანხლებითა და გადაუჭრიდა ხოლმე ხაზსა... გოჯა დახელოვნებული იყო ბოძებზე აძრომაში და იმავე საღამოს ხაზი აღდგენილი ჰქონდა. იმ დღეს ხაზის გამართვა შოთას მოუწია, გოჯა ხო ციხეში გამაამწყვდიეს მაგის ვაჟკაცობის გულითვინა... წვიმიანი დღე იყო თუ რა იყო, დენმა დაარტყა ბოძზე ამძვრალსა და მოადინა კიდეცა ძირს ზღართანი, მიწამდე სული არ დაჰყოლია... ისიც გაიგე ალბათა, ცოტა ადრე ძველმა ცოდეგებმა უწია: მაგის ბიჭი, პატარა გოჯაი, დაიკარგა...

- რას ამბობ, კაცო!..

- მა-აშ!.. პამპულიას საწოლი დანაგსული გამოდგა, ვინც კი შიგ პამპულიას შემდეგ ჩაწვა, ყველა უბედურად მოკვდა. ჯერ შოთას ძმა თუ გახსოვს, ანზორა, უბედურის ერთი...

- როგორ არ მახსოვს, რაც მაგან ჩვენი ბაღის ამოჩემება იცოდა! ჰო, მესმის, ბაღლი ხარ და ხელი წაგიცდებო გინდაც მწიფე ალუბალზე; მერე, შე კაი დედამამიშვილის შვილო, ჭამე, რამდენიც გინდა, მაგრამა პატრონსაც დაუტოვე ცოტა მაინცა... პირწმინდად გაკრეფდნენ ეგ შობელძაღვები, ხეზე გემოს გასასინჯადაც არაფერს დატოვებდნენ ხოლმე!

- შარშანწინ ციხისუბანში დაიჭირეს და დაყვერეს...

- ანზორა? რას ამბობ, კაცო!.. რათა, რა დააშავა ისეთი?

- რა და, პატარა გოგოს დასტაკებია ჭალაში, იმას კიდე კივილი აუტეხია; ახლოს კაცები მოხვედრეს კოდადნენ თურმე და მივარდნილან სისხლიანი დანითა... მთელი სოფელი მოგროვოდა... ჯერ ანზორას ჩაქოლვა უნდოდათ, მემრე გადაიფიქრეს და დაყვერეს, აწი ირბინე ზევით-ქვევით რამდენიც გაგიხარდებო... მაგის ღრიალი თურმე ლამის ჭადარდიდს გაიგონეს.

- გადარჩა?

- გადარჩა, მაგას თუ გადარჩენა ჰქვია... მართლაც გაიქცა და ისე შორს გაუტია, რო დღემდე გარბის ალბათა, არავინ იცის მისი ასავალ-დასავალი... მემრე ბარნაბა...

- ეგ რომელია, ქათმებს მელაზე უკეთ რომ იპარავდა?

- ჰო, ქათმები არ იკმარა და მოყვა კიდეცა ხაფანგში... მეზობლის სახლი გაქურდა, ჩასვეს ხუთი წლითა; კოლონიიდან გაიქცა, დაღესტანში გადავიდა და იქ ჩაძაღლდა, ღმერთო შემინდე, რაღაცაზე ხანჯალი გაურჭეს... ალბათ ვერც იქ მოიშალა მამაძაღლობა. მემრე ბიძინა წავიდა მარილზე... მდინარეში დაიხრჩო ეგ უბედური, დამოვრალიყო და თევზის დასაჭერად მარტო წასულიყო. წერა რო აგიტანს კაცსა ეგ არი - იქ რა მოხდა, არავინ იცის, ალბათ ფეხი დაუსხლტა სლიპინა ქვაზე და თავი დაარტყა, მუხლამდე წყალში დაიხრჩო... ნაბოლარა ზაურა კი...

- ჰო, ვიცი, უღვაშა...

- მაგარი ქურდი იყო, სუ ფულში ბანაობდა, გადაჰყვა კიდეცა მაგ საქმესა... ძმებს ბედი არა ჰქონიათ.

- ბედი კი არა, ჭკუა...

- ჭკუაც და ბედიცა... მათი დედა, ვარდო, ლოგინად იყო ჩავარდნილი, ახლა ის იწვა პამპულიას საწოლში - წნევამ დაარტყა და ცალ მხარეს სულ ვეღარ ამოძრავებდა. დღეს-ხვალ მაგის ქელეხიც გველოდა, მაგრამ... ციურიმ და მისმა გოგომ გამოასწრეს ადიდებულ მდინარეს, ვარდო კი წყალმა წაიღო საწოლთან ერთად - აგვცდა პურ-მარილი!

- რათ იცი ეგეთი ლაპარაკი...

- ეგრეა და...

- ვარდო მაგარი ჯანინი ქალი იყო, ვინ იფიქრებდა მის ავადმყოფობასა... ალბათ შვილების უბედურებამ მოდრიკა.

- უფრორე მისმა რძალმა, ციურიმ, მოსპო. გოჯასპირი ამბობდა, თუ დედამიწის ზურგზე ვარდოს მომრევი გველეშაპი გამოჩნდებოდა, ვერაფრით წარმოვიდგენდი, ისეთი მამალი მგელი იყო, მაგრამ, ხომ გაგიგონია, მოვიდა სეტყვა და დახვდა ქვაო. ციური ისეთი კერკეტი კაკალი გამოდგა, ვარდოს ერთ სიტყვას არ შეარჩენდა, ავი ძაღლივით უღრენდა, თან შოთაც გადაბირებული ჰყავდა... მაზლებიც კი ყველა იფრინა, სახლში არ დაგინახოთ მოსულიო. სუ ლანძღვა-გინება ისმოდა მაგათგანა. იმ საწყალმა გოჯასპირმა ამ სიბერის ჟამს ციხეში ჯდომა არჩია რძალთან ერთად ცხოვრებასა...

- რას იზამ, ყველას ჩვენ-ჩვენი საკუთარი ჩიტები გვყავ; ვცდილობთ თავსეკავებასა, მაგრამაპ სიბერეში კიდევ, შინაგანი მუხრუჭები მოგვეშვება და უფრო ხშირად ვაფრენთ ხოლმე... კაცო, რა ღროს გოჯას ციხე იყო, ჰა?

- შოთას არც ყმაწვილკაცობაში უვარგოდა მუხრუჭები, კიდე დიდხანს იბაირამა.

- მისი ცოლ-შვილი სადღა არი?

- სადღაც გადაიკარგნენ, აქ სახლი არ დარჩათ და კარი. ისედაც წასვლას აპირებდნენ, შოთას ქალიშვილს აქ ვინღა ითხოვდა, გოდერძის ბიჭმა, ძერამ, შეაცდინა.

- კარგად გადაუხდია გოდერძის შოთასთვისა ბაბოს თავის მოჭრითვინა!..

- ჰო, ქურუსაძენი გადაშენდნენ...

- კიდევ იტყვი, ღმერთი არ არსებობსო?

- კარგი ერთი და! ღმერთი რომ არსებობდეს, მაგათნაირებს გააჩენდა?

- გოდერძი ახლა როგორ არი?

- გოდერძი? კარგათა... ცუდად რად იქნება, მშრომელი ბიჭია, ბაბოცა... ცხოვრობენ სიამტკბილობითა. სამი ბიჭი ჰყავთ, სამივე ქალაქს არიან, უმაღლესში სწავლობენ: მამუკა, ტარიელი და ძერა; საწყალი მამუკას ნიჭი დაჰყავთ... ახლა აქ იქნებიან, პაპის დაკრძალვაზე.
- მაინც ბედნიერი კაცი იყო მამუკა, მშვენიერი ცოლი შეხვდა.
- შესახედავად ახლაც მთვარესა ჰვავ მაგ ხნის ქალი, ოღონდ კბილები სულ ჩამოსცვივინია.
- ჰო, ლაპარაკში სუ ჩიფჩიფებს, ახლა კი, დახე, როგორ გაჰკვივის, თავს იკლავს, საწყალი... მამუკას მისტირის... ე-ეჰ...
- მამუკამ კარგი შვილები გაზარდა... განათლებული კაცი იყო ცხონებული.
- ამბობენ, ერთი სკივრი ნაწერები დარჩაო, ვინ უპატრონებს?
- რა ვი, მაგისტრისაც მოიცლიან ალბათა...
- ე-ეჰ, “მოლამ შიმშილით ფეხები გაჭიმა და ფლავი სამარეს დააყარესო”, ასეა მისი საქმეცა... აწი გამოსცემენ მის წიგნსა თუ არა, მისთვის უკვე სულერთია...
- გოდერძი არ მოუფლის? უდროოდ კი წავიდა, მაგრამ ის ნაწერები მაინც დატოვა, ჩვენ რომ წავალთ, ჩვენ, ჩვენ რასღა დავტოვებთ?
- გოდერძი ჯერ ამ სახლის დამთავრებას აპირებს – ქაიხოსროს სასახლეს აჯობებს! – სამივე ძმა დაეტევა. მამუკა კი ვედარ მოესწრება და... მაინცდამაინც აქ უნდოდა, მდინარის ხმაური უნდა მესმოდესო.
- ქაიხოსრო? ჩვენი “თავადი” როგო არი?
- დაბერდა, არი თავისთვინა... ცოლი უცებ მოუკვდა კიბოთი, თვითონ მარტოკინა დარჩა ძველ სახლში... ხომ გახსოვს, ყვირილი უყვარდა ძალიანა და ახლა არა, აღარ ყვირის, არც არავის ემუქრება, ვის უყვიროს? მარტოა შინ იაქესავით: ქალიშვილი, ტურფა, რაც ის უბედურება შეემთხვა, მას მერე ქალაქს არი, ვაჟი კიდევა, ბესა – ცალკეა, მამის აშენებულ უზარმაზარ “სათავადო” სახლში, “ედემს” უფროსობს... ისევე “რობიზონას სასადილოს” უწოდებს ხალხი, მაგრამა აღრინდელს ვერ შეადარებ, გატილდა, მხოლოდ სახელი კი შერჩა ძველი. მამამისივით მარიფათიანი ვერ გამოდგა, თუმცა, რას ერჩი – მაინც უფროსია, პურის ფულიც არ აკლია...
- აგე, ხედავ, ისიც მოსულა, ბესას აქ რაღა უნდა?
- რატომაც არა, მთელი სოფელი აქ არი და... ეგეც დაძვრება ვირთხასავითა, ახლა ეგ არი მთავარი ჯაშუში, თარს ტასოს ყაველი გაუვიდა. ტელეფონიც ალბათ იმიტომ დაუდგეს შინა... აბა, მამამისთან სალაპარაკოდ კი არა! მისი ცოლი ვითომ კარგი ქალია, მეზობლებთან ყველასთან კარგად არი, სიამტკბილობითა, საკუთარ მამამთილს კიდევა, ხოსროს, ერთს არ მიხედავს, ერთ ჯამ ტყუილ შეჭამანდს არ მიაწოდის... არ იკითხავს, იქნება ფეხები გაჭიმა კაცმა, მაგარი შაქარი აღმოაჩნდა სისხლში. მამუკას რძალი, ბაბო, რომ არ პატრონობდეს, რაღა ეშველებოდა, ის უკეთებს ნემსებსა. ეგრე უხდიან სიკეთითა: რაც ხოსრომ მამუკას უმტრო...
- ეხლა აქ არი?
- ხოსრო? მაშ სად იქნება...
- რატო თვალი ვერ მოგკარი, ტანსრული კაცია, გამოსაჩენი.
- რა ვიცო... ალბათ კარგა ხანია, არ გინახავს და ვერ იცანი: უღვაშებში ჭადარა გაერია და მოიპარსა, აღარ უშეგებს... სხვა მხრივაც ძაან შეიცვალა – რაც ის ავადობა დაეტაკა, კიდევ უფრო გაფუფდა, დიეტაზე კი ზის...
- მაგასაც ცოდვამ უწია.
- იქნება მისი მცირე ბრალი მაინც არი, ჩვენ რო ახლა აქა ვართ, მამუკას დასაფლავებას ვესწრებით... მართლა ცოდვამ უწია, არც შვილები გამოადგა და არც რძალი განსაკუთრებითა... გღია იმ უზარმაზარ სასახლეში მთელი დღე მარტო, ხმის გამცემი მაინც არ მოენატრება?
- მარტო რათა? შინ ქალიშვილი ხომ ჰყავდა, შვილიშვილიცა – ნატრული? არც ის მიხედავს ხოლმე ხოსროსა?
- ბესას ქალიშვილი სადღაა აქა: ნიკა მუხაიძის ვაჟთან, ბაგრატთან, ერთად გაიპარა ქალაქს, ჯვარი ჩუმათ დაიწერეს...
- ყოჩაღ, ნატრული! ეგ ერთი კარგი ამბავი თქვი, დანარჩენები სულ სატირალ-თავსაცემია... ყველაზე უფრო ქურუხაძეებს არ გაუმართლათ, მთელი გვარი მოისპო...
- სხვებსაც, ვინც კი პამპულიას ქოხიდან ნივთები შინ წაიღო, ყველას რაღაცა უბედურება დაემართა: თვალისა ჭკუიდან შეიშალა, კვახაბერს – ქალიშვილი გაუბოზდა, ქაიხოსროს ქალიშვილს კიდევ – იმას რაღა აკლდა, რა მთარბენინებდა ნეტა პამპულიას ქოხში – მღუღარე წყალი გადაესხა და სახე დაფუფუქა, სახე დაუმახინჯდა...
- ტურფასა, კაცო? დედამისივით – ტერეზასავით – რა ლამაზი გოგო იყო, აფსუს! რამდენი ბიჭი დასდევდა!
- მგონი შენც თვალი ზედა გრჩებოდა, დაგავიწყდა, ბებერო?
- მეცა და შენცა, ჰა-ჰა-ჰა!
- ჰო... არჩია-არჩია საქმროები და... მერე ეგ ამბავი შეემთხვა.
- ეხლა რასა შერება ის საწყალი?
- აქ რა გააჩერებდა, ქალაქს წავიდა – იქ ქალთა საპრობილეში ზედამხედველად მუშაობდა... წარმოგიდგენია? ქაიხოსროს ქალიშვილი!.. გათხოვდა, ხომ იცი!

- რას ამბობ, კაცო!
- მაშ! სკოლის მასწავლებელს წაჰყვა! ისიც საწყალია – დაბალია, კუზიანი, სხვა მხრივ არ დაიწუნება... ბავშვიც ეყოლათ, გოგო; უკვე სკოლაშიც დადის, ზაფხულში ბესასთან ჩამოდიან. ეგეთი ლამაზი ბავშვი მე ჯერ არ მინახავს – ნამდვილი უფროსი ანგელოზია!
- ხომ ხედავ, პამპულისას სახლში სტუმრობა ტურფასთვის ბოლოს მაინც მთლად საუბედურო არ გამოდგა.
- ჰო, კიდევ, რობიზონას შვილიშვილმა, სხვას რომ ვერაფერს მიუსწრო, პამპულისას სახლიდან კიბე წამოიღო...
- კიბე რა წასადები იყო?
- რა ვი, სახლს აშენებდა... იმ კიბიდან ჩამოვარდა და დაიმტვრა; კი გადარჩა, მაგრამ ხერხემალი დაუზიანდა და ლოგინად არი ჩავარდნილი...
- რა სულ ცუდ ამბებს ვართ გადაყოფილი... კარგი არაფერი მომხდარა?
- კარგი მეტია, მაგრამ ჩვენ ძნელად ვამჩნევთ... აგერა, ამდენი ბავშვი რომ დარბის, ცელქობენ, ყველას ფეხებში ებლანდებიან, რა უნდათ აქა?... რის თქმა მინდოდა?... ე ოხერი, თავი ხშირად მიბრუნის, მენსიერებაც მალაატობს ხოლმე... ჰო, ყველა იძახის, ჩვენი სოფელი თითქმის დაცალა, ახალგაზრდები ქალაქს გარბიანო, მა ეს ამდენი ბავშვი ვისია? შენც ხომ შეამჩნიე, რამდენი ახალი სახლი აშენდა და ბევრი კიდევ აშენდება, თანაც ისეთები, ტურიკოს სახლს რომ არაფრით ჩამოუვარდებიან... შეხედე აქ ხალხსა: წინათ ნახავდი ამდენ გამოპრანჭულ ადამიანსა? ნახე, რამდენი ლამაზი გოგოა...
- ისევ ძველებურ ჰანგზე ჭიკჭიკებ, აღარ ისვენებ?
- ერთი შემხედე, რით არა ვარ საცოლე ბიჭი, ჰა?
- ერთი შენმა ცოლმა გაიგონოს შენი გალობა, ბებერო!.. ჰა-ჰა-ჰა!..
- ბებერი თავი გაბია!.. რა ხანია, ორმოცდაათისა გახდა ჩემი ცოლი, უნდა გამოვცვალო!
- ჰო, ეგ ადვილი საქმეა, ორ გოგოს მაგცემენ სანაცვლოდა, თითოს ოცდახუთ-ოცდახუთ წლიანსა!
- არა, ჯობს, კიდევ ათი წელი მოიცადო, შენი ცოლი სამოცისა ხო გახდება, სამ გოგოში გაგიცვლიან ოც-ოც წლიანში!
- ეჰ, მე ისეთი ბედი მაქვს, ნახევარ ასოცწლიან ბებრუხანას შემომატყუებენ!...
- აგე, ერთი ჩვენი ძმაკაცი კიდე მოჩლახუნობს... ბიჭო!.. ბიჭო!.. მობრძანდი აქა!
- შენი ბიჭი ვარ მე-ე?
- მაშ ვინა ბრძანდები! შენა ჩემთვისა ყოველთვის ბიჭად დარჩები, ხო იცი! ჯერ გამარჯვება და შემდეგ ერთი კარგი ამბავიც გვითხარ, თორემ სულ დავიზაფრეთ, ეს თბილი მზეც შავად გვეჩვენება...
- კაი გამარჯობა თქვენა! ერთი კარგი ამბავი ისაა, რომა რომელი რომელს გავასწრებთ გაღმა ნაპირზე, ჯერ არ ვიცით!..

კარი XXXIV. დიას, ჭადარდის ისევ გაზაფხულია...

მოსადამოვდა და მამუკას ეზოში გაშლილ ჭირის სუფრას ჩამავალი დადლილი მზე აღერსიან ოქროსფერ სხივებს აღმაცერად აფრქვევს.

მაღე ბინდი მოეფინება ირგვლივ ყოველივეს – ფერადოვანი დასალიერი მიინავლება, გაიცრიცება და ჩაქრება.

ჭადარდიში მზის სხივებს ყველაზე ბოლოს დიდი ჭადრის კენწერო ემშვიდობება.

დიდი ჭადრის ჯერაც შიშველ ტოტებსაც უკვე დასტყობია ფერისცვალება – კვირტები დაბერვია, დასკდომაზე აქვს, რომ, მარადიული წრებრუნვის კანონს დამორჩილებულმა, ისევ გამოჩეკოს ლორთქო ფოთლები, გააღაღოს მწვანე რტოები, შეუშვიროს ისინი მზის მაცოცხლებელ სხივებს, შრიალით შეეგებოს ქარ-ნიავის აღერსიან ნაკადებს, ჩაიხუტოს უბეში წვიმის გრილი წვეთები... ხალისიანად და მედიდურად გადახედოს ირგვლივ გარემოს: დღისით – ქვევით უმზიროს ადამიანთა ფუსფუსს, უსმინოს ჭადარდიდხევის მოუღლეელ შხუილს; ღამით – მალა მიაღვენოს თვალი ცაში ღრუბელთა მოგზაურობას მუქ ცაზე ან ვარსკვლავთა თვალმოჭუტვით ცივ კანკალს... თუ მთვარე ინებებს გამობრძანებას – გაუშტეროს მზერა მის მომწუსხველ ნათელ სახეს...

დედამიწა კი ბრუნავს და ბრუნავს, მიჰქრის დაუსაბამოდ, მასთან ერთად – მთლიანად ქვეყანაც, ჩვენი ხეობაც და სოფელი ჭადარდიდცა...ჰ

სადღაც კი, დედამიწის საწინააღმდეგო მხარეს, მზის ამოსვლას ელიან, რათა შეეგებონ ახალი დღის დაბადებას, კვლავ და კვლავ გაგრძელდეს ცხოვრების ჯარის ტრიალი.

მიჰქრის დედამიწა სივრცეში...

აჰა, საყვარელო, დასრულდა ესე ამბავი ანუ გავედი ტყუილ-მართლის ძეწკვის ბოლოში ანუ ჩამოვმარცვლე მოგონილ-გაგონილის კრიალოსანი...

კიდევ შეიძლება გაგრძელება, ცხოვრების დაუცხრომელი მდინარე ხომ დაუსრულებლად მიედინება, მაგრამ, ყველაფერს ხომ ვერ მოყვები და მკითხველსაც უნდა მისცე საშუალება, თვითონ, საკუთარი წარმოსახვის ფრთებით გაინავარდოს...

და მაინც – არ მინდა, მკითხველი დაღვრემილი დავტოვო... მხიარულს რასმე ახლა ვეღარ გუამბობ და ისევ ჩვეულ ხერხს მივმართავ – ლირიკული წიაღსვლით დაგეგმეფილდები მამუკას წიგნიდან.....

დროის სიმღერა

(მამუკა კალმახაურის წიგნიდან “ფიქრთა თოვა”)

აღამიანი სულ ფიქრობს: რა არის ცხოვრება? რისთვის გავჩნდი ამ ქვეყანაზე? ამას თავისთავად მიეძებება შემდეგი კითხვები: მე ვარსებობ დროსა და სივრცეში, რა არის დრო და რა არის სივრცე? მეცნიერთა (განსაკუთრებით – ფილოსოფოსთა და ფიზიკოსთა, რამდენი ღრმააზროვანი გამოკვლევა დაუწერიათ!) თაობები ცდილობდნენ, პასუხი ეპოვათ ამ კითხვებზე და, მე მგონი, ამოდ დაშვრნენ... ამ კითხვებს პასუხი არ აქვთ, განსაზღვრებას ვერ მოუძებნი ვერც დროსა და ვერც სივრცეს, ეს ცნებები სიგყვებით მოუხელთებელია; მხოლოდ პოეტები თუ მიგვანიშნებენ მათ სულს... ვერც მათ ზომა-წონაზე იტყვი რაიმეს: რომელი სივრცეა უფრო დიდი სხვაზე და რომელი დრო – სხვა დროზე?

დრო და სივრცე უერთმანეთოდ არ არსებობენ, მათი რაობა თუ სიდიდე ურთიერთ განპირობებულა; სიჩქარის ცნებაში გადაჯაჭვულია მათი რაობა და სიდიდე.

ქარის სიმღერა, წვიმის სიმღერა, გაზაფხულის სიმღერა და მრავალი კიდევ სხვა – ამო არის, საღბუნე გულისა, მაგრამ დროებითი: აქვთ დასაწყისი და დასასრულიც, თუმცა შემდგომ, გარკვეულ გარემოებათა გამო, ისევ მეორდებიან, – სხვაგვარად, სხვა ფერ-გემოთი, – და სიმღერა მათი უკვე განსხვავებულია...

დრო კი მარად მღერის – უწყვეტად, ღღე და ღამე, წელიწადის ოთხივე დროს, ერთი წამით არ წყდება მისი მდინარეობა, მხოლოდ ჩვენ თვითონ თუ გამოვეთიშებით ხოლმე: დროდადრო – ძილის დროს, ან სამარადქამოდ – როცა მივიცვლებით... დიას, დრო მარადია: ერთნი იბადებიან, გადაეშვებიან მის ხან – მშფოთვარე, ხან – მონოტონურ, მომბაზმრებელ, ძილის მომგვრელ ტალღებში; იცურავენ, იყურყუმალავენ, – იცვლებიან, როგორც მცენარე: ჯერ კოკორი ჩაისახება (კვირტი) – ბავშვობა, შემდეგ ყვავილად გაშლა-გაფურჩქვნა – სიყმაწვილე, მსხმოიარობა – ტკბილი ან მკავე ნაყოფი... და ჭკნობა – სიბერე... ბოლოს – ბრძოლისგან დაღლილი სხეულის გაუჩინარება: ხელ-ფეხს ვეღარ იქნევ, ვეღარც კი ატოკებ და იძირები მარადიულობის წყვდიადში, უჩინარდები...

დრო ხომ ვითომ თანაბარი ჩორთით მიჭენაობს, მის ფართო ზურგზე მსხდომნი, უთვალავნი, ჩავჭიდებივართ სივრცის ფაფარს და იგი ხან – მიჰქრის და ჩვენ კი, ალტაცებული ყვირილით უმანგებზე წამომდგარნი, წელგამართულნი, ამაყად თავაწეულნი, სახე-გულმკერდს ვუშვერთ ქარს, სასიამოვნოდ რომ გველამუნება, ყიჟინით ვამხნევებთ და მათრახს ვაფიცხებთ ამ დროს ანუ “ცხენს”... ხან კი – მიჩაქჩაქებს, მიჩაქჩაქებს, გულს გვიწვრილებს ერთფეროვნებით; ვსხედვართ თავჩაქიდრულნი, ყურებჩამოყრდენი, გარშემო არც ვიხედებით... ვთვლემთ... ფიქრობ: ღირს კი ასე ცხოვრება?.. ღირს თუ არ ღირს, მაინც უნდა შეეგუო, დაჰყვე მის ნებას, ვინაიდან იგი ყოველსმძღველია, მისი ურჩობა შეუძლებელია... ვერც მოაგყვებ, ვერც მოისყიდი. რამდენ ამაყს, გადიდგულებულს მოუგრიხა კისერი, რამდენ უზომო ბაქაობასა და ბრიყვულ თავგასულობას დაუსვა წერტილი... ვერავინ გადაურჩა. რამდენი ბრძნული ან-ღამა შეთხზა ხალხმა და მავანნი კი ჭკუას მაინც ვერ სწავლობენ და ყოველსმძღველობას იჩემებენ...

დროის შეჩერება – მრავალი ადამიანის სანუკვარი ოცნება!

მარადი ახალგაზრდობა – აუხდენელი ოცნებაა!

მაგრამ, ფილოსოფოსთათვის და ბრძენთათვის ცნობილია, რომ ამ შემთხვევაშიც არსებობს გამო-ნაკლისი – პოეტი!

მხოლოდ სულით პოეტს შეუძლია, იყოს მარად ახალგაზრდა – მარად შეყვარებული ქვეყნიერების სიგურფებზე!.. ყოველდღიურობის წვრილმანებში დაინახოს მიმზიდველი მხარეც, ერთი შეხედვით აშკარად ცუდ ადამიანში – მცირედი ნაპერწკალი მაინც სიკეთისა...

დრო... უცნაური რამ არის – გონებით შესაძლებელია, წარსულ დროში გაისეირნო და ხან სინანული განიცადო, ხან მონაგრება გაგინათებდეს სულს, ხან ახლებურად დაგანახოვებს ბევრ გარდასულ ამბავისა და ახლანდელსაც... მოგჯერ, თუ გონების თვალთ შეხედავ და გაიაზრებ, სამომავლოდ სასიარულო სწორ გზასაც დაგანახებს... უფრო ხშირად წარსულის გახსენება ცუდის წახნაგებს შლის, აფერმკრთალებს, მხოლოდ კარგად გვახსენდება გაჭირვების წლები, ადამიანთა უგვანი ქმედება... დი-ას, დრო ბრძენია: ცუდს შლის და კარგს ინახავს, რათა ჩვენი მახსოვრობის საღაროში მარად დარჩეს მხოლოდ სიკეთისა და სითბოს ოქრო და უკვალოდ გაქრეს ტკივილისა და ღვარძლის ჭუჭყი...

წუთისოფელი

გაგახილე თვალი ფრთხილად –
თეთრად ბოლავს ნისლის ფთილა...
და აფურინდი კვიცზე ცქვიტად –
დილა.

შუბის ტარზე აელვარდა
შუქურა – მზე, რომ მიყვარდა...
შურდულივით მივქრით მარდად –
შუადღე.

შენელდა რბოლა საამო,
დაეშვი, ჩემო ალამო...
ნაცრისფერია გარემო –
სალამო.

ხმა აღარ აქვს დაღლილ მარებს,
აღარც ნაპერწკალი – ნალეხს...
მაღე გავიხურავ კარებს –
ღამე...

კარი XXXV. საკართანო

საყვარელო, აჰა, ბოლო კარსაც მივადექი...
დასრულდა ჩემი ნაჯახირვეი!
ჩვენი განშორების ჟამიც დადგა!

საკვირველია: წელთა სიმრავლით დატვირთულმა, შევბედე დიდი სიმძიმის აწევას – კარგა ხნის წინ ჩაფიქრებული რომან “წუთისოფელის” წერა წამოვიწყე (შემდგომ ვარჩიე, მისთვის “ჭა-ღარდი” დამერქმია)... ერთი საერთო რვეული მაქვს, რომელშიც დასამუშავებელ თემებს ჩავიწერ ხოლმე და ამ ბოლო რომანის ჩანაფიქრის დრო შემდეგნაირად მაქვს აღწუსხული: “№ 909. წუთისოფელი (რომანი). 2002 წლის 21 სექტემბერი”. მას შემდეგ, როგორც ჩვეულებრივ ხდება ხოლმე, დროდადრო რომანისთვის მოსამზადებელ ჩანაწერებს ვაკეთებდი, წერას კი საფუძვლიანად 2006 წლის დასაწყისიდანავე ჩავუჯექი (მანამდე სხვა სამუშაოებით ვიყავი დაკავებული) და ჩანაფიქრიდან ზუსტად ოთხი წლის შემდეგ, 70 წლისამ, დავასრულე კიდევ!.. თუმცა, მოვერიე კი? მაგრამ: ცდა ბედის მონახევრა! ამგვარ გაბედულებას რომ ვიჩენ, ესე იგი, ჯერაც ჯეჟლად ვგრძნობ თავს! ესეც საქმეა!..

ერთვულ მკითხველს, რომელმაც წიგნის ამ გვერდამდე მოაღწია და არ ჩასთვლიმა ან, კიდევ უკეთესი, ეს წიგნი ფანჯარაში არ გააფრინა, აგტორი ჯილდოდ სთავაზობს ბებრული ლაქლაქის მოზრდილ ულფუას (ნეტავ რა დანაშაულისთვის?). ამ გაფრთხილების შემდგომ, მკითხველს შეუძლია, აღარ გააგრძელოს კითხვა, ისედაც საკმაოდ მოგაბეზრე თავი...

ვიცი, მაგანი მკითხველი – და ზოგი კრიტიკოსიც – მისაყვედურებს: ეს რანაირი რომანია, სად დაკარგე მთავარი გმირი, რატომ ამოვიჩემებია მოზაიკურად, ნაწყვეტ-ნაწყვეტ თხრობა, პატარ-პატარა ჩანახატები ადამიანთა ბედისა, სოფლისა და მისი სანახებისა სხვადასხვა გარემოებაში და დროის მდინარებაში; ანდა, რანაირად უცნაურად, ახირებულად ჰყვები ამბავსა, ბიჭო, ჰა? ერთი ამბავი მეორეს არ აგრძელებს – ერთი თავი რომ ალთასაა, შემდეგი – ბალთასაო... წიგნი მთლიანობას მოკლებულია, აღსაქმელადაც ძნელიაო... მაგრამ განა თვით ცხოვრება – წუთისოფელი – ამგვარად არ არის მოწყობილი, ასე არ მიედინება? რა თქმა უნდა, ჩემო ძმა და მეგობარო, ასეა ცხოვრებაშიც; ჩემო განათლებულ შვილო და ცნობის წადილით აღვსილო შვილიშვილო, იმასაც მოგახსენებ დიდის კრძალვითა და მორიდებითა, რომ ცხოვრება, ჩემის შეხედულებით, კინო არ არის და არც თეატრი, როგორც აღრე ბრძანებდნენ ჩემზე ჭკვიანნი, რომ მასში ყველაფერი კონტად დალაგებულ-გაანგარიშებული იყოს და არც სიზმარია და არც მოჩვენება ანუ წარმოდგენილი რამ... ცხოვრება – ცხოვრებაა, სოფელი ჭრელია... მასში ბევრი რამ სწორად მიდის, ნაწილიც – ბრუნდად, გაუთვალისწინებლად და ზოგჯერ ახირებულად (როგორც ეს რომანია) და სასტიკადაც კი... მაგანი წინ მიაგორებს საერთო ურემს, საზოგადო საქმესა, ზოგიც თავის კერძო ინტერესებს ჩაჰკირკიტებს, აქეთ-იქით არ გაიხედავს, – ასეც ხდება და ისეც. საყვარელო, მე რომ მკითხო, კერძო საქმე საზოგადოს გარეშე, თუ მასთან შესმატობილე-

ბული არ არის – ვერ იხეირებს და საზოგადო საქმეც, რომელიც კერძოს ხელს შეუშლის – უკვე საზოგადო აღარაა, მანვა. იმ დალოცვილ მაღალ ღმერთსა (რომლის არსებობაც, მართალი მოგახსენო, ძალიან მაეჭვებს), ვერ დაუდგენია: ამქვეყნად გიჟიც უნდა იყოს და ჭკვიანიცო, ხარბიც და ხელგაშლილიცო, ბორბოტიც და კეთილიცო... დღეც და ღამეცო... კარგიც და ცუდიცო... ჰოდა, მეც ალბათ მეპატიება, თუკი ცუდი რომანი გამომივიდა – ღმერთიც ცდება და მე მასთან შედარებით ვინ ვარ? იშვიათ რჩეულთაგან განსხვავებით, მე სუსტი რომანის დაწერა მრგები. მკითხველისთვის ერთი შედაგათი ისაა, რომ ეს ჩემი მეცხრე რომანი – “ჭადარდიდი” – ალბათ ბოლო იქნება, როგორც ბოლო გამოდგა მეცხრე სიმფონიები ლუდვიგ ფან ბეთჰოფენისთვის, ანტონ ბრუკნერისთვის, გუსტავ მალერისთვის, ანტონინ დვორჟაკისთვის... ღმერთმა დამიფაროს, ამ გენიოსებს ვადარებდე თავს, არამც და არამც! მაშინ მავანი იკითხავს: მაშ, ოჯახაშენებულსო, რა ამბავია, ცხრა რომანი დაგიწერია, რამდენი ქაღალდი გაგიფუჭებია ტყუილუბრალოდ, საქმე დალეული გქონდა? ეჰ, დრო რომ მქონოდა სამყოფი, ვინ იცის, კიდევ რამდენს დაწერდი! მე ხომ ოთხ ათეულ წელზე მეტ ხანს გეოლოგის ცხოვრებით ვცხოვრებდი: გაზაფხულზე რომ გაგიდოდი საველე სამუშაოებზე, ხშირად გვიან შემოდგომით ვამთავრებდით საველე სეზონს, შემდეგ, ზამთარში, მოპოვებულ მასალებს ვამუშავებდით, ანგარიშს ვწერდით, ვაფორმებდით და ვიცავდით... ამასობაში გაზაფხულიც დგებოდა და – ისევ იწყებოდა საველე სამუშაოები! ასე გრძელდებოდა წლიდან წლამდე. წერისთვის დრო თითქმის არ მრჩებოდა, თორემ (არ შეგეშინდეთ!) ალბათ ორჯერ, სამჯერ მეტსაც დაწერდი... ნუ გვერინა, რომ 20-30 რომანის დაწერა ერთი მწერლისთვის – ძალიან ბევრია. ქართველი მწერლების უბედურება ისაა, რომ ლუკმაპურის შოვნისთვის, იძულებულია, იმსახუროს, რაც პროფესიული მოღვაწეობისთვის დროს მცირეს უტოვებს... საქართველოში წლიურად რამდენი რომანი იწერება? ალბათ ათიოდე... ინგლისში? რამდენიმე ათასი! იქ, საქართველოსგან განსხვავებით, მწერალი პროფესიონალია ანუ წერა მისი ერთადერთი თუ არა, ძირითადი საქმიანობა მაინც არის... თუ გავითვალისწინებთ, რომ ინგლისში საქართველოსთან შედარებით ათჯერ მეტი მოსახლეობაა, საქართველოში, რომანისტთა პროფესიული მიდგომის პირობებში, წლიურად რამდენიმე ასეული ახალი რომანი უნდა ქვეყნად ბოდეს ანუ ოცდაათჯერ მეტი ინგლისში პროფესიონალი რომანისტი, წესისამებრ, წლიურად ერთ რომანს წერს, ზოგჯერ – ორსაც; ამიტომ აქტიური ლიტერატურული მოღვაწეობის განმაჯობაში ჩვეულებრივ რამდენიმე ათეულ რომანს აქვეყნებს, ეს იქ არავის აკვირებს. მაგალითად, ჩარლზ დიკენსის თხზულებანი (არა მხოლოდ რომანები) გამოცემულია 30 ტომად, ბულგერ-ლიტონისა – 40 ტომად, ჯონ გოლზვორთისა – 30 ტომად... ფრანგებიდან: ბალზაკის თხზულებანი გამოცემულია 40 ტომად, ვიულ ვერნისა – 65 ტომად, ვოლტერისა – 72 ტომად, ჰიუგოსი (მისი გვარი უპრინაია იწერებოდა: “უგო”) – 48 ტომად, ემილ ზოლასი – 50 ტომად... ფენომენებიც არსებობს, მაგალითად, პოლონელმა იგნაცი კრაშევსკიმ 250-ზე მეტი მხოლოდ რომანი დაწერა, ფრანგი ალექსანდრე დიუმა-მამას თხზულებანი დაიბეჭდა 301 ტომად!... ქართველ რომანისტებს თითოს რამდენი რომანი აქვთ დაწერილი? უმრავლესობას – ერთი-ორი, ხოლო ხუთი-ექვსი რომანის დამწერი საკმაოდ იშვიათია, სულ თხუთმეტამდე თუ იქნება: აკაკი ბელიაშვილი, კონსტანტინე გამსახურდია, გურამ გეგეშიძე, ნოდარ დუმბაძე, დავით კვიციანიძე, პარმენ ლორია, გრიგოლ რობაქიძე, გურამ ფანჯიკიძე, დემნა შენგელაია, ლეო ქიაჩელი, მიხეილ ჯავახიშვილი, ოთარ ჭილაძე და რამდენიმე კიდევ სხვა, რომლებსაც ახლა ვერ ვიხსენებ; ათამდე რომანი დაწერა ვასილ ბარნოვმა, რაც ნამდვილად გამორჩეული მოვლენაა, ხოლო ათ რომანზე მეტი, რამდენადაც ვიცი, მხოლოდ ჩვენმა ცოცხალმა კლასიკოსმა, ბატონმა ოთარ ჩხეიძემ შექმნა – ოცზე მეტიც! ახლა მოთხრობები, პიესები, წერილები! ბარაქალა! აი, ეს არის ჭეშმარიტი პროფესიონალიზმი!..

თუმცა, ისიც ცნობილია, რომ ბევრმა მწერალმა ერთადერთი რომანის დაწერით გაითქვა სახელი: ბენჯამენ კონსტანმა (“ადოლფი”), ფრანსუა რაბლემ (“გარგანტუა და პანტაგრუელი”), მატეო ალემანმა (“გუსმან დე ალფარაჩე”), ლუის ველეს დე გევარამ (“კოჭლი ეშმაკი”), ჯოვანი ტომაზო დი ლამპედუზამ (“ლეოპარდი”) და მრავალმა სხვამ... რასაკვირველია, მთვარია დონე, ხარისხი და არა – რაოდენობა; იმისი არ იყოს, ერეკლე მეფემ რომ ერთ მრავალშვილიან გლეხს უთხრა: ყოჩად, რამდენი შვილი გყოლიაო, რაზეც გლეხმა უპასუხა: ნეტავ ერთი მყავდეს და შენისთანაო!

ალბათ მთავარია – წერო თუ გეწერება და არასდროს განმეორდე... “ჭადარდიდიც” ასე იწერებოდა – დაუმაბავად, დინჯად, მაგრამ არა ცივი გულით!.. და არც ჩემს სხვა წიგნებს ჰგავს. რაც შეეხება მის არქიტექტონიკურ ამორფულობას, უმოტივაციო სიუჟეტურ ნახტომებს, ნაწილთა ურთიერთკონტრასტულობას: დღეებიც ხომ კალეიდოსკოპურად იცვლება, ერთიმეორეს არ ჰგავს, ადამიანთა სახეებიც ხომ ჩვენს მზერას ხან ახარებენ თუ დაამწუხრებენ, შემდეგ დროებით დაიკარგებიან, რომ, შესაძლოა, რაღაც ხანის განლევის შემდეგ, დღეთა კალეიდოსკოპის მორიგი შეტრიალებისას, ისევ გამოჩნდნენ – სხვა სახით, განსხვავებულ გარემოებაში... მე საგანგებოდ არ მიძებნია ასეთი ფორმა, – სრულებით მივენდე შინაგან ხმას, – ფორმა, არქიტექტონიკა რომანისა თავისთავად ჩამოყალიბდა თვით წერის პროცესში და, ეტყობა, ბუნებრივად მიიღო ამგვარი სახე – ჩემთვის! (ადრინდელი რომანების ნაწილი – “მხიარული ოთახი”, “ია ანუ ერთგულება”, “ნიკო ფიროსმანაშვილი” – ასევე, ამგვარი აგებულებისა გამომივიდა). განა მე კი ვერ ვხედავ სა-

კუთარ ნაკლს, – არა ერთსა და ორს! – მაგრამ უდიდესმა მხატვარმა პაბლო რუის პიკასომ, იცით, რა ბრძანა? “დახვეწე, რასაც გასაყვედურობენ – ეს შენ ხარ!” ამ გამონათქვამის მოშველიება, შესაძლოა, თავის მართლებადაც ჩამომართვათ, მე მაინც არაფერს დავუმატებ... თუმცა არა, იქნებ უპირიანი იყოს იმის აღნიშვნაც, რომ ამგვარი მიდგომა არახალია, ძალიან ძველია, თუნდაც ერთი მაგალითი: XVIII საუკუნის გენიოსი ინგლისელი მწერლის ლორენს სტერნის ცხრატომიან რომანში “ტრისტრამ შანდის, ჯენტლმანის, ცხოვრება და შეხედულებები” ერთმანეთს მისდევს ჟანრული სცენები, პაროდები, მონოლოგები, ლირიკული ლექსები პროზად, ამონაწერები შუასა-უკუნებრივი შრომებიდან, ჩართული ნოველები და ასე შემდეგ.

“ჭადარდიდისთვის” შეიძლებაოდა, რომანი კი არა, მეტი საბუთით, “ბებიის ჭრელი საბანიც” გვეწოდებინა, მაგრამ თუ მე ვერ გამოვდექი ხეირიანი ოსტატი-მკერავი, ძალიანაც ნუ გამიციხავთ – განზრახვა კეთილი მქონდა... რაც შემეძლო, გავისარჯე და როგორ შევძელი – სხვამ განსაჯოს.

სინანული კი მაინც მიპყრობს – მეწვია სიბერე... ნაღვლიანი სიმღერა მოსალოდნელი განშორებისა... მარადიული განშორებისა... განშორება ყველაფერთან, რაც ამდენი ხნის განმავლობაში სულ თვალწინ გედგა, შენს გულში ბუდობდა, შენს სულს მასაზრდოებელ გამჭვირვალე ნაკადულად ავსებდა... დამშვიდობება ოჯახთან... ნათესავ-მეგობრებთან... თუნდაც – კეთილ ნაცნობებთან და უცნობებთანაც... წიგნებთან... მუსიკასთან... მხატვრობასთან... განშორება საყვარელ ადგილებთან: ბათუმი, მწვანე კონცხი, ხიდისთავი, მეწვიეთი, ქუთაისი, გორი, ანანური, თელავი, სიღნაღი... გრემი, ომალო, ჩარგალი, შატლი, შიომღვიმე, სამშვილდე, სამთავისი... და კიდევ უამრავზე უამრავი ადგილ-კუნჭული – ნუთუ მათ ვეღარასოდეს ვიხილავ? ბზიფის, კოდორის, გეგის ხეობები – მსგავსი სიღამაზე არსად მინახავს... ნუთუ ვეღარასოდეს გადავხედავ ალაზნის ველს? ვეღარის ოქროსფერ ტრამალს? ჯვრიდან – მტკვრისა და არაგვის ჩახუტებას მცხეთაში? ვეღარ გავისეირნებ ბაკურიანის ტყეში სოკოს მოსაკრეფად? ვეღარ დაველოდები გულის ფანცქალით, როდის გადიგდება ღრუბელ-ნისლის პირბადეს ხევის უმშვენიერესი პატარძალი – მყინვარწვერი?

ახალგაზრდობისას – სკოლაში და პოლიტექნიკურ ინსტიტუტში სწავლისას – მიყვარდა ტრამაში ჩაჯდომა და ავტოლაში, ვაკეში, ნავთლულში მარტოს გასეირნება, ახალმშენებლობის დათვალიერება; შემდგომ, მრავალი წლის განმავლობაში, სამსახურიდან საღამოს ფეხით რამდენჯერ წავსულვარ გმირთა მოედნიდან მეიდანამდე, იქიდან – ავლაბარში... ახლა კი მაგდენის მესამედსაც ვეღარ შევძლებ... ამას აღარ ვჩივი, ნუთუ მეათე სართულის ფანჯრიდან ვეღარ გადავხედავ ეზოს, ქუჩას, უბანს, თაბორის ზმორებით გაწოლილ ქედს, იაღლუჯის დაღარულ ფერდობებს, რუსთავის მბოლავ მილებს... ნუთუ აღარ განმეორდება ისევ და ისევ: როცა წერით დავიღვებოდი, უფრო სწორედ, შთაგონების ცეცხლი მიინაგვებოდა, წამოვდებოდი ტახტიდან ან ლოგინიდან (წამოწოლილს მიყვარს წერა), გავიდოდი ლოჯიაში, ავიღებდი ფუნჯს და დაწვებულ სურათზე, გუაშით დაწვებულ პეიზაჟზე (მხოლოდ პეიზაჟებს ვხატავ), ნახევარ-ერთ საათს წავიმუშავებდი... ან, ცივი ღუდის წრუპვით, ვეღარ ვუყურებ ფეხბურთის მატჩებს ტელევიზორში? აღარ მომიწევს სიბნელეში წამოდგომა ზამთრის ცივ ღამეს და საჩქაროდ წაჯღაბნა ქაღალდის სახელდახელოდ მოძებნილ ნაგლეჯზე ძილბურანში უცებ მოფრენილი რაღაც ფრაზისა, შედარებისა თუ თემისა?

განშორება კალამთან და საწერ ქაღალდთან... არადა, რამდენი რამ მსურდა, კიდევ მომეწრო... მხიარული საფეხბურთო რომანი “მრგვალი ბურთის თილისმა”, ფანტაზიურ-ირონიული რომანი საპლანეტათაშორისო მოგზაურობის შესახებ, სუპერრომანი “სიზმრების ესტაფეტა” – XX საუკუნის სატირულ-ირონიული პანორამა, სუპერრომანი “სპირიტული სენანი” – მსოფლიო ისტორიული სატირულ-ირონიული პანორამა (იმაზე აღარას ვამბობ, რომ დაუსტამბავი მიღვეს კარგა ხნის წინ გამზადებული, აწყობილ-დაკაბადონებული: ოთხი საღამომო რომანი, ზღაპრების ახალი წიგნი, სამი მოზრდილი მოთხრობა, ტომი წერილებისა მხატვრებისა და მხატვრობის შესახებ)... კიდევ რამდენიმე ათეული ზღაპრის და მრავალი მოთხრობის ჩანაფიქრი ჩაწერილი მაქვს და ჩაჯდომას ელის... შესაძლოა, ახალ რომანს ვეღარ მოვერიო, ხოლო რაც შეეხება “ხოცვას ნადირთა მცირეთა” (შოთა), მოთხრობებსა და ზღაპრებს მაინც დავწერ და ბოლო კრებულს ალბათ დავარქმევ: “გამარჯობა, XXI საუკუნე!”

ერთი შედაგათი ისაა, რომ შენზე უკეთეს ჩანაფიქრებს სხვები შეასხამენ ხორცს – უთვალავნი, უთვალავჯერ... ალბათ შენზე მეტს ნახავენ, იგრძნობენ, გაიაზრებენ... შენზე უკეთეს დაწერენ... რამდენი საინტერესო წიგნი შეიქმნება, რომელსაც შენ ვეღარ წაიკითხავ... რამდენ ღამაზ გამოფენასაც ვეღარ ნახავ, მშვენიერ მუსიკას ვეღარ მოუსმენ...

ყველზე უფრო კი გაწუხებს ფიქრი: როგორი იქნება შენი ღამაზი სამშობლო შენს შემდეგ? როგორ იცხოვრებს შენი კეთილი, გამრჯე ხალხი? ნუთუ ბოლო აღარ მოეღება მის სულში ჩაფურთხების, გახრწნის, გადაგვარების მიზანმიმართულ თუ გაუაზრებელ მცდელობებს? როდის მოვა ქვეყნის სათავეში ნარცისიზმისა თუ ანგარების ბაცილებით შეპყრობილი “თავკაცი” კი არა, არამედ ეროვნული განწყობით გულანთებული ბრძენი და მუხლჩაუხრელი მოღვაწე? კიდევ უკეთესი იქნება, თუკი ჭეშმარიტ მამულიშვილთა მთელი ჯგუფი მოველინება ქვეყნის ბედ-იღბლის წარმმართველთა...

“ოჯახაშენებულო, აღარ ამთავრებ?” – იკითხავს მკითხველი და არცთუ უსაფუძვლოდ. მოგეხსენებათ, არსებობს წერის (და ხატვის) ორგვარი, პირობითად – ევროპული და აღმოსავლური, ხერხი თუ მეთოდი. ჩინეთსა თუ იაპონიაში ტრადიციულად წერდნენ “ერთი ამოსუნთქვით”, ტექსტს ტოვებდნენ ისე, როგორაც გადმოიღვრებოდა მათი სულიდან; ხოლო ევროპელ ოსტატებს დაწერილში შემდგომ უთვალავი შესწორება შეაქვთ, თანდათან ხვეწენ ნაწარმოებს, რამდენჯერმე გადაწერენ... ამგვარად, მცირე მოთხრობაც კი შეიძლება, სულ ასწორო-აუმჯობესო, ჰოდა, რაღა ითქმის რომანზე... ამიტომ იძულებული გაგხდი, რაღაც მიჯნასთან შეგჩერებულიყავი, რათა ჩემი შრომა უსასრულოდ არ გაწელილიყო. ასეთ ზღვრად “ჭადარდიდის” სწორება-ფერებისა ის დღე დაგნიშნე, როცა, 70 წლისა შევსრულდებოდი და აჰა, ამასაც მოვესწარ! და წიგნის დასრულების თარიღადაც მას მივაწერ!

დღეს, 2006 წლის 19 სექტემბერს, თბილი, ტკბილი დღე დადგა – მზიანი, წყნარი... თუმცაღა მთლად წყნარიც არ ეთქმის ჩემთვის – დიდიდანვე ბინაში ფანჯრიდან მანქანების გუგუნის იჭრება – მეთუე სართულიდან ხშირ-ხშირად დავცქერი, როგორ აშანდაკებენ ჩემს ქუჩას, აგებენ ბორდიურებს, მალე ალბათ ასფალტის დაგებასაც დაიწყებენ... მიყვარს მუშათა საქმიანი ფუსფუსის ყურება – როგორ შრომობენ და ნელ-ნელა იცვლება უკეთესობისკენ ყველაფერი...

ჰოდა, საყვარელო, ისღა დამრჩენია, საკართანო ანუ კარის ზღურბლთან წარმოსათქმელი იმედინი სადღეგრძელოთი გამოგემშვიდობო:

აბა, ვიყოთ კარგად,
არკი ღავიკარგოთ!
ერთურთს კიდე შეეხვეთ –
გულით გავიხაროთ!..

2002 წლის 21 სექტემბერი –
2006 წლის 19 სექტემბერი,
თბილისი.